

იზოლდა ბელთაძე-ხინიკაძე

**ინგლისის სავაჭრო
კომპანიები და კოლონიური
ექსპანსია (XV – XVII ს. დასაწყისში)**

**გამომცემლობა „ანი წერალთა“
თბილისი 2009**

წინამდებარე ნაშრომში ახალი მასალების საფუძველზე არის წარმოდგენილი ინგლისის სავაჭრო კომპანიების და კოლონიური ექსპანსიის დაწყების ისტორია (XV – XVII ს. დასაწყ.) მასში განხილულია სამეფო ხელისუფლების პროტექციონისტური პოლიტიკა, რაც გამოვლინდა ნაციონალური მრეწველობის, ვაჭრობის და საზღვაო ფლოტის განვითარებაზე მზრუნველობაში.

საყურადღებოა რომ, შუა საუკუნეების ინგლისში სამეფო ხელისუფლების მიერ აიკრძალა ქვეყნიდან მატყლის ნედლეულის გატანა, ხოლო მისგან მაუდის დამზადების ტექნოლოგიის დაუფლების მიზნით ჩამოასახლეს ამ საქმის საუკეთესო მცოდნენი ფლანდრიელი ხელოსნები, რომელთაგანაც ინგლისელებმა ისწავლეს მაღალი ხარისხის მაუდის ქსოვილების წარმოება. მაუდის ქვეყნიდან გატანის ორგანიზებას ახდენდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა, მოსკოვის, აღმოსავლეთის, ლევანტის, ოსტ-ინდოეთის კომპანიები, რომელთა მეოხებით მაუდის ექსპორტიორი ქვეყნიდან ის გადაიქცა ბამბის, სელის და აბრეშუმის ნედლეულის იმპორტიორ ქვეყნად და განვითარდა შესაბამისი დარგის მრეწველობა, რამაც საბოლოო ჯამში განაპირობა მისი ეკონომიკური აყვავება და კოლონიური ექსპანსიის დაწყება.

ინგლისელ ვაჭართა მზრუნველობა სკოლების დაარსებაზე, ქალაქის კეთილმოწყობაზე, ეკლესიების მშენებლობაზე, უმწეოთა თავშესაფარზე, ღარიბ-ღატაკთა დახმარებაზე მიგვანიშნებს მათ ქველმოქმედებასა და მაღალ შეგნებაზე. აგრეთვე ისინი გვევლინებიან როგორც სამეფოს დიპლომატიური წარმომადგენლები უცხოეთში, რითაც დასტურდება რომ დიპლომატია აღმოცენდა ვაჭრობიდან.

ამ საკითხების შესწავლა მეტად საყურადღებოა ჩვენთვის, ვინაიდან თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკური განვითარების პირობებში ბევრი რამ შეიძლება გადმოვიტანოთ ინგლისის ისტორიული წარსულიდან.

წიგნი განკუთვნილია ისტორიის საერთაშორისო ურთიერთობების, უცხო ენების სპეციალობის სტუდენტებისა და ინგლისის ისტორიით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

რედაქტორი

პროფ. მ. პაპაშვილი

რეცენზენტები:

პროფ. ნ. გომართელი

პროფ. კ. სურგულაძე

© ი. ბელთაძე, 2009

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2009

თბილისი, 0179, ი. შანავასის გამზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-12-530-0

სარჩევი

შესავალი.....	4
თავი I. ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარების ძირითადი მიმართულებები XV – XVI საუკუნეებში.....	7
§ 1. ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარების წინაპირობა .	7
§ 2. ინგლისის საზღვაო სავაჭრო ფლოტის განვითარება.....	23
§ 3. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ნიდერლანდებთან	29
§ 4. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ჰანზასთან.....	62
§ 5. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა საფრანგეთთან.....	78
§ 6. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა იტალიასთან	88
§ 7. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ესპანეთთან და ნიუფაუნდლენდთან.....	94
თავი II. ინგლისელ ვაჭართა საქველმოქმედო საქმიანობა.....	99
§ 1. ინგლისელ ვაჭართა ქველმოქმედებანი	99
§ 2. მერსერთა კომპანია და უიტინგტონის კოლეჯი	114
თავი III. ინგლისის სავაჭრო კომპანიები და კოლონიური ექსპანსია XV-XVII სს. დასაწყისში	121
1. § ლონდონის სავაჭრო გილდიების ისტორიიდან.....	121
2. ინგლისის მესაწყობეთა კომპანია.....	132
3. ლონდონის, იორკის და ნიუკასლის ვაჭარ- ავანტიურისტთა კომპანიები.....	145
4. საპაიო კომპანიები და კოლონიური ექსპანსიის დაწყება	163
დასკვნა	174
გამოყენებული ლიტერატურა.....	182
შენიშვნები	197

შესავალი

XV-XVI სს. ინგლისში დასავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით სწრაფი ტემპით მიმდინარეობდა ქალაქად და სოფლად კაპიტალისტური წარმოების განვითარება. ამ მხრივ ინგლისის ისტორიაში განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს XVI საუკუნე. მთელი ამ ათასწლეულის მანძილზე ქვეყანაში მიმდინარეობდა ღრმა ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებები. ამ პერიოდში ეკონომიკაში მოხდა კაპიტალისტური წყობის ძლიერი განვითარება. კერძოდ: სწრაფი ტემპით ვითარდებოდა კაპიტალისტური მანუფაქტურა; ინგლისის სოფელი გახდა ის ძირითადი სფერო, რომელიც ყველაზე საუკეთესო პირობებს ჰქმნიდა ე. წ. კაპიტალის თავდაპირველი დაგროვებისათვის. ინგლისის აგრარულ განვითარებაში მომხდარი ცვლილებები, მოსახლეობის ზრდა და „ფასების რევოლუცია“ განუყრელად იყო დაკავშირებული ქვეყანაში სამრეწველო წარმოების ინტენსიურ ზრდასთან.

წარმოებაში მიმდინარე პროცესებმა არსებითი გავლენა მოახდინეს ვაჭრობაზე. ქალაქებისა და სპეციალიზაციის განვითარებამ, საქონლის წარმოებამ და მატერიალურმა დოვლათმა, მოსახლეობის ზრდამ – ყველაფერმა ამან გამოიწვია ვაჭრობის უზარმაზარი გაფართოება, რომელიც პროფესიონალი ვაჭრების მიერ წარმოებდა ყველა დონეზე – სოფლის ბაზრიდან დაწყებული დიდ საერთაშორისო იარმარკის ჩათვლით. ყოველივე ამან მტკიცე საფუძველი შეუქმნა დიდი საერთაშორისო სავაჭრო კომპანიების შექმნას.

კაპიტალისტური ურთიერთობების განვითარება და კაპიტალის თავდაპირველი დაგროვება ინგლისში მიმდინარეობდა საშინაო და საგარეო ვაჭრობის ზრდასთან ერთად. ეს კი ხელს უწყობდა ერთიანი ეროვნული ბაზრის შექმნას. ცხადია, ყველაფერი ეს ხორციელდებოდა სამეფო ხელისუფლების მიერ გატარებული სავაჭრო პოლიტიკის მეოხებით. ტიუდორების მერკანტილისტურმა პოლიტიკამ უდიდესი როლი შეასრულა ვაჭრობა-მრეწველობის ზრდაზე, რომელიც ამავე დროს გულისხმობდა საგარეო ბაზრების

ხელში ჩაგდებას. ამ პროცესში თავისთავად განაპირობა უცხოური კომპანიების (ვენეციის, გენუის, ჰანზის) მონოპოლიების გაუქმება. XVI საუკუნეში უკვე ინგლისის საგარეო ვაჭრობა მთლიანად ქვეყნის მსხვილი სავაჭრო კომპანიების ხელში გადავიდა, რაც ქმნიდა წინა პირობას კოლონიური პოლიტიკის განხორციელებისათვის.

წინამდებარე ნაშრომის თემის აქტუალობას განსაზღვრავს ის, რომ საკვლევად აღებულ ეპოქაში ჩასახული ეკონომიკური ქცევისა და ორგანიზაციის სტერეოტიპები, ყველა მისი თანმხლები ადამიანური ურთიერთობის პრობლემებით დამახასიათებელია ჩვენი დღევანდლობისთვისაც. თანამედროვე საქართველოში საბაზრო ურთიერთობის მშენებლობის გზაზე ბევრი რამის გათვალისწინება შეიძლება ინგლისის აღნიშნული ეპოქის ისტორიიდან.

ნაშრომში განხილულია ინგლისის საშინაო და საგარეო ურთიერთობის ძირითადი მიმართულებები XV-XVI საუკუნეებში; ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობები ნიდერლანდებთან, ჰანზასთან, იტალიასთან, საფრანგეთთან, ესპანეთთან და ნიუფაუნდლენდთან XV-XVI საუკუნის 20-იან წლებში. აქედან გამომდინარე ნაჩვენებია აღნიშნული ქვეყნების ვაჭრებისადმი ერთი მხრივ თავიდანვე ინგლისის სამეფო ხელისუფლების მფარველობითი პოლიტიკის მიზანი და მეორე მხრივ, მერკანტილიზმის პოლიტიკის შედეგად ინგლისელი ვაჭრების ინტერესებში უცხოელ ვაჭართა უფლებების შეზღუდვის შედეგები; გავარკვეით უცხოელი ვაჭრების მიმართ გამოყენებული ბოიკოტის ფორმები და ავხსენით მისი არსი; მერკანტილისტური პოლიტიკის ჭრილში განვიხილეთ სავაჭრო კომპანიების წარმოშობის პირობები და შევაფასეთ მათი როლი ინგლისის ეროვნული ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარების საქმეში; ამასთან გავაშუქეთ საპაიო კომპანიების ადგილი ინგლისის სავაჭრო კოლონიური ექსპანსიის ასპარეზზე XVII საუკუნის დასაწყისში; განვაზოგადეთ სავაჭრო კომპანიების მოღვაწეობის შედეგები, გამოვიკვლიეთ ინგლისელ ვაჭართა ქველმოქმედების მოტივები და შევაფასეთ მათი პრაქტიკული საქმიანობა. გავარკვეით, რომ ქველმოქმედების მიზანი იყო ლონდონელი ვაჭრები დახმარებოდნენ ლარიბებსა და გაჭირვებაში ჩავარდნილთ, რაც დღევანდელი ცხოვრებისთვისაც აქტუალურია რადგან, მასში ვპოულობთ თანამედროვე ადამიანის მიწიერ ვალდებულებებს.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე უპირველეს ყოვლისა მდგომარეობს იმაში, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში მონოგრა-

ფიულად პირველადაა შესწავლილი ინგლისის სავაჭრო კომპანიები, მათი საქმიანობა და კოლონიური ექსპანსია (XV- XVII საუკუნის დასაწყისი). ასევე ქართულ ისტორიოგრაფიაში მეცნიერულ მიმოქცევაში პირველადაა შემოტანილი ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტები“ (ე.წ. ნიუბოლდის წიგნი), რომელიც 446 ხელნაწერი ფურცლისაგან შედგება. ამ მრავალრიცხოვან დოკუმენტებში (მერსერთა სავაჭრო გილდიის საერთო კრების ოქმები, ორდონანსები, კორპორაციის საერთო დადგენილებები, მეფისა და სახელმწიფო მოხელეთა წერილები) მოცემული ფაქტიური მასალის საფუძველზე ახლებურად არის დასმული და გააზრებული სხვადასხვა ქვეყნებთან ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობის შედეგები, კაპიტალიზმის განვითარების ადრეულ ეტაპზე სავაჭრო კომპანიების საქმიანობის ძირითადი მომენტები, ლონდონელ ვაჭართა ქველმოქმედების მიზნები და ამოცანები. ტიუდორთა სამეფო ხელისუფლების მერკანტილისტური პოლიტიკის ჭრილში პირველადაა წარმოდგენილი ლონდონის სავაჭრო გილდიების მოკლე ისტორია

თავი I. ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარების ძირითადი მიმართულებები XV-XVI საუკუნეებში

§ 1. ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარების წინაპირობა

საკითხის არსში უკეთ გარკვევის მიზნით აუცილებელია ხაზი გაესვას XV საუკუნის ინგლისის საგარეო ვაჭრობისათვის დამახასიათებელ ნიშანს. იმთავითვე ავლნიშნავთ, რომ ინგლისის საგარეო ვაჭრობაში ჭარბად მონაწილეობდნენ უცხოელი ვაჭრები – ჰანზელები, იტალიელები, ნიდერლანდები, ფრანგები და ესპანელები. ამ პროცესიდან უცხო ელემენტების გაძევებაში დიდი როლი შეასრულეს ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებმა. მათი ენერგიული მოქმედებით ინგლისის საგარეო ვაჭრობიდან განდევნილ იქნა უცხოელი ვაჭრები. უფრო მეტიც, ისინი ახლა ფებს იკიდებდნენ ნიდერლანდებში, ფლორენციაში, ვენეციაში. მათი გემები ბალტიის ზღვამდეც კი აღწევდნენ [80. 15].

საგაჭრო პოლიტიკის ასეთი მიმართულებით განვითარება ჩვენს წინაშე სვამს შემდეგ პრობლემას. ვაჩვენოთ, თუ რა სახის საგაჭრო პოლიტიკას ატარებდა ინგლისის სამეფო ხელისუფლება. სანამ საკითხის განხილვაზე გადავიდოდეთ, მანამ ავლნიშნავთ, რომ ინგლისის სამეფო ხელისუფლების დამოკიდებულება უცხოელ ვაჭართა მიმართ არ იყო ერთგვაროვანი.

ეს ურთიერთობა ამგვარი ფორმით ვითარდებოდა: ჯერ კიდევ XIII საუკუნეში მეფის ხელისუფლება მფარველობდა უცხოელ ვაჭრებს, ამაზე მეტყველებს მათთვის სხვადასხვა პრივილეგიების მინიჭება ისე, რომ ანგარიში არ ეწეოდა ინგლისელი ვაჭრების ინტერესებს [80, .62].

ედუარდ I (1272-1307) ინგლისის იუსტინიანემ 1276 წელს ოფიციალურად გამოაცხადა თავი უცხოელი ვაჭრების მფარველად, რისთვისაც მას არასოდეს უღალატია. უფრო მეტიც მან კანონმდებლობით განამტკიცა უცხოელ ვაჭართა უფლებები. ამ მიზნით 1303 წელს გამოაქვეყნა ქარტია (Charta Merkatoria), რომელიც აშკარად საზიანო იყო ინგლისელი ვაჭრებისა და ქალაქის მცხოვრებთა ინტერესებისათვის. ამ ქარტიის მიხედვით, ყველა ქვეყნის

უცხოელ ვაჭარს შეეძლო სრულიად თავისუფლად, ინგლისის მეფის მფარველობის წყალობით ამ ქვეყნიდან ისე გაეტანა ინგლისის საქონელი (გარდა ღვინისა), რომ არ გადაეხადა არავითარი გადასახადი. ასევე მათ შეეძლოთ ინგლისში თავისუფლად ეყიდათ და გაეყიდათ საქონელი, ეცხოვრათ ამ ქვეყნის ნებისმიერ ქალაქში თუ სავაჭრო პუნქტში იმ გარანტიით, რომ არავითარ შემთხვევაში უცხოელ ვაჭართა საქონელს ხელს არავინ არ ახლებდა და ვერ დააპატიმრებდნენ მათ ინგლისში მეფის ნებართვის გარეშე. რაც შეეხება ქალაქების ბეილიფებს, ისინიც ვალდებული იყვნენ დაეცვათ უცხოელ ვაჭართა ინტერესები [80. 62-63]. აქვე უნდა აღინიშნოს შემდეგი ფაქტის შესახებაც: როგორც ცნობილია ედუარდ I-ის დროს 1285 წელს გამოიცა ორდონანსი, რომელიც კრძალავდა უცხოელი ვაჭრების მიერ საქონლის ზედმეტ ფასებში ხელმეორედ გაყიდვას ანუ სპეკულაციას. ორდონანსში ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ ინგლისში აიკრძალოს გადამყიდველთა არსებობა [85. 204]. ამასთან ახლდა დასჯის ფორმებიც, კერძოდ: ვინც პირველად იქნებოდა ამაში შემჩნეული, ის იხდიდა ჯარიმას და თან ჩამოერთმეოდა საქონლის გაყიდვის უფლება. თუკი იგი მეორედ იქნებოდა შემჩნეული ასეთ საქმეში, მას მიესჯებოდა სამარცხვინო ბოძზე გაკერა, თუ მესამედ ჩასვამდნენ ციხეში და გადაახდევინებდნენ ჯარიმას, ხოლო ამ დანაშაულის მეოთხედაც ჩადენის შემთხვევაში აძევებდნენ ქალაქიდან. ასეთი სასჯელი ელოდა ყველა რეზულის სპეკულიანტს, მათ შორის უცხოელებსაც და აგრეთვე, იმათაც ვინც მათ მფარველობას გაუწევდა [85. 204-205].

ეს პრობლემა ამით არ გადაწყვეტილა. ის შემდეგაც იყო სამეფო სავაჭრო პოლიტიკის ზრუნვის საგანი. 1390 წელს გამოიცა სპეციალური ბრძანება, რომლითაც იკრძალებოდა სპეკულაცია [10. 481]. 1438 წელს გამოვიდა პამფლეტი „ინგლისის პოლიტიკის შესახებ“ (Libell of English Policy), რომელიც აღმფოთებით კიცხავდა ლომბარდიელი ვაჭრების სპეკულაციას. ისინი ყიდულობდნენ კრედიტით მატყლს ინგლისში და კალეში, ჰყიდდნენ მას ბრიუგეში (ფლანდრიაში) ნალდ ანგარიშზე, რომ მიეღოთ მოგება [50. 377].

როგორც ირკვევა, სპეკულაციის გარდა ინგლისში ადგილი ჰქონდა კომერციული კრედიტის გავრცელებას, რაც ვაჭრობის განვითარებასთან იყო დაკავშირებული.

მოვლენების განვითარების თანმიმდევრულად წარმოჩენის მიზნით ისევ დავუბრუნდეთ წინა საკითხებს. როგორც ითქვა „Charta Mercatoria“-ს თანახმად უცხოელი ვაჭრებისათვის ფართო

პრივილეგიების მინიჭებამ, განაპირობა, ინგლისელი ვაჭრებისა და უპირველეს ყოვლისა, ლონდონელთა უკმაყოფილება.

ისმება ლოგიკური კითხვა: რით აიხსნება ხელისუფლების ასეთი პოლიტიკა?

ლიტერატურაში აღნიშნული ედუარდ I-ის მიერ გამოცემულ ქარტიას საფუძვლად დაედო უდიდესი მოგების სურვილი, რომელიც ხაზინას შეეძლო მიეღო უცხოელი ვაჭრებისაგან. მათგან უფრო ადვილი იყო გადიდებული საბაჟო გადასახადების აკრეფა, ვიდრე ადგილობრივი ვაჭრებისაგან. ამ ფაქტორის წყალობით უცხოელი ვაჭრები ინგლისში ხანგრძლივი ვადით რჩებოდნენ და ლეზულობდნენ დიდძალ მოგებას. ამის გამო ისინი ბაჟების გადახდაზე უარს არ ამბობდნენ, მაშინ როდესაც ინგლისელი ვაჭრები სახელმწიფო გადასახადებსაც ძლივსძლივობით თუ იხდიდნენ [95. 63].

აქედან გამომდინარეობდა ის, რომ ინგლისის მეფეები უცხოური ვაჭრობის განვითარებას მიიჩნევდნენ თავიანთი ხაზინის გამდიდრების წყაროდ და, ამდენად, არ იყვნენ დაინტერესებულნი ადგილობრივი, ნაციონალური ვაჭრობის განვითარებით. მაგრამ მოგვიანებით აშკარად შეიცვალა ინგლისის სამეფო ხელისუფლების დამოკიდებულება უცხოელი ვაჭრების მიმართ. 1309 წელს ინგლისის მეფემ ედუარდ II-მ (1307-1327) შეცვალა ედუარდ I-ის მიერ შემოღებული ბაჟები და გააუქმა უცხოელ ვაჭართა პრივილეგიები, რისთვისაც იბრძოდნენ ლონდონელები [84. 120]. ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა და ედუარდ II-მ 1322 წელს დროებით ასევე აღადგინა უცხოელ ვაჭართა პრივილეგიები, რასაც მოჰყვა ლონდონის მოსახლეობის აჯანყება. მათ დაანგრიეს ფლორენციელ ვაჭართა სახლი, რომლებიც იყვნენ მეფისა და მაგნატების კრედიტორები [84. 120].

უცხოელ ვაჭრებს დიდხანს არ უსარგებლიათ პრივილეგიებით. 1327 წელს ედუარდ III (1327-1377) იძულებული გახდა ხელშეორედ გამოეცა ქარტია, რითაც საბოლოოდ დააკმაყოფილა ლონდონელი ვაჭრების მიერ წამოყენებული მოთხოვნები და შეზღუდა უცხოელ ვაჭართა უფლებები. ამ ქარტით მათ აეკრძალათ ინგლისის ტერიტორიაზე სავაჭრო ფაქტორებისა და გილდიების ქონის უფლება, ხოლო რაც შეეხება ჩამოტანილ საქონელს, ის უნდა გაეყიდათ ჩამოსვლიდან 40 დღის განმავლობაში [158. 135].

ამას თან ერთვოდა ერთი საინტერესო ფაქტორიც. XIV საუკუნის ინგლისის მოსახლეობის თვალსაზრისით უცხოელი ვაჭარი თაღლითს წარმოადგენდა. ამიტომ მათი საქონლის ყიდვას ქალაქებში დიდი სიფრთხილით ეკიდებოდნენ. ამიტომ ქალაქში წასულ უცხოელ ვაჭარს არ ჰქონდა უფლება ემოქმედა ისე, როგორც მოისურვებდა. მას შეეძლო საქონელი გაეყიდა ბითუმად და არა საცალოდ, არამედ თავიანთი საქონელი მათ უნდა მიეყიდათ მხოლოდ ქალაქში მცხოვრებთათვის. უცხოელს არ ჰქონდა უფლება ეცხოვრა ნებისმიერ ბინაში. ის ვალდებული იყო ბინა დაედო იმ მოქალაქესთან, ვისაც სახლის პატრონად დაუნიშნავდა ქალაქის მაგისტრატი [110. 430].

ჩვენი აზრით, სამეფო ხელისუფლების მიერ უცხოელი ვაჭრებისადმი დამოკიდებულების ასეთი ფორმის შემოღება ორმა ფაქტორმა განაპირობა: პირველი, უცხოელი ვაჭრის მიმართ იმ დროის ინგლისში ჩამოყალიბებული შეხედულებების საფუძველზე, დაეცვათ მოსახლეობა უცხოელი თაღლითებისაგან. უფრო მეტიც, იმდროინდელ ინგლისელთა წარმოდგენით, თუ ორი უცხოელი ერთად მოიყრიდა თავს, არ შეიძლება მათ რაიმე ბოროტება არ გაეველოთ გულში [110. 430]; მეორე, ასეთი შეზღუდვებით დაეცვათ ინგლისელი ვაჭრების ინტერესები ისე, რომ ხელისუფლებას უცხოელ ვაჭართაგან მიღებული შემოსავალიც არ დაჰკარგვოდა.

მოვლენების შემდგომი განვითარების სრული სურათის წარმოჩენის მიზნით. აქვე მოკლედ შევეხებით ადრეული მერკანტილიზმის წარმოშობის საკითხებს. როგორც სპეციფიკურ ლიტერატურაშია მიღებული, ინგლისში XIV საუკუნეში საფუძველი ჩაეყარა ადრეული მერკანტილიზმის პოლიტიკას ანუ ე.წ. „მონეტალურ სისტემას“. ამ მხრივ საინტერესოა იმ დროის ის კანონები, რომელთა მიზანი იყო, რაც შეიძლება მეტი ოქრო მიეზიდათ ქვეყანაში. ასეთთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა რიჩარდ II-ის დროს გამოცემული კანონი, რომელიც მოქმედებდა XVI ს-მდე. მის თანახმად ინგლისური მატყლის ყველა მყიდველს გადასახდელი ფულის ნაწილი უნდა მიეტანა კალეში, ვერცხლის ან ოქროს ზოდის სახით, რათა მოეჭრათ მისგან ინგლისური მონეტა* [110. 60], ხოლო 1397 წელს ყველა

* ოქროს ფული ფლორინი ყველაზე ადრე მოიჭრა ფლორენციაში, შემდეგ ვენეციაში-დუკატი, ანუ ცეზინი, მერე ინგლისში – როზენობლი („ქეთილშობილი ვარდი“) – ინგლისში გერბზე აღბეჭდილი ვარდის გამო. თუმცა ინგლისიდან ოქროსა და ვერცხლის გატანა იკრძალებოდა XIV საუკუ-

ვაჭარს როგორც ინგლისელს, ისე უცხოელს, დაეკისრა ქვეყნის გარეთ გატანილ ყოველ ბარდანა ტყავზე ან ყოველ ტომარა მატყლზე ინგლისში შემოეტანა უცხოური უნცია-ოქრო [110. 461].

აქედან გამომდინარე, ძნელი არაა იმის დანახვა, რომ ინგლისის სამონეტო და საგადასახადო პოლიტიკის ამოსავალი წერტილი იყო მერკანტილიზმი უხეში ფორმით: „უფრო მდიდარია ის ქვეყანა, რომელსაც ოქროსა და ვერცხლის მეტი მარაგი აქვს“ [110. 460]. ამაში გამოიხატებოდა ძირითადად აღნიშნული პოლიტიკის არსი და მასში, რა თქმა უნდა, ასწლიანი ომის შედეგებიც ღრმად აისახა. როგორც ვიცით, ამ ომის დროს სამხედრო ხარჯების გამო ინგლისიდან გავიდა ნახევარზე მეტი ძვირფასი ლითონი. ამიტომ რიჩარდ II-ის დროს (1377-1399) მკაცრი სასჯელის მუქარით სასტიკად აიკრძალა მისი გატანა ინგლისიდან, დამნაშავე ცხადდებოდა „სახელმწიფოს მოღალატედ“.

აღნიშნული პოლიტიკის ჭრილში უნდა მოვიაზროთ შემდეგი ფაქტიც: უცხოელი ვაჭარი რომელიც ინგლისში ჩამოიტანდა საქონელს გასაყიდად ალებული თანხის ნახევრით მაინც უნდა ეყიდა ამ ქვეყნის მატყლი, ტყავი, ტყვია, კალა, კარაქი, ყველი და მაუდი ან სხვა ადგილობრივი საქონელი და შეეძლო ინგლისიდან გაეტანა მოგებული თანხის მხოლოდ ნახევარი [110; 461]. მერკანტილიზმის პოლიტიკის მიზანს ემსახურებოდა ჰენრი VII-ის (1485-1509) დროს

ნის პირველ მეოთხედში (1331 წელი) ოქროს მონეტები, რომლებიც სპეციალურად იჭრებოდა საგარეო ვაჭრობისათვის მაინც რჩებოდა კონტინენტზე თავისი ხარისხისა და მცირე ოდენობის წყალობით. ოქრო, რომელიც მიმოქცევაში იყო გერმანიაში, ნიდერლანდებში, საფრანგეთში და სხვა ქვეყნებში ინგლისური როზენობლის გარდა, გამოიყენებოდა ვერცხლის გულდენი. რაინი იყო მეორე ინგლისის შემდეგ ოქროს და ვერცხლის გავრცელების მიხედვით ჩრდილოეთ ევროპაში.

1343 წელს ედუარდ მესამემ მოჭრა პირველი ოქროს მონეტა, რომელიც თავისი მაღალი ღირებულების გამო თითქმის არ გამოიყენებოდა. 1344 წელს მოიჭრა ახალი მონეტები როზენობლები, 77გრანი-, 6 შილ, 8 პენსი. XIV საუკუნეში როზენობლების წონა შენარჩუნებულ იქნა 1351 წლის დონესთან. 120 გრანამდე თუმცა ზოგჯერ ეცემოდა 113 გრანამდე. 1412 წელს იჭრებოდა როზენობლი 108 გრანის წონით და უდრიდა 6შილ, 8პენს. იგი პირველად მოიჭრა 1465 წელს ედუარდ IV დროს. 1470 წლიდან დაიწყეს ანუელებების მოჭრა, რომელთაც შეცვალეს როზენობლები იწონიდა 80 გრანს და უდრიდა 6 შილინგს და 8 პენსს. XIV საუკუნის ბოლოს რიჩარდ III-ის (1483-1485) და ჰენრი VII-ის დროს იჭრებოდა ანუელები და ანუელებები [183. 113-114

გამოცემული კანონები [1. 298, 305, 634], რომელიც კრძალავდა უცხოური ფულის გამოყენებას. ამავე დროს ინგლისში ძვირფასი ლითონების ანუ „სიმდიდრის“ შენარჩუნების მიზნით [90.51] დადგენილი იყო, რომ არავითარი გადასახადი არ უნდა მიეცათ უცხოელებისათვის ოქროთი.

ამრიგად, მერკანტილიზმის პოლიტიკა მიზნად ისახავდა ეროვნული მრეწველობის და ვაჭრობის განვითარებას, უცხოელი ვაჭრების შეზღუდვას, მათ მიერ ინგლისში გაყიდულ საქონელში მალეზული თანხის ნახევრით ინგლისური საქონლის შესყიდვით და სამამულო საქონლის გატანას ქვეყნის გარეთ, ე.ი. უცხოელი ვაჭრების მიერ მოგებული თანხის დატოვებას ინგლისში. ამგვარ პოლიტიკას უნდა გამოენვია ინგლისის ეკონომიკური აყვავება. ამის უდავო გარანტი იქნებოდა სამეფო ხელისუფლების მიერ ქვეყნიდან უცხოეთში ოქროსა და ვერცხლის გატანის აკრძალვა.

საგარეო კონკურენტების ჩამოშორებაში ან მათ შეზღუდვაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა სამეფო ხელისუფლების პოზიციას. მერკანტილიზმის პოლიტიკის წყალობით ინგლისელი ვაჭრები თავიანთ მოთხოვნათა განხორციელებაში დაინტერესებული იყვნენ ჰქონოდათ მეფისაგან მხარდაჭერა. სწორედ ამას ნათელიყოფს ედუარდ IV-ის ორჯერ - 1464 და 1478 წლებში პარლამენტის მიერ გამოცემული სტატუსები [8.460], რომლებითაც იზღუდებოდა უცხოელების ვაჭრობა ინგლისის ტერიტორიაზე. ეს სტატუსები იცავდა ადგილობრივი, ინგლისელი ვაჭრების ინტერესებს. 1465 წლის სტატუსით [8. 465] უცხოელ ვაჭრებს საქონლის გაყიდვიდან სამი თვის შემდეგ უნდა მოეხდინათ მოგებული ფულის რეალიზაცია, ინლისური საქონლის ყიდვის მეშვეობით და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გაეტანათ ძვირფასი ლითონი ინგლისიდან. ეს კიდევ ერთხელ ნათლად ავლენს ქვეყანაში ოქროსა და ვერცხლის დაგროვების მონეტარული სისტემის იდეას, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა სახელმწიფო პოლიტიკაზე. ხოლო რაც შეეხება ჩამოყალიბებულ მერკანტილისტურ სისტემას, იგი მონეტარულ იდეას ეფუძნებოდა ე.ი. ქვეყნის კეთილდღეობა იყო არა ძვირფასი ლითონის გატანის აკრძალვაზე დამოკიდებული, არამედ წარმოების განვითარებაზე, აქტიურ სავაჭრო ბალანსზე.

ამ პოლიტიკის გატარება XV საუკუნიდან დაიწყო და თანმიმდევრულად იმარჯვებდა. მისი მთავარი ამოცანა მდგომარეობდა იმაში, რომ მომგებიანი სავაჭრო ბალანსი შექმნილყო. იმ დროის სახელმწიფო პირები ფიქრობდნენ, რომ, თუ გატანილი საქონელი

გადააჭარბებდა შემოტანილ საქონელს, გაიზრდებოდა ქვეყნის სიმდიდრე.

აქვე ისევ ვუბრუნდებით მონეტარული სისტემის იდეას. ამ პრინციპის განხორციელებას ისახავდა მიზნად 1484 წლის სტატუ-სი, რომელიც მოითხოვდა უცხოელი ვაჭრებისგან, რომ გაყიდული საქონელის მოგებიდან, მათ შეესყიდათ ინგლისური საქონელი [8. 492-493]. აღნიშნული მიზნით, ამავე წელს პარლამენტმა მიიღო „აქტი იტალიელი ვაჭრების შესახებ“, რომელიც უკრძალავდა მათ სანყობებში თავიანთი საქონლის გაჩერებას იმ მიზნით, რომ და-ლოდებოდნენ მომგებიან საბაზრო კონიუნქტურას. ისინი ვალდე-ბუღნი იყვნენ, რომ გაეყიდათ ჩამოტანილი საქონელი რვა თვის განმავლობაში, ხოლო ის საქონელი კი, რომელიც დარჩებოდა გაუ-ყიდავი ამ ხნის მანძილზე, უნდა გაეტანათ ინგლისიდან მომდევნო ორი თვის მონაკვეთში [8.489-493].

გარდა აღნიშნულისა, იყო სხვა ძირეული მომენტებიც. კერ-ძოდ, უცხოელი ვაჭრები დიდი ოდენობით ყიდულობდნენ მატყლს. ამიტომ ისინი საშიშ კონკურენტს წარმოადგენდნენ ინგლისელი ხელოსნებისა და ვაჭრებისათვის. ცხადია, ამის გამო ადგილობრი-ვი ვაჭრები და ხელოსნები მტრულად იყვნენ განწყობილნი უცხოე-ლი ვაჭრების მიმართ. დგილი ჰქონდა მათთან სისხლიან შეტაკება-საც, ასეთთა რიცხვს განეკუთვნება 1482 წელს მომხდარი რამოდე-ნიმე შეტაკება ინგლისელებსა და ჰოლანდიელებს შორის, ამან და-უდო სათავე ედუარდ IV-ის სპეციალურ ბრძანებას, რომლის თა-ნახმად, ოსტატები პასუხს აგებდნენ არა მარტო თავიანთ მოქმე-დებაზე, არამედ ქარგლებისა და შეგირდების მოქმედებაზე. უფრო მეტიც: ოსტატებიც ისე აგებდნენ მათ დანაშაულზე პასუხს, რო-გორც საკუთარზე. 1523 წელს ლონდონის სიტიში მოხდა ლონდო-ნელი ვაჭრების გამოსვლა ჰანზელების წინააღმდეგ, რომელიც დროზე ჩაახშეს [1. 145]. ინგლისელი ვაჭრები აგზავნიდნენ ზღვის გაღმა სხვადასხვა ხარისხის მაუდს – თეთრს და ფერადს, ძვირფას-სა და იაფს [1. 436]. ინგლისურ მაუდს მომეტებულად ყიდულობ-დნენ ლონდონში, ასევე სამხრეთ-დასავლეთ ინგლისში, სადაც სწრაფად ვითარდებოდა მაუდის მანუფაქტურა. ამ რაიონში ინ-გლისელ ვაჭრებს კონკურენციას უწევდნენ ჰანზელები, რომლე-ბიც ვაჭარ-ავანტიურისტებისაგან განსხვავებით, ანგარიშს ასწო-რებდნენ ნაღდი ფულით. ამის გამო ინგლისელი ვაჭრები ჩიოდნენ, რომ ჰანზელები ყიდულობდნენ ქალაქელი ვაჭრებისაგან ქსოვილს ნაღდი ფულით, ხოლო ეს უკანასკნელნი იხდიდნენ თავიანთ ნივ-

თებზე სურათებით, ტენისის ბურთებით, თევზსაჭერი ანკესებით, ფუნჯებითა და მსგავსი ნივთებით[1. 292-295]. ისინი ჩიოდნენ აგრეთვე იმის შესახებაც, რომ ჰანზელები ინგლისში სარგებლობდნენ მეტად დიდი პრივილეგიებით და ხელისუფლების მხარდაჭერით, ხოლო მათ, ინგლისელ ვაჭრებს ჰანზელთა ქვეყანაში არ ჰქონდათ რაიმე უფლება გარდა იმისა, რაზეც საბაჟო ხელისუფლება დართავდა ნებას [1. 136]. გარდა ამისა, ინგლისელი ვაჭრები უკმაყოფილებას გამოთქვამდნენ იმის გამო, რომ ჰანზელები მათ ახდევინებდნენ უკანონო ბაჟს [1. 69, 587]. მაშინ როდესაც „Magna Charta-ს (1215) 41-ე მუხლის მიხედვით, ინგლისელ ვაჭარს უფლება ჰქონდა თავისუფლად გაეტანა საქონელი ყოველგვარი უკანონო ბაჟის გადაუხდელად ... და გადაეხადა მხოლოდ ძველებური და სამართლიანი ადათით დადგენილი ბაჟები [210. 222].

როგორც აქედან ვხედავთ, ჰანზელების მიერ ილახებოდა ინგლისელ ვაჭართა უფლებები, რასაც ვერ ურიგდებოდნენ ისინი და ადგილი ჰქონდა მათ წინააღმდეგ გამოსვლას, რის შესახებაც ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი.

ამრიგად, ინგლისის სამეფო ხელისუფლების სავაჭრო პოლიტიკა XV-XVI საუკუნეებში არ იყო ერთგვაროვანი და თანმიმდევრული. თავდაპირველად უცხოელი ვაჭრების მიმართ მფარველობითი პოლიტიკა, უწინარეს ყოვლისა ნაკარნახევი იყო მათზე დაწესებული საბაჟო გადასახადებით, სამეფო ხაზინის გამდიდრების აუცილებელი სურვილით, რაც აფერხებდა ნაციონალური ვაჭრობის განვითარებას. მაგრამ XIV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედიდან გატარებულმა მერკანტილიზმის პოლიტიკამ დიდად შეუწყო ხელი ინგლისელი ვაჭრების ინტერესების დაცვას. საკუთრივ მერკანტილიზმის პოლიტიკამ ინგლისში გაიარა ორი ეტაპი:

პირველი ეტაპი – ადრეული მერკანტილიზმის პოლიტიკა ე.წ. „მონეტალური სისტემა“, რომელიც გულისხმობდა ოქროსა და ვერცხლის მარაგის შექმნას ქვეყანაში. იმ დროს გამოცემული კანონებით (1376: 1464: 1465: 1478:) აკრძალული იყო ოქროს გატანა ქვეყნიდან, უცხოელ ვაჭარს მოგებული ფულის ნახევარი უნდა დაეხარჯა ინგლისში ადგილობრივი საქონლის შესასყიდად, არავითარი გადასახადი არ უნდა მიეცათ უცხოელისათვის ოქროსი, ინგლისური მატყლის ყველა შემსყიდველს ფულის ნაწილი უნდა მიეტანა ვერცხლის ან ოქროს ზოდის სახით.

მეორე ეტაპი – გვიანდელი მერკანტილიზმის პოლიტიკა გულისხმობდა ქვეყნის კეთილდღეობის დამოკიდებულებას არა

ძვირფასი ლითონების გატანის აკრძალვაზე, არამედ მაუდის წარმოების და ვაჭრობის განვითარებაზე. იგი გულისხმობდა აქტიურ საეაჭრო ბალანსს, როცა გატანა სჭარბობდა შემოტანას.

სწორედ XV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედიდან სამეფო ხელისუფლების მიერ გამოცემული კანონები ხელს უწყობდა ნაციონალური მრეწველობის და ვაჭრობის განვითარებას, რასაც ადასტურებს „ნიუბოლდის წიგნი“ მოცემული 1484, 1485, 1516, 1518, 1519. 1520-1525 წლების დოკუმენტები, რომელთა შესახებ მსჯელობა გვექნება შემდეგ თავში.

უცხოელ ვაჭართა მოჭარბება ინგლისში საშინაო ბაზარზე იწვევდა ინგლისელ ვაჭართა უკმაყოფილებას. ეს უკანასკნელნი პროტესტის სხვადასხვა ფორმას მიმართავდნენ დანყებული უცხოელ ვაჭართა ფაქტორიებზე თავდასხმით და გათავებული მათი უფლებების შეზღუდვით.

რიჩარდ II-ის დროს (1377-1399) ინგლისელმა ვაჭრებმა პარლამენტისაგან მიიღეს ხელსაყრელი სტატუსი. 1378 წლის სტატუსით უცხოელ ვაჭრებს აეკრძალათ საცალო ვაჭრობა ინგლისში. კერძოდ, არც ერთ უცხოელ ვაჭარს არ უნდა ეყიდა საქონელი ინგლისში სხვა მოვაჭრე უცხოელისაგან უნდა მიეყიდათ ერთმანეთისათვის თავიანთი საქონელი. ხოლო 1381 წლის სტატუსით უცხოელ ვაჭრებს აეკრძალათ ინგლისიდან ოქროსა და ვერცხლის გატანა [82. 338]. ამასთანავე, თუ უცხოელი ვაჭრები მოგებული თანხებით არ იყიდიდნენ ადგილობრივ ინგლისურ საქონელს, მაშინ უნდა მოეხდინათ მათი საქონლის მთლიანი კონფისკაცია [90. 13-14]. ამის გამო ინგლისელ ვაჭრებს ხშირად უხდებოდათ უთანხმოება უცხოელებთან, რაც აისახა 1478 და 1483 წლების დოკუმენტებში.

1478 წლის 8 ივნისს საერთო კრებაზე გადაწყდა, რომ რადგან მეფე ძალიან უკმაყოფილოა ქალაქ ლონდონში მომხდარი კონფლიქტის გამო მერსერთა კომპანია თავისი ყოველი წევრისაგან მოითხოვდა წესიერად მოქცევას, ქალაქში წესრიგის დაცვას, რომ არ აეტეხათ ჩხუბი და უთანხმოება უცხოელებთან: მერსერებს უნდა შეენარჩუნებინათ მშვიდობა, შეეპყროთ მოჯანყებები და ჩაესვათ ისინი ციხეში, რათა არავის არ გაეხედა შეურაცმყოფელი სიტყვების წარმოთქმა, არავის არ უნდა ეტაცა ხელი გამგელელთათვის სახელურზე ან ტანსაცმელზე, არ უნდა გამოეწვია უცხოელებთან ჩხუბი, მინაზე არ უნდა დაეყარათ მათი საქონელი [1. 106].

ამ წყაროდან ჩანს, ინგლისელი ვაჭრები კონკურენტების ჩამოცილების მიზნით ძალზე არაკეთილმოსურნედ ექცეოდნენ უც-

ხოელ ვაჭრებს, უწუნებდნენ ან მიწაზე უყრიდნენ მათ საქონელს, რასაც მოყვებოდა ზოლმე ჩხუბი და უწესრიგობა. 1483 წლის 9 აპრილიდან, როცა გარდაიცვალა მეფე ედუარდ IV, ლონდონის ლორდ-მერმა გასცა ბრძანება, რომ ქალაქში ვაჭრებს შეენარჩუნებინათ სიმშვიდე და წესრიგი, არ დაეშვათ არავითარი დებოში და აყალ-მაყალი უცხოელ ვაჭართა მიმართ, რასაც ადრე ჰქონდა ადგილი [1. 147].

1484 წელს ინგლისში გამოიკა ორდონანსი იმათ წინააღმდეგ, ვინც გააგზავნიდა ვინმეს ანდა თვითონ წავიდოდა სტილიარდში – ჰანზელების ლონდონის ფაქტორიაში და იყიდდა უცხოელი ვაჭრებისაგან აბრეშუმს. ასეთი პირობებისათვის ჯარიმის სახით 20 შილინგი იყო გადასახადი [1. 158].

ბოიკოტთა რიგს განეკუთვნება შემდეგი აკრძალვა; უცხოელი ვაჭარი არ შეიძლება ყოფილიყო ბროკერი (მაკლერი), ამას ნათლად მოწმობს 1485 წლის 18 მარტს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის საბჭოს მიერ სპეციალურად მიღებული დადგენილება, რომლის თანახმად არც ერთი უცხოელი არ უნდა ყოფილიყო მაკლიერი. ბროკერად შეიძლება ყოფილიყო მხოლოდ ადგილობრივი ინგლისელი „თავისუფალი ვაჭარი“ [1. 170]. აქედან ის დასკვნა შეგვიძლია გამოვიტანოთ, რომ მაკლიერის მოვალეობა პრივილეგიებული საქმე ყოფილა, რადგან მასზე ნებართვა ეძლეოდა მხოლოდ ინგლისელს და ამასთანავე, ქალაქის თავისუფალ ვაჭარს.

ბოიკოტის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენდა სამეფოს წერილობითი ბრძანება, რომელიც უცხოელ ვაჭრებს უკრძალავდა საცხოვრებლად ინგლისში დარჩენას თუ მათ მეფისაგან სპეციალური ნებართვა არ ექნებოდათ. ასეთი მტრული დამოკიდებულება უცხოელი ვაჭრების მიმართ ჩანს არ შეწყვეტილა შემდეგშიც ამიტომ, სამეფო ხელისუფლებამ შეიმუშავა პროკლამაცია, რომელიც 1487 წელს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე წაიკითხეს. აღნიშნულთან დაკავშირებით აი, რა ეწერა ამ პროკლამაციაში: „მეფე ჩვენი უმაღლესი ლორდი, მოითხოვს და უბრძანებს ყველა მის ქვეშევრდომს, რომ ნებისმიერმა მათგანმა, თავის მდგომარეობისა და წოდების განურჩევლად, არ უნდა ახლოს ხელი, არ გაძარცვოს, არ გააფუჭოს არც ერთი უცხოელის საქონელი. ვინც არ უნდა იყოს იგი იტალიელი, ფლანდრიელი, ზელანდიელი, ბრაბანტელი, თუ რომის იმპერატორის (ეი.გერმანიის) და სხვა მიწებიდან“. გარდა ამისა, ამავე წყაროს თანახმად არც ერთი უცხოელი ვაჭარი არ უნდა ყოფი-

ლიყო ინგლისში სამეფოს წერილობითი ნებართვის გარეშე, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი უნდა დასჯილიყო სიკვდილით [1. 299].

როგორც მოტანილი დოკუმენტებიდან ვხედავთ, მკაცრი სავაჭრო კანონები მოქმედებდა უცხოელთა მიმართ. თუ არ ექნებოდათ მათ მეფის ნებართვა ქვეყანაში ვაჭრობის უფლებაზე, მაშინ ამ უცხოელებს ელოდათ ძალიან მკაცრი სასჯელი. მიუხედავად ამისა, იგი არ ყოფილა აბსოლუტური. მაგალითად ჰენრი VIII -ის ხელისუფლება იცავდა უცხოელთა უფლებებს.

სხვა კერძო შემთხვევებიც, როცა უცხოელი ვაჭრები ავინ-როებდნენ ინგლისელებს ზღვის იქეთ იამარკებზე (ბაზრობებზე) ეს როდი რჩებოდა სათანადო რეაგირების გარეშე. ეს კარგად ჩანს 1491 წლის 23 სექტემბერს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში, რომ შვიდი ნდობით აღჭურვილი ვაჭარი: ჯონ ჰაუ, რიჩარდ ჰეინსი, ტომას რიჩი, ჯონ მილი, რიჩარდ ლაკონი, ჯონ სტაილი და უილიამ რედი უნდა წასულიყვნენ სხვა კომპანიების წარმომადგენლებთან ერთად და თემთა პალატაში უნდა შეეტანათ ბილი იმ დიდი შეურაცყოფისა და მტრობის გამო, რაც მიაყენეს უცხოელებმა [1. 219].

როგორც ჩანს, ინგლისელ ვაჭრებს იმედი ჰქონდათ პარლამენტის მხარდაჭერისა და ამიტომ გააგზავნეს თავიანთი წარმომადგენელი. ხშირ შემთხვევაში ისინი პარლამენტისაგან თანხმობას აღწევდნენ სხვადასხვა - ქრთამის, სამეფო საბჭოს წევრთა მოსყიდვის გზით. ჯერ კიდევ იორკთა დინასტიის პერიოდში, ედუარდ IV-ის და რიჩარდ III-ის დროს გამოცემული 69 სტატუსიდან, რომელიც მიიღეს შვიდი მონვევის პარლამენტის განმავლობაში (6 ჩატარდა ედუარდ IV-ის დროს, ერთიც 1484 წელს, რიჩარდ III-ის.) 39 სტატუსი ეხებოდა მრეწველობისა და ვაჭრობის საკითხებს [7. 466]. ხოლო ტიუდორების დროს გამოცემული 250 სტატუსი ეხებოდა ეკონომიკურ საკითხებს [63. 146].

აღნიშნული მიმართულებით უფრო მკვეთრი ნაბიჯი გადადგა მეფე ედუარდ IV-ემ (1461-1483). იორკთა დინასტიის ამ პირველმა მეფემ 1464 წელს სამი წლით აკრძალა მატყლის შესყიდვა: ბერკშირში, ოქსფორშირში, გლოსტერშირში, შროპშირში, ჰემპშირში, ესექსში, კემბრიჯშირში, ნორფოლკში, სომერსეტშირში, დორსეტშირში, ჰერიფორდშირში, ვუსტერშირში, უილტშირში, სეფოლკში, კენტში და სასეკში. ეს არ ეკრძალებოდა იმ პირს, ვინც ამზადებდა ამ მატყლისაგან ნართს ან მაუდს სამეფოს ფარგლებში გასაყიდად [7. 410].

ამ დასახელებულ შაირებში გაშენებული იყო ძვირფასი ხარისხის (კოსვოლდის) ცხერები, რომელთა მატყლი გამოიყენებოდა ყველაზე მაღალხარისხოვანი თხელი მაუდის დასამზადებლად ფლანდრიასა და ფლორენციაში. აღნიშნული პოლიტიკიდან გამომდინარე, აიკრძალა ძვირფასი და ძვირადღირებული მატყლის გატანა, რომელიც არ მისცემდა ინგლისს იმდენ მოგებას, რაც ამ მატყლისაგან დამზადებული შალის ქსოვილის გატანა მოუტანდა. მთავრობის ეს ღონისძიება პირდაპირ ხელს უწყობდა ადგილობრივი მაუდის მრეწველობის და ეროვნული ვაჭრობის განვითარებას. ეს ფაქტი ცხადად წარმოაჩენს იმას, რომ ინგლისის სამეფო ხელისუფლება დაინტერესებული იყო თავის ქვეყანაში ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარებით. ამიტომ ეს საკითხი იორკთა დინასტიის შეუნელებელი ყურადღების საგანი იყო. ასეთივე დამოკიდებულებაა ხსენებული საკითხის მიმართ ტიუდორების ეპოქაშიც, რასაც ადასტურებს 1491 წლის მერსერთა „საბჭოს აქტები“-დან ზემოთ მოყვანილი დოკუმენტი.

უცხოელ ვაჭართა შეზღუდვის ერთ-ერთ მექანიზმს ვხედავთ 1508 წლის 20 იანვარს მამასახლისთა ასისტენტების კრებაზე განხილულ საკითხში იმის შესახებ, თუ როგორ მოქცეოდნენ იმ ზოგიერთ ვაჭარს, რომელიც შემჩნეული იყო არა მისი, არამედ სხვისი საქონლით ვაჭრობაში. აქ ნათქვამი იყო, რომ ასეთი ვაჭარი საქონელს ყიდულობდა უცხოელისაგან და ამით არღვევდა მეფის კანონს უცხოელებისაგან სამეფო გადასახადის შესახებ. გადანყდა, დაეკითხათ ყველა ეჭვმიტანილი და ეცნობებინათ მათ შესახებ ქალაქის ლორდ-მერისათვის [1. 320]. ასევე საჭიროდ მივიჩნევთ აღინიშნოს, რომ „ნიუბოლდის ნიგნის“ მიხედვით, ირკვევა, რომ მერსერთა კომპანია არ უშვებდა უცხოელი ვაჭრების მიერ გადასახადის გადახდის შესახებ კანონის დარღვევას [1. 320].

პირველი წყაროების თანახმად, ინგლისელი ვაჭრები არ ურიგდებოდნენ უცხოელთა პრივილეგიებს. ამის დასტურია შემდეგი ფაქტი: 1516 წელს ლონდონელი ქარგლები და მომსახურენი თავს დაესხნენ იტალიელ და ფრანგ ვაჭრებს. ეს იმიტომ, რომ იტალიელი და ფრანგი ვაჭრების კონკურენცია განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობოდა. მათ თან დაემატა ისიც, რომ მათ პრივილეგიები მიანიჭა ჰენრი VII-ის მთავრობამ [1. 442]. ეს საპირისპირო რეაქციას იწვევდა, რადგან ინგლისელი მოსახლეობა მიისწრაფოდა მაქსიმალური ზარალი მიეყენებინათ უცხოელი ვაჭრების ქონებისა და პრივილეგიებისათვის [1. 446].

ამგვარად, საშინაო ბაზარზე გაბატონებისათვის ბრძოლა დამახასიათებელი ნიშანი იყო ლონდონის ხელოსნებისა და ვაჭრებისათვის კაპიტალის ე.წ. „თავდაპირველი დაგროვების“ პერიოდში.

ინგლისელი მოსახლეობის უკმაყოფილება უცხოელი ვაჭრების მიმართ აისახა 1516 წლის 4 მარტის მერსერთა კორპორაციის საერთო კრების ამსახველ დოკუმენტში. აქ საუბარია იმის შესახებ, რომ მიღორდ კარდინალი განსაკუთრებით კარგად იყო განწყობილი სიტის მიმართ და სურდა, დახმარებოდა ინგლისელ ვაჭრებს. ის ცდილობდა აეძულებინა უცხოელი ვაჭრები, რომ მათ არ დაერღვიათ სიტის ვაჭართა პრივილეგიები და დაეცვათ ისინი. გადანყდა რომ რვა კაცი მერსერთა კორპორაციიდან მოითათაბირებდა და შეადგენდა ამ პრივილეგიათა შესაბამის მუხლებს სამეფო საბჭოში წარსადგენად. ამიერიდან მისი მეშვეობით უნდა დაეცვათ ინგლისელი ვაჭრები უცხოელი ვაჭრების კონკურენციისაგან [1. 444].

აღნიშნული გადანყვეტილება გვაფიქრებინებს, რომ უცხოელი ვაჭრები რამდენადმე არღვევდნენ ინგლისელ ვაჭართა პრივილეგიებს და სწორედ ამიტომაც შეადგინეს ის მუხლები, რომელთაც თანმიმდევრობით განვიხილავთ, წინასწარ კი ვიტყვიტ შემდეგს. წყაროდან ჩანს, რომ ინგლისელი ვაჭრები მოთხოვნებს ადგენდნენ სამეფო საბჭოში წარსადგენად, რადგან იმედი ჰქონდათ მისი მხარდაჭერისა [1. 445].

ერთ-ერთი ამ მუხლის თანახმად, ზღვის გაღმა არც ერთი უცხოელი ვაჭარი შეიძლება არ ყოფილიყო ინგლისური საქონლის რწმუნებული (ნდობით აღჭურვილი). ამიტომ, 1518 წლის 14 აგვისტოს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე წაიკითხეს კომპანიის ბრძანება იმის შესახებ, რომ არცერთ ინგლისელ ვაჭარს არ უნდა გადაეცა თავისი საქონელი უცხოელისათვის და ისინი არ უნდა ყოფილიყვნენ რწმუნებულად ინგლისური საქონლისა ზღვის გაღმა [1. 463].

უცხოელი ვაჭრების შეზღუდვას ისახავდა მიზნად 1519 წელს ლონდონის ლორდ-მერისა და ოლდერმენების მიერ შემუშავებული ბილი, რომელიც იმდენად ავიწროებდა უცხოელ ვაჭრებს, რომ მათ ართმევდა ინგლისელი ვაჭრებისათვის კონკურენციის განევის უნარს. კერძოდ, საქონლის გატანის თაოსნობა სასტიკად ეკრძალებოდათ უცხოელებს. ვაჭარ-ავანტიურისტების აზრით, უცხოელი ვაჭრების ასეთი შეზღუდვა დიდ სარგებლობას მოუტანდა რო-

გორც მეფეს, ისე ქალაქელ ვაჭრებს და ხელს შეუწყობდა ინგლისის საზღვაო ფლოტის განვითარებას.

1519 წლის ბილში განსაკუთრებით საყურადღებოა მესამე, მეოთხე, მეხუთე, მეექვსე და მერვე მუხლები. სურათის სრულად წარმოჩენის მიზნით თანმიმდევრულად განვიხილავთ ამ მუხლებს.

მუხლი მესამე ეხება საქონლის გატანის თაოსნობას. რომლის მიხედვით, ზღვაზე საქონლის გატანა ეკრძალებოდათ არა ინგლისელებს. აქედან გამომდინარეობდა ის მიზანი, რომ უცხოური გემებით საქონლის გატანის აკრძალვა ხელს შეუწყობდა ინგლისის საზღვაო ფლოტის განვითარებას.

მეოთხე მუხლი პრაქტიკაში მოითხოვდა იმის დანერგვას, რომ არც ერთი საპალნე მაუდი არ გატანილიყო ქვეყნიდან უცხოელების მიერ. მტკიცებას არ საჭიროებს, რომ ამის ცხოვრებაში გატარება სტიმულს მისცემდა ქსოვილის წარმოებას. გარდა ამისა, ეს ორი მუხლი აშკარად ადგენს, რომ ინგლისელთა საქონლის შემსყიდველები იყვნენ უცხოელები და ახლა ისინი კარგავდნენ მოგებას. ცხადია, ეს შეადგენდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა დაინტერესების უმთავრეს საგანს, რადგან იგი იძლეოდა ვაჭრობაში უცხოელთა უპირატესობის მოსპობის გარანტიას და იმავედროულად სპობდა ვაჭარ-ავანტიურისტების კონკურენტებს.

საგულისხმოა, მეხუთე მუხლი, რომელიც კრძალავდა უცხოელ ვაჭართა სურვილისამებრ საქონლის შენახვას ეს ფაქტობრივი აკრძალვა იყო, რადგან უცხოელები თავიანთ საქონელს შეინახავდნენ სიტიში ნებისმიერ ადგილას. თუ ეს ასე არ მოხდებოდა, მაშინ საქონლის დიდი ნაწილი აღმოჩნდებოდა უცხოელების ხელში. მეექვსე და მერვე მუხლი უცხოელ ვაჭრებსა და საქონლის მეპატრონეებს ავალებდა, რომ აუცილებლად გაეყიდათ საქონელი ოთხი თვის განმავლობაში შემოტანის მომენტიდან, ხოლო თუ ვერ გაყიდნენ ამ ვადაში, მაშინ უნდა გაეგზავნათ უკან ზღვის გაღმა [1. 483'].

ამ წყაროზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ხსენებული ბილი ძირითადად იცავდა ინგლისელი ვაჭრების ინტერესებს. აღნიშნული ღონისძიებების გატარებით ხელი უნდა შეწყობოდა საშინაო და საგარეო ვაჭრობის წინსვლას. ამას შედეგად უნდა მოეტანა ერთიანი ეროვნული ბაზრის შექმნა, ასეთ ვითარებაში წარმატებით განვითარდებოდა საზღვაო ფლოტის მშენებლობა, რომელიც ახალ სტიმულს მისცემდა საზღვაო ფლოტის განვითარებას.

აქვე საჭიროდ მივიჩნევთ, ავლნიშნოთ ის დამატებითი მიზეზები, რაც განაპირობებდა უცხოელი ვაჭრების შეზღუდვას. როგორც ცნობილია, მათ ინგლისში შემოჰქონდათ აბრეშუმის, მაუდის, ფარჩის, სელის, ბატისტის და სხვა სახის ქსოვილები. ხდებოდა ისე, რომ უცხოელები ხშირად ზომებში ატყუებდნენ ადგილობრივ ვაჭრებს. ამის გამო 1520 წლის 20 სექტემბერს ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრებამ მიიღო სპეციალური აქტი, რომლითაც დაკანონდა, რომ ყველა ქსოვილი; ფარჩა, აბრეშუმი, მაუდი, სელი, მუქი და თეთრი ფერის ბატისტი დამზადებული ბრიტანეთში, საფრანგეთში, პოლანდიაში, ფლანდრიაში, ზელანდიაში, ბრაბანტში, გენუასა და სხვა ადგილებში, შემოტანილი უცხოელების მიერ გასაყიდად სიტში, უნდა გაზომილიყო მხოლოდ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის აბრეშუმის ქსოვილის მზომავის მიერ დანესებული ეტალონით.

აღნიშნული მიმართულებით პრაქტიკული ნაბიჯი გადაიდგა 1525 წლის 27 თებერვალს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე, როცა დანიშნეს გარკვეული პირები, რომელთაც დაევალებათ თვალყური ედვენებინათ ინგლისელი ვაჭრების სავაჭრო საქმისათვის საღმრთო რომის იმპერატორის მიწებზე. გადანყვეტილება ითვალისწინებდა, თუ რაიმე პრეტენზიებს ექნებოდა ადგილი უცხოელი ვაჭრების მხრიდან ინგლისელი ვაჭრების მიმართ, მაშინ სათანადო ზომები უნდა მიეღოთ კომპანიის მიერ არჩეულ პირებს. ესენი იყვნენ ჯონ პიკერიგი (სასამართლო მოხელე ადვოკატი), ოლივერ კლემენტი, რობერტ პეკინგტონი, რობერტ ლეიზი, ედუარდ მილერი და ჯონ კუკი (კლერკი) [1. 715].

დასახელებულ პირებს სამართლიანად უნდა გადაეწყვიტათ დავა, რომელიც წამოიჭრებოდა ზღვის გაღმა ინგლისელ ვაჭრებს შორის. აღნიშნულ დოკუმენტში – საუბარია ინგლისელი ვაჭრების უფლებების დარღვევაზე ფლანდრიის ქალაქ ბრიუგეში.

უცხოელ კონკურენტებთან ბრძოლის აღნიშნული მეთოდების გვერდით, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ბრძოლის ის ახალი ფორმა, რომელსაც ითვალისწინებდა მერსერთა კომპანიის კრების მიერ მიღებული გადანყვეტილება, უცხოელი ვაჭრებისათვის სავაჭრო ბოიკოტის გამოცხადებაზე. ერთის მხრივ, საინტერესოა, რომ 1526 წლის 6-19 აგვისტოს, მერსერთა კომპანიის კრებამ, ლონდონის მილორდ-მერისა და სიტის ოლდერმენების ბრძანებისა და თემთა პალატის აქტის საფუძველზე, გადაწყდა, რომ მათი კომპანიის არც ერთ თავისუფალ ვაჭარს არ უნდა ეყიდა და გაეყიდა

საქონელი, ესესხა ფული, ეწარმოებინა ან დაედო რაიმე გარიგება უცხოელ ვაჭრებთან [1.734].

აქედან არაა ძნელი დავინახოთ, რომ ინგლისელ ვაჭრებს არ პქონდათ უფლება დაედოთ რაიმე სავაჭრო გარიგება, ყიდვა-გაყიდვა და ესესხათ ფული უცხოელი ვაჭრებისაგან. რაც შეეხებოდა ამ უკანასკნელთ, ისინი უნდა დამორჩილებოდნენ ლონდონის სიტის კანონებსა და წესებს. მის კონკრეტულ მაგალითად მოვიტანთ შემდეგ ფაქტს.

1526 წლის 19 აგვისტოს მერსერთა კორპორაციის საერთო კრებაზე წაიკითხეს ლონდონის მერისა და თემთა პალატის ცნობა იმის შესახებ, რომ ჯონ რომბოლდი, ლუკას დე ლეერო რამდენადაც უცხოელი ვაჭრები იყვნენ, ისინი უნდა დამორჩილებოდნენ ლონდონის სიტის კანონებსა და წესებს. ეს მაშინ, როცა ამავე წლის 17 აგვისტოს თემთა პალატაში თავისუფალ ვაჭრებს ნება დართეს, ეყიდათ და დაედოთ სავაჭრო გარიგებანი ხსენებულ ვაჭრებთან [1.735-736].

ამ ფაქტიდან იმ უტყუარი დასკვნის გაკეთება შეიძლება, რომ უცხოელი ვაჭრების წინააღმდეგ ამოქმედდა სავაჭრო ბოიკოტის პოლიტიკა. ამიერიდან, ისინი უნდა დამორჩილებოდნენ სიტის წესებსა და კანონებს.

ამრიგად, მოხმობილი პირველწყაროების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ. XV-XVI საუკუნის I მესამედში ინგლისის სამეფო ხელისუფლებამ, რომელიც დაინტერესებული იყო თავის ქვეყანაში ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარებით, როგორც საშინაო ისე საგარეო ბაზარზე, ისე ინგლისელი ვაჭრების უცხოელთა კონკურენციისაგან დაცვის მიზნით, ამოქმედდა სავაჭრო ბოიკოტის პოლიტიკა. იგი შეიცავდა შემდეგ ზომებს. უცხოელ ვაჭრებს ინგლისში აეკრძალათ საცალო ვაჭრობა; ჩამოერთვათ ბროკერის უფლება; მეფის უნებართვოდ აეკრძალათ ინგლისში ცხოვრება და ვაჭრობა; მკაცრად ისჯებოდა გადასახადის შესახებ კანონის დამრღვევნი; ინგლისიდან და ზღვაზე საქონლის გატანის თაოსნობა სასტიკად აეკრძალათ უცხოელებს; ყოველივე ეს მიმართული იყო იქითკენ, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები დაცული ყოფილიყვნენ უცხოელ ვაჭართა კონკურენციისაგან და ქვეყანაში ხელი შეწყობოდა ვაჭრობის, მრეწველობისა და საზღვაო ფლოტის განვითარებას.

§ 2. ინგლისის საზღვაო-სავაჭრო ფლოტის განვითარება

ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარებას, დახმარება უნდა გაენია სამეფოს სავაჭრო ფლოტისა და გემთმშენებლობის განვითარებისათვის. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვან წყაროებს წარმოადგენს ის სანავიგაციო აქტები, რომლებიც ხელს უწყობდნენ ნაციონალური საზღვაო ფლოტის მშენებლობას.

ინგლისის საზღვაო ფლოტის განვითარებას ორი სახის ამოცანა უნდა გადაეწყვიტა. ერთი მხრივ, ხელი შეეწყო სავაჭრო და მეორე მხრივ, სამხედრო ფლოტის გაძლიერებისათვის. ინგლისის სავაჭრო ფლოტის წინსვლა ჯერ კიდევ ედუარდ III-ს (1327-1377) დროს დაიწყო. 1369 წელს გამოცემული პირველი "სანავიგაციო აქტის" ძალით, ინგლისელ ვაჭრებს ეკრძალებოდათ საქონლის გატანა უცხოური გემებით, ხოლო რიჩარდ II-ის მიერ 1381 წელს მიღებული მსგავსი აქტი ადგენდა: „იმისათვის, რომ გაიზარდოს ინგლისის სავაჭრო ფლოტი, რომელიც ამ დროს დასუსტებული იყო, მოინონეს და აღიარეს, რომ ამიერიდან მეფის ყოველ ქვეშევრდომს უნდა დაეტვირთა საქონლით მხოლოდ საკუთარი გემები“ [82. 337]. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ასეთი პირის მიერ ჩამოტანილ საქონელს მოელოდა კონფისკაცია. ამასთანავე საქონლის მესამედი გადაეცემოდა დამბეზღებელს. აღნიშნულ სანავიგაციო აქტს 1382 წელს დაემატა კიდევ ერთი პუნქტი, რომლის თანახმად ინგლისელთა გემები მეტწილად უნდა ყოფილიყო გამოყენებული, ვიდრე უცხოელთა გემები, ხოლო 1390 წლის სანავიგაციო პუნქტში ვკითხულობთ, რომ გემის მებატრონე ინგლისელებს შეეძლოთ ესარგებლათ თავისი უპირატესობით [82.338].

ანალოგიური კანონები გამოქვეყნდა ედუარდ IV-ის (1461-1483) მეფობის დროსაც. 1489 წლის სანავიგაციო აქტის მიხედვით, ვაჭრებს გასკონიიდან მხოლოდ ინგლისური გემებით შეეძლოთ ჩამოეტანათ ღვინო და საღებავები [82. 421]. ეს მაშინ, როდესაც ამ დროს (XVს) უცხოელ ვაჭრებს (იტალიელებს და ჰანზელებს) ჯერ კიდევ შემოჰქონდათ ლონდონში საქონელი საკუთარი გემებით [42.107].

ჯ. ტრეველიანი სამართლიანად მიიჩნევდა, რომ სანავიგაციო აქტის განხორციელება და მისი ზუსტად დაცვა შეუძლებელი იყო ტიუდორების ეპოქამდე. მის არგუმენტად ავტორი მართებულად მიიჩნევს იმას, რომ მაშინ ინგლისში სავაჭრო ფლოტი ჯერ კი-

დევ ისე არ იყო ძლიერი, რომ მას დაეკმაყოფილებინა სწრაფად მზარდი ინგლისის ვაჭრობა [84. 54].

მერსერთა „საბჭოს აქტებიდან“ („ნიუბოლდის წიგნი“) ირკვევა, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას, რომელიც ეწეოდა საექსპორტო ვაჭრობას, საქონელი გადაჰქონდა ინგლისური გემებით, მაგრამ ის ასევე იყენებდა დაქირავებულ უცხოურ გემებსაც [1. 56-58]. ეს ფაქტი მიუთითებდა იმაზე, რომ ამ დროისათვის ინგლისური გემები საკმარისი არ იყო. ეს მომენტი და ის გარემოება, რომ ვაჭრები ცდილობდნენ დაემალათ სამემოსავლო გადასახადები, ხელს უწყობდა სანავიგაციო აქტების დარღვევას. მის შესახებ არაერთ ცნობას გვანვდის მერსერთა „საბჭოს აქტები“ („ნიუბოლდის წიგნი“) [1.56,59,566].

1472 წლის 15 იანვრის „საბჭოს აქტებში“ ვკითხულობთ, რომ ინგლისელმა ვაჭრებმა ბოლო ნავიგაციის დროს ჩრდილოეთის ბაზარზე შეისყიდეს და დატვირთეს საქონელი ესპანურ და პოლანდიურ გემებზე, რაც გამოიწვევდა მეფის დიდ უკმაყოფილებას [1. 59].

ამიტომ უსიამოვნების თავიდან აცილების მიზნით, რომელიც შეიძლებოდა მოჰყოლოდა სანავიგაციო აქტის დარღვევას, ლონდონის ქალაქის საბჭომ ურჩია ავანტიურისტთა კომპანიას, რომ ზღვის გაღმა გაეგზავნა ორი ან სამი საიმედო, სერიოზული პირი, რომელნიც გააფრთხილებდნენ ვაჭრებს, არ დაერღვიათ სანავიგაციო აქტი, რასაც მოჰყვებოდა მეფის განრისხება [1.59]. კომპანიის მიერ სპეციალურად გაიგზავნა ვინმე კლოპტონი და ტომას ფორსტერი, მათ კომპანიის სახელით მიჰქონდათ 1472 წლის 15 ივნისით დათარიღებული წერილი, რომელშიც ეწერა: „ბატონებო, მოგესალმებით და გაცნობებთ, რომ კომპანიის იმ წევრებისაგან, რომელნიც დაბრუნდნენ ზღვიდან, შევიტყვეთ, რომ დაუტვირთიათ თქვენი საქონელი სხვა (ე.ი. უცხოური -ი.ბ.) ხომალდებზე. ის ძალიან საშიშია ვინაიდან ამას მოჰყვებოდა მეფის დიდი უკმაყოფილება, როცა იგი შეიტყობს ამის შესახებ. ამიტომ გირჩევთ თავი შეიკავოთ, რათა არ დატვირთოთ საქონელით სხვისი(ე.ი. უცხოური - ი.ბ.) გემები“. წერილი გაიგზავნა ქ. ბრიუგეში [1. 59], ხოლო 1532 წლის 27 აპრილს ჩანწერილია შემდეგი განკარგულება: „სინქსონის (საზაფხულო) ბაზრობაზე ანტვერპენში გასაგზავნად გამოყოფილი გემები, რომლებზეც უნდა დაეტვირთათ ინგლისელ ვაჭრებს თავიანთი საქონელი. მათ უფლება არ ჰქონდათ დაეტვირთათ საქონელი უცხოელთა გემებზე“ [1. 566].

ამ წყაროებიდან ნათლად ჩანს ორი რამ: პირველი, უცხოური გემებით საქონლის გატანა მიიჩნეოდა სანავიგაციო აქტის დარღვევად, რაც დაუშვებელი იყო; მეორე, როგორც ირკვევა ავანტიურისტთა კომპანია არღვევდა აღნიშნულ აქტს და ამის გამო დამატებითი ღონისძიებები ტარდებოდა თუნდაც მისი განმეორების საშუალებით.

პ. ვინოგრადოვას მოაქვს უფრო გვიანდელი პერიოდის, 1564 წლის აქტი, რომელიც გვაცნობებს, რომ ანტვენენელებმა „შთანთქეს“ ყველა ქალაქის ვაჭრობა. ეს ქალაქი გახდა ევროპის კონტინენტის მთავარი ნავსადგური. აქ ინგლისური მაუდის ქსოვილები ჩამოჰქონდათ პორტუგალიელთა გემებით და ეს ქსოვილი წარმოადგენდა ინგლისის მთავარ საექსპორტო საქონელს [110.461-65].

ეს ფაქტი უეჭველს ხდის იმას, რომ 1564 წლისათვის ანტვენენში ინგლისური მაუდის ქსოვილებზე დიდი მოთხოვნილება ყოფილა. შეინიშნება „სანავიგაციო აქტის“ დარღვევის ფაქტიც, მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისელ ვაჭრებს ზოგჯერ გადაჰქონდათ საქონელი უცხოური გემებით, ძირითადად მაინც საქონელი მიდიოდა ზღვის გაღმა ინგლისური გემებით, რაც უშუალოდ ავლენს საზღვაო ფლოტის განვითარების შედეგს.

„ნიუბოლდის წიგნიდან“ ირკვევა, ერთი საგულისხმო ფაქტიც. კერძოდ, ინგლისელ ვაჭრებს ზოგჯერ ბაზრობებზე გამგზავრება დიდი სამხედრო დაცვის თანხლებით უხდებოდათ. მაგალითად, 1496 წელს გადნყდა გემების ბამასის (საშემოდგომო) ბაზრობაზე გაგზავნა, ხოლო მათი უსაფრთხოებისათვის უნდა შეეიარაღებინათ ჰანზელების დიდი გემი (საფიქრებელია დაქირავებული – ი.ბ.) და ორი ბარკა სავაჭრო გემების დაცვისათვის. დიდ გემზე უნდა ყოფილიყო ორმოცი მეზღვაური, პასუხისმგებელი იქნებოდა კაპიტანი, ხოლო სამოცი ინგლისელი უნდა შეეიარაღებინათ კომპანიის ხარჯზე [1. 633-34].

როგორც ვხედავთ, ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია ერთი გარემოების წინაშე იდგა: კომპანიას გამოეყო სახსრები გემების შესაიარაღებლად და ასევე უცხო გემების დასაქირავებლად. ამასთან დაკავშირებით ჩვენს ყურადღებას იპყრობს 1520 წლის 26 თებერვლის „მერსერთა საბჭოს“ აქტი, რომლიდანაც ირკვევა, რომ მშვიდობიან დროს მეფე ინგლისელ ვაჭრებს აძლევდა სამხედრო გემს შემდეგი პირობით: ვაჭრებს გემი ისეთ მდგომარეობაში უნდა ჰქონოდათ, რომ ომის შემთხვევაში ის უნდა ყოფილიყო საბრძოლო მზადყოფნაში. ასევე მათ უნდა მოეხდინათ მისი ეკიპირება და შეი-

არალება, რაც მომგებიანი იქნებოდა მეფისათვის [1.523]. მაგრამ, როგორც ირკვევა, ვაჭრებს ხელს არ აძლევდათ ასეთი პირობები და ძალიან მოხერხებულად გამოიყვანეს თავი ამ არასახარბიელო მდგომარეობიდან: მათ მოიმიზეზეს, თითქოს გემი ძალიან დიდია და ვერ შევიდოდა ზელანდიის მდინარეების ზღვის შესართავში. რაც შეეხება მეფეს, ვაჭრებმა მეფეს ასეთი პასუხი გასცეს: „ჩვენ მადლობას ვუცხადებთ მეფეს დიდი სიკეთის გამოჩენისა და მზრუნველობისათვის, მაგრამ კომპანიას მიაჩნია, რომ, რადგან ამჟამად ვაჭრების დიდ ნაწილს ზელანდიის გარდა სხვაგან არა აქვთ ვაჭრობა ერთი გემიც კი მათთვის ზედმეტად მძიმე ტვირთი იქნებოდა. ამასთანავე გემს შეიძლება ვერც კი მიეღწია იმ მიწებამდე, როგორც ეს მოუვიდა „პიტერ პომერგარდს – („Piter Pomerghard) რომელიც მეფის ბრძანებით დაიქირავეს და დაილუპა ზელანდიის ნაპირებთან, რაც სიცოცხლისა და დიდი ზარალის ფასად დაუჯდათ ვაჭრებს“ [1. 523].

საყურადღებო ფაქტად მივიჩნევთ, მერსერების აქ მოტანილ პასუხს მეფისადმი. მასში როგორც ვხედავთ, მეფე მშვიდობიან დროს ვაჭრებს აძლევდა სამხედრო გემებს, იმ მიზნით რომ მოგება მიეღო. ამავდროს, მათ გემი ომის შემთხვევისათვის სრულ წესრიგში უნდა ჰყოლოდათ. ვაჭრებს, ჩანს ეს არავითარ სარგებელს არ აძლევდათ და მოიმიზეზეს ის, რომ თითქოსდა გემი ვერ შევიდოდა ზელანდიის მდინარეების ზღვის შესართავში. ეს მეფესთან წინააღმდეგობის დასაწყისი იყო. ამასთანავე ხსენებული წყაროდან ისიც ჩანს, რომ ავანტიურისტები მოხერხებული ვაჭრები იყვნენ და ცდილობდნენ ყველაფერში მოგება ენახათ. ამასთანავე „ნიუბოლდის წიგნიდან“ ისიც ირკვევა, რომ ადრე მათ მეფისაგან სამხედრო დაცვის მიზნით დაუქირავებიათ დიდი გემი – „პიტერ პომერგარდი“, რომელიც დალუპულია ზელანდიის ნაპირებთან. ეს ფაქტი იმაზეც მეტყველებს, რომ დიდი გემების დაქირაება დიდ ხარჯებთან და მისგან გამომდინარე რისკთან ყოფილა დაკავშირებული.

აღნიშნულთან დაკავშირებით აუცილებელია იმ მომენტებზე ყურადღების გამახვილება, რომელიც ეხება მეფისაგან გემების დაქირაების შემდეგ ვალდებულებებს. კერძოდ: ხსენებული კომპანია ვალდებული იყო უზრუნველყო მეზღვაურები კვებითა და სათანადო ჯამაგირით. ამის შესახებ „საბჭოს აქტები“ შემდეგ სურათს გადაგვიშლიან. 1520 წლის 8 მარტს მერსერთა კორპორაციის საერთო კრებაზე გადაწყდა, რომ მას დაეკისრა პასუხისმგებლობა

ასი ტონა წყალწყვის ან ტევადობის (პლიუს-მინუს 60 ტონით) ხუთ გემზე, მის მეზღვაურთა მთელი შემადგენლობის საკვებით მომარაგებასა და ჯამაგირით უზრუნველყოფაზე. ამას დასტურის ნიშნად ხელს აწერდა კომპანიის 93 წევრი [1. 527]. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა შემდეგი ცნობაც. ინგლისელ ვაჭართა მიერ გემების დაქირავების შესახებ 1521 წლის დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ინგლისელთა გემი „რობერტ დინსი“ დაკავებულ იქნა იმის გამო, რომ კონტრაბანდულად (ე.ი. უკანონოდ - ი.ბ.) ბრუნდებოდა ზელანდიის ბაზრობიდან. ამავე წლის 9 თებერვალს მოინვიეს ავანტიურისტთა კრება, სადაც კომპანიის მმართველმა განაცხადა, რომ მას ესაუბრნენ კარდინალი უოლსი და მეფის მრჩეველები ხსენებული ფლოტის ზელანდიიდან ინგლისში დაბრუნების აუცილებლობის შესახებ. კარდინალმა და მეფის მრჩეველებმა მიმართეს ადმირალს და ამ უკანასკნელმა ამისათვის დანიშნა ორი ბარკა (პატარა დამხმარე გემი) ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის ხარჯზე მათი გემების გასაცილებლად, რათა ამ გზით შეემცირებინათ მეფის ხარჯები [1.537].

გარდა ამისა, ამ კრებაზე სპეციალურად გამოყოფილ პირებს მიენიჭათ უფლება მოლაპარაკებოდნენ ადმირალს, რათა მას დაერთო ნება ზელანდიის ბაზრობიდან კომპანიის ხაზინის ხარჯზე 10 გირვანქა სტერლინგად ჩამოეყვანათ ინგლისში მეფის გემები [1. 537]. ირკვევა, რომ რადგან ზელანდიიდან მომავალი ვაჭარ-ავანტიურისტთა გემის გასაცილებლად, დაუნიშნიათ სპეციალურად ორი პატარა გემი, რომლის ხარჯები (100 გირვანქა სტერლინგი) უნდა დაეფარა კომპანიას მოკლედ რომ ვთქვათ, მეფის გემების ხარჯებს ანაზღაურებდა კომპანია და არა სამეფოს ხაზინა.

ერთი სიტყვით, მეფე სამხედრო გემებს აქირავებდა ვაჭარ-ავანტიურისტებზე, რათა ჰქონოდათ საშუალება უშიშრად ზელანდიაში გამგზავრებისა და იქედან ინგლისში დაბრუნებისა. 1522 წლის 26 ნოემბრის ერთ-ერთი დოკუმენტი გვაუწყებს, რომ კომპანიის მამასახლისებს ეუწყათ ლორდ-კარდინალი უოლსის პასუხი მათი ვაჭრების ზელანდიაში გაცილების შესახებ. მეფე თანახმა იყო ამ ზამთრის სეზონზე სანაოსნოდ 40 გირვანქა სტერლინგად მიეცა კომპანიისათვის თავისი ორი სამხედრო გემი, რომელნიც გაცილებდნენ ვაჭართა გემებს ბაზრობაზე და ასევე მისი დასრულების შემდეგ გამოაცილებდნენ ინგლისში [1. 548].

აქვე მართებულია აღინიშნოს, რომ სამხედრო გემების დაქირავებას მიმართავდნენ განსაკუთრებით მაშინ, როცა მოსალოდნე-

ლი იყო კომპანიის გემებზე თავდასხმის საშიშროება. ამ მხრივ საყურადღებოა, 1527 წლის დოკუმენტი, როელიც გვამცნობს, რომ შოტლანდიელთა სამხედრო გემები იტაცებდნენ ინგლისელთა სავაჭრო გემებს და მიჰყავდათ ისინი ზელანდიაში. ისინი აქ ამ თავის ნადავლს ჰყიდნენ და თან სარგებლობდნენ ადგილობრივი ხელისუფლების მხარდაჭერით [1. 634]. ამდენად, უშიშროების უზრუნველსაყოფად ვაჭარ-ავნტიურისტები ქირაობდნენ სამხედრო გემებს.

ასევე ამ წყაროებზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტთა შემოსავალი იმდენად დიდი იყო, რომ ისინი ახერხებდნენ სამხედრო გემების დაქირავებას, რაც უთუოდ, დიდ ხარჯებთან იყო დაკავშირებული. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, მიღებული დიდი შემოსავლის ხარჯზე ვაჭარ-ავანტიურისტებს შეეძლოთ ძვირადღირებული სამხედრო გემების დაქირავება.

აღნიშნულ წყაროზე დაყრდნობით („ნიუბოლდის წიგნი“) ირკვევა ისიც, რომ ინგლისელებს ზღვის გაღმა ძირითადად, საქონელი გაჰქონდათ ადგილობრივი გემებით, რაც იმ დროის საზღვაო ფლოტის განვითარებაზე მიგვანიშნებს. თუმცა უცხოური (ესპანური, პოლანდიური, პორტუგალიური, ჰანზის) სამხედრო გემების დაქირავება განპირობებული უნდა ყოფილიყო – ორი გარემოებით: პირველი, როცა გემებს ესაჭიროება სამხედრო დაცვა მტრისაგან მოსალოდნელი საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით და, მეორე, როგორც ჩანს არ იყო საკმარისი ინგლისური გემები მაუდით ვაჭრობის მზარდი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად.

ყოველივე ეს საფუძველს გვაძლევს ვთქვათ, რომ ინგლისის საზღვაო ფლოტის განვითარებას საფუძველი ჩაეყარა ჯერ კიდევ ადრე, XIV საუკუნეში, როცა სამეფო ხელისუფლების მიერ გამოიცა სანავიგაციო აქტები, რომელიც პირდაპირ მიუთითებდა ნაციონალური საზღვაო ფლოტის მშენებლობას. შემდეგ პერიოდში შეინიშნება მისი სწრაფად განვითარების ტენდენციები. ამის დასტურად მოვიყვანთ შემდეგ მონაცემებს: 1511-1515 წლებში, ჰენრი VIII-ის მმართველობის პერიოდში ინგლისის საზღვაო ფლოტი ითვლიდა 18 ხომალდს, ხოლო, 1547 წელს კი 50-ს [139. 38]. ელისაბედ პირველის გარდაცვალების დროს (1603 წ.) კი ინგლისი ითვლიდა 200-მდე საბრძოლო და სატრანსპორტო გემებს [140. 54].

ასეთია ძირითად ხაზებში ინგლისის საზღვაო-სავაჭრო ფლოტის განვითარების ტენდენციები XIV—XVI სს. პირველ მესა-

მედში პირველწყაროების მონაცემების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ინგლისის საგარეო ვაჭრობის აღმავალი გზით გაფართოებამ ხელი შეუწყო სავაჭრო-სამხედრო ფლოტისა და გემთმშენებლობის განვითარებას. სანავიგაციო აქტების (1369 წ; 1381 წ; 1382 წ; 1390 წ; 1489 წ; 1520 წ;) საფუძველზე ვაჭარ-ავანტიურისტთა მიერ სამეფო სამხედრო გემების დაქირავება, ერთი მხრივ უზრუნველყოფდა კომპანიის უშიშროებას ზღვაზე მეკობრეებისაგან და მეორე მხრივ, მათგან მიღებული შემოსავლით ხელს უწყობდა საზღვაო ფლოტის განვითარებას.

§ 3. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ნიდერლანდებთან XV-XVI საუკუნეებში

სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ XIV საუკუნის ინგლისის საგარეო ვაჭრობა იყო უცხოელთა ხელში [82; 278]. შემდგომ პერიოდში ინგლისი ავითარებს ვაჭრობას ნორვეგიასთან, საფრანგეთთან, პრუსიასთან, ნიდერლანდებთან, ჩრდილოეთისა და ბალტიის ზღვის ქვეყნებთან. თუ ინგლისელებს დასჭირდებოდათ ბალტიისპირეთის საქონელი – რკინა, ხე-ტყე, მარცვლეული და ა.შ. სრულებითაც არ იყო საჭირო მათთვის გამგზავრება ბალტიისპირეთში. აღნიშნული ნედლეული ინგლისელებს შეეძლოთ ეყიდათ პოლანდიელებისაგან, ანტვერპენსა და ამსტერდამში. 1587 წელს ინგლისური ხომალდების რიცხვი, რომელნიც აღწევდნენ ზუნდის სრუტეს 197-მდე გაიზარდა [92; 14-25]. როგორც ინგლისელი მკვლევარი დეიტცი აღნიშნავს, ინგლისის საგარეო ვაჭრობა XV საუკუნეში თავმოყრილი იყო ანტვერპენში (ნიდერლანდებში), გერმანიაში, ჩრდილოეთ საფრანგეთსა და ბალტიისპირეთში [25, 138]. ინგლისელი ვაჭრები მიდიოდნენ შორს – ჩრდილოეთ აფრიკაში, წინა აზიაში, ინდოეთსა და ამერიკაში. 1519-1527 წლებში ინგლისელები ვაჭრობდნენ სევილიაში, ლისაბონში, სან-სებასტიანში, ბაიონაში, კალეში, დანციგში, სან-დომინგოში [82,365].

XV საუკუნის მეორე ათწლეულში ინგლისელებმა გამონახეს პირდაპირი გზა ვაჭრობისათვის ისლანდიაში. მანამდე ინგლისური საქონელი შეჰქონდათ იქ შუამავლებს- ნორვეგიელებს.

ახლა ორიოდ სიტყვით, თუ რა საქონელი გაჰქონდა ინგლისს საექსპორტოდ. ძირითადად ეს იყო მაუდი, მისი გატანა გა-

ნუნყვეტლივ იზრდებოდა. მის პარალელურად მატყლის ექსპორტი მცირდებოდა. გარდა მატყლისა და მაუდისა, ექსპორტის ძირითად მასას შეადგენდა ნედლეული და მაღალფაბრიკატები: კალა, ტყვია, ტყავი, პური, რომელიც გაჰქონდათ ნიდერლანდებისა და იტალიის ბაზრებზე. აქვე ვიტყვი: ჯერ კიდევ XIV საუკუნეში ინგლისის ფლანდრიაში გაჰქონდა პური. ინგლისის გარდა ფლანდრიას პურს აწვდიდა ესპანეთი, პორტუგალია, საფრანგეთი და ბალტიისპირეთი [134, 114].

ამრიგად, XV საუკუნის მეორე ნახევარში საქონლის გატანა სჭარბობდა იმპორტს. ჩვენს ხელთ არსებული წყარო – „მერსერთა საბჭოს აქტები“ („ნიუბოლდის წიგნი“) შეიცავს მრავალფეროვან ცნობებს სხვადასხვა ქვეყნებთან ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ. ამჯერად შევჩერდებით აღნიშნული პერიოდის ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობაზე ნიდერლანდებთან.

ნიდერლანდების ქვეყანა ტერიტორიულად მოიცავდა ფლანდრიას, ბრაბანტს და სხვა მიწებს, რომლებიც შედის დღევანდელი ბელგიისა და ჰოლანდიის აგრეთვე ლუქსემბურგისა და ჩრდილოეთ საფრანგეთის ფარგლებში.

XV საუკუნეში ნიდერლანდები დამოკიდებული იყო ბურგუნდიის საჰერცოგოზე ამ უკანასკნელმა განსაკუთრებულ სიძლიერეს მიაღწია შარლ მამაცის (1467-1477) დროს, იგი გახდა სრული მბრძანებელი არა მარტო თავისი საჰერცოგოსი, არამედ საფრანგეთის აღმოსავლეთი და ჩრდილოეთის მიწებისა. მის განკარგულებაში იყო ბურგუნდია, ნივერნე, პიკარდია და ნიდერლანდები, ესწრაფვოდა რა დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას, იგი დაუკავშირდა ინგლისს. საფრანგეთის მოსახლეობისათვის ბურგუნდიელები გახდნენ ისეთივე საშიში, როგორებიც იყვნენ მათთვის ინგლისელები;

ბურგუნდიის ჰერცოგის შარლ მამაცის ნანსთან ბრძოლაში დაღუპვის შემდეგ, 1477 წელს, საფრანგეთის მეფემ ლუი XI-მ შემოიერთა პიკარდია, ნივერნე და ბურგუნდიის (ბურგონის) საჰერცოგო. ხოლო ბურგუნდიის საგრაფო (ფრანშ-კონტე) და ნიდერლანდები დარჩა შარლ მამაცის ქალიშვილს მარია ბურგუნდელს, რომელიც გათხოვდა ავსტრიის ჰერცოგ მაქსიმილიანე ჰაბსბურგზე, გერმანიის იმპერატორის ფრიდრიხ III-ის ვაჟზე, 1493 წელს მაქსიმილიანე გახდა იმპერატორი და, ამდენად ნიდერლანდები მოექცა ჰაბსბურგთა ძალაუფლების ქვეშ.

1519 წელს, მაქსიმილიანეს შემდეგ, იმპერატორი გახდა მისი შვილიშვილი კარლ V, რომელმაც თავის ხელში გააერთიანა მაქსიმილიანეს წინანდელი სამფლობელოების, მათ შორის ნიდერლანდების გარდა, გერმანია, ესპანეთი, სამხრეთი და ჩრდილო იტალია და ახლად აღმოჩენილი ამერიკის მიწები. ამის გამო მის უზარმაზარ იმპერიაზე მაშინ ამბობდნენ, რომ „მისი ერთი ბოლოდან მეორემდე მზე არასდროს არ ჩადიოდა“.

საინტერესოა, როგორ წარიმართა სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისსა და ნიდერლანდების შორის.

XV საუკუნეში ინგლისის ვაჭარ-ავანტიურისტები ეწეოდნენ ვაჭრობას ჰოლანდიაში, ზელანდიაში, ბრაბანტში, ფლანდრიაში და ენოში ვინმე ვაჭარი უილიამ პეროითა მოგვითხრობს, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტი ფებიანი მოგზაურობდა მრავალ ქვეყანასა და სხვადასხვა კუნძულებზე [20; 148]. ეს მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები მოგზაურობდნენ ისეთ ქვეყნებში როგორებიცაა: ნორვეგია, ესპანეთი, პრუსია და ნიდერლანდები. პრუსიასთან ვაჭრობა განმტკიცებული იყო მეფის ნებართვით და ვაჭარ-ავანტიურისტებს იქ პრივილეგიები მიენიჭათ ჯერ კიდევ 1391 წელს, ხოლო ნორვეგიაში, შვედეთსა და დანიაში 1408 წელს ნიდერლანდებში [20. 148]. უფრო მეტიც; ინგლისელმა ვაჭარ-ავანტიურისტებმა შექმნეს თავიანთი თვითმმართველობა ნიდერლანდებში და ირჩევდნენ საკუთარ მმართველს, რომელსაც უფლება ჰქონდა კომპანიის სახელით მიემართა შუამდგომლობით ინგლისის მეფისათვის [20, 149].

ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ნიდერლანდებთან ყოველთვის არ ატარებდა რეგულარულ ხასიათს და გარკვეულ პერიოდში წყდებოდა ხოლმე მათ შორის სავაჭრო კონტაქტები.

ცნობილია, რომ ფლანდრიაში მატყლს ძირითადად აწვდიდა ინგლისი. ამ უკანასკნელმა მაუდის მრეწველობის განვითარებასთან ერთად XV ს-ში ინგლისიდან დაიწყო მაუდის ექსპორტი, რასაც მტრულად შეხვდნენ ფლანდრიელები. ინგლისის მთავრობამ კი ამის საპასუხოდ აკრძალა ფლანდრიაში ინგლისური მატყლის გატანა, რამაც დიდი ზარალი მოუტანა საკუთრივ ფლანდრიას. მართალია ინგლისის გარდა მას მატყლს აწვდიდა ესპანეთი, მაგრამ ფლანდრიელ ხელოსნებს ამ მხრივ მაინც შეექმნათ დიდი სიძნელეები [83,64]. უდავოა ეს გამოწვეული იყო იმით, რომ მეტი წილი მატყლისა იქ შედიოდა ინგლისიდან ხოლო ნაკლებად ესპანეთიდან.

ამდენად, ინგლისისა და ნიდერლანდების ინტერესებში შედიოდა ორივე ქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობების არსებობა და განვითარება.

XV საუკუნის 60-იან წლებში ინგლისისა და ბურგუნდიის საჰერცოგოებს შორის, რომლის სამფლობელოებში შედიოდა ნიდერლანდები, გამწვავდა სავაჭრო და დიპლომატიური ურთიერთობა, რაც ნათლად აისახა მერსერთა სავაჭრო კომპანიის „საბჭოს აქტებში“. ჯერ კიდევ 1463 წლის 15 მარტს მამასახლისთა კრებაზე დაადგინეს, რომ თუ მერსერთა კომპანიის რომელიმე წევრი გაბედავდა საქონლის ყიდვას ბრიუგეში, მას უნდა გადაეხადა ჯარიმა, რომლის ოდენობას ადგენდენ კომპანიის მმართველები [1; 59]. აქედან გამომდინარე ვხედავთ, რომ კომპანიას თავის წევრთათვის აუკრძალია ნიდერლანდების მიწაზე საქონლის ყიდვა. ხოლო 1464 წელს ბურგუნდიის ჰერცოგმა ფილიპე კეთილმა ოფიციალურად აკრძალა ინგლისური მაუდის იმპორტი თავის სამფლობელოებში, რასაც მოჰყვა პარლამენტის მიერ ინგლისის ბაზრის სრული დახურვა ნიდერლანდებისათვის.

ამ პრინციპის ცხოვრებაში გატარება, როგორც ეს სპეციპიკურ ლიტერატურაშია აღნიშნული ვერ განხორციელდა. ფლანდრიაში მაუდის შეტანა ისევ მიმდინარეობდა. 1463-1464 წწ-ში შეიტანეს 21 ათასზე მეტი თოფი მაუდი [39. 58]. ეს ფაქტი ცხადს ხდის იმას, რომ ინგლისური მაუდის შეტანის აკრძალვა ფლანდრიაში უშედეგო აღმოჩნდა.

შესაბამისად ზომები მიიღეს მერსერებმა. 1465 წლის 21 მარტს თავიანთ კრებაზე მათ განიხილეს პარლამენტის გადანყვეტილება, რომლის მიხედვით შეეძლოთ დაეკავებინათ ყველა ის საქონელი, რომელიც მზადდება ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე. მიიღეს უფრო რადიკალური გადანყვეტილებაც: არც ერთ მერსერს არ უნდა შემოეტანა ინგლისში საქონელი მანამ, სანამ ბურგუნდიის ჰერცოგი არ გაზრდიდა თავის ქვეყანაში ინგლისური მაუდის შეტანის ოდენობას. კრებაზე ამის არგუმენტად გამოაცხადეს ის, რომ ახლახან ჰერცოგმა აკრძალა თავის მიწაზე ინგლისური საქონელის შეტანა, რასაც არ ეთანხმებოდა მეფე ედუარდ IV [1.280].

მართალია, მერსერები პარლამენტის გადანყვეტილებას ემორჩილებოდნენ, მაგრამ ვაჭრები ხშირად ითხოვდნენ, რომ მეფეს სავაჭრო საკითხები არ გადაეწყვიტა დამოუკიდებლად და თვითნებურად, არამედ ემოქმედა მათთან შეთანხმებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადგილი ექნება სახელმწიფოსათვის დიდ ზა-

რალს. ყოველივე ზემოთქმულს ადასტურებს მერსერთა კრების ამავე წლის ოქმი. როგორც ყოველთვის, კრებაზე აღინიშნება, რომ „... მეფე თავის ძალაუფლებას იყენებდა საკუთარი სურვილის შესაბამისად. ასეა ახლაც. მას სურს თვითონ მიანიჭოს ლიცენზიები უცხოელ ვაჭრებს და ნება დართოს მათ ჩამოიტანოს ის საქონელი, რომელსაც მეფე ისურვებდა. ყოველივე ეს კი გამოიწვევს საერთო ზარალს, რაც არ იქნებოდა მოსაწონი თვით მეფისათვის. ამიტომ კომპანია ითხოვდა, რომ მეფეს უცხოელი ვაჭრების მიმართ ერთპიროვნულად არ გადაეწყვიტა არაფერი [1. 280].

ამრიგად, ეს წყარო გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ იმდენად დიდი იყო ინგლისელ ვაჭართა მიერ მოგების მიღების სურვილი, რომ ისინი ცდილობდნენ მეფეზე მოეხდინათ ზემოქმედება, რათა მას არ მიეღო ისეთი გადაწყვეტილება, რომელიც ზიანს მოუტანდა ქვეყანასაც და ვაჭრებსაც.

აღნიშნული მიმართულებით მერსერთა კომპანია განაგრძობდა აქტიურ მოქმედებას. 1465 წლის 5 სექტემბრის კრება ამ მხრივ მეტად ნიშანდობლივია. აი, რა გადაწყვეტილება იქნა მიღებული, რომელიც კრების ოქმში სრულად აისახა:

1. ამიერიდან კომპანიის არც ერთ წევრს არ უნდა ჩაეტანა და არც გამოეტანა აბრეშუმის ქსოვილი ზელანდიიდან, ჰოლანდიიდან ბრაბანტიდან, პიკარდიიდან და ახლო მდებარე ქვეყნებიდან;
2. არავის არ უნდა შეეწყო ხელი არც ერთი უცხოელი ვაჭრისათვის საქონლის შემოტანაზე ზელანდიიდან, ჰოლანდიიდან და სხვა ქვეყნებიდან ინგლისის რომელსავე ნავსადგურში და არც ინგლისიდან საქონლის გატანაში ამ ქვეყნებში. რაც მთავარია, არავის არ უნდა გადაეცვალა თავისი ფული იმ ქვეყნებში მოგების მიღებისათვის (აქ საკითხი ეხებოდა ინგლისიდან ოქროს გატანის პრაქტიკის დაწყებას, რაც ზიანს აყენებდა ინგლისის ეკონომიკას ი.ბ) და არ შეეწყოთ ხელი ვალუტის შემოტანისათვის ინგლისში. დამრღვევი უნდა დაჯარიმებულიყო 20 გირვანქა სტერლინგით.
3. ინგლისელ ვაჭარს არ უნდა გაენდო უცხოელისათვის თავისი ვაჭრობის საიდუმლოება, განსაკუთრებით, თუ რა ღირდა ესა თუ ის საქონელი. არ უნდა გაემხილა, თუ რამდენად ხალსაყრელია ამა თუ იმ საქონლის გაყიდვა

ან ყიდვა. დამრღვევი ჯარიმდებოდა 20 გირვანქა სტერლინგით.

4. მერსერთა კომპანიის არც ერთ წევრს არ უნდა მიეყიდა უცხოელი ვაჭრებისათვის არანაირი სხვა ქსოვილი, გარდა მერსერთა კომპანიის კუთვნილი ქსოვილისა, ამასთანავე მხოლოდ მაშინ თუ ეს უცხოელი შეისყიდ-და საქონელს (ქსოვილს) მთლიანად [1. 278; 211. 43].

დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ იკრძალებოდა ვაჭრობა ჰოლანდიასა, ზელანდიასა და ბრაზანტთან, ესე იგი ბურგუნდიის ჰერცოგის სამფლობელოებთან. გარდა ამისა, მეტად საყურადღებოა სავაჭრო საიდუმლოების გაუმხელობა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ არ უნდა გაენდოთ უცხოელი ვაჭრებისათვის თავიანთი გამოცდილება ყიდვა-გაყიდვის საქმეში და პირველ რიგში, უნდა გაესაღებინა კომპანიის საქონელი. ერთი სიტყვით, ინგლისელი ვაჭრები ზრუნავდნენ იმაზე, რომ მეტი მოგება დარჩენოდა თავის ქვეყანას და უცხოელ ვაჭრებს არ გაენიათ მათთვის კონკურენცია. ყოველივე ეს კი მათ წინდახედულებაზე, გამოცდილებაზე და ქვეყნის ინტერესების მზრუნველობაზე მეტყველებდა.

მართალია, ვაჭრები იძულებულნი იყვნენ და მეტწილად ემორჩილებოდნენ პარლამენტის გადამწყვეტილებას, რადგან არ სურდათ მეფის ბრძანების დარღვევა, მაგრამ, ამავე დროს მათ არ ეთმობოდათ მოგების დაკარგვა. ამ მხრივ ჩვენი ყურადღება მიიპყრო 1465 წლის მერსერთა კომპანიის მიერ ზღვის გაღმა რეზიდენტისადმი, უილიამ კექსტონისადმი., მიწერილმა წერილმა, რომელშიც მას აცნობდნენ, რომ მეფე ედუარდ IV სურს გააგზავნოს შიკრიკი ბურგუნდიის ჰერცოგ ფილიპესთან, რათა შეაჩეროს ვაჭრობა მის სამფლობელოებთან აი, რას წერენ, ისინი: "სანამ ლორდ-მერის ხელშეწყობით ჩვენ გავაგზავნით ხალხს მეფესთან მოსალაპარაკებლად, მანამ იჩქარეთ, რომ ყველა საქონელი იქნეს დაცული. სანამ ჰერცოგს მიუვა მეფის წერილი და აცნობებს მის მინებზე ვაჭრობის შეჩერების შესახებ, მანამ თქვენ გვაცნობეთ საქონლის გადატანაზე გადასახის ისეთი სიდიდე, რომელიც თქვენთვის იქნება მომგებიანი. ხოლო ამის შემდეგ ჩვენთვის ადვილი იქნება აქ მისი დაცვა. ჩვენ ზუსტად არ ვიცით როდის გამოგზავნის მეფე თავის შიკრიკს, ამიტომ იჩქარეთ." ამ დოკუმენტს ხელს აწერენ მამასახლისები ჯონ ლამბერტი, ჯონ ბეკერი, ჯონ უორდი, ჯონ ელბორკი [1. 280].

როგორც ვხედავთ, ვაჭრები ამა თუ იმ გავლენიანი პირების, ამ შემთხვევაში ცხადია ლონდონის ლორდ-მერის მეშვეობით გავლენას ახდენენ მეფის სავაჭრო პოლიტიკაზე. ბუნებრივია მათი მოთხოვნები მეფისადმი იმ ფორმით ხდებოდა, რომ ის მომგებიანი ყოფილიყო ვაჭრებისათვისაც და ქვეყნისათვისაც. მერსერთა „საბჭოს აქტებიდან“ არაერთი ფაქტების მოტანა შეიძლება იმის საილუსტრაციოდ, რომ მეფე და ვაჭრები მეტწილად შეთანხმებულად მოქმედებდნენ. მერსერები ქრთამის გაღების, საჩუქრებისა თუ მეფის მოხელეთა მოსყიდვის გზით აღწევდნენ მათთვის სასურველი პოლიტიკის გატარებას [1. 279, 280].

1466 წლის 13 მარტის ერთ-ერთ საბუთში ისევ საუბარია ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებთან ვაჭრობის აკრძალვაზე. მერსერთა კრებაზე გადაწყდა, რომ კომპანიის წევრებიდან არავის არ ჰქონდა უფლება გამგზავრებულიყო ან გაეგზავნა ვინმე ბურგუნდიის ჰერცოგის სამფლობელოში საქონლის საყიდლად. რადგან ეს დიდ ზიანს მიაყენებდა კომპანიას და ამიტომ თავი უნდა შეეკავებინა ვაჭრობაზე მანამ, სანამ ამაზე მეფის ნებართვა არ იქნებოდა. ასევე უნდა აკრძალულიყო საქონლის ყიდვა უცხოელებისაგან ბაზრობებზე, რათა არ მიეყენებინათ ზარალი კომპანიისათვის. ვინც დაარღვევდა ამ წესს, უნდა გადაეხადა კომპანიის ხაზინაში უკანონო ვაჭრობით მიღებულ ყოველ 100 გირვანქა სტერლინგის შემოსავლიდან 20 გირვანქა სტერლინგი [1. 284]. იმავე წლის 9 აპროლს მერსერთა კომპანიის კრებაზე გადაწყდა, რომ კომპანიის არც ერთი წევრი სტილიარდში არ იყიდდა ყავისფერი აბრეშუმის ქსოვილს. თუ ვინმეს სახლში აღმოუჩენდნენ ასეთ ქსოვილს, მაშინვე დააჯარიმებდნენ 40 შილინგით კომპანიის ხაზინის სასარგებლოდ [1. 280].

როგორც ჩანს ისევ ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე იკრძალებოდა ყავისფერი აბრეშუმის ყიდვა, ვინაიდან 1466 წელს გამწვავებული იყო სავაჭრო ურთიერთობანი ინგლისის მეფე ედუარდ IV-ისა და ბურგუნდიის ჰერცოგ ფილიპე კეთილს შორის.

როგორც უნინ, ახლაც ვაჭრები როდი იცავდნენ სამეფო კარის გადანყვეტილებებს. ამის ნათელი დასტურია ზღვის გაღმა რეზიდენტის უილიამ კექსტონისაგან 1466 წლის 3 ივნისის წერილი კომპანიისადმი, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ მიუხედავად პარლამენტის მიერ დანესებული აკრძალვისა, ვაჭრები არღვევდნენ აღნიშნულ გადანყვეტილებას. ამ მიზნით გადაწყდა გაეგზავნათ

ავანტიურისტთა კომპანიის ელჩები წერილით უილიამ კექსტონთან [1. 284].

ჩვენი კვლევის მიზნისათვის საინტერესოა ამ წერილის შინაარსი. ამიტომ მას სრულად მოვიყვანთ. მასში ვკითხულობთ: „ერთგულ ბატონო! მოგესალმებით და გიგზავნით ამ წერილს. მაშინვე, მივიღეთ თუ არა ჩვენთვის მონერილი თქვენი წერილი, ამაწლის 27 მაისს, და გაცნობებთ, რომ ჩვენ გვსურს და გთხოვთ ინგლისელმა ვაჭრებმა ზუსტად შეასრულონ პარლამენტის მიერ მიღებული გადანყევითილება, ზუსტად გამოიკვლიონ დამრღვევნი და შეასრულოთ კანონის ყველა მოთხოვნა. ჩვენ მოვითხოვთ, რათა ჩვენი კომპანიის წევრების მიერ არ დაირღვას ამ აქტის არც ერთი პუნქტი, ხოლო თუ ვინმე იქნება შემჩნეული იმაში, რაც აკრძალულია, მაშინვე გამოასწოროთ ეს, ორდონანსის შესაბამისად“. წერილს ხელს აწერენ კომპანიის მამასახლისები: ჯონ ტეიტი, ჯონ მერშალი, ედუარ ბეტე და ჯონ ბრაუნი [1. 285].

ამასთანავე ხსენებულმა მმართველმა, უილიამ კექსტონმა გრაფი უარიკისაგან მიიღო წერილი, რომელშიც პერცოგი ატყობინებდა მას ინგლისელი ვაჭრების, მათ შორის მერსერების მიერ, ბურგუნდიის პერცოგის მიწებზე ვაჭრობის შესახებ, რაც პარლამენტის აქტის დარღვევას წარმოადგენდა [1: 279, 280].

ერთი სიტყვით, ვაჭრები არად აგდებდნენ პარლამენტის აკრძალვას და, ცხადია, მოგების მიღების წყურვილით ეწეოდნენ ვაჭრობას ბურგუნდიის პერცოგის სამფლობელოებში. ჩანს, არც სამეფო ხელისუფლება იჩენდა მაინცდამაინც პრინციპულობას.

სულ მალე, 1467 წელს ინგლისის სამეფო ხელისუფლებასა და ბურგუნდიის საჰერცოგოს შორის სავაჭრო ურთიერთობამ ასეთი სახე მიიღო:

1467 წელს ედუარდ IV-ის დის მარგარიტას ბურგუნდიის პერცოგ შარლ მამაცზე (1467-1477) დაქორწინებით აღსდგა სავაჭრო ურთიერთობა ამ ორ ქვეყანას შორის. ამის შედეგად ვაჭარ-ავანტიურისტებმა ნიდერლანდებში მიიღეს ვაჭრობის შეღავათიანი პირობები და მალე ინგლისური მაუდის ექსპორტი ფლანდრიასა და ბრაბანტში მნიშვნელოვნად გაიზარდა და მიაღწია 15 ათას თოფს წელიწადში, რაც 3,5 – ჯერ სჭარბობდა 1461-1466 წლების დონეს [56.28; 211. 43]; ეს ურთიერთობა შემდეგში დინასტიური კავშირის წყალობით უფრო ღრმა ხასიათს იძენდა. ამის კონკრეტულ ფაქტად დავასახელებთ შემდეგს. 1477 წლის შემოდგომაზე ედუარ IV აწარმოებდა მოლაპარაკებას ბურგუნდიის პერცოგის

წარმომადგენლებთან ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის სავაჭრო ურთიერთობის გაუმჯობესების შესახებ. ამ მოლაპარაკებებში მონაწილეობდნენ ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტები [1. 100-101]. როგორც აქედან ვხედავთ, ინგლისის დიპლომატიის დიდ ყურადღებას იპყრობდა ბურგუნდიის ბაზარი.

შემდეგში კვლავ წყდება სავაჭრო კონტაქტები ინგლისსა და ბურგუნდიის საჰერცოგოს შორის რაც განაპირობა იმან, რომ საფრანგეთის მეფემ ლუი XI-მ შეიერთა ბურგონის (ბურგუნდიის) საჰერცოგო, ხოლო ნიდერლანდები და ბურგუნდიის საგრაფო (ფრანშ-კონტე მოექცნენ ჰაბსბურგების მბრძანებლობაში. მდგომარეობამ წინანდელი სახე მიიღო. 1484 წელს ინგლისელებს აეკრძალათ საქონლის ყიდვა ბურგუნდიის ჰერცოგის სამფლობელოებში [1. 157], რაც იწვევდა წინააღმდეგობას ინგლისსა და საფრანგეთის შორის. მანამდე კი მოვლენები ასე განვითარდა.

1477 წელს მოკლეს ბურგუნდიის ჰერცოგი შარლ მამაცი. მისი ერთადერთი მემკვიდრე და ასული მარი ბურგონელი ცოლად გაჰყვა ავსტრიის ერცჰერცოგს მაქსიმილიანე ჰაბსბურგს. ბურგონი შეუერთდა საფრანგეთს ხოლო ნიდერლანდები ავსტრიას. 1484 წელს დაიდო არასის ზავი, რითაც ბურგუნდია შეინარჩუნა საფრანგეთმა, ნიდერლანდები კი – ავსტრიამ.

ამგვარად, ნიდერლანდები ამოვარდა საფრანგეთის გავლენის სფეროდან, ამ ფაქტორს ის მნიშვნელობა ჰქონდა, რომ ჰაბსბურგების დინასტიასა, ნიდერლანდების მმართველებსა და საფრანგეთის მეფეებს შორის წინააღმდეგობა ევროპის პოლიტიკის წამყვან ფაქტორად რჩებოდა მომდევნო ორი საუკუნის მანძილზე. ცხადია, ინგლისი ამ პოლიტიკაში იყო ჩართული, რაც შესაბამისად აისახებოდა მის საგარეო სავაჭრო პოლიტიკაზე.

1477 წელს მერსერთა კორპორაციიდან 16 კაცმა შეადგინა ინსტრუქცია (სავაჭრო საკითხებზე), რომელიც უნდა წარედგინათ მეფისათვის. შემდეგ, იმავე წლის 20 ივლისს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე წაიკითხეს ეს ინსტრუქცია, რომელშიც შეტანილი იყო შემდეგი მუხლები:

1. ეთხოვოს, რომ არც ერთმა ინგლისელმა ვაჭარმა არ უნდა გააგზავნოს თავისი საქონელი ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწაზე და იქ არაფერი არ უნდა იყიდოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მიესჯება საქონლის კონფისკაცია ან სხვა რამ სასჯელი.

2. არავის არ უნდა ჩაეცვა მათი ე.ი. (ბურგუნდიელთა) ტანსაცმელი, მისი ჩამორთმევის მუქარით. გარდა იმ საქონლისა, რომელიც ნაყიდი იყო წმინდა ბართლომეს ლამემდე [1.157].

ბურგუნდიის საჰერცოგოს მიწები 1477 წლიდან ინკორპორირებული იყო საფრანგეთის მიერ და ამ მხარეში ვაჭრობის აკრძალვა კიდევ ერთხელ ადასტურებდა წინააღმდეგობას ინგლისსა და საფრანგეთ შორის. ხოლო იმავე წლის 4 ნოემბერს გაიმართა მერსერთა კორპორაციის კრება, რომელზედაც განიხილეს, რომ 9 აგვისტოს ორდონანსი რომლითაც იკრძალებოდა ვაჭრობა ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე, დაარღვია მამასახლისმა ჰიუ კლოპტონმა, რომელმაც იქ შეისყიდა 3 ათას გირვანქა სტერლინგამდე ღირებული საქონელი. კრებაზე განიხილეს რომ მისთვის 100 გირვანქა სტერლინგი ჯარიმის გადახდა მცირე სასჯელია და უნდა გადაყენებულ იქნას მამასახლისის თანამდებობიდან. მამასახლისმა ჰიუ კლოპტონმა უარყო თავისი დანაშაული, მაგრამ მიუხედავად ამისა, გადაიხადა ჯარიმა, ხოლო მამასახლისის თანამდებობაზე იგი დატოვეს, ვინაიდან კომპანიის წინაშე დადო ფიცი, რომ მომავალში კეთილსინდისიერად შეასრულებდა მოვალეობას. ასევე დაადანაშაულეს კომპანიის წევრები: რიცარდ ჯონსი, ჯონ ისტონი, ნიკოლას ოლვინი, ჰენრი კანტლოუ, ჯონ რეინოლდი, ტომას უინდოტი, და ჯონ სელფორდი ორდონანსის დარღვევაში, რომ მათ შეუსყიდიათ საქონელი ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე. კრებაზე დაადგინეს მათთვის გადაეხდებიანათ ჯარიმა, თითოეულისთვის ასი გირვანქა სტერლინგი [1.163].

როგორც სხვა შემთხვევაში, აქაც მამასახლისმა ჰიუ კლოპტონმა დაარღვია სავაჭრო ემბარგო და ამის შემდეგ 1485 წლის 7 აპრილს მერსერთა კომპანიის კრებაზე კვლავ იმსჯელეს. მას არსებული წესის მიხედვით, უნდა გადაეხადა ჯარიმა 100 სტერლინგის ოდენობით თუმცა მან ეს შემდეგი სახით გადაიხადა:

1. 7 ფართო მოვერცხლილი ზარდახშა და ორი სახურავი; 2 ვერცხლის ტაშტი; 3 ვერცხლის შანდალი; 2 ვერცხლის ქოთან; 2 ვერცხლის ტოლჩა.

გარდა ზემო აღნიშნულისა, მას კიდევ უნდა გადაეხადა 50 მარკა ჯარიმის გადახდის დაგვიანებისათვის [1. 175].

ეს კონკრეტული ფაქტი ერთი მხრივ, ნათლად მიგვანიშნებს იმაზე, თუ რამდენად შეუვალი იყო კომპანია საკუთარი ინტერესების დამრღვევთა მიმართ და მეორე, თუ როგორი პრინციპულობით იცავდა სამეფო კარის გადაწყვეტილებას, მამასახლისის

ჰიუ კლოპტონის მიმართ ასეთი პრინციპები ნამდვილად დაცული იქნა. უფრო მეტიც, მას ჯარიმის გადახდის დაგვიანებისათვის გადახდევენეს მეორე ჯარიმა.

სამეფო კარიც ერთგული დარჩა თავისი გადანყვეტილებების მიმართ. 1485 წლის 16 აპრილს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე ნაიკითხეს მეფის რიჩარდ III-ის (1483-1485) ბრძანება, რომლის თანახმად სამეფოს არც ერთი ქვეშევრდომი არ უნდა გამგზავრებულიყო ქალაქ ბეროუში და ბრაბანტში. არაფერი არ უნდა გაეყიდათ ან ეყიდათ იქაური მცხოვრებლებისათვის, ვინც ამ მოთხოვნას არ შეასრულებდა მას ჯარიმის გადახდით ემუქრებოდნენ, ასევე ნაბრძანები იყო, რომ ყველას ვინც ესწრებოდა კრებას, უნდა გაეფრთხილებინა კომპანიის სხვა წევრებიც ამის შესახებ [1. 177];

როგორც ირკვევა, მეფე უკრძალავდა ინგლისელებს რომის საღმრთო იმპერატორის მიწებზე, ნიდერლანდებში ვაჭრობას, მაგრამ მიუხედავად აკრძალვისა, ისინი მაინც არღვევდნენ მეფის ამ ბრძანებას. ეს კი იმის მაჩვენებელია, რომ ვაჭრებს არ სურდათ თავიანთი მოგების დაკარგვა.

ჩვენს განკარგულებაშია კიდევ ერთი მსგავსი აქტი, რომელიც გვაცნობს, რომ 1485 წელს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრების დადგენილებით, ბეროუში, ბრაბანტში ჯარიმის გადახდის მუქარით ინგლისელი ვაჭრისათვის აკრძალული იყო ვაჭრობა [1. 177]. მიუხედავად აღნიშნულისა, როგორც სხვა შემთხვევაში, ახლაც დაირღვა ემბარგო.

1485 წლის აპრილის აქტი გვიმტკიცებდა, ვინმე ვაჭარი ჯონ სელფორდი ემბარგოს დარღვევისათვის დაისაჯა. მას უნდა გადაეხადა 100 შილინგი. გარდა ამისა, იმავე დღეს მან მოუტანა, მამასახლისებს შავი ხავერდის ნაჭერი და ფლანდრიული მაუდი 38 იარდი, ორი რულონი ბამბაზია. ხოლო 22 აპრილს კიდევ დამატებით უნდა მიეტანა 20 ნაჭერი სხვადასხვა ფერის აბრეშუმი. 5 მაისს კი, ხავერდის ნაცვლად, კიდევ 12 ნაჭერი აბრეშუმის ქსოვილი [1. 178].

ამრიგად, 1485 წლის ზემოთ განხილული დოკუმენტები გამოხატავენ წინააღმდეგობას ინგლისსა და რომის საღმრთო იმპერიას (გერმანიას) შორის, რომლის შემადგენლობაში მაშინ შევიდა ნიდერლანდები. საფიქრალია, ამ აკრძალვებს საფუძვლად ედო ტიუდორების პოლიტიკა, რომელიც ასახავდა წინააღმდეგობას, ერთი მხრივ, ინგლისსა და საფრანგეთს შორის, ხოლო მეორე მხრივ, წინააღმდეგობას, ინგლისსა და რომის საღმრთო იმპერიას შორის.

სახელმწიფოთა შორის ნორმალური პოლიტიკური ურთიერთობის დამყარება ძირითადი საყრდენი იყო მათ შორის ორმხრივი სასარგებლო სავაჭრო ურთიერთობის განვითარებისათვის, ეს პირველ რიგში ვაჭარ – ავანტიურისტთა ინტერესებში აისახებოდა. აი, ამის კონკრეტული მაგალითიც: 1486 წელს ავანტიურისტთა კრებაზე გადაწყდა, რომ რადგანაც მეფე ჰენრი VII ტიუდორი (1485-1509) აპირებს ანარმოს მოლაპარაკება კალეში რომის სალმრთო იმპერატორთან მათ სახელმწიფოებს შორის ნორმალური ურთიერთობის აღდგენისა და გაუმჯობესების შესახებ, ამიტომ ლონდონის ლორდ-მერთან შეთანხმებით, უნდა გაგზავნონ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის წარმომადგენლები ლორდთა პალატაში, რათა იმსჯელონ ვაჭრობის საკითხებზე. მათ წამოაყენეს კომპანიიდან ორი წევრი – ნიკოლას ოლვინი და ჰიუ ბრაუნი და მათი სახელები და გვარები წარუდგინეს მერს. ასევე აირჩიეს თითო წარმომადგენელი სხვა კორპორაციებიდან [1. 294].

სასურველ შედეგამდე გზა ჯერ კიდევ შორი იყო. ინგლისსა და სალმრთო რომის იმპერიას შორის სავაჭრო ურთიერთობა ისევ მოუგვარებელი იყო. ამას ნათლად ასახავს 1487 წლის 19 ივლისის წერილი ზღვის გაღმა მმართველის ჯონ პიკერინგისადმი მიწერილი, რომელშიც არის საუბარი იმ მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ, რაც მოელოდათ ინგლისელ ვაჭრებს ფლანდრიაში, ე. ი. რომის სალმრთო იმპერატორის მიწა-წყალზე. აი, რას ვკითხულობთ მასში "პატივცემულო ბატონო! გულითადად მადლობას გიცხადებთ თქვენი მუდმივი გულმოდგინებისათვის ღმრთის დიდებისა და ინგლისის ვაჭრობის აყვავებისათვის. გაცნობებთ არასასიამოვნო ხმების შესახებ. ინგლისელებს და მათ საქონელს მოელოდათ დიდი უსიამოვნება დიუნკერკში და ფლანდრიის სხვა ადგილებში, როცა ისინი დააპირებდნენ იქიდან გამომგზავრებას.

ჩვენ ეჭვიც არ გვეპარება, რომ თქვენ გეცოდინებათ სიმართლე, გვჯერა თქვენი ავტორიტეტის ძალისა და იმედი გვაქვს გამოიხსნით ხალხს და საქონელს რომის იმპერატორის მიწებიდან. ძალიან გაგვაოცა იმ გარემოებამ რის შესახებაც თქვენ, ალბათ, იცით რომ ჩვენმა მეფემ გაუგზავნა ყველა შერიფს და სხვა მოხელეებს, განსაკუთრებით ლონდონის შერიფებს პროკლამაცია (მეფის ბრძანება), რომელიც გასულ კვირას წაკითხულ იქნა ლონდონის მოედნებსა და მის გარეუბნებში. პროკლამაციაში ნათქვამი იყო, რომ არავის არ უქონდა უფლება დაეტაცა, გაეძარცვა და ზარალი მიეყენებინა რომის იმპერატორის ქვეშევრდომთათვის (იგუ-

ლისხმებიან ვაჭრები-ი.ბ.) ან დაეპატიმრებიან სპეციალურად ნებართვის ან მეფის წერილობითი ბრძანების გარეშე, სიკვდილის სასჯელის მუქარით. მეფის ამ პროკლამაციის ასლს გიგზავნით წერილთან ერთად, ეს ის დროა, როცა ჩვენ ვაჭრებს ემუქრებოდნენ დიუნკენში.

ვიმედოვნებთ და გულითადად გთხოვთ, რათა იხმაროთ ყოველი ძალღონე და უზრუნველყოთ იქიდან (რომის საღმრთო იმპერატორის მიწებიდან-ი.ბ). ჩვენი გემების მშვიდობიანი გამომგზავრება და გამოგზავნეთ გასაყიდი საქონლის ტვირთი 4 ან 6 კაცი თანხლებით. არ დააყოვნოთ გემები, დააჩქარეთ მათი გამომგზავრება პირველი ზურგის ქარისთანავე ინგლისის ნებისმიერი ნავსადგურისაკენ. დაე, ღმერთი იყოს თქვენი მფარველი!

წერილს ხელს აწერდნენ ოლდერმენი და შერიფი ჰიუ კლოპტონი, მერსერთა მამასახლისები ნიკოლას ოლვინი, ჰენრი კანლოუ და რიჩარდ ჰეინსი [1. 298].

წერილს ბოლოში აქვს აღნიშვნა: რაც ალბათ ან ხელმოწერა ან კონპანიის ნიშანი.

1487 წლის 26 სექტემბრის ერთ-ერთი საბუთიდან ირკვევა, რომ მეფემ გამოთქვა უკმაყოფილება იმ ვაჭრების მიმართ, რომლებმაც მისი ნებართვის გარეშე გადაწყვიტეს, გამგზავრება რომის იმპერატორის სამფლობელოებში, თუმცა იცოდნენ, რომ „... არ იყო მეგობრობა და კავშირი, მას (ინგლისის მეფესა) და რომის იმპერატორს (გერმანიის მბრძანებელს) შორის [1. 302, 303].

ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის კრებაზე გამოცხადდა, რომ თუნდაც ერთი ვაჭარი, რომელიც გაბედავდა წასვლას იქ (რომის იმპერატორის მიწებზე-ი.ბ), მეფის სპეციალური ნებართვის გარეშე, მას მოელოდა მკაცრი სასჯელი. მათ 15 ნოემბრამდე (1487 წ.) უნდა შეეკავებიან თავი საღმრთო რომის იმპერიის სამფლობელოებში გამგზავრებაზე, ხოლო შემდეგ გაიცემოდა ამაზე ნებართვა [1. 303].

ამრიგად, მოხმობილ წყაროებზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ინგლისის სამეფო კარი სისხლხორცეულად იყო დაინტერესებული საღმრთო რომის იმპერიასთან ნორმალური სავაჭრო ურთიერთობის განვითარებით. სანამ ეს მოგვარდებოდა მანამ, ინგლიზსელი ვაჭრები რისკის ფასად ისევ განაგრძობდნენ სავაჭრო საქმიანობას გერმანიის საღმრთო რომის იმპერიასთან. ამას ინგლისის სამეფო კარი პროტესტით შეხვდა და სათანადო ზომები გაატარა. ეს, უწინარეს ყოვლისა, გამოიხატა სავაჭრო საქ-

მიანობის აკრძალვით გერმანიის საღმრთო რომის იმპერიასთან. ასეთი რადიკალური ნაბიჯი უთანხმოებებს იწვევდა და ინგლისელ ვაჭრებს შორის. მომავალი პერსპექტივები ორ ქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებაში დამოკიდებული იყო იმაზე, თუ როგორ გადაწყვიტავდნენ ისინი გამწვავებულ პოლიტიკურ წინააღმდეგობებს.

1489 წლიდან უკვე განახლებას იწყებს სავაჭრო კონტაქტები ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის, რომელიც რომის საღმრთო (გერმანიის) იმპერატორის დამოკიდებულებაში იმყოფებოდა. აღნიშნულთან დაკავშირებით აი, რას ვკითხულობთ „ნიუბოლდის წიგნში“: 1489 წელს დაცვა გემებისა, რომელნიც დაბრუნდნენ ბამასისა ჩრდილოეთის ბაზრობიდან, ვაჭარ-აევანტიურისტებს დაუჯდათ 335 გირვანქა სტერლინგი, ხოლო ტვირთის გადაზიდვაზე ხარჯები შეადგენდა 251 გირვანქას 3 შილინგსა და 4 პენსს [1. 201-201]. მაგრამ იყო შემთხვევები, როცა ინგლისურ გემებს აპატიმრებდნენ ბურგუნდიის პერცოგის მიწებზე რომის საღმრთო იმპერატორის ბრძანებით. ამის მიზეზად წყაროში დასახელებულია ინგლისური გემების მიერ ნავიგაციის წესების დარღვევა. უფრო მეტიც ინგლისურ გემებს მოსდევდნენ ლონდონამდე ან ინგლისის სხვა ნავსადგურებამდე დარღვევების გამო და აპატიმრებდნენ. ყოველივე ეს კი იწვევდა დიდ ზარალს, ამიტომ კომპანია მზად იყო გადაეხადა გარკვეული თანხაც კი ოღონდ არ დაეპატიმრებინათ ინგლისური გემები.

ზემოთ თქმულს ადასტურებს 1489 წლის 25 თებერვლის დოკუმენტი, რომელშიც ვკითხულობთ: „კომპანიის საერთო კრებაზე განიხილეს საკითხი იმის შესახებ, რომ დააკავეს ინგლისელთა გემები, რომლებიც გაემართნენ ზელანდიაში და შემდეგ გამოვიდნენ ინგლისში, რის გამოც ჩანვა მათი საქონელიც და ბევრი ვაჭარიც დაზარალდა“. მდგომარეობის გამოსასწორებლად კომპანიამ კრებაზე გადაწყვიტა, თუ ინგლისურ გემს დააპატიმრებდნენ ბურგუნდიის პერცოგის მიწაზე ანდა ლონდონში ან რომელიმე ინგლისურ ნავსადგურში შემოსულ გემს ვალის გადაუხდელობის ან სხვა მიზეზების გამო რომის საღმრთო იმპერატორის ხელისუფლების წარმომადგენლები, მაშინ ეს საქმე გულდასმით უნდა შეესწავლეთ ლონდონის ვაჭარ-აევანტიურისტთა საერთო კრებაზე და კომპანიის გადაწყვეტილებით, თუ საჭირო იქნებოდა უნდა გადაეხადათ 100 მარკა ვერცხლი. აღნიშნული ზომების გატარება აუცილებელი იყო, რათა არ დაეშვათ ინგლისური გემების დაპატიმრება [1. 204].

ტარდებოდა უფრო გადამჭრელი ზომებიც, როცა ინგლისის მეფე საერთოდ უკრძალავდა ვაჭრებს გამგზავრებას ბაზრობაზე. მაგალითად, 1491 წლის 19 მაისს ავანტიურისტთა კრებაზე განიხილეს საკითხი იმის შესახებ, რომ მეფეს არ სურდა რომელიმე ინგლისური გემი გამგზავრებულიყო სინკსონის ბაზარზე იმის გამო, რომ ცუდად მოექცნენ მათ გემს („გრიფიტსონს“) ზელანდიაში. ამიტომ არცერთ ინგლისურ ხომალდს არ უნდა ჩაეშვა ლუზა ზელანდიაში. გარდა ამისა, როგორც ამას ზღვის გაღმა მმართველი აცნობებდა კომპანიას, მოსალოდნელი იყო რომის საღმრთო იმპერატორის დიდძალი ჯარების ჩამოსლა ბრაბანტში, ჰოლანდიასა და ზელანდიაში [1. 216].

ცხადია, ინგლისის სამეფო კარი იცავდა თავისი ქვეყნის ვაჭართა ინტერესებს და გადამჭრელ ზომებს იღებდა მაშინ, როცა მათ გემებს ავინრობდნენ ბაზრობაზე ანდა მათ მოელოდათ საფრთხე. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა 1493 წლის ლონდონის ლორდ-მერის წერილი ზღვის იქეთ კომპანიის მმართველის ეტველის მიმართ მიწერილი, რომელშიც ეკითხულობთ!

„მართლმორწმუნე და ჩვენო ერთგულო მეგობრებო!

მივიღეთ თქვენი წერილი, რომელმაც დაგვარწმუნა ჩვენდამი თქვენს ერთგულებაში. ჩვენ მხარს ვუჭერთ თქვენს წინადადებას, რომ ვაჭრობის საერთო კეთილდღეობისა და ნორმალური ურთიერთობებისათვის საჭიროა თავიდან ავიცილოთ დაბრკოლებანი ბრაბანტსა და ბრიუგეში, რისთვისაც მადლობას გიხდით. ვფიქრობთ, რადგანაც მეფემ მოამზადა ელჩი ერცჰერცოგთან და მის საბჭოსთან გასაგზავნათ, მას სურს მისი მეშვეობით შეიტყოს საბოლოო გადაწყვეტილება, სანამ ამის თაობაზე მეფისაგან არ გვექნება მითითება არ შეგვიძლია მოგვცეთ ზუსტი პასუხი თქვენს წერილზე. თუ შევიტყობთ, რომ მეფე არ არის წინააღმდეგი ბრიუგესთან და ბრაბანტთან ვაჭრობის განახლებისა, რა თქმა უნდა, მატყლისა და მაუდის ქსოვილების ხელშეუხებლობის გარანტიით, - მაშინ მოხარულნი ვიქნებით გავაკეთოთ ისე, როგორც ეს თქვენ გსურთ“ [1. 575].

ამ წყაროდან საინტერესოა ისიც, რომ ბრაბანტი და ბრიუგე დაინტერესებული იყვნენ სავაჭრო ურთიერთობის განახლებით ინგლისთან.

ამის შემდეგ 1493 წლის 9 ივლისს გაიგზავნა წერილი ბრიუგეში, რომელშიც თხოვდნენ ფლანდრიის კაპიტანს ზომიერი ბაჟის დანესებას შეტანილ ინგლისურ საქონელზე, ხოლო იმავე 1493

ნლის 5 სექტემბრის დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ ზღვის გაღმა მხრიდან ბრიუგედან ჩამოიტანეს კონდუიტის ასლი (ანგარიშსწორების) საქონელზე ზომიერი ბაჟისა, რომელიც უნდა წარედგინათ ფლანდრიისა და ზელანდიის მმართველებისათვის [1. 578].

ამ წყაროდან ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ როგორც ირკვევა საბაჟო გადასახადების აღრიცხვის ჟურნალის ასლი რჩებოდა ინგლისელ ვაჭრებთან. მათ შეეძლოთ ნებისმიერ დროს შეემოწმებინათ, რათა არ დაეშვათ ინგლისურ საქონელზე ბაჟის ოდენობის შეცვლა, ე.ი. გაზრდა.

ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის განახლებული სავაჭრო ურთიერთობა 1493 წლიდან ისევ შეწყდა ამავე წელს. ვაჭარ-ავანტიურისტებმა შეიმუშავეს სამოქმედო გეგმა, რომელსაც კარგად ასახავს ის მუხლები, რომელიც ზღუდავდა გერმანიის საღმრთო რომის იმპერიასთან ვაჭრობას. აი, რას გადმოგვცემენ ეს მუხლები:

1. „ვაჭრობის შეზღუდვა მოგვიტანს დიდ ზიანს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ჩვენი ვალია დავემორჩილოთ მეფის ბრძანებას და უნდა დავიცვათ მისი კეთილდღეობა. ვფიქრობთ, ვაჭრობის შესაზღუდავად თუ გატარდა თუნდაც ერთი ღონისძიება ის უნდა შეეხოს თანასწორად ყველა ვაჭარს, როგორც ადგილობრივ ინგლისელებს, ისე უცხოელებს.
2. არცერთ ვაჭარს არ აქვს უფლება აწარმოოს ვაჭრობა რომის საღმრთო იმპერატორის მიწებთან. არ უნდა შეიტანოს საქონელი მის სამფლობელოში არსებული კანონის მოქმედების დროს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ემუქრება ამ საქონლის კონფისკაცია. იგივე შეეხება იმ საქონელს, რომელიც ნაყიდია იმ მხარეში ამკრძალავი კანონის მოქმედებამდე.
3. რადგან ჩვენ არ ვიცით, თუ როგორ აიძულებენ უცხოელ ვაჭრებს დაიცვან კანონი აკრძალვის შესახებ და, რადგან ვფიქრობთ, რომ უცხოელები (არ მიაქცევენ ყურადღებას აკრძალვას) და მაინც იყიდიან საქონელს, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ უნდა გამოცხადებულ იქნას: მეფის არცერთმა ქვეშევრდომმა არ უნდა გაბედოს მათთან (უცხოელებისაგან) იყიდოს საქონელი კანონის მოქმედების პირველი დღიდან 4 წლის მანძილზე არც აქ, არც ზღვის გაღმა და არც მათი ფაქტორიებისაგან, წინააღმდეგ შემ-

თხვევაში სასჯელის ზომად უნდა დადგინდეს ნაყიდი საქონლის კონფისკაცია.

4. მიგვაჩნია, რომ თუ ვინმე უცხოელი ვაჭრებიდან შეძლებს მიიღოს ლიცენზია მათი საქონლისათვის კემპენში ან სხვა ადგილას, მაშინ ჩვენც უნდა მოგვეცეს უფლება ნავიდეთ იმავე ნავსადგურში საკუთარი საქონლით და მოგვეპყრან იქ ისე, როგორც ჩვენ ვეპყრობით მათ აქ, ინგლისში.
5. ვფიქრობთ, რომ ყველა ლიცენზია და მითითება კელავ უნდა დამტკიცდეს სპეციალური პროკლამაციით. თითოეულმა ჩვენმა ვაჭარმა, რომელსაც ექნება ლიცენზია და ზღვაზე გასვლის პასპორტი, უნდა იკისროს, რომ არც ის და არც სხვა ვინმე მისი დავალებით არაფერს არ იყიდის რომის იმპერატორის ქვეყნებში.
6. თუ ინგლისელი ვაჭრების მიმართ დანესდება აკრძალვა, მაშინ იგივე უნდა შეეხოს უცხოელ ვაჭრებსაც. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს მიაყენებს უდიდეს ზარალს ინგლისის მეფის ქვეშევრდომებს (ე.ი. ვაჭრებს-ი.ბ). გარდა ამისა, გადაწყდა რომ დაინეროს წერილი ჩვენი სანყობების დასურვის შესახებ (იქ რომის იმპერატორის მიწებზე-ი.ბ.) და გაეგზავნოს წერილი ზღვის გაღმა მმართველს, მაგრამ ჯერ წერილი უნდა უჩვენონ მეფეს“ [1. 580.581].

როგორც ამ დოკუმენტიდან ჩანს, აკრძალვის მიუხედავად უცხოელი ვაჭრები, ყიდულობდნენ და აგზავნიდნენ საქონელს ნებისმიერ ქვეყნებში და მათ შორის ინგლისშიც. მხოლოდ თუ ინგლისელი ვაჭრებისათვის გაგრძელდებოდა ვაჭრობის ცალმხრივი აკრძალვა, მომავალში ეს გამოიწვევდა დიდ უწესრიგობას და საბოლოოდ გააკოტრებდა ინგლისელ ვაჭრებს. ამ უკანასკნელებმა ამიტომ შეიმუშავეს სპეციალური გეგმა მუხლობრივ და წარუდგინეს ის ლორდ-კანცლერს.

1493 წლის 16 სექტემბერს ინგლისელი ვაჭრები გაემართნენ მეფესთან, თან წაიღეს ყველა წერილი და დეკლარაცია, ასევე ზღვის გაღმა გასაგზავნად გამზადებული სპეციალური წერილი, რომელშიც ნათქვამი იყო ინგლისელთა მიერ საბაჟო კანტორებისა და სანყობების დატოვების თაობაზე, ასევე მათი მმართველების, კლერკების, კაპელანების, კურიერის და სხვა მოხელეების იქიდან გამონევის შესახებ.

მეფე კმაყოფილი დარჩა. მან განაცხადა, რომ იგი აპირებდა
ვაჭართა მიერ შედგენილი მუხლების შესაბამისად სპეციალური
პროკლამაციის გამოშვებას რომის სალმრთო იმპერატორის და ავ-
სტრიის ერცჰერცოგის მიწებთან ვაჭრობის შეზღუდვის შესახებ [1.
582-583].

ინტერეს მოკლებული არაა 1493 წლის წერილი, რომელიც
გაეგზავნა ვაჭარ-ავანტიურისტთა მიერ ქალაქ ბრიუგეში ზღვის
გალმა მმართველს ჯონ ეტველისს. აი, რა ეწერა ამ წერილში: „კე-
თილშობილო ბატონო! უნდა გაცნობოთ იმ უკმაყოფილობის შესა-
ხებ, რომელსაც მეფე გამოთქვამს იმის გამო, რომ მანდ, თქვენთან,
ზღვის გალმა ჩვენი კომპანიის წევრები არღვევენ მეფის კანონს,
აგრძელებენ ინტენსიურ ვაჭრობას, ყიდულობენ საქონელს იქაური
ვაჭრებისაგან შეუზღუდავად. ამიტომ უნდა მოხდეს მათი საქონ-
ლის კონფისკაცია, ან უნდა გადაახდევინოთ საქონლის ღირებუ-
ლება. ასევე უნდა მოექცეთ ყველა იმ საქონელს, რომელიც ნაყი-
დია, გაყიდულია ან მანდ დატოვებულია.

ყოველგვარი გაუგებრობისა და უხერხული მდგომარეობის
თავიდან აცილების მიზნით, ზღვის გალმა მეფის ყველა ქვეშევ-
რდომს უნდა გამოეუცხადოთ, რომ ნუ დაარღვევენ მეფის ბრძანე-
ბასა და დადგენილ შეზღუდვას, რაც მათთვისაა სასარგებლო და,
უმჯობესია, ისინი დაბნურდნენ თავ-თავიანთ სახლებში.

ყველაფერი უნდა იღონოთ ამისათვის და დაუყოვნებლივ უნ-
და შეასრულოთ ჩვენი თხოვნა, უნდა გაათავისუფლოთ ჩვენი პავი-
ლიონი, ასევე დაითხოვეთ კაპელანები და სხვა მოხელეები თანამ-
დებობებიდან.

განსაკუთრებით გთხოვთ, პირადად ადევნოთ თვალყური
ჩვენი ძვირფასეულობისა და სხვა ნივთების გამოგზავნას, რომელ-
თაც ჩვენი კაპელანები იყენებდნენ ღვთისმსახურებისათვის. ასევე
იზრუნეთ, რათა შეინახოთ ჩვენი ჩანაწერები სავაჭრო გარიგებე-
ბის, პრივილეგიებისა და სხვათა შესახებ. იზრუნეთ, რომ შეინახოთ
ისინი უსაფრთხო ადგილას.

ამავე დროს გაცნობებთ, რომ ორი ჩვენთაგანი იყო მეფესთან
ნორტჰემპტონში, ვუჩვენეთ მას ჩვენი ორი წერილი და ლიცენზია.
მისმა უდიდებულესობამ ბრძანა, რომ პირველი დღიდანვე, იგი
არავის არ მისცემდა ლიცენზიას ვაჭრობაზე მაგ ქვეყნებთან“.
[1.586].

საბოლოოდ, 1494 წლის 2 მაისს უესტმინსტერში შეიკრიბნენ:
ლონდონის ლორდ-მერი, ოლდერმენები, ლორდ-კანცლერი, სამე-

ფო-საბჭოს წევრები, მამასახლისები და ასევე უცხოელი ვაჭრები. მათ სიტყვით მიმართეს და გამოაცხადეს მეფის ბრძანება, რომლის მიხედვით, სამეფოს ყველა ქვეშევრდომ ვაჭარს და უცხოელებს თავი უნდა შეეკავებინათ გერმანიის საღმრთო რომის იმპერიის სამფლობელოებში საქონლის ყიდვა-გაყიდვისაგან, ასევე მათ უნდა დაეტოვებინათ ხსენებული სამფლობელოები თავიანთი საქონლითურთ იმ დღიდან, როცა მეფემ მიმართა ზღვის მმართველ ჯონ ეტველისა და კალეს ხელისუფალთ თავისი წერილით, რაც შეეხება ზუსტ თარიღს, მაშინ ეს ლორდ-კანცლერმა არ იცოდა [1. 592, 593].

ამის შემდეგ ლორდ-მერმა გამოაცხადა: ზღვის გაღმა ინგლისის მეფის ხსენებული წერილის მიღებიდან 15 დღის შემდეგ ყველა ვაჭარი უნდა დაუბრუნდეს თავის კერას. ნინალმდე შემთხვევაში მათ მოელოდათ მეფისაგან სასჯელი. ყოველივე ამის შესახებ გამოცხადდა კორპორაციაში და თითოეულმა, ვინც კი მოისმინა იგი, უნდა გაეფრთხილებინა სხვები [1. 593].

როგორც ცნობილია, 1496 წ. ინგლისის ვაჭრ-ავანტიურისტები გამოვიდნენ გამარჯვებულნი: „Interkursus magnus“- ის შესაბამისად. ჰენრი VII-ემ (1485-1507) მიიღო ნიდერლანდებში ინგლისური მაუდის თავისუფალი შეტანის უფლება. ამას ხელს უწყობდა იმხანად ნიდერლანდებში წარმოქმნილი რელიგიური მღელვარება, კიდევ უფრო ფეიქართა ემიგრაციამ ჰერცოგი ალბას მმართველობის ჟამს, განაპირობა ფლანდრიის მრეწველობის დაცემა და ინგლისის მაუდის წარმოების გაფურჩქვნა, რომელმაც XVI-XVII საუკუნეებში მიაღწია დიდ აღმავლობას [83. 490].

1496 წლიდან ინგლისელი ვაჭრები ისევ გამოჩნდნენ ნიდერლანდების ბაზრებზე და საეაჭრო ურთიერთობები აღდგა ამ ორ ქვეყანას შორის [80. 421], მაგრამ სხვადასხვა ბაზრებზე – ქალაქ ბეროუმში, მიდლზურგში ადგილი ჰქონდა ინგლისელი ვაჭრების საქონელზე უსამართლო საბაჟო გადასახადების დანესებას. 1496 წელს ავსტრიის ერცჰერცოგის მიერ ბრაბანტში დაპატიმრებულ იქნა ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის წევრი მრავალი ვაჭარი და მათგან მოითხოვდნენ გერმანული მონეტის წმ. ანდრეას გულდენის გადახდას გასაყიდი ქსოვილის ყოველ ნაჭერზე, ნინალმდე შემთხვევაში მათ ემუქრებოდნენ საქონლის კონფისკაციით. ამის შესახებ ვაჭრებმა მისწერეს მეფე ჰენრი VII-ეს და სთხოვეს დახმარების აღმოჩენა [1., 603, 604].

ამავე წელს ინგლისელ ვაჭრებს გაეგზავნათ ჰენრი VII-ის წერილის ასლი, რომელშიც ეწერა: „მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ შორის ინგლისის მეფესა და ბურგინდიის ჰერცოგს შორის ი. ბ.) დაიდო შეთანხმება ვაჭრობის შესახებ, შეგვატყობინეს, რომ (ავსტრიის), ერცჰერცოგმა ბრძანა ინგლისის სამეფოს გატანილი ქსოვილები, დაიბეგროს ახალი ბაჟით – (წმ. ანდრია გულდენით). კარგად ვიცით, რომ ახალი გადასახადი ეწინააღმდეგება ჩვენს შორის მეგობრული ურთიერთობების აქტს. ამიტომ მხედველობაში ვღებულობთ რა ვაჭარ-აევანტიურისტთა თხოვნას, გიბრძანებთ არ გადაიხადოთ არც ეს და არც სხვა რომელიმე ბაჟი. გადაიხადეთ მხოლოდ ის ბაჟი, რომელიც დანესებული იყო ძველი 1496 წლის შეთანხმებით [211. 157, 160].

ინგლისის მეფე წერილში აცხადებდა, რომ ყოველივე ეს ეწინააღმდეგებოდა ძველ წესჩვეულებას...“ (ე.ი. პრივილეგიებს – ი.ბ.) და მის ახლანდელ მოლაპარაკებას ავსტრიის ერცჰერცოგთან. იგი ურჩევდა ინგლისელ ვაჭრებს, რომ რაც შეიძლება სწრაფად დაბრუნებულიყვნენ სამშობლოში თანაც უნდა ემოქმედათ მარდად და საიდუმლოდ, ხოლო როდესაც დაბრუნდებოდნენ ვაჭრები, მაშინ მეფე მიიღებდა ზომებს, რათა უზრუნველყო მათი ღირსება და კეთილდღეობა [1. 603].

საინტერესოა 1496 წლის მეორე წერილი, რომელშიც ვაჭრები წერდნენ იმ ზარალის შესახებ რაც მათ მიაყენეს მებაჟეებმა ანტვერპენში. ამ ბაზარზე ისინი იღებდნენ ქსოვილის ყველა ნაჭერზე 0.5 –ჯერ მეტს ვიდრე გასულ სეზონში ე.ი. იმაზე გაცილებით უფრო მეტს, ვიდრე ეს ფიქსირებული იყო დადებულ შეთანხმებაში, ხშირად ხდებოდა ისე რომ კანონით დადგენილზე სამჯერ მეტს ახდევინებდნენ. როცა ვაჭრებმა მიმართეს ანტვერპენის მთავრობას, მათ უპასუხეს, რომ არაფრის შცვლა არ შეეძლოთ და თავი გაიმართლეს იმით, რომ ყველა ეს საქმე ავსტრიის ერცჰერცოგის ხელში იყო, რომლის ხელისუფლება აღემატება მათ ძალას. ასე, რომ ვაჭრები ამაოდ ეძებდნენ დაცვას ბრაბანტის კანცლერისაგან [1. 604,605].

მართებულია, აქვე ყურადღება გავამახვილოთ ერთ ფაქტზე ბრაბანტის მესვეურები სარგებლობდნენ ინგლისელი ვაჭრების დაბრკოლებით და ცდილობდნენ, მათგან გამოეძალათ რაც შეიძლება მეტი.

როგორც ირკვევა, ბრაბანტის კანცლერმა ინგლისელ ვაჭრებს გამოუცხადა, რომ ისინი მისულიყვნენ ბრიუსელში და იქ მიი-

ლებდნენ საბოლოო პასუხს საბაჟო გადასახადის შესახებ. აქ კი ვაჭრებს განუმარტეს, არ გადაეხადათ იმაზე მეტი ბაჟი, რასაც იხდიდნენ წარსულში ამავდროულად ანტვერპენის დიდებულებს აცნობეს თვალყური ედევნებინათ რათა მებაჟეებს არ მიეყენებინათ ვაჭრებისათვის ზარალი და მათგან აეღოთ ბაჟები მხოლოდ ძველი ნესის მიხედვით. ინგლისელი ვაჭრები ამის შემდეგ გადავიდნენ მიდლზურგში [1. 609, 610].

ამ ღონისძიებებით როგორც ამას წყაროები მოწმობენ შეუძლებელი გახდა სავაჭრო ურთიერთობების დარეგულირება, ჩანს ინგლისელ ვაჭრებს უხდებოდათ ბრძოლა და ჩივილი არა მარტო უსამართლო ბაჟების გამო, არამედ იყო შემთხვევა, როცა მათ იქ მატერიალურ ზარალსაც აყენებდნენ. აპატიმრებდნენ და მოითხოვდნენ მათგან არაკანონიერ გადასახადს. ამ მხრივ საინტერესოა 1496 წელს მეფე ჰენრი VII-ის ავსტრიის ერცჰერცოგისათვის გაგზავნილი წერილი, რომელშიაც მეფე აღნიშნავდა იმ დიდი ზიანის შესახებ, რომელიც მიაყენეს ინგლისელ ვაჭრებს მის მიწებზე. წერილში აღნიშნულია, რომ ინგლისელი ვაჭრები ჩავიდნენ ქსოვილებით და სავაჭრო სხვა საქონლით დატვირთული გემებით, ზელანდიაში და, იქიდან, სამდინარო გზით ანტვერპენში, სადაც ვარაუდობდნენ საქონლის გაყიდვას. მაგრამ ისინი ინგლისელი ვაჭრები - ი.ბ.) ადგილობრივმა მოხელეებმა დააპატიმრეს და მოითხოვეს მათგან ყოველ ნაჭერზე ოქროს ფლორინის გადახდა [1. 622. 623].

ინგლისელმა ვაჭრებმა არ გადაიხადეს ეს ფლორინი ყოველ ნაჭერზე, რის გამოც მებაჟეებმა აუკრძალეს მათ ვაჭრობა, დახურეს სავაჭრო სახლები, სადაც ინახებოდა მათი ქსოვილი და თითოეულის დუქანზე ჩამოკიდეს 2-3 ბოქლომი. უფრო მეტიც, უხეშად ექცეოდნენ ინგლისელ ვაჭრებს, ხოლო ბრაბანტის მთავარი პროკურორი მათ აიძულებდა, რომ ქსოვილები მისთვის დაეტოვებინათ. ამას იგი ასაბუთებდა იმით, რომ თითქოსდა ინგლისელი ვაჭრები იხდიდნენ უმნიშვნელო ბაჟს თითო ფლორინს.

ინგლისელი ვაჭრები როგორც წინათ ახლაც თავს იკავებდნენ ბაჟის გადახდაზე, ხოლო მებაჟეები ძალის გამოყენებით ახდენდნენ ქსოვილების გემიდან გადმოტვირთვას, შემდეგ კი ითვისებდნენ ამ ქსოვილებს და აიძულებდნენ ვაჭრებს ოქროს ფლორინით გადაეხადათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ საერთოდ უკრძალავდნენ ვაჭრობას, ხოლო ინგლისელმა ვაჭრებმა მაინც გაყიდეს თავიანთი საქონელი, იყიდეს სხვა და დაიწყეს მათი დატვირთვა გემებზე ინგლისში გასაგზავნად, მაშინ მებაჟეებმა კვლავ მოითხო-

ვეს ამ ვაჭრებისაგან ახალი გადასახადის გადახდა. თუ ასე არ მოიქცეოდნენ ემუქრებოდნენ მათ, რომ არ მისცემდნენ უფლებას გავგზავნათ თავიანთი საქონელი ინგლისში, „ ჩვენი ქვეშევრდომები, ვკითხულობთ წყაროებში, - კიდევ დაბეგრეს ახალი გადასახადებით: ლუზის ჩაშვებისათვის ორი გროტით ტონა ტვირთზე, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება დადებულ შეთანხმებას. უფრო მეტიც, ანტეერპენში დააპატიმრეს ინგლისელი ვაჭრები იმის გამო რომ არ გადაიხადეს ბაჟი ტყავის და სხვა საქონელზე, რასაც არასოდეს არავინ იხდიდა, ხოლო ამან ძალიან ააღელვა ვაჭრები“ [1. 611].

თავის წერილობით პასუხში ერცჰერცოგი ალუთქვამდა ინგლისელ ვაჭრებს მათ მოთხოვნათა შესრულებას, მაგრამ ინგლისურ ქსოვილზე დაწესებულ ბაჟს, ფლორინს ძალაში ტოვებდა. ამავე დროს ვაჭარ-ავეანტიურისტებს გაეგზავნათ ავსტრიის ერცჰერცოგ (ფილიპეს) ბრძანების ასლი, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ ყოველ ვაჭარს რომელიც ჩამოიტანდა ქსოვილებს ინგლისიდან, ირლანდიიდან და შოტლანდიიდან ერცჰერცოგის სამფლობელოებში უნდა გადაეხადა დაწესებული ბაჟი, მაგრამ ბევრმა არ გადაიხადა. „გააკეთეს რა თავიანთი საქმე წაყიდნენ და არ გადაიხადეს ბაჟი, ... „ რის გამოც ერცჰერცოგი უჩივის ინგლისელ ვაჭრებს და ჩამოთვლილია დავალიანებულ პირთა სია:

1. ჯონ ბოუნი - იმგზავრა ბეროუში. მას ვალად ედება 1 გირვანქა სტერლინგი, 13 შილინგი და 8 პენსი ფლანდრულ გროტებში;
2. იულიამ შეიმპი - არ გადაიხადა 7 ფუთა ქსოვილზე ერთი გირვანქა სტერლინგი 12 შილინგი და 8 პენსი გროტებში;
3. ჯონ დარპი - არ გადაიხადა 12 ნაჭერზე 2 გირვანქა სტერლინგი 26 შილინგი;
4. რაუფ ოვერტონი - არ გადაიხადა 52 გირვანქა სტერლინგი და 6 ნაჭერ ბაიკაზე არ გადაიხადა 12 გირვანქა სტერლინგი, 2 შილინგი და 8 პენსი;
5. უილიამ ოვერტონი 20 ნაჭერ და 95 ქსოვილზე არ გადაიხადა 4 გირვანქა სტერლინგი 8 შილინგი და ერთი პენსი;
6. ენდრიუ ჯონსონი - 65 ნაჭერზე ერთი გირვანქა სტერლინგი 10 შილინგი და 4 პენსი;
7. რიჩარდ რაუსონი - 13 ნაჭერზე და 25 ბაიკაზე არ გადაიხადა 3 გირვანქა სტერლინგი ერთი შილინგი და 8 პენსი;

8. არნოლდ კლეისონი – 15 ნაჭერზე და 19 ნაჭერ ბაიკაზე არ გადაიხადა 3 გირვანქა სტერლინგი და 6 პენსი" [1. 627, 628].

ყურადღებას იქცევს კიდევ ერთი დოკუმენტი, რომელიც თარიღდება 1496 წლის 12 აპრილით. ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე მეფის ნებართვის შესაბამისად გადაწყდა, რომ ინგლისური საქონელი გაეგზავნათ ბეროუში იმ გემებით (სულ იყო 4 გემი), რომლებიც სპეციალურად ამ მიზნით იყო ეკიპირებული, ხოლო თუ ვინმე ვაჭრებიდან დაიქირავებდა სხვა გემს და დაარღვევდა შეთანხმებას, მაშინ მათ დანიშნული გემების პატრონებისათვის და ხაზინადრებისათვის უნდა აენაზღაურებინათ ზარალი [1. 601].

დატვირთული გემები ჯერ გაემართებოდნენ კალეში (კალე ხომ ინგლისელთა სასაწყობო ქალაქი იყო) იქიდან კი ბეროუში, შემდეგ ინგლისში უკან უნდა გამოეგზავნათ იგივე გემები (4 გემი) მხოლოდ მაშინ როცა მათ სრულად დატვირთავდნენ საქონლით.

ხსენებულმა კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ინგლისელებს თავიანთი ქსოვილები გაეტანათ ბეროუში და ზუსტად დაეცვათ ქარტია საქონლის გატანის შესახებ. მაგრამ თუ ვინმე მათგანი დაარღვევდა ამ პირობას, დაუყოვნებლივ უნდა დაესაჯათ ამიტომ ვაჭრებს თვალყური უნდა ედევნებინათ, რათა არავის არ დაეტვირთა თავისი საქონელი სხვა გემებზე, გარდა სპეციალურად იმ მიზნით დანიშნულ გემებისა, (როგორც ამას მოითხოვდა საქონლის გატანის შესახებ კანონი), რომლებიც უნდა ჩასულიყვნენ ქალაქ კალეში, მაგრამ გემები არ უნდა დატვირთულიყვნენ მათი მაუდის ქსოვილებით ავსტრიის ერცჰერცოგის ტერიტორიაზე წასაღებად. ეს ჩაითვლებოდა ვაჭრობის აკლძალვის შესახებ ქარტიის დარღვევად.

შეთანხმების შესაბამისად მხედველობაში მიიღეს ისიც, რომ არც ერთი გემი არ დაბრუნებულიყო უკან საქონლის დაუტვირთავად [1. 601].

საქმე ამით არ ამოწურულა როგორ ჩანს, 1496 წელს ისევ იყო საუბარი ავსტრიის ერცჰერცოგის მიწებთან ვაჭრობის აკლძალვის შესახებ.

1497 წელს ავსტრიის ერცჰერცოგი, რომლის ძალაუფლების ქვეშ იყო ნიდერლანდები, ცდილობდა შეეზღუდა ინგლისური მაუდით ვაჭრობა ანტვერპენთან და ბეროუსთან. ამას მტრულად შეხედნენ ლონდონელი ვაჭრები. იმავე წელს მათ მისწერეს ჰენრი VII-ეს წერილი, რომელშიც მიუთითებდნენ, რომ მათ ჩამოერთმეო-

დათ საკუთარი საქონლის თავისუფალი შეტანის უფლება, ისინი აღმოჩნდებოდნენ ამ ქალაქების (ანტვერპენისა და ბეროუს ი.ბ.) მუნიციპალიტეტების სრულ დამოკიდებულებაში [1. 632].

რაც შეეხება ნიდერლანდების მმართველს, იგი დაინტერესებული იყო ინგლისთან სავაჭრო ურთიერთობების აღდგენით. ამას ადასტურებს 1508 წლის 17 აპრილის ნიდერლანდების მმართველად დანიშნულ მარგარიტა ბურგუნდიელის ავანტიურისტებისადმი მიწერილი და იმავე წლის 16 მაისს ვაჭარ-ავანტიურისტების მიერ – მიდლბურგში ზღვის გაღმა მმართველისადმი მიწერილი წერილი, რომელთაც სათანადო ადგილას განვიხილავთ.

1508 წლის 16 მაისს ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრებაზე წაიკითხეს ერცჰერცოგის მარგარიტა ბურგუნდიელის წერილი, რომელშიც იგი ვაჭარ-ავანტიურისტებს წერდა: „ძვირფასო და საყვარელო“, როგორც უწინდელი წერილებით გაცნობებდით და გინვევდით ანტვერპენის თავისუფალ იარმარკებზე სავაჭროდ ეხლაც იმავეს გთავაზობთ. თქვენ შეგიძლიათ, მიიღოთ თავისუფალი მოქმედების უფლება და პრივილეგიები ყოველგვარი თხოვნის გარეშე. ჩვენ, გვესმის, რომ თქვენ ახლა არ მიიღებთ მონაწილეობას ანტვერპენში იარმარკებზე და არ ისურვებთ ვაჭრობას (როგორც ჩანს, ინგლისელებს ადრე სურდათ ანტვენპენთან ვაჭრობა, მაგრამ ახლა მათზე განაწყენებულნი იყვნენ – ი.ბ.), მაგრამ ჩვენ თქვენს ერთგულ და კეთილ მეგობრებს გესურს, აღვადგინოთ მეგობრული კავშირი ჩვენსა და თქვენს ვაჭრებს შორის, რათა დაივიწყოთ ყველა სიძნელეები, დაბრკოლებები, გაუგებრობანი და არაკეთილი სურვილები ჩვენი მხრიდან ანტვენპენში, კვლავ მიიღოთ ჩვენთან ვაჭრობით მოგება. თუ თქვენ ამას გააკეთებთ, ანტვენპენში მიგიღებთ კეთილად და მეგობრულად.

თქვენ ისარგებლებთ ყველა პრივილეგიებითა და უფლებებით. თუ თანახმა იქნებით, მაშინ პასუხი გადაეცით ავანტიურისტთა კომპანიის წარმომადგენლებს, კალეს რევიზორს – ჯონ უოლშირს, რომელსაც შეგიძლიათ სავსებით ენდოთ.

ღმერთი იყოს თქვენი მფარველი!

დაწერილია გენტში 1507 წლის 17 აპრილს. „[1. 312,313].

ამ გულთბილი და კეთილი ტონით დაწერილ წერილში ჩანს, რომ ნიდერლანდების მმართველი დაინტერესებული იყო ინგლისთან სავაჭრო ურთიერთობის აღდგენით. აქედან გამომდინარე იწვევდა ინგლისელებს ანტვენპენის იარმარკებზე.

ამ წერილს გულგრილი არ დაუტოვებია ვაჭარ-ავანტიურისტები. ამის საფუძველზე კომპანიამ, დაავალა თავის წევრ ვაჭრებს – მერსერ ჯონ ალენს, უილიამ ესტლის, მერსერ ჯონ ალინს, მეგალანტერე რობერტ ჰოლდერნესს, ჰებრი ჰილს და უილიამ კემს დაენერათ წერილი და გაეგზავნათ ზღვის გაღმა მმართველისათვის მიდლბურგში. მართლაც, იმავე წლის 16 მაისს ვაჭარ-ავანტიურისტებმა მისწერეს მას წერილი. აი, რას ვკითხულობთ მასში: „1508 წლის 15 მაისს მივიღეთ წერილი მარგარიტა ბურგუნდიელისაგან. მას სურს რომ ჩვენ კვლავ დავბრუნდეთ ანტვერპენის ბაზრობაზე, სადაც ვაჭრობას ადრე მიჩვეულნი ვიყავით. ის რაც გულწრფელად სურს (ერცჰერცოგს მარგარიტას –ი.ბ) ამას გაიგებთ მისი წერილიდან. ხოლო არა ვართ დარწმუნებულნი იმაში, რომ ანტვერპენის ხელისუფლება გამოიჩინოს კეთილ დამოკიდებულებას და შეასრულებს ყველაფერს რის შესახებაც ერცჰერცოგი გვწერს. ჩვენ არა გვაქვს არავითარი წერილობითი რწმუნება გარდა, რაც დანერვილია ჰერცოგის მიერ [1. 313].

როგორც ვხედავთ, ვაჭარ-ავანტიურისტები არ იყვნენ დარწმუნებულნი იმაში, რომ ანტვენპენის ხელისუფლება შეასრულებდა ყოველივე იმას, რის შესახებაც ერცჰერცოგი წერდა მათ. ეჭვი შეჰქონდათ ინგლისელთა პრივილეგიებისა და უფლებების დაცვაზე. მის სანინდარს ისინი ვერ ხედავდნენ ერცჰერცოგ მარგარიტას წერილშიც კი და ამიტომ მოითხოვდნენ წერილობით გარანტიას. მის გარეშე ისინი ფიქრობდნენ რომ არ ღირდა დაბრუნება ანტვენპენში. ამდენად, ვაჭარ-ავანტიურისტები უწინდელი უფლებებისა და საიმედო გარანტიების გარეშე ანტვენპენტთან არ განაახლებდნენ სავაჭრო ურთიერთობას ამასთანავე ისინი მოითხოვდნენ, სანამ ანტვენპენის ხელისუფლება არ უზრუნველყოფდა ადგილს, სადაც გამართავდნენ ინგლისელი ვაჭრები მომავალ სინკსონის ბაზარს, მანამ არ გადაიტანდნენ ბაზრობას მიდლბურგში [1. 312, 313].

1509 წლიდან ურთიერთობების განვითარებამ სხვა სიბრტყეზე გადაინაცვლა. დაიწყო მოლაპარაკება ანტვერპენის პენსიონარის (წარმომადგენელს) და ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებს შორის. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია იმავე წლის 9 სექტემბრის საბუთი, რომელიც გვამცნობს, რომ ანტვერპენის პენსიონარი ჩასულა ლონდონში. იგი მისულა კომპანიის ეკლესიაში და განუცხადებია, რომ მზად იყო შეეტყო მათი სურვილი სახელდობრ: სურდათ თუ არა ვაჭარ-ავანტიურისტებს სავაჭრო ურთიერთობე-

ბის განახლება ანტვენპენტთან. მის შესახებ კომპანიას აუწყა ვინ-მე ჯონ ჰაუმ. მოქმედება ვითარების შესაბამისად წარიმართა და კომპანიის ორი მამასახლისი გაეშურა ტაძარში, სადაც მიიყვანეს პენსიონარი. ანტვენპენის წარმომადგენელი დასვეს ერთ ბოლოში: ტომას მორი, რომელიც იჯდა მაღალ სკამზე ფანჯარასთან კომპანიის სახელით გამოვიდა მისასალმებელი სიტყვით, რომელიც ლათინურად წარმოთქვა [212. 13, 14].

პენსიონარმაც საუბარი დაიწყო ლათინურად. ან ტომას მორის მისალმების გამო, გამოხატა დიდი კმაყოფილება და შემდეგ კომპანიის წევრებს შეახსენა წინანდელი მოლაპარაკებები ბეროუ-ში ანტვენპენის კომისიონერებთან, სადაც პრაქტიკულად გადაიჭრა ყველა უთანხმოებანი გამონაკლისი იყო მხოლოდ პავილიონებისა და ინგლისური კვარტალის საწყობების საკითხი. როგორც ჩანს ეს ინგლისელების კუთვნილი ქუჩა იყო ანტვენპენში ხოლო ეს უკანასკნელი წინააღმდეგი იყო, რომ გადასცემოდა ინგლისელებს საწყობები და მის უფლებაში არ შედიოდა ეჩუქებინა ინგლისელებისათვის ეს ქუჩა. მიუხედავად ამისა ახლა ანტვენპენის მთავრობამ შესთავაზა ინგლისელებს აერჩიათ ნებისმიერი ქუჩა ქალაქში, რომელიც მათთვის იქნებოდა გამოსადეგი და მოსაწონი. ანტვენპენის მთავრობა მზად იყო მოეწყო ინგლისელი ვაჭრები საკუთარი ხარჯით. პენსიონარმა აღნიშნა, რომ ინგლისის კომისიონერები იყვნენ ანტვენპენში. ინგლისის წარმომადგენლებმა ვერ ამოირჩიეს ვერც ერთი ქუჩა. ამიტომ მთავარი მიზანი ანტვენპენის პენსიონარის ჩამოსვლისა იყო ინგლისელ ვაჭართა მოსაზრების გაგება, თუ რომელ ქუჩას ისურვებდნენ, რათა სწორედ ის შეერჩიათ. ხოლო იმისათვის, რომ ვაჭრებს უფრო ზუსტი წარმოდგენა შექმნოდათ ანტვენპენის ქუჩებზე, პენსიონარმა თან ჩამოიტანა ქალაქის გეგმა [1. 331, 332].

ტომას მორმა ყოველივე ეს თარგმნა და გააცნო კომპანიას. მის შემდეგ მან სთხოვა ცოტა ხნით, მარტონი დაეტოვებინათ ისინი, რათა ვაჭრებს გადაეწყვიტათ საკითხი და გაეცათ პასუხი მეორე დღისათვის. კომპანიის მამასახლისებმა კი პატივის ნიშნად გააცილეს პენსიონარი [211. 116, 117].

ხანგრძლივი დებატების შემდეგ გადაწყვიტეს, კომპანიიდან გამოეყოთ ნდობით აღჭურვილი 12 პირი, რომლებიც შეხვდებოდნენ პენსიონარს მეორე დღეს 9 საათზე და გადასცემდნენ კომპანიას პასუხს. ვინც არ მივიდოდა დანიშნულ დროს გადაიხდიდა ჯარიმას – 8 პენსს.

მეორე დღეს, დილის 9 საათზე დანიშნული პირები შეიკრიბნენ პოლში, მაგრამ ვერ მოხერხდა საბოლოო აზრის ჩამოყალიბება, ამიტომ გადაწყვიტეს შეკრებილიყვნენ კვლავ შემდეგ ორშაბათს, იმავე დროს. ასეთ ვითარებაში პენსიონარმა განაცხადა, რომ მას თან ჰქონდა ინგლისის მეფისათვის გადასაცემი წერილი, რასაც აყოვნებდა, რადგან ელოდებოდა კომპანიის პასუხს, რის შემდეგაც დაუყოვნებლივ გადასცემდა მეფეს წერილს. კომპანიამ დიპლომატიურად მოახსენა, რომ უმჯობესი იყო მას ჯერ გადაეცა წერილი მეფისათვის და შემდეგ მიიღებდა მისგან პასუხს [1. 333-334].

მართლაც, 13 სექტემბრისათვის, ვაჭარ-ავანტიურისტებმა მოამზადეს პასუხი, რომელშიც მადლობა მოახსენეს პენსიონარს გარჯისა და ჩამობრძანებისათვის და გამოთქვეს იმედი ანტვენპენში ბამასის ბაზრობაზე თავიანთი ჩასვლის შესახებ, სადაც გადანყვეტდნენ, თუ რომელ ქუჩაზე განთავსდებოდა მათი ხალხი. ამასთანავე მათ სავსებით სჯეროდათ ანტვენპენელთა დაპირებისა. ბოლოს ბოდიში მოუხადეს, რომ ასე დიდხანს გააჩერეს იგი მოლოდინში და აღუთქვეს მომავალში დიდი პატივი და მეგობრობა [1. 335].

პერსპექტივაში დაცული ურთიერთობების ამოქმედება უნებლიე სირთულეებს აწყდებოდა. ასე მაგ. იმ დროს, როცა მიმდინარეობდა სავაჭრო მოლაპარაკებანი ანტვენპენსა და ლონდონს შორის, ადგილი ჰქონდა ანტვერპენში უკანონო ბაჟების დანესებას ვინმე ჟერომ ფრისკობალდის მიერ და ინგლისელ ვაჭართა დაპატიმრებას (ალბათ ბაჟის გადაუხდელობისათვის – ი.ბ). ყოველივე ამას ადასტურებს 1509 წლის 7 დეკემბერის დოკუმენტი, რომელშიც ჩანწერილია:

„ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე გადანყდა, რომ კომპანიის მამასახლისები მოელაპარაკონ ლონდონის ლორდ-მერს და მოსთხოვნ ღახმარება, რათა მას მიეღო ზომები დაპატიმრებული ვაჭრების განთავისუფლებისა და უსამართლო ბაჟების მოხსნისათვის. ეს ბაჟები დაუნესებია ინგლისელთა საქონელზე ვინმე ჟერომ ფრისკობალდს, რამაც ვაჭრები ძალიან გაანაწყენა. კომპანიას სურდა, ეჩივლა მეფესთან. ეს რომ არ მომხდარიყო კომპანიამ საჭიროდ ჩათვალა, მიეწერა წერილი იმ ჟერომისათვის, რათა გაენთავისუფლებინა ვაჭრები ბაჟის გადახდისაგან, რათა შემდგომში ადგილი არ ჰქონოდა ასეთ უსამართლო მოპყრობას და არავითარი

ახალი გადასახადი არ დაენესებინა, არც თვითონ ჟერომ ფრისკობალდს და არც მის ხალხს [1. 344].

როგორც ამ წყაროებიდან ირკვევა, კომპანია მტკიცედ იცავდა თავის ნევრ-ვაჭრების ინტერესებს ზღვის გაღმა. მეფისადმი წერილის მიწერილთა კი ემუქრებოდნენ უკანონო ბაჟების ამკრეფ მოხელეს და მის მსახურებს, ეს იმ მიზნით, რომ არავის დაეჩაგრა მათი ნევრი ვაჭრები. ანტვერპენისა და ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებს შორის მოლაპარაკების დასრულების შემდეგ ანტვერპენიდან 1510 წლის 5 აპრილს ამ უკანასკნელს გამოუგზავნია წერილი, რომელიც მათ კრებაზე წაიკითხეს. ანტვერპენიდან იუნ-ყებდნენ, რომ ინგლისელი ვაჭრებისათვის შეირჩა გარკვეული ადგილები, სახლი, რომელიც შეისყიდეს და მოაწყვეს ინგლისელი ვაჭრების მიხედვით. ახლა მათ აინტერესებდათ, მიიღებდნენ თუ არა ავანტიურისტებისაგან საიჯარო გადასახადს, რაც უნდა დაემონმებინათ მეფის ან კომპანიის ბეჭდით. ამასთანავე, გათვალისწინებული იყო ის შემთხვევა, როცა ვაჭარ-ავანტიურისტები ვერ ჩამოვიდოდნენ ანდა მუდმივად არ იქნებოდა სახლი დაკავებული, ასეთ ვითარებაში ისინი მოვალენი იყვნენ გადაეხადათ რენტა იმათთვის, ვინც ეს სახლი იყიდა. ბოლოს ისინი ითხოვდნენ ზუსტად დაეცვათ მოლაპარაკების პირობები და მათი წარმომადგენლები ჩასულიყვნენ ანტვერპენში [1. 388].

ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავდა იმას, რომ წინააღმდეგობები დაეძლია, კონფლიქტი ინგლისსა და ანტვერპენს შორის 1517 წელსაც მომხდარა, რასაც ადასტურებს 1517 წლის 27 აგვისტოს საბუთი. ამ დოკუმენტში საუბარი იმის შესახებ, რომ ავანტიურისტთა კომპანიის მამასახლისმა ჰევსტერში კომპანიას აცნობა ანტვერპენში სინკსონის უკანასკნელ ბაზრობაზე უსამართლო ბაჟების დანესების შესახებ, რაც მათი უფლებების დარღვევა იყო. ამის გამო ზღვის გაღმა მმართველი ჩავიდა ზელანდიაში და იქ ესაუბრა ერცჰერცოგის ხალხს და მიიღო შემდეგი პასუხი:

1. ყველა ის ქსოვილი, რომელსაც შეიტანდნენ ბეროუდან ანტვერპენის სინკსონის ბაზრობაზე, განთავისუფლდება საბაჟო გადასახადებისაგან, როგორც ეს ადრეც იყო;
2. სხვა სახის ქსოვილებზე – მაუდზე, რომელსაც ჩაიტანდნენ ინგლისიდან ანტვერპენში, მასზე უნდა გადაეხადათ გადასახადი. მაგრამ თუ ადრე იხდიდნენ ბაჟს 30 ნაჭერ მაუდზე, ახლა უნდა გადაეხადათ ყოველ 23 ნაჭერზე [1. 448].

აქედან გამომდინარე უდავოა, რომ საბაჟო გადასახადს ანტვენპენში კრეფდნენ მხოლოდ ინგლისიდან გატანილ მაუდის ქსოვილზე. ამასთანავე თუ ადრე მათ ყოველ 30 ნაჭერ მაუდზე ახდევინებდნენ, ახლა ყოველ ნაჭერზე აღებდნენ საბაჟო გადასახადს. ვფიქრობთ, ამას იმიტომ აკეთებდნენ, რომ ინგლისიდან მაუდი ახლა მეტი ოდენობით შემოდის და ცდილობდნენ შემოსავალიც ამ საქონლიდან მეტი დარჩენოდათ.

მთელი ურთიერთობის ეს ისტორია იმის დასტურია, რომ ნიდერლანდებსა და ინგლისს შორის ვერ ჩამოყალიბდა თანმიმდევრული, მტკიცე ორმხრივ სასარგებლო სავაჭრო ურთიერთობები. ამ კავშირში ერთ-ერთი მწკავე პრობლემა იყო ვაჭრობის ამკრძალავი ღონისძიებების ცხოვრებაში გატარება. ამიტომ სავაჭრო ბარიერების გადალახვას ისინი სხვა გზებით ეძიებდნენ. მის დასტურად მოვიყვანთ შემდეგ მასალებს: 1520 წლის ერთ-ერთ საბუთში საუბარია ვაჭრობის აკრძალვის შესახებ ანტვენპენში ბამასის ბაზრობაზე, ამ წყაროში ვკითხულობთ: „რაც შეეხება აქტს ბამასის ბაზრობაზე ვაჭრობის აკრძალვის შესახებ ანტვენპენში, მას არა აქვს მნიშვნელობა, რადგან უკვე დანიშნულია შეთანხმების დადების დღე ბრიუგეში ს კომისრებსა და ანტვენპენის წარმომადგენლებს შორის“. საკუთრივ ვაჭრებს დაევალებათ ისეთი წინადადებების შემუშავება, რომელიც კეთილდღეობას და სარგებლობას მოუტანდა კომპანიას. შემდეგ კომისრებს უნდა მისცემოდათ საშუალება, რომ ისინი წარედგინათ ანტვენპენის წარმომადგენლებისათვის [1.503].

ირკვევა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ აქტის თანახმად აიკრძალა ვაჭრობა ნიდერლანდებში, ინგლისელი ვაჭრები მაინც ახერხებდნენ მოლაპარაკებას ანტვენპენის წარმომადგენლებთან შემოდგომაზე ბაზრობის გამართვის თაობაზე. მათ არ სურდათ დაეკარგა მოგება, რასაც ისინი ღებულობდნენ ანტვენპენის მაუდით ვაჭრობის გზით.

უშედეგოდ ჩაიარა ორი წლის მცდელობამ. 1522 წლის 10 იანვარს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე წაიკითხეს ბეროუდან (ნიდერლანდებიდან) გამოგზავნილი წერილი, რომელშიც აღნიშნული იყო, რომ არ სურდათ, ინგლისური კომპანიის წევრი ვაჭრები მომდევნო სავაჭრო სეზონის ბაზრობებზე. გარდაამისა ინგლისის საზღვაო ფლოტი ზელანდიიდან უშიშრად უნდა გაეყვანათ ტემზაზე. აღმირალს უნდა უზრუნველყო ინგლისის გემების დაცვა და უნდა გაეგზავნა მათ დასახმარებლად ჯონ ჰევსტერი, უილიამ ბარ-

ტი, ტომას პერპონტი, უილიამ ფერმონდი და რიჩარდ გრეშემი [1. 554].

ხოლო იმავე წლის 13 ივნისის წერილი იუწყებოდა იმის შესახებ, რომ ახლოვდებოდა ომის საშიშროება, რომელიც შეიძლება დაწყებულიყო ინგლისის წინააღმდეგ ხმელეთზე და ზღვაზე.

ცხადია აქ იგულისხმება იტალიური ომები (1494-1559), რომელიც მიმდინარეობდა იმპერატორ კარლ V -სა (1519-1559) და საფრანგეთის მეფე ფრანსუა I-ს (1515-1547) შორის. ინგლისი კარლოსის მხარეზე იყო, ხოლო პავიასთან (1525წ.) საფრანგეთის დამარცხების შემდეგ გადავიდა საფრანგეთის მხარეზე. აქედან გამომდინარე ამ პერიოდისათვის (1522წ.) სხვა ურთიერთობა არ შეიძლება ყოფილიყო ნიდერლანდებთან.

შემდგომში მოვლენები ასეთი მიმართულებით განვითარდა. 1523 წლის 24 აპრილიდან ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის გადანაცვლებით კომპანიის წევრებს ეკრძალებოდათ ყოველგვარი სავაჭრო ურთიერთობა ზელანდიასთან. ორდონანსის დარღვევით კი მოელოდათ მკაცრი სასჯელი. ხოლო რაც შეეხება ფლანდრიას და ანტვერპენს, მასთან სავაჭრო ურთიერთობანი მაინც წარმოებდა ამას ადასტურებს 1523 წლის 27 აპრილის დოკუმენტი, რომელიც გვაცნობს, რომ გადანყდა, დაენიშნათ ნავიგაცია სინკსონის საზაფხულო ბაზრობაზე ანტვერპენში, რისთვისაც აირჩიეს ნდობით აღჭურვილი პირები-ჯონ პარკი, რობერტ პეკინგტონი, ნიკლას სტატომი, რაუფ ალენი, უილიამ ბოიერი და რობერტ შეზარი. მათ გამოეყოთ გემი, რამდენსაც ისინი ჩათვლიდნენ საჭიროდ იმ პირობით, რომ თავიანთი საქონელი უნდა დაეტივრთათ ამ გემებზე და არა სხვებზე. გემების დატვირთვის ბოლო დღე უნდა ყოფილიყო 19 აპრილი, ხოლო შემდეგ არც ერთ ვაჭარს არ უნდა გაეხედა საქონლის დატვირთვა ჯარიმის მუქარით, როგორც ეს შეტანილი იყო ორდონანსების წიგნში [1. 566].

როგორც ამ წყაროდან ირკვევა, სავაჭრო სეზონზე ბაზრობებზე გამგზავრების წინ ვაჭარ-ავანტიურისტები ნიშნავდნენ პირებს, რომლებსაც ევალებოდათ გემების გამოყოფა ამ ბაზრობისათვის. საქონელი უნდა დატვირთულიყო მხოლოდ კომპანიის მიერ გამოყოფილ გემებზე. ინიშნებოდა გემების დატვირთვის დღე. ხოლო ამის შემდეგ არ შეიძლებოდა გემზე საქონლის დატვირთვა. აი, ასეთი ორგანიზებული იყო მათი ნავიგაცია ანტვენპენში.

ერთი შეხედვით დაურეგულირებელ სავაჭრო ურთიერთობებს თან ახლდა ყაჩაღობის მიუღებელი ფორმა. ამ ფაქტზე არსე-

ბული ცნობები შემდეგ სურათს გადაგვიშლიან. ინგლისის მეფის გემები, რომლებიც იმყოფებოდნენ ფლანდრიაში, ყაჩაღობას ეწეოდნენ და მათი დიდი ესკადრა მოუახლოვდა ფლანდრიის ნაპირებს. ამ საკითხზე კომპანიამ 1523 წ. იმსჯელა და გადაწყვიტა, რომ ეცნობებინათ მეფისათვის ყოველივე ამის შესახებ და გაეგოთ მისი აზრი, ხოლო მმართველებს ჯონ პარკს, რაუფ ალენს და ტომას კისტონს კი უნდა ეცნობებინათ კომპანიისათვის მეფის პასუხი. [1. 567].

ეს საბუთი დასტურია იმისა, რომ კომპანია კრძალავდა გემების მიერ ყაჩაღობას და მხედველობაში არ მიიღებდნენ ვისი იქნებოდა იგი (ზემო აღნიშნულ შემთხვევაში მეფის გემებზე არის საუბარი – ი.ბ.). ცხადია მისი დაშვებით ყველა გემი დაიწყებდა ყაჩაღობას. ეს ფაქტი ნათლად მეტყველებს მერსერთა სამართლიან პრინციპებზე და ვაჭრობის სწორ ორგანიზებულობაზე. ყოველივე ეს მიმართული იყო იქითკენ, რომ ვაჭარ-აევანტიურისტთა კომპანიამ უზრუნველყო საკუთარი კეთილდღეობა ამ მიზნით იქნა მიღებული გადანყვეტილება საორგანიზაციო საკითხებზე: ეს ძირითადად ეხებოდა ზღვის გაღმა მოვალეობას, შეგირდების ვალდებულებასა და ა.შ. ამ მხრივ ჩვენთვის საინტერესოა 1525 წლის 5 მარტის კრებაზე მიღებული ათი პუნქტიდან სამი პუნქტი ესენია:

1. „საჭირო იყო ზრუნვა იმაზე, რომ ჩვენი (ვაჭარ-აევანტიურისტთა-ი.ბ.) კომპანიიდან არცერთ ვაჭარს საგაზაფხულო და საზამთრო ბაზრობების დამთავრების შემდეგ არ გაეხედა საქონლის ყიდვა ან გაყიდვა ანტვენპენში, გარდა საკვები პროდუქტებისა.
2. საჭირო იყო უზრუნველყოფა, რათა გაყიდულ საქონელში ბაჟი აეღოთ ინგლისში დაბრუნებამდე რვა დღით ადრე. გარდა ამისა, არავის არ უნდა აეღო თავის საქონელში დანესებულ ფასზე მეტი (ე.ი. იკრძალებოდა ზედმეტ ფასებში საქონლის გაყიდვა – ი.ბ.).
3. უნდა დაკლებულიყო ის ჯარიმები, რომელთაც ახდევინებდნენ ორდონანსის დამრღვევთ“ [1. 716].

ამრიგად, ვაჭარ-აევანტიურისტები ზღვის გაღმა ეწეოდნენ ვაჭრობის ორგანიზებას, ისინი აკონტროლებდნენ და იცავდნენ ბაზრობის ვადებს, რათა მისი დამთავრების შემდეგ ადგილი არ ჰქონოდა საქონლის ყიდვა-გაყიდვას. გაყიდულზე ვაჭრებს ფული უნდა აეღოთ თავის დროზე და არ უნდა დარჩენოდათ ზღვის გაღმა

ასალები ფული. და ბოლოს, სასტიკად იკრძალებოდა სპეკულაცია, იმის შიშით, რომ არ დაეკარგად მუდმივი მუშტარი.

ვაჭარ-ავანტიურისტები ზღუნავდნენ არა მარტო ზღვის გაღმა ვაჭრობის ორგანიზაციის საკითხებზე, არამედ ვაჭართა მიერ თავისუფალი დროის ზომიერ გატარებაზეც და მათ მიერ დისციპლინის დაცვაზე. აი, რას ვკითხულობთ ამასთან დაკავშირებით 1526 წლის დოკუმენტში: „კომპანიამ გადანყვიტა, უმჯობესი იქნებოდა, თუ მას ეყოლებოდა ნდობით აღჭურვილი პირები სამიკიტნოს მეპატრონეები, რომელთაც ჰქონდათ კარგი რეპუტაცია და წარმოშობით იქნებოდნენ ერცპერცოგის მიწებიდან (ალბათ იქ დაბადებული ინგლისელი მოსახლეები – ი.ბ.).

კომპანიის არც ერთ წევრს უფლება არ ჰქონდა სადილი ეჭამა სადმე გარდა აღნიშნული ექვსი სამიკიტნოსი. დანესდა, რომ ჰოლანდიურ ლუდზე უნდა გადაეხადათ 4 გროტი, ინგლისურ ლუდზე – 4,5 გროტი. სამიკიტნოების მაპატრონეების ღვინო უნდა მიეცათ მხოლოდ მითითებული 6 ინგლისური სამიკიტნოსათვის. არ შეიძლებოდა იქ ბანქოს თამაში და საერთოდ აზარტული თამაშობები, არ უნდა ეცეკვათ და არ უნდა დარჩენილიყვნენ სამიკიტნოში სალამოს 9 საათისათვის შემდეგ, ჯარიმის გადახდის მუქარით“ [1. 725].

ასე რომ, ვაჭრებს ზღვის გაღმა ჰქონდათ საკუთარი სამიკიტნოები და მათი მეპატრონეები იყვნენ ნდობით აღჭურვილი პირები, რომელთაგანაც ვაჭარ-ავანტიურისტებს შეეძლოთ ის, თუ როგორ იქცეოდნენ მათი ვაჭრები ზღვის გაღმა, როგორ ატარებდნენ თავისუფალ დროს. თამაშობდნენ თუ არა აზარტულ თამაშობებს, რჩებოდნენ თუ არა სამიკიტნოებში გვიანობამდე, სადილობდნენ თუ არა მხოლოდ ინგლისურ სამიკიტნოებში.

ამავე დოკუმენტებიდან ირკვევა, რომ კომპანიის გადანყვითილებით, საჭირო იყო ყოველდღიურად გაეგზავნათ ლონდონის ნავსადგურიდან ზღვის გაღმა გემების სამი ან ოთხი ქარავანი [1. 725].

ამ ფაქტზე დაყრდნობით შეგვიძლია ისიც ვთქვათ, რომ ყოველწლიურად გემების ქარავანის გაგზავნა ლონდონიდან ზღვის გაღმა მიუთითებს ინგლისის ვაჭრების ინტენსიურობაზე რასაც ამ ქვეყნებისათვის მოჰქონდა ფინანსური კეთილდღეობა.

1527 წელს ინგლისსა და კარლ V ჰაბსბურგს შორის ჩამოვარდნილმა უთანხმოებამ დაახშო ინგლისური ვაჭრობისათვის ის რაიონები, რომლებიც ეკუთვნოდა ჰაბსბურგებს, ესე იგი ნახევარი ევ-

რობა. დაიწყო კრიზისი: სანყობები სავსე იყო მაუდით, რომელიც არ საღებოდა [110. 483].

თავისთავად ცხადია, 1527 წელს დაიხურებოდა ინგლისისათვის ბაზრობები ნიდერლანდებში და ამდენად, აღარ ინარმოებდა სავაჭრო ურთიერთობა ამ ორ ქვეყანას შორის.

ამრიგად, ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტების“ („ნიუბოლდის წიგნის“) საფუძველზე საშუალება მოგვეცა დანვრილებით გავცნობოდით სავაჭრო ურთიერთობას ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის XV საუკუნის დასაწყისში.

როგორც ვნახეთ, ნიდერლანდებთან სავაჭრო ურთიერთობაზე დიდად იყო დამოკიდებული ინგლისის ეკონომიკური აღმავლობა და მაუდით ვაჭრობის მონოპოლია. „წარმოდგენაც კი ძნელია იმ უდიდესი რაოდენობის შალის ნაწარმისა, რომელსაც ინგლისელები აგზავნიდნენ ნიდერლანდებში!“ - წერდა იტალიელი ისტორიკოსი ჰუმანისტი გვიჩარდინი [79. 90].

სავაჭრო ურთიერთობა ამ ორ ქვეყანას შორის ყოველთვის არ იყო ერთგვაროვანი. ქრონოლოგიურად მან ასეთი სურათი მოგვცა. 1419-1434 წწ. ამ ორ ქვეყანას შორის ვაჭრობა რეგულარულ ხასიათს ატარებდა. 1434-1467 წწ. ინგლისელ ვაჭრებს აკრძალათ ნიდერლანდებში ვაჭრობა, რაც აღსდგა დინასტიური კავშირის შედეგად 1467 წელს და მან სავარაუდოდ ათ წელზე მეტხანს იარსება. „ნიუბოლდის წიგნის“ თანახმად 1485-1487 წლებში ინგლისელებს ვაჭრობა აკრძალული ჰქონდათ ნიდერლანდების ზოგიერთ სამრეწველო რაიონებში - ბეროუსა და ბრაბანტში, ამავე ცენტრებში 1496 წლიდან ისევ ჩნდებიან ინგლისელი ვაჭრები. ეს თავისთავად მიუთითებდა იმას, რომ ფლანდრიის ქალაქები მთლიანად დამოკიდებულნი გახდნენ ინგლისის ნედლეულზე. ნიდერლანდების ხელისუფლება ინგლისელი ვაჭრების კონკურენციას მხოლოდ ინგლისურ საქონელზე უსამართლო ბაჟების დანესებით ხვდებოდა, რასაც ეფექტური შედეგი არ მოჰქონდა. „ნიუბოლდის წიგნი გვამცნობს საშუალებას თვალი გავადევნოთ, თუ როგორ ცდილობდა ანტვერპენის მთავრობა აღედგინა სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისთან, რაც თავისთავად მიუთითებდა იმაზე, რომ ნიდერლანდების მესვეურები ინგლისიდან საქონელის შემოტანის აკრძალვით დიდ შემოსავალს კარგავდნენ. ამის შედეგი გახლდათ 1508 წლიდან, სავარაუდოა 1525 წლამდე, სავაჭრო ურთიერთობების განახლება და განვითარება ნიდერლანდებსა და ინგლისს შორის.

ერთი სიტყვით, აბსოლუტიზმის განვითარების პროცესში მყოფი ინგლისის სამეფო ხელისუფლებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა ნიდერლანდებთან აქტიური ბალანსის დაცვას საგარეო ვაჭრობაში. რამდენადაც ინგლისური მაუდი ძირითადად გაჰქონდათ ნიდერლანდებში, დიდძალი მოგება სწორედ ამ საქონლით ვაჭრობას მოჰქონდა. ამაზე მეტყველებს ის აურაცხელი თანხები, რაც დაკავშირებული იყო ზღვის გაღმა გემების დაქირავებასა და საქონლის გატანასთან.

§ 4. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ჰანზასთან

ტიუდორების საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა გვერდზე არც ტოვებდა ჰანზის კავშირთან ურთიერთობას. ამ მხრივ მერსერთა „საბჭოს აქტები“ („ნიუბოლდის წიგნი“) შეიცავს საყურადღებო ცნობებს ინგლისის და ჰანზის სავაჭრო ურთიერთობათა შესახებ XV-XVI – საუკუნეთა მიჯნაზე.

სანამ უშუალოდ საკითხზე გადავიდოდეთ, ცოტა რამ ჰანზის კავშირის შესახებ. ცნობილია, რომ XIV საუკუნეში ჩრდილოეთ გერმანიის ქალაქებმა შექმნეს სავაჭრო კავშირი ანუ ამხანაგობა (ჰანზა), მასში გერმანიის ქალაქების გარდა გაერთიანებული იყო ნიდერლანდებისა და ბალტიისპირეთის ქალაქები ლიუბეკი, ჰამბურგი, ბრემენი, ნიშევეგენი, გრენინგენი, ღორტრესტი, ამსტერდამი, უტრეხტი, მიდლბურგი, დანციგი, ფლისინგერი, რიგა, რეველი დერპტი, ვისმარი, როსტოკი, შტრალზუნდი, გრაიფსვალდი, კონიგსბერგი და სხვანი. [210. 474]. ჰანზაში გაერთიანებულ ქალაქებს სათავეში ედგა ლიუბეკი, რომელიც ამავე დროს იყო მისი დედაქალაქი. აქ მოქმედებდა უმაღლესი სასამართლო და ლიუბეკელი ვაჭრები ასრულებდნენ წამყვან როლს ჰანზის სავაჭრო ოპერაციებში.

კავშირი აკონტროლებდა მარცვლეულის, ტყისა და ბენვის ექსპორტს ბალტიისპირეთიდან დასავლეთ ევროპაში და მარილის, ქსოვილებისა და სანელებლების შეტანას აღმოსავლეთ ევროპაში. ჰანზის კავშირის ვაჭრებმა პრივილეგირებული ფაქტორიები დაარსეს ლონდონიდან ნოვგოროდამდე. მათ ხელში ეკავათ ნორვეგიისა და შვეციის ეკონომიკური ცხოვრება. XVI საუკუნის დასაწყისამდე ჰანზელებმა შეძლეს ძლიერი წინააღმდეგობა გაენიათ პო-

ლანდიელებისა და ინგლისელებისათვის, რომლებიც ცდილობდნენ ბალტიის ზღვაზე გაენადგურებინათ მისი მონოპოლია [115. 342-343].

ინგლისსა და ჰანზას შორის სავაჭრო ურთიერთობას საფუძველი ჩაეყარა ედუარდ I მეფობისას (1272-1307 წ). როცა ჰანზას მიანიჭეს თავისუფალი ვაჭრობა ინგლისში, ხოლო რიჩარდ II დროიდან (1377 – 1399) რამდენიმე წლის მანძილზე შეწყდა ურთიერთობა მასთან. 1403წ. დაიწყო მოლაპარაკება ინგლისსა და ჰანზას შორის სავაჭრო ურთიერთობების აღდგენის შესახებ. მიღწეულ იქნა შეთანხმება, რომლის ძალითაც გადანყდა, ბოლო მოღებოდა უსამართლო მძარცველობას ზღვაზე. შეთანხმება ითვალისწინებდა შემდეგს: თუ ინგლისელი მეკობრეები პრუსიელებს წაართმევდნენ ან მოსტაცებდნენ რაიმეს და ნაძარცვს ჩაიტანდნენ ინგლისის რომელიმე ნავსადგურში ინგლისის სამეფო ხელისუფლება ვალდებული იყო საქონელი ჩამოერთმია შეენახა და დაებრუნებინა პატრონისათვის, ან პირიქით. თუ პრუსიის ქალაქებში დაიტაცებდნენ ინგლისურ საქონელს იგი უნდა დაებრუნებინათ პატრონისათვის [82, 360].

ინგლისელები ვაჭრობდნენ ჩრდილოეთში პრუსიისა და ჰანზის ქალაქებში, სადაც ვერ ღებულობდნენ დიდ მოგებას და, ამავდროს მათ არ ჰყავდათ იქ ხელისუფლების წარმომადგენლები. ასეთის არჩევა მხოლოდ 1391 წელს მოხდა. ჰენრი IV -ის დროს 1404 წელს ინგლისელ ვაჭრებს რომლებიც რომის საღმრთო იმპერიაში შემავალ ქვეყნებში ვაჭრობდნენ, მიეცათ უკმაყოფილების გარჩევის უფლება, რომელიც ჩამოვარდებოდა არა მარტო ინგლისელ ვაჭრებს, არამედ მათსა და სხვა უცხოელებს შორისაც. შემდეგ, 1407 წელს ასეთი პრივილეგია მიანიჭეს ინგლისელ ვაჭრებს პოლანდიაში, ზელანდიაში, ბრაბანტში და ფლანდრიაში. 1408 წელს კი ნორვეგიაში, შვედეთსა და დანიაში [76. 356].

XII-XV საუკუნეების განმავლობაში ბალტიის ზღვაზე ვაჭრობაში წამყვანი ადგილი ეკავათ ჩრდილო გერმანიის ქალაქებს – ლიუბეკს, ჰამბურგს, ბრემენს, რომლებიც მდებარეობდნენ მდინარეების ელბას, ოდერისა და ვეზერის აუზში. ეს ქალაქები განლაგებული იყვნენ ჩრდილო სკანდინავიასა და სამხრეთ ევროპას შორის, დასავლეთით – ფლანდრიასა და ინგლისის ქალაქებს და სლავურ აღმოსავლეთს (ნოვგოროდი, პოლონეთი) შორის, რაც განაპირობებდა საშუამავლო ვაჭრობაში მათ დიდ მნიშვნელობას.

XIV—XV საუკუნეებში ჰანზელ ვაჭრებს მონოპოლია ეკავათ ბენვეულთ ვაჭრობაში დანყებული ნოვგოროდიდან – ბრიუგემდე და ლონდონამდე. ისინი ბენვეულის სხვადასხვა სახეობით (მელა, თეთრი მელა, თახვი, ციყვი, კურდღელი, კვერნა, წავი, წაულა, სიასამური) ვაჭრობდნენ. ეს ვაჭრები აღმოსავლეთ ბალტიისპირეთში ყიდულობდნენ ნედლ ბენვეულს და ამუშავებდნენ მას რეველში, დანციგში, რიგაში, ლუბეკში, ბრიუგეში, კოელნში. [135, 62-72].

აღნიშნული ურთიერთობა ექსცესების გარეშე არ მიმდინარეობდა, ასე მაგალითად ჰანზელი ვაჭრები 1404 წლის ივლისში ნერილით ჩიოდნენ, რომ ინგლისელებმა მათი სამი ხომალდი უსამართლოდ დააკავეს და გაძარცვეს. ჰანზამ მოითხოვა ზარალის ანაზღაურება, რაც შეადგენდა 8037 გირვანქა სტერლინგს, 12 შილინგსა და 7 პენსს. ამასთანავე 250 კაცი ინგლისელებს ზღვაში „ბარბაროსულად“ დაუხრჩვიათ [82. 360]. გარდა ამისა ჰანზელი ვაჭრების საჩივარს ისიც შეადგენდა, რომ ინგლისის საბაჟო მოხელეები მათ ორჯერ მეტ გადასახადს ახდევინებდნენ [82. 359, 360].

ვფიქრობთ ძნელი არაა იმის დასკვნა, რომ ინგლისელთა მხრივ ადგილი ჰქონდა უსამართლო მოპყრობას ჰანზის ვაჭართა მიმართ.

საჩივარი ორმხრივ ხასიათს ატარებდა. არანაკლები პრეტენზიები ჰქონდათ ინგლისელ ვაჭრებს ჰანზის ქალაქების – ვისმარისა და როსტოკის მიმართ, რომელთაც ინგლისელთა სიტყვით, გაძარცვეს მათი გემები: ნიუკასლის ერთი, ჰალეს ხუთი, იორკის – ორი, ლონდონის – ორი, კოლჩესტერის და ნორიჯის – თითო-თითო [82. 361].

ურთიერთისადმი საჩივრებმა მოლაპარაკებების სფეროში გადაინაცვლა. უ. კენინგემი გვანვდის ცნობას, რომ ჰანზის კავშირსა და ინგლისის მეფე ედუარდ IV-ეს შორის მოლაპარაკება 1474 წელს უტრეხტის უნიის დადებით დამთავრდა. ჰანზამ აღმოუჩინა დახმარება ედუარდ IV-ეს (გრაფი უარიკის, დედოფალ მარგარეტასა და ლასკანტერების წინააღმდეგ). ამ დახმარებისათვის ედუარდმა უბოძა მათ სამი ფაქტორია – ლონდონში, ბოსტონში და ლინში. გარდა ამისა, 10 ათასი გირვანქა სტერლინგი გადაუხადა ჰანზელებს ინგლისელების მხვრივ მათგან უსამართლოდ აკრეფილი ბაჟების ასანაზღაურებლად. ასევე დართო მათ ნება გაეყიდათ რაინის ღვინო საცალოდ [82. 361].

როგორც ირკვევა, ჰანზელებს ბალტიისპირეთიდან ბენვეული შემოჰქონდათ ფლანდრიასა და ინგლისში. კერძოდ ლონდონში.

ასევე შემოჰქონდათ თეთრი ბატისტი. 1417 წელს დანციგიდან ინგლისში გაუგზავნიათ 90 მარკის ღირებულების ბენვეული [135. 92], ხოლო ინგლისიდან ჰანზას გაჰქონდა მატყლი, მაუდი, ტყვია, თაფლი. XV საუკუნეში ჰანზელები ჩადიოდნენ სავაჭროდ ლონდონის გარდა ბიშოპს-ლინში [31. 156-7].

რამდენადაც ჰანზა გაბატონებული იყო ბალტიის ზღვაზე, იგი ერთმანეთთან აკავშირებდა ნოვგოროდისა და დასავლეთ ევროპის ქალაქებს. ასევე ჩვენი კვლევის ინტერესებიდან გამომდინარე მოკლედ განვიხილავთ ნოვგოროდისა და ჰანზის ურთიერთობას. მათ შორის კავშირი სათავეს იღებს XII—XIII საუკუნეებში. 1346 წლის 22 თებერვლის დადგენილებიდან ნოვგოროდში ჰანზის ვაჭრობის შესახებ ირკვევა, რომ ნოვგოროდში გერმანელ ვაჭრებს ნელინადში მხოლოდ ერთხელ მოგზაურობის უფლება ჰქონდათ. ასევე იყო ბალტიისპირეთთან, მათ ჰქონდათ უფლება მხოლოდ გარკვეულ ქალაქებში: რიგაში, რეველსა და პერნოვში ემოგზაურათ ხომალდებით. ამ დროისათვის ჰანზის ვაჭრებს ნოვგოროდის გარდა ვხვდებით ფსკოვში, პოლოცკში, დეპტში, ფელინში, კუნძულ გოტლანდზე. გერმანელ ვაჭრებს აკრძალული ჰქონდათ ნოვგოროდში ცალობით ან ბითუმად შეესყიდათ მაუდი, სხვადასხვა ქსოვილი ან რუსული წარმოების ბენვეული. მათ შეეძლოთ შეესყიდათ მხოლოდ პური და სხვა პროდუქტები [210. 470-471].

ამდენად, აღნიშნული წყაროს მიხედვით, ჰანზელ ვაჭრებს ეკრძალებოდათ ნოვგოროდიდან ბენვეულისა და სხვადასხვა ქსოვილის გატანა. გარკვეულია, რომ მოგვიანებით, 1415, 1416, 1424 წლებში მათ ნება დართეს, შეესყიდათ ნოვგოროდში ბენვეული და ცვილი, ხოლო იქ შეეტანათ გასაყიდათ მარილი, თაფლი, ღვინო და მაუდი [108. 121]. 1450 წელს დაიდო ნოვგოროდსა და ჰანზას შორის ბოლო სავაჭრო ხელშეკრულება. შემდეგ კი ნოვგოროდში დაიხურა ჰანზელების ფაქტორია და რუსეთი იწყებს ბრძოლას ბალტიის ზღვაზე გასვლისა და დასავლეთ ევროპასთან ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობის დამყარებისათვის [108. 126 - 131].

რაც შეეხება ინგლისელებს, ისინი განაგრძობდნენ ბრძოლას ჰანზის კონკურენციისაგან თავიანთი პოზიციების დასაცავად [88. 291]. არაერთი სტატუსი მოწმობს ჰანზის პრივილეგიებს ინგლისში [8. 666].

ჰანზასთან სავაჭრო ურთიერთობამ ახალი შინაარსი შეიძინა იორკთა დინასტიის პირველი მეფის ედუარდ IV-ის (1442-1483) დროს ამის გვირგვინი იყო 1474 წელს ინგლისის მეფის მიერ უტ-

რეხტის ტრაქტატის დამტკიცება, რომლითაც ჰანზას ინგლისში მიენიჭა დიდი პრივილეგიები, რაც გამორიცხავდა ინგლისელი ვაჭრების მოგებას. ისმება კითხვა, რით იყო ეს გამონეუული? ამას განაპირობებდა შემდეგი გარემოება. როგორც ცნობილია, ნითელი და თეთრი ვარდების ომის (1455-1485) ბოლო ფაზაში (1467 წ) დაირღვა მრავალწლიანი მეგობრობა ედუარდ IV—ისა და გრაფ უორვიკს შორის. ამ უკანასკნელს ლანკასტერების სასარგებლოდ მხარს უჭერდა საფრანგეთში გაქცეული დედოფალი მარგარიტა, ხოლო ედუარდ IV—ს საფრანგეთის მეფე ლუი XI. მათ შორის ომი გარდაუვალი იყო. ასეთ ვითარებაში ჰანზის ქალაქებმა საჭიროდ ცნეს, ჩარეულიყვნენ ინგლისის საშინაო საქმეებში. თუ საფრანგეთის გავლენა ლონდონში გაბატონდებოდა, მათ პრივილეგიებს ბოლო მოეღებოდა. ამიტომ ჰანზამ დახმარება გაუწია ედუარდ IV-ს. ამის სანაცვლოდ უტრეხტის ტრაქტატით ჰანზელებმა მიიღეს სამი ფაქტორია ინგლისში: ფოლადის ეზო (Steel yard) ლონდონში, ბოსტონში და ლინში. ამ შეთანხმებით ჰანზელებს ჩაერიცხათ 10 ათასი ფუნტი სტერლინგი საბაჟო გადასახადის ასანაზღაურებლად და უფლება მისცეს ჰანზელებს ინგლისში გაეყიდათ ღვინო საცალოდ [82.362].

ჰენრი მეშვიდისა და ჰენრი მერვეს დროს ჰანზა სუსტდებოდა, ხოლო დედოფალმა ელისაბედმა მიაყენა უკანასკნელი დარტყმა მათ პრივილეგიებს [22. 191].

ამ დროისათვის 1474 წლამდე ჩვენ არაფერი ვიცით, თუ როგორ ვითარდებოდა სავაჭრო ურთიერთობა ჰანზას და ინგლისს შორის. მერსერთა „საბჭოს აქტების“ საფუძველზე ირკვევა, რომ მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობა არსებობდა 1472- 1523 წლებში. ინგლისელები ვაჭრობდნენ ჩრდილოეთის ბაზრებზე პრუსიასა და ჰანზის ქალაქებში, თავიანთი საქონლის უსაფრთხოდ ჩამოტანისათვის ისინი იყენებდნენ სამხედრო დაცვას. ზოგჯერ არღვევდნენ კიდეც სანავიგაციო აქტს, რომელიც ინგლისელებს უკრძალავდათ უცხოური (ამ შემთხვევაში ჰოლანდიური) გემებით საქონლის შემოტანას ინგლისში [1. 64].

1472 წლის 15 იანვარის შედგენილი არაერთი დოკუმენტი ადასტურებს ინგლისელთა ვაჭრობას ჩრდილოეთის ბაზარზე. ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე გამოცხადდა, რომ ინგლისელმა ვაჭრებმა ნავიგაციის დროს ჩრდილოეთის ბაზარზე შეისყიდეს საქონელი და სურდათ მისი ჩამოტანის დროს დაექირავებინათ გემების დაცვისათვის ორი გალეონი და ჰოლანდიური გემები [1. 65].

აღსანიშნავია, რომ ინგლისელ ვაჭრებს ჰანზელეები არაკეთილსინდისიერად ეპყრობოდნენ: იყო ისეთი შემთხვევები, როცა ისინი აპატიმრებდნენ ინგლისურ გემებს

1473 წლის 1 მაისს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის კრებაზე გამოცხადდა, რომ იმ ღამეს ჰანზელეებმა ზელანდიაში დააპატიმრეს ორი გალეონი, რომლებიც დატვირთულნი იყვნენ ინგლისელი ვაჭრების (შესაძლებელია არა მარტო ინგლისელი ვაჭრების) საქონლით.

კომპანიამ გამოყო გარკვეული პირები, რომლებიც მამასახლისებთან ერთად გაიგზავნებოდნენ ჰანზელეების მეთაურთან – ჟერარ კანიზენტან მოსალაპარაკებლად, რათა მოენესრიგებინათ ეს საქმე.

კომპანიის მიერ წარგზავნილმა პირებმა წერილობით აცნობეს პასუხი კომპანიას, რომ ისინი იყვნენ ჟერარ კანიზენტან, ესაუბრნენ მას და გააგზავნეს კაცი ბრიუგეში ტომას პორტინართან, რომელთანაც მათი აზრით, კომპანიას ადვილად შეეძლო საერთო ენის გამონახვა. „ჩვენ თქვენი იმედი გვაქვს – წერდნენ ისინი – რომ გაარკვევთ ხომალდებიდან რომელი ინგლისური საქონელია წაღებული და გვაცნობეთ ამის შესახებ, გთხოვთ, მოაწესრიგოთ ეს საქმე და უზრუნველყავით, რათა საქონელი არ გააფუჭონ და არ დააზიანონ [1, 69].

ამავე საბუთიდან ირკვევა, რომ ჰანზელეებმა უხეშად დაარღვიეს სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისთან და შეიპყრეს მათი გემები. ამ საკითხზე იმსჯელა კომპანიამ, გააგზავნეს ნდობით აღჭურვილი პირები ჰანზელეების მეთაურთან, დაარწმუნეს იგი თავიანთ სიმართლეში და მოითხოვეს მისგან მოლაპაკებოდა ვინმე პორტინარს, (შესაძლებელია, სწორედ მან დააპატიმრა ინგლისელთა გემები) და დაეცვა ინგლისელი ვაჭრების უფლებები და საქონელი [1. 70, 71].

ამავე წლის დოკუმენტი გვამცნობს, რომ კომპანიას შეატყობინეს ხომალდებზე არსებული მდგომარეობა. „ერთი ხომალდი დაპატიმრებულია ჰანზელთა მიერ, მეორე უნდა გასულიყო ტემზაზე, მაგრამ ზღვაზე მომხდარი უსიამოვნების გამო (იგულისხმება ჰანზელეების თავდასხმა – ი.ბ.) იძულებული იყო შეეცვალა თავისი კურსი და ჩასულიყო საუტპიმპტონში, სადაც ღმერთის წყალობით ჩავიდა მშვიდობით, ხოლო გემის მეპატრონე მოიქცა უცნაურად: იგი არ ჩავიდა დათქმულ დროს, როგორც იყო შეთანხმებული ჟერარ კანიზენტან. საბოლოოდ გადაწყდა ხომალდი გადმოეტვირ-

თათ საუტყემპტონში. ანდა მოეხდინათ ყველა საქონლის აღწერა, რათა დაედგინათ დაიკარგა თუ არა რაიმე ხომალდის მეპატრონის მიზეზით". გარდა ამისა, კომპანიის მიერ გაიგზავნა ხალხი საუტყემპტონში რათა ეთხოვათ ჯონ პიკერინგისა და ჯონ კოლეტისათვის (როგორც ეტყობა გავლენიანი პირები იყვნენ – ი.ბ.) ჩასულიყვნენ მეფესთან ორი თხოვნით: პირველი, მეფეს გაეთავისუფლებინა ისინი ბაჟის – 200 მარკის გადახდისაგან ამ საქონლის გადაზიდვისათვის, რომელიც გაიტანეს უცხოური გემებით; მეორე, დახმარებოდა მათ ჰანზელების მიერ შეპყრობილი ხომალდის გამოხსნაში [1.73]. წყაროების უქონლობა არ გვაძლევს საშუალებას ვთქვათ, თუ რა ზომები მიიღო მეფე ედუარდ IV—მ შექმნილი ვითარების მოსაწესრიგებლად. ხოლო 1473 წლის ერთ-ერთ საბუთში ვკითხულობთ შემდეგს: „უნდა ეცნობოს ჰერცოგს (ლაპარაკია ბურგუნდიის ჰერცოგის შარლ მამაცის შესახებ – ი.ბ.) მეფემ (ინგლისის მეფემ – ი.ბ.) იცის იმის შესახებ, რომ ახლახან მათი ხომალდი, რომელიც ადრე ეკუთვნოდა ფლორენციას, დატვირთეს ჰერცოგის ტერიტორიაზე ძვირფასი საქონელით, მისი მფარველობის ქვეშ აიყვანეს და იმყოფებოდა მის სამფლობელოში. ეს გალეონი იწოდება „ბურგუნდიის“ გალეონად [1.73].

ბურგუნდიის ჰერცოგმა უყურადღებოდ არ დატოვა ინგლისის მეფის თხოვნა. აღნიშნულმა ხომალდმა დატოვა ჰერცოგის ტერიტორიული წყლები. ამავე დროს ჰერცოგმა გააფრთხილა მის ქვეყანაში მყოფი ჰანზელები, რომ ხელი არ შეეშალათ გემისათვის ცურვაში და მათ სამხედრო გემებს არ წამოეწყობთ მასთან ზღვაზე ბრძოლა [1. 73].

მიუხედავად ამ გაფრთხილებებისა, ჰანზელები თავს დაესხნენ გემს და შეიპყრეს იგი. „შეიქმნა საფრთხე ჩვენსა და თქვენს შორის (იგულისხმება ინგლისელები და ნიდერლანდები – ი.ბ.), ვინაიდან გემზე დატვირთული იყო მათი საქონელი, რომელიც დაიტვირთა ბურგუნდიის ჰერცოგის შარლ მელოტის პასუხისმგებლობით [1. 73, 74]. ეს ჰანზელები იმდენად სულელები და ხეპრეები არიან, რომ მოქმედებენ თავიანთი სიტყვისა და ჰერცოგის სურვილის წინააღმდეგ [1. 74].

აღნიშნული შეთანხმება ითვალისწინებდა შემდეგ მოთხოვნას, ეცნობოს ბურგუნდიის ჰერცოგს, რომ თუ საქონელი, რომელიც ხელთ იგდეს სამხედრო გემებმა ან ზღვის მეკობრეებმა და გადმოტვირთეს ჰერცოგის ქვეყანაში, დამტაცებელნი დაუყოვნებლივ უნდა დააპატიმრონ, ხოლო საქონელი დაუბრუნდეს კანონიერ

მფლობელებს. თუ ჰანზელები წაიყვანენ გალეონს თავიანთ სამფლობელოში და იქ გადმოტვირთავენ, მაშინ ჰერცოგმა უნდა აიძულოს ჰანზელები გადაუხადონ რეპარაცია საქონლის მფლობელებს. ბურგუნდიის ჰერცოგის გადანყვეტილება უნდა ეცნობოს ინგლისის მეფეს“ [1. 74].

ჩვენი მსჯელობისათვის საყურადღებოა 1480 წლის დოკუმენტი, რომელიც შეიცავს ცნობებს ჰანზელების მიერ ინგლისელ ვაჭართა შევიწროების შესახებ, რის გამოც ინგლისელმა ვაჭრებმა იჩივლეს კიდეც ედუარდ IV—სთან [211. 51].

წყაროს თანახმად, კომპანიის ორი მამასახლისი მისულა გრინვიჩში მეფესთან და მოუხსენებიათ იმის შესახებ, რომ ჰანზელები ინგლისელი ვაჭრების საზიანოდ ყიდულობდნენ ინგლისში დიდი რაოდენობის აბრეშუმის ქსოვილს. ისინი ჩიოდნენ, რომ ინგლისში ჰანზელები მეტი უფლებებით და თავისუფლებებით სარგებლობდნენ, ვიდრე ინგლისელი ვაჭრები გერმანიაში. და საერთოდ სამეფოს ვაჭრებს არ ჰქონდათ რაიმეს გაკეთების უფლება, გარდა იმისა, რომ მათ მიერ ნაყიდი საქონელის ოდენობა განსაზღვრული იყო საბაჟო ხელისუფლების მიერ [1. 136, 137].

როდესაც ინგლისის მეფემ მოისმინა ხსენებულ ვაჭართა საჩივარი, მან მათ სთხოვა შეედგინათ თავიანთი წინადადებები. ამის გამო მოიწვიეს მერსერთა კრება, რომელმაც აირჩია ოთხი ნდობით აღჭურვილი პირი. ესენია: ნიკლას ოლვინი, ჰიუ ბრაუნი, ნიკლას მორტონი და ჯონ პიკერინგი, რომელთაც დაევალებათ ვაჭართა მოთხოვნების შედგენა [1. 137].

ამრიგად, მოხმობილი წყაროების საფუძველზე ირკვევა, რომ ჰანზელები ავიწროებდნენ ინგლისელებს ზღვის გაღმა ბაზრობაზე, სადაც ისინი იძენდნენ აბრეშუმის ქსოვილს უფრო მეტი ოდენობით, ვიდრე ინგლისელი ვაჭრები. ამ უკანასკნელთა ვაჭრობა აღნიშნული საშუალებით იზღუდებოდა. ედუარდ IV—მ, რომლის დროსაც გაჩნდა პირველი ნიშნები მერკანტილიზმის პოლიტიკისა აქტიურად დაუჭირა მხარი ინგლისელი ვაჭრების მოთხოვნებს, მან სამეფოს ინტერესებში დაავალა კომპანიას შეედგინათ მოთხოვნები, რომლებითაც დაცული იქნებოდა ინგლისელ ვაჭართა ინტერესები და ისინი შეძლებდნენ კონკურენცია გაენიათ ჰანზელი ვაჭრებისათვის.

როგორც წყაროები მოწმობენ, ინგლისის მხარე კეთილსინდისიერად ასრულებდა ნაკისრ ვალდებულებებს. მაგ. ინგლისელ ვაჭრებს ეკრძალებოდათ არაკეთილსინდისიერი დამოკიდებულებ-

ბების გამოჩენა უცხოელ ვაჭრებთან და კერძოდ, ჰანზელებთან. ამ მხრივ საინტერესოა 1480 წლის ერთ-ერთი დოკუმენტი. მის თანახმად 1480 წლის 16 მაისს შედგა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრება, სადაც გამოცხადდა, რომ მათი მოქმედებით უკმაყოფილო იყო ლორდი ჩენსლონი, რადგან არ ვანდიდით ზუსტ ინფორმაციას (გადასახადის გადახდის შესახებ) ამიტომ მან ჩვენთან გამოაგზავნა თავისი კანცელარიის დავალებით ორი კლერკი, რათა მათ კანცელარიისათვის გაეგზავნათ სია და ეთხოვათ პატიება, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი დანიშნავს კომისიას, რომელიც გამოიტანს განაჩენს ჩვენს წინააღმდეგო.

კრებაზე შემდეგ წაიკითხეს მეფის სუბსიდიის დავალიანების მქონე იმ პირთა სია, რომელიც უნდა წარედგინათ ხაზინაში. ამასთანავე გამოცხადდა, რომ ყოველმა ვაჭარმა, რომელმაც მიიღო პატიება (მეფის სუბსიდიის გადაუხდელობასთან დაკავშირებით) უნდა დადოს შემდეგი ფიცი: „ფიცსა ვდებ, რომ თავს შევიკავებ ცუდი საქციელისაგან, როგორიც ჩავიდინე წარსულში. არ ვაიძულებ ჰანზელებს იყიდოს დიდი რაოდენობით საქონელი ჩვენგან“ და ა.შ. [1. 138].

ამრიგად, სწორად ორგანიზებულ ინგლისელ ვაჭრებს, რომ არ ეზარალათ და ჰყოლოდათ მუდმივი მყიდველი მიეთითათ, რომ არ დაერღვიათ ვაჭრობის წესები ჰანზელებთან და თავი უნდა შეეკავებინათ „ცუდი საქციელისაგან“. კერძოდ: უსაფუძვლოდ არ დაენუნებინათ ჰანზელთა საქონელი, არ ცდილიყვნენ მათ წინააღმდეგ აჯანყებას და დაეცვათ ყიდვა-გაყიდვის ნორმები; არ აეძულებინათ ჰანზელები, რომ ეყიდათ იმაზე მეტი საქონელი რამდენსაც თავისი ქვეყნის სავაჭრო ინტერესებიდან გამომდინარე ინგლისელები იყიდნენ მათგან. ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას ყოველივე ამის ცხოვრებაში გატარება სურდა. მიუხედავად ამისა, ჩვენთვის უცნობი მიზეზების გამო 1484 წელს სპეციალური ბრძანებით აიკრძალა ინგლისელთა ვაჭრობა ჰანზის კავშირთან [1. 158]. ჩანს, ამ გადაწყვეტილებამ ვერ იმუშავა, რადგან 1488 წელს ინგლისელ ვაჭრებს ვხედავთ ჩრდილოეთის ბაზარზე – პრუსიაში და ჰანზის ქალაქებში.

1489 წლის 25 თებერვლის დოკუმენტში საუბარია იმის შესახებ, რომ ინგლისური ბოლო გემები დაბრუნდნენ ჩრდილოეთის ბაზრობიდან [1. 202]. იმავე წლის მეორე დოკუმენტი გადმოგვცემს, რომ აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთის ბაზრობაზე დანიშნულ გემებს, ასევე ზელანდიიდან დაბრუნებულ გემებს უნდა ჰქონოდათ

კონდუიტი [1. 199]. ეს ნათლად ადასტურებს ინგლისელთა ვაჭრობას პანზასთან.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჩრდილოეთის ბაზრობაზე ლონდონელ ვაჭარ-ავანტიურისტთა გამგზავრება დიდ სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული ხშირად აღნიშნულ ტერიტორიაზე დათარეშობდა მათი მტერი. ამიტომ ვაჭარ-ავანტიურისტებმა 1490 წლის დეკემბერში აღნიშნულ საკითხზე მოიწვიეს კომპანიის საერთო კრება, სადაც გამოაცხადეს, რომ მათი სამი გემი – „ჟოფრე გოფჟემი“, „გრიფიტსი“ და „პასტრიცია“ მიემგზავრება ჩრდილოეთის ბაზრობაზე, მაგრამ საეჭვოა მათი უსაფრთხოება იმის გამო, რომ დათარეშობს მტერი განსაკუთრებით ნიდერლანდებში. ამიტომ გაიმართა მსჯელობა, თუ როგორ მოქცეულიყვნენ [1. 108].

კრებამ საქმიანი მსჯელობის შემდეგ გადაწყვიტა, რომ სამივე გემზე დაენიშნათ კომპანიის რწმუნებული. ესენი მეორე დღესვე უნდა მოთათბირებოდნენ გემების მეპატრონეებს და მეზაზინადრებს იმის თაობაზე, რომ მათ ენარმოებინათ მოლაპარაკება იმ პირებთან, რომლებიც ითხოვდნენ სადაზღვევო გადასახადის გადახდას (ყოველ ფუთა ტვირთზე – 10 პენსი). თუ კომპანია თანახმა იქნებოდა, მაშინ საჭირო იყო დაედოთ ახალი ხელშეკრულება: უნდა მიეცათ მათთვის მეტი ხალხი გემების დასაცავად და გაედიდებინათ სადაზღვევო გადასახადი ყოველ ფუთა ტვირთზე 12 პენსის ოდენობით [1. 209].

აქედან ჩანს, რომ ვაჭრები მზად იყვნენ გადაეხადათ მეტი ოდენობის სადაზღვევო გადასახადი და ამასთანავე ითხოვდნენ გემების დაცვის გაძლიერებას; ასევე მეტი ადამიანის გამოყოფას გემების დასაცავად ჩრდილოეთის ბაზარზე მათი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

ზოგჯერ ინგლისელი ვაჭრებიც არ იყვნენ პირნათელნი. მათ ხანდახან რჩებოდათ დავალიანება ჩრდილოეთის ბაზრობიდან წასვლის შემდეგ. სწორედ ამის შესახებაა საუბარი 1490 წლის 5 მაისის ოქმში, საიდანაც ირკვევა, რომ შემონმების შედეგად გამოვლინდნენ დავალიანებული ვაჭრები. მათ დარჩენოდათ ვალი სინკსონის ბაზრობაზე ვაჭრობის შემდეგ 1487 წელს და ჩრდილოეთის ბაზრობაზე – 1489 წელს.

დავალიანებულ პირთა შორის მოხსენიებულნი არიან, რკინაკავეულით მოვაჭრენი რიჩარდ უინტერი, ტომას ბილდსონი და ფილიპ ბოლი, ასევე ტყავით მოვაჭრე ჯონ პასმერი რომლის ვალი შადგენდა 13 გირვანქა სტერლინგს [1. 208-209].

აქედან ის ირკვევა, რომ ინგლისელი ვაჭრები ზოგჯერ არაკეთილსინდისიერად იხდიდნენ საბაჟო გადასახადს, რის გამოც რჩებოდათ დავალიანება. გარდა ამისა, ისიც ირკვევა, რომ მათ გაჰქონდათ მაუდის გარდა ტყავი, რკინა და კავეული.

ჩრდილოეთის ბაზრობაზე გამგზავრება ვაჭრებს იაფი როდი უჯდებოდათ. მაგალითად, 1491 წლის 11 იანვრის დოკუმენტიდან ისიც ჩანს, თუ რა დიდი დაბეგვრა მოელოდა იმ ვაჭრების საქონელს, რომელიც ჩამოიტანეს გემებმა ბოლო ნაოსნობის შედეგად ჩრდილოეთის ბაზრობიდან. ეს ნაოსნობა მათ დაუჯდათ 12-13 ათასი გირვანქა სტერლინგად [1. 223].

იმისათვის, რომ ნაოსნობის ხარჯები დაეფარათ, კომპანია ითხოვდა გაედიდებინათ საბაჟო გადასახადი მათ მიერ ჩამოტანილ საქონელზე, რაზეც უარს ვერ იტყოდნენ ვაჭრები.

ინგლისელთა სავაჭრო ურთიერთობანი ჰანზასთან ასახულია 1493 წლის 14, 15, და 17 ოქტომბრის დოკუმენტებში, რომლებიდანაც ჩანს, რომ ჰანზელები ავინროებდნენ ინგლისელ ვაჭრებს რისი შედეგიც იყო ინგლისელთა პროტესტი და ზოგჯერ ჯანყიც. ამასთან დაკავშირებით განვიხილავთ შემდეგ წყაროს: 1493 წლის 14 ოქტომბერს მოიწვიეს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრება. იქ ითქვა, რომ ჰანზელები ქირაობდნენ და ტვირთავდნენ გემებს მაუდითა და სხვა ქსოვილებით და ემზადებოდნენ თავიანთ ქვეყნებში გასამგზავრებლად. მათ შორის იყვნენ ისეთი ვაჭრებიც, რომლებსაც ინგლისის მეფემ ახლახან აუკრძალა რაიმე საქონლის გატანა ინგლისიდან რომის საღმრთო იმპერატორისა და ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე (საკითხი ეხებოდა ვაჭრობის აკრძალვას ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწებზე) და იქიდან საქონლის შემოტანას. მასზე დაყრდნობით ინგლისელმა ვაჭრებმა უცხოელთა თანაბრად გადანყიბეს, რომ მათაც დაეტვირთათ გემებზე თავიანთი საქონელი. უფრო მეტიც, მიეყიდათ ან ეყიდათ ჰანზელებისაგან საქონელი და დაედოთ მათთან სავაჭრო შეთანხმება.

გარდა ამისა, კრებაზე გამოცხადდა რომ ინგლისელი ვაჭარი სტივენ ბული აპირებდა გამგზავრებას თავისი გემებით ჰანზელებთან ერთად და ითხოვდა ნებართვას, თუ შეიძლებოდა მასაც დაეტვირთათ გემები [1.587].

ამ დოკუმენტიდან ჩანს რა პასუხი მიიღო ინგლისელმა ვაჭარმა სტივენ ბულმა ჰანზელებთან ერთად გემების საქონლით დატვირთვისა და ზღვის გაღმა გამგზავრების შესახებ. ერთი რამ კი ცხადია, რომ ინგლისელი ვაჭრები პროტესტს გამოთქვამდნენ

ჰანზელების მიმართ, რომლებსაც ყოველგვარი ნებართვის გარეშე გაჰქონდათ საქონელი გასაყიდად ბურგუნდიის საჰერცოგოს სამფლობელოებში, ესე იგი იმ ოლქებში, რომლებთანაც ვაჭრობა აკრძალული იყო. ინგლისელ ვაჭართა უკმაყოფილება ჰანზელების მიმართ იმდენად დიდი იყო, რომ ზოგჯერ ის შეიარაღებულ ჯანყშიც კი, გადაზრდილა. ამას ადასტურებს 1493 წლის 15 ოქტომბრის დოკუმენტი. აი კერძოდ რა ვითარებაა მასში ასახული: ცნობილი გახდა, რომ დილით მოხდა დიდი ჯანყი ჰანზელების წინააღმდეგ. ამ ჯანყს უფრო მძიმე შედეგებიც მოჰყვებოდა ლონდონის ლორდ-მერსა და მაღალი თანამდებობის პირებს რომ არ შეეჩერებინათ იგი. საბოლოოდ გადაწყდა, რომ მერს, ოლდერმენს და შერიფს მათი დაცვის მიზნით თან უნდა ხლებოდა 12 შეიარაღებული კაცი, რათა მათ უზრუნველყოთ სიტყვაში მშვიდობა და წესრიგი.

იმავე დღეს შუადღისას ილდ ჰოლში მერთან და ოლდერმენთან გამოძახებულ იქნა ყველა კორპორაციის მამასახლისი, კონეტაბლებთან ერთად და მოითხოვეს მათგან დაეცვათ ქალაქში მშვიდობა. სახლებშიც არ უნდა გაეჩერებინათ ვინმე, გარდა თავიანთი მსახურებისა, რომელთა ყოფაქცევაზე მათ თვითონ უნდა ეგოთ პასუხი და უნდა ეკისრათ მშვიდობის დაცვა. რაც შეეხება მამასახლისებს და სხვა პირებს, უნდა გამოეყოთ ღამის გუშაგები, რომელნიც ოლდერმენებთან დარჩებოდნენ დანიშნულ დროს სამორიგეოდ [1. 590].

როგორც ირკვევა, უცხოელების წინააღმდეგ აჯანყებისა, ქალაქში უწესრიგობის თავიდან აცილებისა და მშვიდობის დაცვის მიზნით კომპანიის მიერ გამოიყო დიდი დაცვა.

მართალია, ქალაქში წესრიგის დამყარების მიზნით გამოყოფილ იქნა დაცვა, მაგრამ ჰანზელების წინააღმდეგ ინგლისელთა მხრივ მაინც ჰქონდა ადგილი აჯანყების მოწყობის მცდელობას. ამას ადასტურებს 1493 წლის 17 ოქტომბრის ოქმი, რომელშიაც ვკითხულობთ: „მამასახლისებმა ჯონ ბრაუნმა, უარდმა და ოლდერმენმა რობერტ ტეიტიმ, მერის რჩევით გუშინ ლორდ-ჩენსლორს (კანცლერს) მოახსენეს იმ პირების ყოფაქცევის შესახებ, რომელთაც დააპირეს დიდი ჯანყის მოწყობა ჰანზელების წინააღმდეგ. ქალაქის უსაფრთხოებისა და აჯანყების თავიდან აცილების მიზნით დანიშნულ იქნა ღამის დაცვა“.

ოქმის მიხედვით, მოისმინა რა ყოველივე ამის შესახებ მლორდ ჩენსლორი კმაყოფილი დარჩა. „ამის შემდეგ ჩვენ (ვაჭრებმა – ი.ბ.) – ვკითხულობთ აქვე საბუთში – ჩავუწერეთ მას იდეა

იმის შესახებ, რომ თუ წავიღებდით საქონელს გემებით ჰანზელებთან ერთად, ეს მოგვიტანდა დიდ მოგებას და სარგებლობას, მაგრამ მილორდ-ჩენსლორმა არ გვირჩია ჰანზელებთან ერთად საქონლის წაღება. გარდა ამისა, ჩვენს შორის იყო აზრთა სხვადასხვაობა. ზოგიერთი ამბობდა, რომ არც ერთ ინგლისელს არ ჰქონდა ლიცენზია ვაჭრობაზე მაშინ, როდესაც ჩვენ ვალდებული ვიყავით დავმორჩილებოდით მეფის ყველა ბრძანებას, ხოლო უცხოელები მოქმედებდნენ პირიქით და ლებულობდნენ კიდეც მოგებას. მათ შეისყიდეს დიდი ოდენობით მაუდის ქსოვილები და აპირებენ გაიტანონ ისინი თავიანთ ქვეყნებში, რაც იქნება მეფის ყველა ბრძანების დარღვევა და ზარალის მომტანი ჩვენი ქვეყნისათვის. გარდა ამისა, ოქმში ნათქვამი იყო, რომ ჰანზელები უკვე ტვირთავენ მაუდს საფრანგეთში გასატანად, ხოლო ნაწილს – ბურგუნდიის საჰერცოგოს სამფლობელოებში. ჩვენ უნდა გამოვნახოთ ზომები ამის წინააღმდეგ”.

აღნიშნული მსჯელობის შემდეგ გადაწყდა, რომ კომპანიას უნდა გაეტარებინა ზომები მდგომარეობის გამოსასწორებლად და შემდეგ მოეხსენებინა ამის შედეგები ლორდ-მერისათვის, ამ უკანასკნელს კი უნდა ეცნობებინა ყოველივე ჩენსლორისათვის [1. 590].

ამავე დოკუმენტში საუბარია იმის შესახებაც, რომ ჰანზელების წინააღმდეგ აჯანყების მოწყობის მცდელობის თავიდან ასაცილებლად კომპანიას გამოეყო დაცვა. საბუთში ასევე არის ცნობა იმაზეც, რომ ჰანზელები არღვევდნენ ინგლისის მეფის ბრძანებას და გაჰქონდათ საქონელი საფრანგეთში და ბურგუნდიის საჰერცოგოს სამფლობელოებში, რის გამოც ჩიოდნენ ინგლისელი ვაჭრები. ისინი უკმაყოფილებას გამოთქვამდნენ იმის გამო, რომ ჰანზელები უკვე ტვირთავდნენ მაუდს საფრანგეთში გასატანად და აკრძალვა უნდა შეხებოდა უცხოელ ვაჭრებსაც, ხოლო თუ ამას არ განახორციელებდნენ მაშინ ინგლისელი ვაჭრები ჩავარდებოდნენ ზარალში. [1. 589].

1494 წელს გართულებულმა პოლიტიკურმა მოვლენებმა, რომელთა შორის მთავარი იყო ბურგუნდიის მთავრობის მიერ ჰენრი VII ტიუდორის წინააღმდეგ იორკთა დინასტიის ფეოდალური ჯგუფისადმი მხარდაჭერა, ვაჭრობა ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის, როგორც 30 წლის წინათ დაირღვა. ამ დროს ინგლისის ბაზარზე ნიდერლანდებიდან და ბერძნული მიწებიდან საქონლის ერთადერთ შემომტანად რჩებოდნენ ჰანზელები, რომლებმაც ხელი-

დან არ გაუშვეს ხელსაყრელი მომენტი გამდიდრებისათვის და გაცხოველებულ ვაჭრობას ენეოდნენ ინგლისთან, არ ერიდებოდნენ ინგლისის მეფის ბრძანების დარღვევას და ინგლისელი ვაჭრების ზარალში ჩაგდებას [1. 589, 590].

სხვა გამოსავალი არ ჩანდა, რადგან ქსოვილების ძირითადი მიმწოდებლები იყვნენ ჰანზელები, ამას ადასტურებს 1502 წლის 7 დეკემბრის დოკუმენტი. ვაჭარ-ავანტიუსტთა კომპანიამ დაადგინა, რომ იმ შემთხვევაში, თუ დაინყებოდა ომი ინგლისსა და ჰანზას შორის, მაშინ თეთრეულის ქსოვილი – ბატისტი და მაქმანი – დროებით არ შემოვიდოდა სტილიარდში, ხოლო ქსოვილის მზომავს (ეს ვაჭართა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თანამდებობა იყო ლონდონში), რომელსაც ყოველწლიურად უხდიდნენ 16 გირვანქა სტერლინგს, ახლა გაცილებით უფრო ნაკლებს მხოლოდ 4 პენსს აძლევდნენ [1. 259], ვინაიდან შეწყდა თეთრეული ქსოვილით ვაჭრობა.

იყო ისეთი შემთხვევებიც, როცა ვაჭრები საჩივარს აღძრავდნენ ხოლმე ინგლისელი ვაჭრების მიმართ, ვინაიდან როგორც ისინი ამტკიცებდნენ ქსოვილის მზომავი უხეშად არღვევდა ვაჭრობის წესებს, რითაც ზარალდებოდნენ ჰანზელი ვაჭრები. აი, რას ვკითხულობთ 1508 წლის 12 აგვისტოს ოქმში: „ჰანზელები უჩიოდნენ ქსოვილის მზომავ ჯონ ჰუსს, თან მოითანეს საჩივარი, რომელიც წაკითხულ იქნა კრებაზე. ამ საჩივარის თანახმად, ჯონ ჰუსს ყალბი საზომი ჰქონია, რითაც მან ერთხელ გაუზომა მათ ქსოვილი და მოიპარა 3 გირვანქა სტერლინგის, 13 შილინგისა და 8 პენსის ღირებულების ქსოვილი. საჩივარში წამოყენებულია მოთხოვნა, გაათავისუფლონ იგი ამ მოვალეობისაგან, რომელიც მას ეკისრა 7 წლის მანძილზე. ადვილი წარმოსადგენია რამდენ ზარალს მიაყენებდა იგი მყიდველს ამ 7 წლის მანძილზე, თუ ყოველთვის ასეთი საზომით ზომავდა! კრებაზე დაადგინა, რომ ქსოვილის მზომავი ჯონ ჰუსი გაეთავისუფლებინათ თანამდებობიდან და დალოდებოდნენ მამასახლისების შემდეგ განკანგულებას“ [1. 316], სანამ არ დაინიშნებოდა ვინმე აღნიშნულ თანამდებობაზე.

ერთი სიტყვით, ჰანზასა და ინგლისს შორის ვაჭრობა რეგულარულ ხასიათს არ ატარებდა. ზოგჯერ იგი ხანგრძლივად წყდებოდა, რაც დაკავშირებული იყო გამწვავებულ პოლიტიკურ ვითარებასთან.

პირველწყაროების თანახმად, 1509 წლიდან ინგლისსა და ჰანზას შორის ისევ აღსდგა სავაჭრო ურთიერთობები. ამავე წლის ერთი ფრანგული დოკუმენტი მოწმობს, რომ დაიწყო სავაჭრო მო-

ლაპარაკებები ჰანზასა და ინგლისს შორის [1. 342]. ამას ამაგრებს შემდეგი ცნობა. 1509 წლის 17 დეკემბერს შედგა მამასახლისთა ასისტენტების კრება. აქ გამოცხადდა, რომ ერთ-ერთ მამასახლისს სურს, შეიტყოს კომპანიის აზრი: არის თუ არა საჭირო მოლაპარაკება კომპანიის წევრებთან და კალეს მერთან იმის თაობაზე, თუ რამდენი გადაუხადონ გერმანელ ვაჭრებს (ე.ი. როგორ ფასებში იყიდონ მათგან საქონელი – ი.ბ.) კომპანიამ გადაწყვიტა, რომ მამასახლისები უნდა მოლაპარაკებოდნენ კალეს მერს ბატონ ტეიტომს გერმანელების საქონლის ფასების შესახებ და წერილობით წარმოედგინათ თავიანთი მოთხოვნების ყველა პუნქტი. შემდეგ უნდა განეხილათ ეს საკითხი ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე და შეთანხმებულიყვნენ ერთიან მოქმედებაზე [1. 345].

ოქმიდან ჩანს, რომ ჰანზელ ვაჭრებთან მიმდინარეობდა მოლაპარაკება გასაყიდი საქონლის ფასების შესახებ. როგორც ირკვევა, მოლაპარაკებაში მონაწილეობას ღებულობდა კალეს მერიც. შესაძლებელია, იგი შუამავლობდა კიდევ ჰანზელ ვაჭრებსა და ინგლისელებს შორის. ახლა, კომპანიასთან ერთად, ვაჭრები უნდა შეთანხმებულიყვნენ ერთიან ფასზე [1.343].

ჰანზის პრივილეგიები ნიადაგ ინვესტა ინგლისელ ვაჭართა უკმაყოფილებას. 1551 წელს ვაჭარ-ავანტიურისტები საიდუმლო საბჭოსაგან მოითხოვდნენ, რომ რადგან ჰანზელები ბოროტად იყენებდნენ თავიანთ პრივილეგიებს, ამიტომ მათ უნდა ჩამოერთმიათ ბოძებული უფლებები და პრივილეგიები. ხანგრძლივი მსჯელობის შემდეგ მათ ჩამოერთვათ ბოძებული პრივილეგიები და ჩააყენეს ისეთსავე მდგომარეობაში, როგორც სხვა უცხოელი ვაჭრები [82.421].

XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჰანზა ინგლისის საგარეო ბაზარზე კარგავს თავის უწინდელ უფლებებს. ედუარდ VI—მ (1547-1553) 1552 წელს ჩამოართვა ჰანზას თავისი ძველად ბოძებული პრივილეგიები [82. 362]. ეს შემობრუნების ეტაპი იყო ჰანზასთან ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობაში, ამის დასტურია ჰანზის კავშირის საჩივარი 1590 წელს იმის შესახებ, რომ ინგლისის მიერ ესპანეთის ე.წ. „უძლეველი არმადის“ 1588 წელს დამარცხების შემდეგ, ინგლისი არა მარტო გერმანიაში, არამედ თითქმის ყველა ქრისტიანულ ქვეყანაში ამყარებდა თავის უფლებებს მთელი ვაჭრობისა და მოგების ხელში ჩაგდების მიზნით.

რუსი მკვლევარის პ.პ. შჩეგოლევის მიხედვით, 1578 წელს ლონდონში ჰანზელების „ფოლადის ეზო“ დაიხურა [199. 264', ხო-

ლო მ. ნ. სობოლევს [177. 58] და ა. მორტონი [136. 174] ამტკიცებდნენ, რომ ინგლისელ და ჰანზელ ვაჭრებს შორის ბრძოლა დასრულდა ამ უკანასკნელის გაძევებით ლონდონიდან. საბოლოოდ დარტყმა მათ მიაყენა დედოფალმა ელისაბედმა 1598 წელს, როცა ლონდონში დაიხურა მათი „ფოლადის ეზო“.

ყოველივე ზემოთქმულის შედეგად დავასკვნით: ჰანზის კავშირთან სავაჭრო ურთიერთობის დამყარებას ინგლისის სამეფო ხელისუფლება გარკვეულ მნიშვნელობას ანიჭებდა, ეს ურთიერთობა სათავეს იღებს XIII—XIV საუკუნეების მიჯნაზე, მაგრამ 1403 წლამდე ის ხანგრძლივად შეწყვეტილი იყო. ამ წელს აღსდგა ჰანზასა და ინგლისს შორის სავაჭრო ურთიერთობა, გაფორმდა სათანადო შეთანხმება, რომელიც ითვალისწინებდა ორივე მხარის მხრიდან საქონლის მიტაცებასთან დაკავშირებულ ურთიერთ ვალდებულებებს.

ჰანზის კავშირთან ურთიერთობაში ახალი ეტაპი დაიწყო ედუარდ IV—ის მეფობის დროს. 1474 წელს უტრეხტის უნიით ჰანზას ცალმხრივად მიენიჭა დიდი პრივილეგიები ინგლისში. შესაბამისად მათ აქ მიიღეს სამი ფაქტორი: „ფოლადის ეზოები“ ლონდონში, ბოსტონსა და ლინში. ყოველივე ეს არამომგებიან ვითარებაში აყენებდა ინგლისელ ვაჭრებს. სავაჭრო ურთიერთობების ეს ხანგრძლივი პერიოდი ხასიათდებოდა მრავალი ნეგატიური მოვლენებით, უფრო მეტწილად ჰანზელი ვაჭრები არღვევდნენ უხეშად ინგლისთან დადებულ სავაჭრო ხელშეკრულებების პირობებს, რაც გამოიხატებოდა მათ მიერ ინგლისური გემების დაპატიმრებაში (1473 წ), ინგლისელი ვაჭრების შევიწროებაში (1480 წ), საკუთარი გემების უნებართვოდ საქონლით დარტყვით (1493წ), თავიანთ სამფლობელოებში უსამართლო საბაჟო გადასახადების დანესებაში და ა.შ.

ყოველივე ამის გამო ინგლისელი ვაჭრები გამოთქვამდნენ უკმაყოფილებას გერმანელი ვაჭრების მიმართ და უფრო მეტიც, ადგილი ჰქონდა აჯანყების მოწყობის მცდელობას ჰანზას წინააღმდეგ (1493წ).

ჰანზას ვაჭრები არ უშვებდნენ ხელიდან არცერთ მომენტს თავიანთი გამდიდრებისათვის. ასე იყო 1494 წელს, როცა ინგლისის მეფე ჰენრი VII—ეს გართულებული ურთიერთობა ჰქონდა ბურგუნდიასთან, რის გამოც ნიდერლანდებიდან და საღმრთო რომის იმპერიიდან ინგლისში საქონლის ერთადერთი შემომტანი ჰანზელები იყვნენ.

ჰანზის პრივილეგიები ინგლისში შესუსტდა ჰენრი VII—ისა (1485-1509) და ჰენრი VIII—ის (1509-1547) ხანაში, ხოლო დედოფალმა ელისაბედ პირველმა ბოლო მოუღო მათ ვაჭრობას ინგლისში და დახურა მათი ფაქტორები, რაც ტიუდორთა პროტექციონისტური პოლიტიკის შედეგი იყო.

§55. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა საფრანგეთთან

ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა საფრანგეთთან ძალიან ადრე დაიწყო, მაგრამ მან მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწია ნორმანდიული დაპყრობის შემდეგ (1066). გიენისა (გიუენი) და მისი დედაქალაქი ბორდოსათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ინგლისის ბაზარს. ბრიტანეთსა და გიენს შორის მჭიდრო კავშირი განპირობებული იყო იმით, რომ საფრანგეთის ეს ნაწილი წარმოადგენდა ინგლისის მეფის კუთვნილებას. ბორდოდან ინგლისში შეჰქონდათ ღვინო, ხილი, რკინა, იარაღი და ა.შ.

XV საუკუნის შუა ხანებში 1453 წელს გიენი ჩამოშორდა ინგლისს და დაუბრუნდა საფრანგეთს. ამიტომ ინგლის-გიენის სავაჭრო ურთიერთობაში მოხდა ცვლილებები. ბორდოს ექსპორტის მნიშვნელოვანი ნაწილი გადავიდა ნორმანდიელებისა და ჰანზელეების ხელში. 1476 წელს საფრანგეთის მეფე ლუი XI (1461-1483) და ინგლისის მეფე ედუარდ IV-ეს შორის დაიდო შეთანხმება, რომლის ძალით ამ ორ მქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობა აღსდგა [97.192,193].

ინგლისში ბორდოდან შემოდიოდა ღვინო, ბრეტანიდან — ბატისტი, ტილო, მარილი და ღვინო, რასაც XVI საუკუნეში დაემატა აბრეშუმისა და ხალიჩის შემოტანა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ინგლისის ვაჭრობა ბრეტანთან, საიდანაც შემოდიოდა აბრეშუმში, რაზეც დიდი მოთხოვნილება იყო ინგლისში. 1491 წელს ბრეტანის საჰერცოგოს საფრანგეთთან შეერთებამ ინგლის — ბრეტანის ვაჭრობაზე ყარყოფითი გავლენა იქონია [97. 193]. როგორც ჩანს, ბრეტანიდან უკვე არ შემოჰქონდათ სხვა საქონელთან ერთად, არც აბრეშუმის საქონელი.

მერსერთა სავაჭრო კომპანიის „საბჭოს აქტების“ საფუძველზე დგინდება, რომ ინგლისსა და საფრანგეთს შორის 1465 წლიდან 1525 წლამდე წარმოებდა ინტენსიური სავაჭრო ურთიერთობა. აქ

მხედველობაში მივიღოთ ის გარემოებაც, რომ ზოგჯერ ეს კავშირები ირღვეოდა.

1465 წლის 16 აგვისტოს ავანტიურისტთა კრების ოქმში შემონახულია საყურადღებო ცნობა იმის შესახებ, რომ თეთრი და ყავისფერი ბატისტის ქსოვილები ინგლისში შემოდოდა საფრანგეთიდან. ამავე დოკუმენტიდან ჩანს, რომ მერსერთა კომპანიის კრებაზე განუხილიათ თეთრი და ყავისფერი ბატისტის ქსოვილების სიგრძისა და სიგანის არასწორი გაზომვის შესახებ. კომპანიამ წამოაყენა წინადადება, რათა მიენერათ წერილი ზღვის გაღმა მმართველის უილიამ კექსტონისათვის. რათა დაუყოვნებლივ აღმოეზვრილიყო ეს ნაკლოვანებები. [1. 277]. მას 4 სექტემბერს გაუგზავნეს წერილი საჭირო ზომების მისაღებად [1. 277].

აქედან იმის ხაზგასმა შეიძლება, რომ უცხოელ ვაჭრებს და მეტწილად ფრანგებს დაკარგული ჰქონდათ ინგლისელთა ნდობა, ვინაიდან მათი მხრიდან ადგილი ჰქონდა სავაჭრო ნესების დარღვევას, ქსოვილის არასწორი გაზომვის შემთხვევებს. ამიტომ ისინი ცდილობდნენ, არ დაეშვათ უცხოელების მიერ ქსოვილის ზომების უხეშად დარღვევა.

ინგლის-საფრანგეთის აქტიურ სავაჭრო ურთიერთობებს მოწმობს კომპანიის საერთო კრების ოქმი. მსგავს დასტურს გვაძლევს ამავე წლის 27 ივნისს შედგენილი საბუთი, რომელშიც საუბარია იმის შესახებ, რომ საფრანგეთიდან ჩამოდიან ელჩები ინგლისში. ამასთან დაკავშირებით კომპანიამ მიიღო სპეციალური ორდონანსები და დაადგინა, თუ როგორ უნდა ყოფილიყო ინგლისის მეფის გუშაგთა ჩაცმულობა, ხოლო ორდონანსის დარღვევისათვის დაწესდა ჯარიმა [1. 98].

ეს წყარო საინტერესოა დიპლომატიური ეტიკეტების კუთხითაც. ამასთან დაკავშირებით მასში ვკითხულობთ შემდეგს: „მეფეს სურს (ინგლისის ი.ბ.), ჰყავდეს მშვილდოსნებისაგან შემდგარი და კარგად ჩაცმული დიდი დაცვა. ღორდებმა უბრძანეს მმართველებს, რომ მოსულიყვნენ ერთად, ერთნაირ ცისფერ კამზოლებში გამოწყობილნი, მაგრამ, რადგან მკერავებმა მათ კომპანიის მმართველებს შეუკერეს ვარდისფერი კამზოლები, მათ ის უნდა ჩაეცვათ, ხოლო დანარჩენნი უნდა ყოფილიყვნენ ცისფერ კამზოლებში გამოწყობილნი [1. 97, 98].

საფრანგეთსა და ინგლისს შორის სავაჭრო ურთიერთობების განვითარება, როგორც ჩანს, ცალკეული დიპლომატიური გარიგებების საფუძველზე წარმოებდა. ეს ცხადია, მჭიდროდ აკავშირებდა

ვაჭრობას დიპლომატიასთან და შესაბამისად მოითხოვდა გარკვეული ეტიკეტის დაცვას. აი, რა სახის სპეციალური ორდონანსი მიიღეს 1477 წელს:

1. გილდიის ყველა წევრი, ვინც კი დანიშნეს მცველად მეფის საპატიო ყარაულად, უნდა გამოცხადდეს პრინც უორდროპთან სალამოს 8 საათზე. გამოუცხადებლობის შემთხვევაში დაჯარიმდებიან 20 შილინგით.
2. გილდიის არა წევრი, ვინც დანიშნეს საპატიო ყარაულად უნდა გამოცხადდეს იქ იმავე დროს, წინააღმდეგ შემთხვევაში გადაიხდის ჯარიმას – 20 შილინგს.
3. არავინ არ უნდა გამოცხადდეს თეთრ ტანსაცმელში გამონყობილი.
4. არავის ჩაცმულობა არ უნდა გამოირჩეოდეს მამასახლისების ჩაცმულობისაგან. ჯარიმა 20 შილინგი
5. არავინ არ უნდა წაართვას შერიფს საჭურვლიანი ადამიანი, ჯარიმა 20 შილინგი.
6. მამასახლისები დააკისრებენ გადასახადის გადახდას კომპანიის იმ წევრებს, რომლებიც არ იქნებიან დაცვაში 20 პენსის ოდენობით.
7. ხოლო კომპანიის არა წევრები, რომლებიც არ გამოცხადდებოდნენ დაცვაში, გადაიხდიდნენ ჯარიმას, ყოველი მათგანი 12 პენსს" [1.98].

როგორც მოხმობილი მასალიდან ვხედავთ, ლონდონი განსაკუთრებით მნიშვნელობას ანიჭებდა ინგლისსა და საფრანგეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობების მოწესრიგებას და განვითარებას. საგანგებო ბრძანების საფუძველზე საფრანგეთის ელჩების მაღალ დონეზე მისაღებად, სპეციალური ეტიკეტის შემუშავება ნათლად მოწმობს იმას, რომ ინგლისის სამეფო კარი განსაკუთრებულ დაინტერესებას იჩენდა საფრანგეთთან აქტიური კავშირის განვითარებაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში ინგლისის მეფე მშვილდოსნებისაგან შემდგარი, ცისფერ და ვარდისფერ კამზოლებში გამონყობილი, სპეციალურად გამოყოფილი და კარგად ორგანიზებული, სადღესასწაულოდ მორთული დაცვით არ შეხედებოდა საფრანგეთის ელჩებს.

ვერ ხერხდება დაზუსტება 1477 წლის შემდეგ, თუ როდის შეწყდა ამ ორ ქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობა. იმავე რიგის წყაროთა მონაცემებით, სავარაუდოდ ეს მოხდა 1482-1485 წლებში. ერთ-ერთი დოკუმენტი (1482 წ) გვაუწყებს, რომ ინგლისის მეფემ

თავისი ქვეყნის ვაჭრებს ქონების კონფისკაციის მუქარით აუკრძალა საფრანგეთში ჩასვლა, ვინაიდან საფრანგეთთან შეიქმნა გამწვავებული პოლიტიკური ურთიერთობა. გამონაკლისი დაიშვებოდა მხოლოდ იმათთვის, ვისაც ექნებოდა სპეციალური ნებართვა საფრანგეთში ჩასვლისა. ყოველივე ამის შესახებ ლონდონის ლორდ-მერმა გამოუცხადა კომპანიის მამასახლისებს ილდ ჰოლში [1. 146].

1485 წლის შედგენილი ერთ-ერთი დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ ინგლისის მეფემ რიჩარდ III—მ (1483-1485) მიიღო ცნობა იმის შესახებ, რომ მის წინააღმდეგ ამბოხებულებს ფულით ამარაგებდა საფრანგეთის მეფე შარლ VIII (1483-1498), თანაც ამავე დროს ის აპირებდა ინგლისში დიდი ჯარით შეჭრას [1. 182].

ცხადია, ვაჭარ-აევანტიურისტები შექმნილ ვითარებაში რიჩარდ III—ის დროს, რომელიც ინგლისელი ვაჭრების ინტერესებს იცავდა, მხურვალე მომხრედ გამოვიდნენ. მათ კრებაზე (ეს უნდა შემდგარიყო 1485 წელს, რადგან დოკუმენტს, რომელშიც ამ ცნობებს ვპოულობთ 1485 წელი ანერია) გამოაცხადეს, რომ „ჩვენმა მეფემ, რომელმაც ვაჭრებთან და სიბრძნით მოიპოვა ძალაუფლება, ატარებს ისეთ პოლიტიკას, რომ შეაჩეროს საფრანგეთის მეფის გადანყვეტილება“ ხოლო ეს კი მოითხოვს დიდ სახსრებს“. ამიტომ მეფე არა მარტო ქალაქის მერისა და ოლდერმენებისაგან, არამედ ყველა თავისი ქვეშევრდომისაგან (ცხადია, ეს შეეხებოდა ვაჭრებსაც) მოითხოვდა ფულად დახმარებას, რათა ყველას მოემზადებინა, არ გაეყიდა იგი ქვეყნის გარეთ და მზად ყოფილიყო მეფის დასაცავად [1. 180].

ამრიგად, 1482-1485 წლებში სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისსა და საფრანგეთს შორის შეწყდა. უფრო მეტიც, 1485 წელს საფრანგეთის მეფე აპირებდა ინგლისში დიდი ძალებით შეჭრას, რის გამოც მერსერთა და სხვა კომპანიების ვაჭრებს, მეფის ყველა ქვეშევრდომთან ერთად, უნდა აღმოეჩინათ რიჩარდ III—ისათვის ფულადი დახმარება და ამავე დროს, მზად უნდა ყოფილიყვნენ შეიარაღებულნი თავიანთი ქვეყნის დასაცავად.

ეს დაძაბული მდგომარეობა ამ ორ ქვეყანას შორის ერთი წლით არ შემოფარგლულა. იგი როგორც ჩანს, მომდევნო წლებშიც გაგრძელდა. ამასთან დაკავშირებით, აი, რა ცნობას გვანდის 1488 წლის 6 სექტემბრის კომპანიის ოქმი: „ლორდ-მერმა გააფრთხილა კომპანიის მამასახლისები: ჰენრი კოლეტი, ჯონ პიკტონი, რიჩარდ გოლიფერი და რიჩარდ ფილდინგი, ვინაიდან საფრანგეთის მეფე

დიდძალი არმიით იმყოფება კალეში და ემუქრება ინგლისს, ნაბრძანებია ქალაქის ყველა კომპანიისათვის, რომ არც ერთმა მათმა წევრმა ამ საშიშ და სახიფათო დროს სიკვდილის მუქარით, არაფერი თქვა მეფეზე ცუდი, პირიქით, უნდა ილაპარაკონ მის სასარგებლოდ და მისი ღირსების დასაცავად”.

მათ ასევე უნდა გაეფრთხილებინათ ყველა ისინი, ვინც არ ესწრებოდა კრებას [1. 182].

ასე რომ, მოტანილი არაპირდაპირი წყარო გვაძლევს საშუალებას ვთქვათ, რომ 1488 წელს არ შეიძლება ინგლისს რაიმე სავაჭრო ურთიერთობა ჰქონოდა საფრანგეთთან, ვინაიდან ამ უკანასკნელის ჯარი თავმოყრილი იყო ქალაქ კალეში და შესაძლებელი იყო ინგლისში მისი შემოჭრა, ე.ი. სუფევდა გამწვავებული პოლიტიკური ვითარება ამ ორ სეხელმწიფოს შორის, ამიტომ სავაჭრო კონტაქტებზე ამ დროისათვის საუბარი ზედმეტია.

ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის 1493 წლის 17 ოქტომბრის ოქმი გვიდასტურებს, რომ მიუხედავად აკრძალვისა, გემებს ტვირთავდნენ მაუდით საფრანგეთში გასაგზავნათ და კომპანია ცდილობდა გამოენახა სანინააღმდეგო ღონისძიებები მის შესაჩერებლად [1. 590].

ამრიგად, 1485-1495 წლებში საფრანგეთ-ინგლისის სავაჭრო კონტაქტებზე ჩვენს ხელთ არსებული „ნიუბოლდის წიგნში“ არავითარი ცნობები არ მოიპოვება. ამდენად შეუძლებელი ხდება ამ წლების სურათის აღდგენა. თუმცა ეს ათწლიანი პაუზა 1495 წლის მეორე ნახევრიდან ისევ იწყებს აღდგენას და ორ ქვეყანას შორის ვაჭრობა პპოვებს თავის განვითარებას. ამის საილუსტრაციოდ მივმართოთ წყაროებს.

1495 წლის 21 იანვარს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე ყველა დამსწრეს გამოუცხადეს: „ჩვენთან მალე ჩამოვლენ ელჩები საფრანგეთიდან სავაჭრო საკითხებზე მოსალაპარაკებლადო. ამიტომ საჭირო იყო კომპანიის წევრების შეკრება ასამბლეაზე, რათა მოემზადებინათ თავიანთი წინადადებები“. [1. 593, 594].

დაინიშნა სპეციალურად კომისია 12 კაცის შემადგენლობით, იმ მიზნით, რომ მას თვალყური ედევნებინა და აღედგინა ის პრივილეგიები, რომელსაც ფრანგები ანიჭებდნენ ადრე ინგლისელ ვაჭრებს. ინგლისელ ვაჭრებს საჭიროდ მიაჩნიათ ასევე გაეხსენებინათ იმ წყენისა და ზარალის შესახებ, რომელიც ადრე მიაყენეს საფრანგეთის ქვეშევრდომებმა ინგლისელ ვაჭრებს [1. 594].

ამრიგად, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ 1495 წელს ინგლისსა და საფრანგეთს შორის განახლდა სავაჭრო ურთიერთობები. ამას ადასტურებს, ამ საკითხებზე მოსალაპარაკებლად ინგლისში ფრანგი ელჩების ჩამოსვლის შესახებ ხსენებული ცნობა. ამ ურთიერთობის არსებობას ასევე ადასტურებს 1505 წლის დოკუმენტი. აი, ისიც:

1501 წლის 21 ივნისს მერსერთა კრებაზე განიხილეს, რომ კომპანიამ მამასახლისთა გადაწყვეტილებით დანიშნა ვაჭარი ჯონ ჰუსი თეთრეულის ქსოვილის მზომავის თანამდებობაზე. მას დაენიშნა ყოველწლიური ჯამაგირი 10 გირვანქა, რაც უნდა გადაეხადათ მისთვის კვარტალურად, ე.ი. წელიწადში ოთხჯერ. გამონაკლისი იყო იმ შემთხვევაში, როცა გამწვავდებოდა ურთიერთობა ინგლისსა და საფრანგეთს შორის მზომავი მიიღებდა ხუთ შილინგს წელიწადში [1. 267].

აქვე უნდა ითქვას, რომ თეთრეულის ძირითადი მიმწოდებელი ინგლისისათვის იყო საფრანგეთი და ჰანზა, როცა გამწვავდებოდა ინგლისის პოლიტიკური ურთიერთობა ამ ქვეყნებთან, მაშინ იქედან საქონლის შემოტანა წყდებოდა და ქსოვილის მზომავი დაუსაქმებელი რჩებოდა.

ვფიქრობთ, ინტერესს მოკლებული არ უნდა იყოს იმის წარმოჩენა, თუ საფრანგეთის რომელ ქალაქებში ვაჭრობდნენ ინგლისელი ვაჭრები. წყაროებში პირდაპირაა მოცემული ცნობა, მათ მიერ ქალაქ ბორდოში საქონლის შემოტანის შესახებ, ხოლო სხვა ქალაქები სრულიად არ იხსენებიან. ერთ-ერთი წყაროს თანახმად, 1511 წელს ინგლისელი ვაჭრები გაემგზავრნენ ქალაქ ბორდოში სავაჭროდ, თუმცა იგი არ აღმოჩნდა ილბლიანი, რატომ? ამაზე თვით წყარო გვაძლევს პასუხს. 1511 წლის 6 სექტემბერს მერსერთა კორპორაციის კრებაზე მამასახლისებმა განუცხადეს ვაჭრებს, რომ ლონდონის ლორდ-მერისაგან მიღებული ცნობის თანახმად ზღვაზე გამოჩნდნენ შოტლანდიელთა სამხედრო გემები, რომლებიც იტაცებდნენ ინგლისელთა სავაჭრო გემებს, ხოლო ვაჭრებს ზღვაში ყრიდნენ. მერმა ყოველივე ამის შესახებ აცნობა მეფეს. ეს უკანასკნელი მოითხოვდა ინგლისელი ვაჭრებისაგან, რომ კომპანიის არც ერთ წევრს არ გაეხდებოდა ბორდოში და არც საფრანგეთის სხვა რომელიმე ქალაქში გამგზავრება მეფის სპეციალური ნებართვის გარეშე [1. 394].

1511 წლის 6 სექტემბრის მერსერთა კორპორაციის საერთო კრების ოქმიდან ირკვევა, რომ:

1. ინგლისელი ვაჭრები მიემგზავრებოდნენ საფრანგეთის ქალაქ ბორდოში სავაჭროდ.
2. შოტლანდიელთა სამხედრო გემები ენეოდნენ მეკობრეობას ინგლისელი ვაჭრების წინააღმდეგ. იკავებდნენ მათ გემებს და საქონელს, ხოლო ვაჭრებს ფიზიკურად ანადგურებდნენ. სწორედ ამიტომ ვაჭარ –ავანტიურისტთა გამგზავრება ზღვის გაღმა დიდად სახიფათო და სარისკო იყო. ვაჭართა და მათი საქონლის უშიშროების უზრუნვესაყოფად შემდეგში კომპანია გამოყოფდა ხოლმე მათთვის სამხედრო გემებს [1.394,395], რომლებიც აცილებდა კომპანიის წევრ ვაჭრებს, რის შესახებაც ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი.

მოგვიანო პერიოდში (1517 წლის) ერთ-ერთი წყარო გვაუწყებს, რომ აღნიშნულ წელს მიმდინარეობდა მოლაპარაკება საფრანგეთსა და ინგლისს შორის სავაჭრო ურთიერთობების საკითხებზე. ამავე წლის 20 ივნისს კრებაზე გამოცხადდა, რომ დიდი სახელმწიფო მოღვაწე და ცნობილი ჰუმანისტი ტომას მორი უნდა წასულიყო საფრანგეთში ელჩობით და ამიტომ კომპანიის იმ წევრებმა, რომელთაც ფრანგებმა ადრე მიაყენეს რაიმე უკანონობა და ზარალი მათ ამის შესახებ უნდა უამბონ ტომას მორს, რათა მან დაიცვას საფრანგეთში ინგლისელი ვაჭრების ინტერესები [1. 446; 211. 118].

ამრიგად, თამამად შეიძლება ვთქვათ, რომ 1517 წელს მიმდინარეობდა მოლაპარაკება ინგლისსა და საფრანგეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობათა განახლების შესახებ. ამ მიზნით, ინგლისის მხარემ საფრანგეთში ელჩობით გაგზავნა ტომას მორი, რომლის მიზანი იყო ინგლისელი ვაჭრების უფლებების დაცვა. მის ელჩობას უშედეგოდ არ უნდა ჩაეგლო, რადგან 1520 წლის დოკუმენტში პირდაპირაა მითითებული საფრანგეთიდან ქსოვილების შემოტანის შესახებ ე. ი. გამოდის, რომ ამ პერიოდში აღდგენილი იყო ინტენსიური ვაჭრობა ამ ორ ქვეყანას შორის.

1520 წლის 20 სექტემბერს კომპანიის კრებაზე წაკითხულ იქნა კომპანიის საბჭოს აქტი, რომელიც დაამტკიცა ლონდონის ლორდ-მერმა უილიამ ბატლერმა. ამ აქტის თანახმად, აბრეშუმის მზომავს უნდა გაეზომა, როგორც აბრეშუმში, ისე სხვა ქსოვილები, როგორც თეთრი, ისე ყავისფერი, რომელიც ჩამოჰქონდათ სიტიში

ნებისმიერი გზით უცხოელ ვაჭრებს და რომელსაც ყიდულობდა სიტის ნებისმიერი მოქალაქე უცხოელი ვაჭრებისაგან. ყოველივე ეს აუცილებელი იყო იმიტომ, რომ იმ პერიოდში ვაჭრები და ხელოსნები მიეჩვივნენ თავიანთი ქსოვილის სიგრძისა და სიგანის ფარულად დაკლებას. ამის გამოსასწორებლად ამ აქტით დაკანონდა, რომ ყველა სახის ქსოვილი-ფარჩისა, აბრეშუმისა, მაუდისა, სელისა და ა.შ. თეთრი და მუქი ფერისა, დამზადებული საფრანგეთში და სხვა ადგილებში, შემოტანილი ლონდონის სიტიში ლორდ-მერის მიერ დანესებული ეტალონის მიხედვით უნდა გაეყიდათ მათ. ჯარიმის ნაწილი გადაეცემოდა ლონდონის მერის კანცელარიას, ხოლო ნაწილიც იმათ, ვინც შეამჩნევდა დარღვევას და აცნობებდა ამის შესახებ [1. 508; 211. 71].

მოტანილი დოკუმენტიდან ნათლად ჩანს, რომ 1520 წელს ინგლისში საფრანგეთიდან შემოჰქონდათ სხვადასხვა ფერისა და სახის ქსოვილები, რაც ადასტურებს მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობების არსებობას.

მართალია მიზეზები უცნობია, მაგრამ ფაქტია, რომ 1522 წელს ისევ შეწყდა სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისსა და საფრანგეთს შორის. ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე ფრანგები მოხსენებულნი არიან, როგორც ინგლისელთა მტრები. ჩვენთვის ცნობილია, რომ ჰაბსბურგების წინააღმდეგ მოკავშირეების ძეგნისას ინგლისის მმართველი წრეები იძულებულნი გახდნენ XVI საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევრიდან მზერა საფრანგეთისაკენ მიეპყროთ. ფრანგი სახელმწიფო მოღვაწენი არაერთხელ შეხვდნენ ინგლისელებს, ორივე მხარე ერთმანეთს საიმედო მეგობრობაში ეფიცებოდა, მაგრამ ფრანგები უკმაყოფილონი იყვნენ იმით, რომ ინგლისი დათანხმდა პაპისა და იმპერატორის მცდელობაზე, მოენვიათ საეკლესიო კრება ლუთერანობის საკითხზე, რასაც ხელი უნდა შეეწყო კარლ V-ის გავლენის კიდე უფრო გაძლიერებისათვის [216. 028]. ამან გაამწვავა ურთიერთობა საფრანგეთთან. რადგან 1522 წელს გამწვავებული იყო პოლიტიკური ურთიერთობა საფრანგეთთან, ამიტომ ინგლისელ ვაჭრებს თავი უნდა შეეკავებინათ საფრანგეთში ვაჭრობისაგან. ამასთან დაკავშირებით აი, რას ვკითხულობთ „ნიუბოლდის წიგნში“:

1522 წლის 2 სექტემბერს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე გამოცემულ იქნა ბრძანება ლონდონის სიტის ვაჭრების მიმართ გემის „უინდსოვეის“ ინციდენტთან დაკავშირებით, რომელიც „მათმა მტრებმა“ ფრანგებმა დააკავეს. ეს გემი დატვირთული ყოფილა ინ-

გლისელი ვაჭრების საქონლით. კომპანიამ დაასახელა ნდობით აღჭურვილი პირები, რომელთაც ამ გემზე ჰქონდათ საქონელი, რომ ისინი წასულიყვნენ კარდინალ უოლსისთან ზარალის ასანაზღაურებელი რაიმე კომპენსაციის თხოვნით, ამასთანავე საქონლის ყოველ მეპატრონეს შუადღემდე უნდა მოეტანა თავისი საქონლის სია და ცნობები მის შესახებ. სულ დასახელებული იყო ექვსი კაცი: რიჩარდ გრეშემი, უილიამ ლოკი, უალტერ მარში, ტომას აბრაჰამი, რიჩარდ კოლიური და ჯონ მეიდენდი, [1. 544].

1522 წელს კი უკვე აღდგენილია სავაჭრო ურთიერთობა ინგლისსა და საფრანგეთს შორის, რასაც ადასტურებს შემდეგი დოკუმენტები: მერსერთა კომპანიას 1522 წლის კრებაზე ქსოვილით მოვაჭრე მერსერმა ჯონ გრეშემმა თხოვა ნებართვა რათა დაეტვირთა გემი „Valentyne of London“ – ზე 24 თოფი ქსოვილით იმჟამინდელ ბაზრობაზე გასატანად. გემი დაქირავებული იყო ბორდოში გასამგზავრებლად, მაგრამ გემი, რომელსაც მიჰქონდა ბორდოში საქონელი, გაიტაცა ქარიშხალმა და დაიმსხვრა, ხოლო ქსოვილები დასველდა მარილიან წრალში და გაფუჭდა. ჯონ გრეშემი ითხოვდა ნებართვას, რომ ედროვებინათ მისთვის, რათა მოემზადებინა გემი გასამგზავრებლად საზამთრო ბაზრობაზე.

კომპანიამ გადაწყვიტა, მიეცათ გრეშემისათვის ვადა გემის მოსამზადებლად საზამთრო სეზონზე სავაჭროდ.

დოკუმენტებიდან აშკარად ჩანს, რომ ინგლისელი ვაჭრები დადიოდნენ სავაჭროდ საფრანგეთში. ძირითადად ქალაქ ბორდოში, საინტერესოა, აგრეთვე ისიც, რომ ვაჭართა გამგზავრება ზღვაზე დიდ სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული. ზემოთ მოყვანილი ცნობებით ირკვევა, რომ ქარიშხალმა დააზიანა გემი და ვაჭართა საქონელი, ვინაიდან მარილიან წყალში დასველებული მაუდის ქსოვილის გაშრობა შეუძლებელი იყო. გამოდის რომ ვაჭრები ზოგჯერ დიდად ზარალდებოდნენ კიდევ, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ვაჭარ-ავანტიურისტები მაინც მიდიოდნენ რისკზე, იმდენად დიდი იყო მოგების მიღების სურვილი. ინგლისიდან ძირითადად საექსპორტო საქონელს წარმოადგენდა მაუდი, ხოლო ბორდოდან ინგლისში შემოჰქონდათ ყავისფერი და თეთრი ბატისტი, აბრეშუმი და ღვინო.

ამრიგად, ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტების“ მიხედვით, საფრანგეთ-ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობების შესწავლამ ნათელყო, რომ სავაჭრო ურთიერთობა ამ ორ ქვეყანას შორის არსებობდა 1465-1525 წლებში.

ირკვევა, რომ 1465 წლიდან 1482 წლამდე სავაჭრო ურთიერთობა სისტემატურ ხასიათს ატარებდა, ხოლო 1482 და 1485 წლებს შორის იგი შეწყვეტილი იყო, ვინაიდან მეტად გამწვავებული იყო ინგლისსა და საფრანგეთს შორის პოლიტიკური ურთიერთობა. ასევე სავაჭრო ურთიერთობა არ უნდა ყოფილიყო არც 1488 წელს.

1495 წლიდან 1522 წლამდე კვლავ აღსდგა ამ ორ ქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობა, ხოლო 1522 წლიდან 1525 წლამდე მათ შორის გამწვავებული პოლიტიკური ვითარების გამო სამი წლის განმავლობაში, კვლავ შეწყდა ყოველგვარი კავშირი, რომელიც 1525 წელს ისევ აღსდგა.

ამრიგად, მერსერთა „საბჭოს აქტები“ ნათელ სურათს ქმნიან ინგლისს საფრანგეთის სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ XV—XVI საუკუნეებში, რაშიც განმსაზღვრელი ფაქტორი იყო ამ ორ ქვეყანას შორის არსებული პოლიტიკური ვითარება.

§ 6. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობანი იტალიასთან

ინგლისის იტალიასთან სავაჭრო ურთიერთობას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. რამდენადაც ჩვენი კვლევის მიზანს არ შეადგენს ამ სავაჭრო კავშირების დეტალური განხილვა XV საუკუნემდე, მოკლედ აღვნიშნავთ: ინგლისში იტალიელები თავდაპირველად, როგორც ფისკალური მოხელეები, XIII ს-ის დასაწყისში გამოჩნდნენ. ამავე საუკუნის შუა ხანებში იტალიელი ვაჭრები მაღალი ხარისხის ინგლისური შალის ძირითად შემსყიდველებს წარმოადგენდნენ, [115. 222]. ხოლო ამ ასწლეულის დამლევს, ედუარდ I-ის მეფობის დროს (1272-130766.), მაუდის ოპერაციებში იტალიელებმა დააბანდეს 30 000 ლირი [22. 190.] 1280 წელს ვინმე ჟუან ბოიუნბროკის (ფლანდიის ქალაქ დუედან) ანგარიშგების წიგნში ჩანერილია, რომ იტალიელებს ჰყავდათ აგენტები ინგლისში, რომლებიც ყიდულობდნენ დაუმუშავებელ მატყლს. ამის შემდეგ ისინი მჩეჩავებს, მქსოველებს, მღებავებს და ციკლის დასრულების შემდეგ დამზადებულ ქსოვილს უცხოელ ვაჭრებზე ჰყიდიდნენ [115. 222-223] მაგალითად „ფლორენციაში ინგლისური მატყლისაგან მაღალ-ხარისხოვანი ქსოვილების დამზადებას კონტროლს უწევდა მემატყლეთა გილდია (Arte Della lana) კაპიტალისტთა ასოციაცია რომელიც ეწეოდა ქსოვილების წარმოებას“ ვ[115. 223].

ინგლისის ბაზარზე იტალიიდან უპირატესი ვაჭრები იყვნენ ფლორენციელები, გენუელები და ვენეციელები. იტალიის ქალაქერესპუბლიკებს სავაჭრო ფაქტორიები ჰქონდა ლონდონში საუტ-ჰემპტონსა და სენდვიჩში [178. 54].

პირველი ხარისხის ქსოვილებს შორის, რომელსაც ყიდულობდნენ გენუელები, გვხვდება როგორც შეუღებავი, ისე შეღებილი ინგლისური მაუდი მწვანე, ყვითელი, შავი ან ყავისფერი [187. 142-144].

გენუელები ინგლისში ჩამოვიდნენ ფლორენციელებზე და ვენეციელებზე უფრო ადრე და შეინარჩუნეს უპირატესი მდგომარეობა XIV საუკუნის ბოლომდე. ეს ვითარება პოლიტიკურმა მოტივებმა განაპირობა. ინგლისის მეფე ჰენრი V (1413-1322) გენუელთა წინაშე წავიდა დათმობაზე, რათა „ასწლიანი ომის „ დროს საფრანგეთის წინააღმდეგ ჰქონდა მისგან მხარდაჭერა. ამით სარგებლობდნენ გენუელები და გაჰქონდათ ინგლისიდან დიდი რაოდენობით მატყლი. რომლითაც, როგორც სამრეწველო ნედლეულით, ამარაგებდნენ იტალიის სამრეწველო ქალაქებს.

ცნობილია, რომ უნებისყოფო და სულიერად ავადმყოფი ჰენრი VI-ის (1422-1461) მეფობა დაიწყო ლანკასტერებსა და მდიდარ საგვარეულოს იორკებს შორის ღია დაპირისპირებით, რომელიც დასრულდა ნითელი და თეთრი ვარდების ომით (1455-1485). ამ ომში ჰენრი VI—ს იმისათვის, რათა უზრუნველყო თავის მხარეზე გენუის რესპუბლიკის მხარდაჭერა მისი მოწინააღმდეგე ედუარდ იორკელის წინააღმდეგ, რომელიც 1461 წელს გამეფდა ედუარდ IV-ის სახელით, დასავლეთის ქვეყნებში და მათ შორის, ინგლისში 1470 წელს მიანიჭეს გენუელებს დიდი სავაჭრო პრივილეგიები [96.190]. მათ აღმოსავლეთიდან შემოჰქონდათ სანელებლები და ფუფუნების საგნები, ხოლო დასავლეთისა და ჩრდილოეთის ქვეყნებიდან აღმოსავლეთში გაჰქონდათ მაუდი და ტილო. გენუელი ვაჭრები თავიანთ სავაჭრო საქმიანობას თავს უყრიდნენ ხმელთაშუაზღვის დასავლეთ რაიონში. სანელებლებით ვაჭრობის გარდა, სირიაში ჰყიდდნენ ტილოსა და ინგლისურ მაუდს. [96. 190-191].

XIII საუკუნეში გენუელებს გაჰქონდათ ხმელთაშუაზღვის დასავლეთ რაიონებში მნიშვნელოვანი რაოდენობით ქსოვილები, კერძოდ, სტამფორდის ინგლისური მაუდი [190. 14], შამპანური და გერმანული ტილო.

პირდაპირი ცნობები გენუელების მიერ ინგლისში მაუდის ქსოვილების შესყიდვის შესახებ XII—XIII საუკუნეებში არ ჩანს. როგორც ეტყობა, ამ დროს ისინი სხვებისაგან ყიდულობდნენ მაუდს ფლანდრიაში და შამპანის იარმარკებზე [190. 150].

გენუელებმა დიდხანს ვერ ისარგებლეს ედუარდ IV—ის მიერ მინიჭებული უფლებებით ინგლისში. მათი ადგილი დაიკავეს ვენეციელმა ვაჭრებმა.

პირველი ცნობა ვენეციელების ინგლისში გამოჩენის შესახებ მიეკუთვნება 1201 წელს, მაგრამ პირენეის ნახევარკუნძულის შემოვლით ისინი რეგულარულად იწყებენ ინგლისში ჩასვლას, მხოლოდ XIV საუკუნიდან. ხოლო ანტვერპენის ვენეციელი ვაჭრები პირველად ჩავიდნენ 1318 წელს [146. 317].

ვენეციელებს ინგლისში შემოჰქონდათ 70-ზე მეტი დასახელების სატრანზიტო საქონელი, რომელსაც ისინი ყიდულობდნენ ხმელთაშუაზღვის ბაზრებზე. ეს იყო აღმოსავლური ფუფუნების საგნები: იარაღი, ღვინო, ხილი, ტკბილეული, შაქარი, ქიმიში, ბამბა, აბრეშუმი, ქალაღდი, ვენეციური, წარმოების აბრეშუმის ქსოვილი, შალი, შუშის ნაწარმი, ატლასი, საიუველირო ნაწარმი და ნიგ-

ნები. ინგლისში მათი იმპორტის მთავარი საგანი იყო აბრეშუმის ქსოვილები და სანელებლები [82. 365].

ინგლისის მთავრობამ 1445 წელს გამოსცა ახალი ბრძანება, ინგლისელ ვაჭართა საჩივართან დაკავშირებით, რომ უცხოელ ვაჭრებს შემოეტანათ ინგლისში მხოლოდ საკუთარი ქვეყნის საქონელი [82. 36] ასეთი ღონისძიება, როგორც ჩანს განპირობებული იყო იმ გარემოებით, რომ ვენეციელებს უზვად შემოჰქონდათ ინგლისში თავიანთი ქვეყნის საქონელთან ერთად სხვა ქვეყნების ესპანეთის, პორტუგალიის, ბრეტანის მრავალი ხალხის საქონელი და რჩებოდათ გარდა ზემო ჩამოთვლილი საქონელისა, იტალიელ ვაჭრებს ინგლისში შემოჰქონდათ ქუდები, მაქმანი, კორსაყები, ბაბთები, დაქარგული აბრეშუმი, შუშის ნაწარმი, ქალაღი, ბოქლომები, ქისები, ქაშრები, ხელთათმანები, ჩექმები, დანები, ხანჯლები, სათამაშო ბანქო, ნემსები, კოლოფები, სპილენძის ან თითბირის ბაჭდები, ეკლესიის ზარები, დოქები, ჯაგრისები, შალის საჩეჩები, თეთრი ლითონის ქინძისთავები, მავთული და სხვა [82. 396]. მათ ჩამოჰქონდათ ასევე ბევრი გამოუსადეგარი საქონელი და ჰყიდნენ მას ძვირად, საბაჟო გადასახადს კი ცოტას იხდიდნენ, რაც ზიანს აყენებდა ინგლისს და სხვა სახელმწიფოს [82. 367].

ვენეციასა და ინგლისს შორის თანასწორი სავაჭრო ურთიერთობის შესახებ მოლაპარაკება დაიწყო ედუარდ II-ის (1307-1327) მეფობის დროს, ხოლო ედუარდ III-მ (1327-1377) შეინარჩუნა და განამტკიცა ვენეციის კავშირი საფრანგეთის წინააღმდეგ ასწლიან ომში. მხოლოდ რიჩარდ II-ის მეფობის დროს 1377-1399) გაიზარდა ინგლისში ვენეციური ფაბრიკატების შეტანა და ინგლისური შალის გატანა ვენეციური ხომალდებით, ვენეციელთა ვაჭრობას ემსახურებოდა ინგლისის 200 ხომალდი [97. 190, 191].

XIV საუკუნეში ვენეციის ფლოტი ითვლიდა 3 ათას სავაჭრო გემს. სამხედრო ხომალდები შედგებოდა 180-300 კაცისაგან. ვენეციის საზღვაო ფლოტის აყვავების ჟამს მასში მსახურობდა 25-30 ათასი კაცი [155. 14, 315].

ამ საუკუნეში წელიწადში ერთხელ იგზავნებოდა სავაჭრო ფლოტილია ფლანდრიასა და ინგლისის ნაპირებზე. იგი ცურავდა სამხედრო ხომალდების დაცვით. დასავლეთის მიმართულებით ფლოტილია მიემართებოდა ისტრში, კორფუში, ოტრანტოში, სირაკუზაში, მესინაში, ნეოპოლში, მალიორკაში, ესპანეთსა და მაროკოში. შემდეგ ხომალდების ნაწილი მიემართებოდა ინგლისში. და-

ნარჩენები კი მიცურავდნენ სლვისში (ეკლუზში). ბრიუგეში, მიდელბურგსა და ანტვერპენში [155. 318].

XV საუკუნეში ვენეციის ჩრდილოეთ ევროპასთან ვაჭრობაში საუტჰემპტონი და ბრიუგე იყვნენ მთავარი საშუამავლო ცენტრები [37. 367].

ვენეციელები ძირითადად ჩავიდნენ ინგლისის სამ ნავსადგურში: ლონდონში, საუტჰემპტონსა და სენდვიჩში [76. 398]. ხოლო შემდეგ, ინგლისური საქონელით დატვირთულნი ბრუნდებოდნენ ადრიატიკაში.

ინგლისის საშინაო ბაზარს აბრეშუმის ნედლეულით უმთავრესად ამარაგებდნენ ვენეციელები და ფლორენციელები. მათი მხრიდან ხანდახან იყო დაბრკოლებები, აღნიშნული ნედლეულის შემოტანაში, რაც საშიშროების წინაშე აყენებდა ინგლისის სახელოსნოებს, ამის საილუსტრაციოდ მოვიტანთ ერთ მაგალითს. 1445 წელს ინგლისელმა ვაჭრებმა და ხელოსნებმა წარუდგინეს მეფეს საჩივარი, რომ ვენეციელებსა და ფლორენციელებს აღარ ჩამოჰქონდა ადრინდელივით აბრეშუმის ნედლეული, რაც ინგლისის სახელოსნოების დახურვის საშიშროებას ქმნიდა. გარდა ამისა, ინგლისელი ვაჭრები ითხოვდნენ, რომ იტალიელებს ინგლისური საქონელი (შალის ქსოვილები, ნართი, ტყვია და სხვა.) ყეიდათ ბითუმად იმ ნავსადგურებში, სადაც შედიოდნენ მათი გემები და ამავე დროს, მათ უნდა მისცემოდათ მხოლოდ სამი თვის ვადა, რომლის განმავლობაში უნდა გაესაღებინათ თავიანთი საქონელი [82. 367-368].

როგორც ვხედავთ, ინგლისელი ვაჭრები ჩიოდნენ თავიანთი უფლებების ვენეციელ ვაჭრებთან გათანაბრების შესახებ. ამ პოლიტიკის შედეგად საქმე იქამდე მივიდა, რომ 1456-1457 წლებში მოხდა ლონდონელი ვაჭრებისა და მოქალაქეების გამოსვლა, რასაც შედეგად მოჰყვა ვენეციელთა სახლების დანგრევის მცდელობა [181. 57]. ეს ფაქტი აისახა ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტებში“.

1457 წლის 5 აგვისტოს ვაჭარ-ავატიურისტთა კომპანიამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ დამატებითი საბაჟო გადასახადი დაენესებინა უცხოური საქონლის ინგლისში შეტანაზე. ჩანს, საქმე პოზიტიურ გადაწყვეტილებამდე არ მისულა, რადგან ცოტა გვიან, პენრი VII-ისა (1485-1509) და პენრი VIII-ის (1509-1547) მეფობის ხანაში ვენეციელი ვაჭრები თანაბარი უფლებებით სარგებლობას განაგრძობდნენ [96. 190].

იტალიელებს განსაკუთრებით აინტერესებდათ ლონდონი, რომელიც იყო მათი საქონლის მთავარი შემსყიდველი და მაუდის ქსოვილების ექსპორტიორი. ამიტომ აქ იყრიდნენ თავს სხვადასხვა სოციალური მდგომარეობისა და პროფესიის იტალიელები.: ვაჭრები, ლუდხანის პატრონი მედუქნეები, მაკლერები, სხვადასხვა მოსამსახურენი.

ზოგიერთი იტალიელი ლებულობდა ინგლისის მოქალაქეობას და ხდებოდა ადგილობრივი სავაჭრო ან სახელოსნო „ძმობის“ (გილდიების) წევრი. ვენეციელი ვაჭარი მარკონოვი მიიღეს მებაკალეთა გილდიაში. ზოგნი ვაჭრებად რჩებოდნენ ანდა მეაფთიაქეებად, ბანკირებად და ა.შ. 1485 წელს ლონდონში თავი მოიყარა 1596 უცხოელმა, ხოლო 1501 წელს 3 ათასმა. მათ შორის იყვნენ იტალიელი ვაჭრები და ბანკირები [80. 50].

მერსერთა „საბჭოს აქტებში“ ვაწყდებით საინტერესო ცნობას იმის შესახებ, რომ გენუელი ვაჭრები ჩამოდიოდნენ ლონდონში სავაჭროდ XVI საუკუნის პირველ ნახევარშიც.

1520 წლის 20 სექტემბერს კრებაზე წაკითხული იქნა მერსერთა კომპანიის საბჭოს აქტი, რომელიც დაამტკიცა ლონდონის ლორდ-მერმა უილიამ ბატლერმა. ამ აქტის თანახმად აბრეშუმის მზომავს უნდა გაეზომა როგორც აბრეშუმი, ასევე მაუდი და სხვა ქსოვილები, როგორც თეთრი ისე სხვა ფერისა, რომელიც შემოჰქონდათ სიტიში სხვადასხვა გზით უცხოელ ვაჭრებს, რომელთაც ყიდულობდა სიტის ნებისმიერი მოქალაქე უცხოელი ვაჭრებისაგან. ამ აქტის თანახმად, ყოველივე ეს აუცილებელი იყო იმიტომ, რომ „ახლანდელ პერიოდში უცხოელი ვაჭრები და ხელოსნები საიდუმლოდ მიეჩვივნენ თავიანთი ქსოვილების სიგრძისა და სიგანის დაკლებას“ - ნათქვამია აქტში ამის გამოსასწორებლად აღნიშნული აქტით დაკანონდა, რომ ყოველი ქსოვილი-ფარჩის, აბრეშუმის, მაუდის სელისა და ა.შ., თეთრი თუ მუქი ფერისა, დამზადებული გენუაში და სხვა ადგილებში და შემოტანილი გენუელების მიერ ლონდონის სიტიში გაზომილი უნდა იქნას კომპანიის მზომავის მიერ დაწესებული ეტალონის მიხედვით ამის დამრღვევს უნდა გადაეხადა ჯარიმა, რომლის ნაწილი უნდა გადასცემოდა ლორდ-მერის კანცელარიას, ნაწილიც იმათ ვინც შეამჩნევდა დარღვევას და განაცხადებდა [1. 508].

„ნიუბოლდის წიგნიდან“ ჩანს, რომ ინგლისში გენუელებს შეჰქონდათ სხვადასხვა ფერის ქსოვილები.

ხოლო რაც შეეხება ფლორენციელებს, ისინი ჯერ კიდევ ედუარდ III-ის დროს (1327-1377) გვევლინებიან როგორც პრივილეგირებული ვაჭრები და ბანკირები. ფლორენციელი ბანკირები ფრეს კობალდი, ბარდი და პერუცი ძალიან დაახლოებული იყვნენ მეფესთან [82. 362]. კარგადაა ცნობილი, რომ ე.წ. „ასწლიანი ომის“ დასაწყისში, 1346 წელს ედუარდ III-ემ ისესხა იმ დროის კვალობაზე უზარმაზარი თანხა — 1. 365 000 ოქროს ფლორინი ბარდისა და პერუცისაგან [82. 363].

XV საუკუნეში ფლორენციელებს თავიანთი გემებით შემოჭ-ქონდათ ლონდონში ფუფუნების საგნები. ისინი ასევე დიდ მოგებას ღებულობდნენ ნიდერლანდებთან ვაჭრობით. ეს ფაქტი მეტად საინტერესოა, ვინაიდან თანამდებობის პირი, თანაც უცხოელი ხმელთაშუაზღვისპირეთში ინგლისელი ვაჭრების ინტერესების დაცვის პასუხისმგებლობას კისრულობდა. აქედან ნათლად ჩანს, რომ ვენეციელი ელჩები გამოიყენებოდა ინგლისის სამეფო ხელისუფლების მიერ ქვეყნის ეკონომიკურ და დიპლომატიურ საქმიანობაში.

ამრიგად, XII-XIII საუკუნეებში ინგლისური მაუდის ძირითადი შემსყიდველები იყვნენ იტალიელი ვაჭრები, გენუელები, ვენეციელები, ფლორენციელები, რომელთაც სავაჭრო ფაქტორიები ჰქონდათ ლონდონში, საუტკემპტონსა და სენდვიჩში.

XIV—XV საუკუნეებში იტალიელი ვაჭრები რეგულარულად ჩადიოდნენ ინგლისში. გენუელმა ვაჭრებმა მიიღეს პრივილეგიები ჰენრი V—სა და ჰენრი IV—ის მმართველობის ხანაში და შეინარჩუნეს ეს პრივილეგიები XV საუკუნის დამლევამდე. ხოლო ვენეციელებმა ჯერ კიდევ რიჩარდ II-ს მმართველობის დროს (1377-1399 წწ.) მოიპოვეს სავაჭრო პრივილეგიები, რითაც დიდად უკმაყოფილო შეიქმნა ლონდონის მოსახლეობა, რომელთაც ეს გამოხატეს ვენეციელ ვაჭრებზე თავდასხმებში (1456-1457), თუ იორკთა დინასტიის პერიოდში ნანილობრივ შეიზღუდა იტალიელი ვაჭრების პრივილეგიები (1484), ტიუდორების ხანაში ეს კვლავ აღსდგა.

ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტებიდან“ ირკვევა, რომ ლონდონში სავაჭროდ ჩამოდიოდნენ იტალიელები. დოკუმენტში არის მოხსენიებული გენუელი და ლომბარდიელი ვაჭრები, თუმცა ამ უკანასკნელთა სახელით ხშირად მოქმედებდნენ ფლორენციელი და ვენეციელი ვაჭრები. დასახელებული წყარო ასევე ავლენს, რომ XV საუკუნის პირველ ნახევარშიც კი განსაკუთრებით ოციან წლებში, იტალიელებს ინგლისთან საკმაოდ ინტენსიური სავაჭრო ურთიერთობა ჰქონდათ.

§ 7. ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ესპანეთთან და ნიუფაუნდლენდთან

ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ესპანეთთან ოფიციალურად ჩანს 1403 წლიდან, როცა დაიდო შეთანხმება ინგლისსა და კასტილიას შორის. ამ შეთანხმების ძალით ესპანელებს მიენიჭათ ინგლისთან სავაჭრო ურთიერთობის უფლება, ამიერიდან ესპანელ ვაჭრებს შეეძლოთ უშიშრად და მშვიდობით თავიანთი საქონლით ინგლისში გამგზავრება და შინ დაბრუნება, როგორც ხმელეთით ისე ზღვით [82. 356]. ასე რომ მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობა გარანტირებული იყო.

ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტები“ საკმაო ცნობებს იძლევა ინგლისის ესპანეთთან სავაჭრო ურთიერთობების შესახებ. ამ მხრივ, საინტერესოა 1489 წლის 16 თებერვლის აქტი. ამ დოკუმენტში მოხსენიებულნი არიან ესპანელები, რომელნიც თავიანთი სამხედრო გემებით მონაწილეობას ღებულობენ ინგლისელებთან ერთად ჩრდილოეთისა და ბამასიის ბაზრობაზე და მათ გუშაგობისათვის ინგლისელებმა გადაუხადეს გარკვეული გასამრჯელო [1. 201].

აღნიშნულ აქტში ჩანერილია: „ღმრთის ნყალობით სპეციალური დანიშნულების გემები მშვიდობით დაბრუნდნენ ბამასიდან და ჩრდილოეთის ბაზრობიდან, ხოლო კონდუიტის მიხედვით მათ საქონელზე გადასახადი შეადგენდა 355 გირვანქა სტერლინგზე მეტს, ასევე საქონელზე, რომელიც ჩამოიტანეს გემებით, მათთან ერთად აღნიშნული ბაზრობებიდან, ხოლო ამ გემებზე იყვნენ მერსერები იულიან პეტონი და მისი დამხმარე ბაკალეით მოვაჭრე ჰიუ რიდინგი“.

ჩვენი გემების მეზღვაურებმა – გრძელდება ამ აქტში რომელიც დიდი ხანია გემებზე მსახურობენ და იყვნენ რეისში, ხარჯი გასწიეს, ამიტომ თითოეულს უნდა გადაუხადონ ჯილდო 2 შილინგი ვერცხლი, ასევე, დაწესებული წესის მიხედვით, ოფიცრებს, კაპიტნებსა და გემების სხვა წევრებს უნდა მიეცეს ჯილდო [1. 201].

ამავე კრებაზე გადაწყდა, რომ უილიამ ვამპიეჯს (როგორც ჩანს ის იყო ერთ-ერთი სამხედრო გემის კაპიტანი – ი.ბ.) გულმოდგინების გამოჩენისათვის და გემების მშვიდობით ჩამოყვანისათვის მისცეს ჯილდოდ 100 მარკა ვერცხლი.

ხსენებულმა კრებამ დაანესა ტვირთის გადაზიდვაზე შემდეგი ანაზღაურება:

1. ესპანელებს – თითოეულს 11 შილინგი,
2. მიშელს (ფრანგი) – 23 გირვანქა სტერლინგი, 12 შილინგი და 4 პენსი,
3. ანსელის (ფრანგი) 23 გირვანქა სტერლინგი, 12 შილინგი და 4 პენსი,
4. ვამპეიჯს – 100 მარკა,
5. მეზლვაურებს – 30 გირვანქა სტერლინგი,
6. ზელანდიის კარჭაპებს – 4 გირვანქა სტერლინგი,
7. 8 კარჭაპს – 5 გირვანქა სტერლინგი, 6 შილინგი და 8 პენსი [1. 202].

რადგან სიაში მეზლვაურები ცალკე არიან მოხსენიებულნი, საფიქრებელია, რომ უცხოელები (ესპანელები, ფრანგები) ალბათ იყვნენ ოფიცრები, ვინაიდან კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ უნდა დაენესებინა გასამრჯელო ოფიცრებისა და კაპიტნებისათვის. კაპიტანი უილიამ ვამპეიჯი სიაში ცალკეა ნახსენები, მაშასადამე ესენიც მოხსენიებული ესპანელებიც, ალბად ოფიცრები იყვნენ და მსახურობდნენ ესპანელთა სამხედრო გემზე.

1526 წლის წერილში შეტანილია ცნობა იმის შესახებ, რომ ინგლისელები ენეოდნენ ვაჭრობას ესპანეთში, ასევე ესპანელებიც ჩადიოდნენ სავაჭროდ ინგლისში. ამასთანავე უცხოელი ვაჭრები თურმე ზოგჯერ არაკეთილსინდისიერად ეპყრობოდნენ ინგლისელ ვაჭრებს და ამიტომ, იყო შემთხვევები, როცა ინგლისელები მათ ბოიკოტს უცხადებდნენ. სწორედ ასეთი შემთხვევაა აღწერილი ამ წერილში [1. 733].

აღნიშნული კუთხით აღსანიშნავია შემდეგი წყაროც. 1526 წელს ზღვის გაღმა მხრიდან გამოუგზავნიათ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიისათვის ეს წერილი, რომელშიაც ეწერა: „კეთილშობილო ბატონო! გაცნობებთ იმ დიდ შეურაცყოფათა და უსიამოვნებათა შესახებ, რაც მიაყენეს ჩვენი კომპანიის ვაჭრებს: ჯონ ლოკს, გრეშემს, ტომას პერნოინტუს, პიტერსა და სხვებს ესპანელებმა – მარტინ, პიტერ და ლუიი ლოპესებმა“ [1. 733].

ამასთან დაკავშირებით, კომპანიის კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ ინგლისელ ვაჭრებს აკრძალვოდათ რაიმე ეყიდათ ან ენარმოებინათ გარიგებები ესპანელებთან, როგორც მათ ქვეყანაში, ისე ინგლისში, 40 გირვანქა სტერლინგის ჯარიმის მუქარით. „ჩვენმა ძმებმა უნდა იცოდნენ ამის შესახებ და ბოიკოტი უნდა გა-

მოუცხადონ ამ ბოროტმოქმედებას" – ნათქვამი იყო კომპანიის დადგენილებაში [1. 733, 734].

ამავე წლის 6 აგვისტოს ჩატარდა მერსერთა კორპორაციის კრება, რომელზედაც გამოაცხადეს: „მილორდ-მერისა და სიტის თემთა საბჭოს ოლდერმენების ბრძანებითა და თემთა საბჭოს აქტით ჩვენი კორპორაციის ყველა თავისუფალმა ვაჭარმა არ უნდა გაყიდოს, იყიდოს, ისესხოს ფული, აწარმოოს რაიმე გარიგება ესპანელებთან ჯარიმის მუქარით" [1. 734]. ცხადია, ეს მოასწავებდა სავაჭრო ბოიკოტს უცხოელი ვაჭრების მიმართ.

როგორც ირკვევა, ინგლისელთა სავაჭრო ურთიერთობა ესპანეთთან არ იყო ისეთი სისტემატიური ხასიათის, როგორიც ნიდერლანდებთან და სხვა ქვეყნებთან, მაგრამ, ცხადია, მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობა იყო XV საუკუნის დასასრულსა და XVI საუკუნის პირველ ნახევარში.

მეტად საინტერესოა ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობა ახლად აღმოჩენილ მიწებთან, კერძოდ ნიუფაუნდლენდთან, რაც ასახულია მერსერთა „საბჭოს აქტებში“.

1520 წლის 7 მარტს ვაჭარ-ავეანტიურისტთა საერთო კრებაზე კომპანიის მამასახლისებმა გამოაცხადეს, რომ ლორდ-კარდინალმა (უოლსიმ) კომპანიის მმართველს ჯონ ჰევსტერს გადასცა მეფის ბრძანება იმის შესახებ, რომ ლონდონისა და სხვა ქალაქების (ნიუ იორკის, ნორიჯის – ი.ბ.) ავეანტიურისტებმა განახორციელონ მოგზაურობა ნიუფაუნდლენდზე. ამოტომ სხვადასხვა კორპორაციის მამასახლისები შეიკრიბნენ მათ ჰოლში და წაიკითხეს მეფის ინსტრუქცია [1. 525., 211, 150]. აი, რა ეწერა მასში:

1. „მეფე და მილორდ კარდინალი, სამეფო საბჭოს თანხმობით თვლის, რომ მეფის დიდებისა და ქვეყნის საერთო კეთილდღეობისათვის უნდა განხორციელდეს მოგზაურობა ნიუფაუნდლენდზე (ე.წ. found land).
2. მეფეს სურს, რომ ეს მოგზაურობა წამოიწყონ ლონდონელმა ვაჭარ-ავეანტიურისტებმა და აღჭურვონ 5 გემი. მეფე კი გასცემს განკარგულებას მათი ეკიპირების შესახებ, ხოლო გემების შემადგენლობის ხარჯები (იგულისხმება მეზღვაურთა ჯამაგირი -ი.ბ.) ერთი წლით უნდა იკისროს კომპანიამ.
3. მეფეს სურს, რომ ლონდონის სიტიმ, როგორც დედაქალაქმა უნდა წააქეზოს სხვა ქალაქებიც, რათა მათ მოამზადონ გემები ამ მოგზაურობისათვის, სწორედ ისევე

როგორც ქალაქ ბრისტოლმა, რომელმაც გვაუნყა მის მიერ 2 გემის მომზადების შესახებ.

4. და უკეთუ მეფის სურვილი შესრულდება, მაშინ მეფე ჰპირდება მათ (კომპანიის ვაჭრებს, რომ იქ (ნიუფაუნდლენდზე – ი.ბ.) 10 წლის განმავლობაში არავინ, არც ერთი ეროვნება არ ივაჭრებს გარდა ინგლისელებისა.
5. კომპანიის მამასახლისებმა უნდა მოიტანონ მათი პასუხი მომდევნო ოთხშაბათისათვის [1. 525].

საკითხის საბოლოო გადასაწყვეტად იმავე წლის 23 მარტს ჩატარდა მერსერთა კორპორაციის საერთო კრება, მასზე განიხილეს ვაჭარ-ავანტიურისტებისათვის ახალ აღმოჩენილ მიწებზე მოგზაურობისათვის მინდობილი გემების მომზადების საკითხი. გადაწყდა, რომ ნდობით აღჭურვილი 8 პირი ტომას სეიმური (ოლდერმენი), მაიკლ ინგლიში (ოლდერმენი), ჰიუ კლოპტონი, ტომას პინდი, რიჩარდ გრემში, ალექსანდერ პლიმლი, რონალდ პილი და რობერტ კოლერი უნდა მოლაპარაკებოდნენ ჰოპტონს და უილიამ გონსტონს, რომელთაც ქონდათ გამოცდილება, თუ რამდენი სურსათის და ხარჯების (ფულის) მარაგი იყო საჭირო ერთ წლის მანძილზე მეზღვაურთათვის. როცა ნდობით აღჭურვილი ეს პირები ამას გაარკვევდნენ, მაშინ მათ ექნებოდათ სრული უფლება, დაეხმებინათ კორპორაციის თითოეული წევრი გადასახადის იმ რაოდენობით, რომელსაც საჭიროდ ჩათვლიდნენ[1, 527].

ჩანს აქ დასმული საკითხი მალე გაირკვა და უკვე 1520 წლის 10 აპრილს მერსერთა კორპორაციამ თანხმობა განაცხადა მეფისა და ლორდ კარდინალის თხოვნაზე და მზად იყო გადაეხადა 200 მარკა იმ ხარჯებისათვის, რაც საჭირო იყო ახლად აღმოჩენილი მიწებზე მოგზაურობისათვის[1. 527].

ამრიგად, აქ მოტანილი დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ ინლისელი ვაჭრები აწყობდნენ ვაჭრობას ახალ აღმოჩენილ მიწებზეც. მეფე ითხოვდა ვაჭარ-ავანტიურისტებისაგან გემების მომზადებას, რაზეც ლონდონელმა ავანტიურისტებმა თანხმობა განაცხადეს ასევე მერსერთა კორპორაცია, რომელიც შედიოდა ავანტიურისტთა ჯგუფში მზად იყო გაეღო სახსრები მეზღვაურთა სურსათის მარაგისა და ჯამაგირისათვის. ასევე საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ბრისტოლელმა ვაჭრებმა უკვე მოამზადეს გემები მოგზაურობისათვის, სამაგიეროდ მეფის ხელისუფლება ჰპირდებოდა ვაჭ-

რებს, რომ უზრუნველყოფდა 10 წლის განმავლობაში ახლად აღმოჩენილ მინაზე მხოლოდ ინგლისელების ვაჭრობას.

როგორც ვხედავთ, ინგლისის სამეფო კარი დაინტერესებული იყო ინგლისელთა ვაჭრობით ნიუფაუნდლენდზე. თუ XVI საუკუნის ბოლომდე ინგლისელი მეზღვაურები და მეკობრეები კმაყოფილდებოდნენ იმით, რომ ძარცვავდნენ ესპანელი კოლონიზატორების გემებს საზღვაო გზებზე და დროდადრო ძარცვავდნენ მათ კოლონიებს ახლად აღმოჩენილ მინებზე, შემდგომ პერიოდში ინგლისელთა მთავარ მიზნად იქცევა ახლად აღმოჩენილი მინების დაპყრობა, სადაც მათ შეეძლოთ კაპიტალისტური მანუფაქტურის პროდუქციის გასაღება და კოლონიების დაარსება [195, 153].

პირველი ცდა ინგლისელების დაფუძნებისა ჩრდილოეთ ამერიკაში დაკავშირებულია ფრობიშერისა და გილბერტის სახელთან, რომელთაც 1574-1583 წლებში დაიპყრეს კუნძული ნიუფაუნდლენდი, ხოლო ერთი წლის შემდეგ უოლტერ რელიმ დაარსა ჩრდილოეთ ამერიკაში ვირჯინიის კოლონია [199, 266]. 1616 წელს უოლტერ რელიმ მიიღო უფლება ექსპედიცია მოეწყო სამხრეთ ამერიკაში ოქროს საძებნელად, მაგრამ იგი იქიდან ხელცარიელი დაბრუნდა და მას თავიც მოჰკვეთეს [136, 178].

ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტების მიერ ნიუფაუნდლენდზე 1520 წლის მოგზაურობამ ნიადაგი მოამზადა ინგლისის შემდგომი კოლონიური დაპყრობებისათვის.

თავი II. ინგლისელ ვაჭართა საქველმოქმედო საქმიანობა

§ 1. ინგლისის ვაჭართა ქველმოქმედებანი

XV საუკუნის დასასრულსა და XVI საუკუნის დამდეგს ინგლისის სამეფოს ხელში გადავიდა საგარეო ვაჭრობის მონოპოლია და ამ დროისათვის სავაჭრო ურთიერთობა დაამყარა 16-მდე სახელმწიფოსთან [50. 163 – 191]. მან საშუალება მისცა ინგლისელ ვაჭრებს გასცნობოდნენ სხვადასხვა ხალხის კულტურას, გადმოეტანათ და ესწავლათ ბევრი რამ მათგან.

ინგლისელმა მდიდარმა ვაჭრებმა თავიანთ ქვეყანას დაუტოვეს მშვენიერი არქიტექტურით ნაგები დიდი ქვითკირის სახლები, ლამაზი ეკლესიები, სკოლები და ბიბლიოთეკები [113. 90. 91].

XV საუკუნეში ვაჭართა კლასს მნიშვნელოვანი და საპატიო ადგილი ეჭირა ინგლისის ქალაქების ცხოვრებაში. მატერიალური ცხოვრების მაღალი დონე და მდიდრულად მოწყობილი სახლები საშუალებას აძლევდა ვაჭრებს მიეღოთ საპატიო სტუმრები. ჩვენამდე მოაღწია ცნობამ, რომ 1461 მეფე ედუარდ IV –ეს ბრისტოლში მოუწყეს საზეიმო შეხვედრა. იგი, როგორც საპატიო სტუმარი, მიიპატიჟა ვაჭარმა უილიამ კენინგემმა. მისი სახლი მდებარეობდა ქალაქის გარეთ. ის აუშენებიათ XIV საუკუნის ბოლოს და მოწყობილი ყოფილა თანამედროვეობის კვალობაზე: ქვედა სართულის იატაკი მიწისა იყო, სახურავი კრამიტისა, მეორე სართულის ფანჯრები ფერადი შუშისა ყოფილა. ვაჭარს ჰქონდა უამრავი ძვირადღირებული ჭურჭელი. განსაკუთრებით ძვირფასი ყოფილა მისი სახლის კედლების მოხატულობა და შუშები [82. 332].

ამასთანავე, ვაჭართა საქმიანობა დაკავშირებული იყო კაპიტალისტური წარმოების პირველ ელემენტებთან. ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი ბურჟუაზიის შეგნებაში დიდი ცვლილებები ხდებოდა, რაც მათ მრავალმხრივ საქველმოქმედო საქმიანობაშიც გამოიხატებოდა.

ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტები“ შეიცავს უამრავ ცნობებს ვაჭართა ქველმოქმედების შესახებ.

როგორც წესი ლონდონის მერსერთა ვაჭრები ანდერძით გადასცემდნენ ხოლმე კომპანიას: ძვირფას ნივთებს, ფულს, საცხოვრებელ სახლებს, მიწებს. გამოყოფდნენ მატერიალურ სახსრებს ქალაქში სახლის, ეკლესიის თუ გალავნის მშენებლობასთან დაკავში-

რებით. ისინი უშუალო მფარველობას უწევდნენ დავრდომილთა თავშესაფარს (მოხუცებულთა სახლი) ე.წ. უიტიנגტონის კოლეჯს, რომელიც დახმარებისათვის ყოველთვის მიმართავდა ვაჭართა კომპანიას. ხოლო ეს უკანასკნელი არაერთგზის იხილავდა მათ საკითხებს თავის კრებებზე. ლონდონელი ვაჭრები დიდ დახმარებას უწევდნენ ავადმყოფებს, ობლებს, მარტოხელებს და კომპანიის მძიმე მდგომარეობა მყოფ წევრებს. მაგრამ საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ვაჭრები დახმარებას უწევდნენ არა მარტო თავიანთი კომპანიის წევრებს არამედ, საერთოდ გაჭირვებაში მყოფ ქალაქის მოსახლეობასაც.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ვაჭართა დაინტერესება სწავლა-განათლების საქმით. ამ მხრივ საინტერესოა 1510 წლის ერთ-ერთი დოკუმენტი, რომელიც გვაუწყებს, რომ ამ წლის 15 აპრილს მამასახლისთა და ასისტენტთა კრებაზე მამასახლისებმა ტომას სეიმურმა და ტომას ბოლდრიმ განაცხადეს, წმინდა პავლეს დეკანტან თავიანთი მოლაპარაკების შესახებ, რომელიც შეეხებოდა, გრამატიკული სკოლის დაარსებას წმინდა პავლეს ეკლესიის ეზოში. წმინდა პავლეს დეკანი მოხარული იყო კომპანიასთან კავშირით და სურდა, დაერწმუნებინა ვაჭრები, რომ სკოლის დაარსება კარგი საქმე იქნებოდა. მან მოიტანა სია იმ მინებისა, მათი წლიური შემოსავლის აღნიშვნით, რომელთა გადაცემას ითხოვდა სკოლისათვის. აი, ასლი ამ ბილისა, მინებია ბეკინ გემშირში:

1. უესტონ ტიურვილი, წლიური შემოსავალი 21 გირვანქა, 11 პენსი.
2. ასტონ კლინტონი – 6 გირვანქა, 17 შილინგი, 6 პენსი,
3. შირინგტონი – 7 გირვანქა, 17 შილინგი, 6 პენსი,
4. კემბრიჯშირში: 4 ბარტონი – 6 გირვანქა, 17 შილინგი, 6 პენსი
5. პერტფორდშირში: 5 ბარტონი – 8 გირვანქა სულ 35 გირვანქა, 11 შილინგი და 9 პენსი [1. 363].

ზემოთ მოყვანილ ბილში ჩამოთვლილი იყო მინები, მათი წლიური შემოსავლის მითითებით.

ვაჭართა კომპანიის ნაკისრი ვალდებულება შემდეგია:

1. ჩვენ წერდნენ ვაჭრები, - უნდა ეუხადოთ წლიურად 50 გირვანქა.
2. 20 გირვანქა უნდა გადაეუხადოთ ლონდონში არსებულ მინებზე

3. უნდა დავიცვათ მიწები შაირებში რეპარაციის გადახდა-საგან, უკეთუ მას მოითხოვენ მერსერებისაგან
4. თავის მხრივ დეკანი უმატებს: 10 მარკას ყოველწლიურად მათ მიწების შენახვისათვის შაირებსა და ლონდონში.

როცა კომპანია დარწმუნდა, რომ წმინდა პავლეს დეკანი მათ მიმართ კარგად იყო განწყობილი, ყოველივე ამაზე დათანხმდა [1. 363].

ვფიქრობთ, ამ წყაროდან ყველაფერი ნათელია. უდავოა ვაჭრები დაინტერესდნენ სკოლის დაარსებით, რომელიც უკვე 1512 წელს 153 ბავშვისათვის გაიხსნა წმინდა პავლეს ტაძართან სკოლის ორგანიზება და მასზე მზრუნველობა იკისრეს მერსერებმა [1. 8: 211. 109].

ლონდონელ ვაჭართა საქველმოქმედო საქმიანობა დაკავშირებული იყო მათ შეგნებაში მომხდარ ღრმა სოციალურ და ფსიქოლოგიურ ცვლილებებთან. „ზღვის გაღმა ფართო სავაჭრო საქმიანობამ, ახალი ბაზრების გაცნობამ დიდი ცვლილებები შეიტანა ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი ბურჟუაზიის შეგნებაში. ვაჭართა შორის ჩნდება დაინტერესება. განათლების, ლიტერატურის მიმართ, ისინი მზრუნველობას იჩენდნენ ქალაქის კეთილმოწყობაზე და კორპორაციის წევრების კეთილდღეობაზე“ [211.109].

მერსერთა კომპანია თავის მოღვაწეობაში დიდ ადგილს უთმობდა ანდერძით ქონების დატოვებას. 1474 წელს ლედი უიჩმა ანდერძით დაუტოვა კომპანიას ძვირფასი ლანგარი, ხოლო მის მეუღლეს ყოველ წელს უნდა გაემართა სადილი მისი სულის მოსახსენიებლად 40 წლის მანძილზე. ამასთანავე ყველა ამ ღვთის მსახურებას უნდა დასწრებოდნენ კომპანიის მამასახლისები. გარდა ამისა, ლედი უიჩის სურვილით, კომპანიის ორ თაობას უნდა მოეხსენებინათ მისი სახელი ყოველწლიურ ღოცვებში. ლანგარი კომპანიას უნდა შეენახა სამუდამოთ და არაერთარ შემთხვევაში (უდავოა, ეს ლანგარი იყო კეთილშობილი ლითონისაგან დამზადებული – ი.ბ.) არ უნდა გაეყიდათ. გარდა ლანგარისა, საჩუქრებს შორის მოხსენიებულია: ორი ვერცხლის თასი მოოქრული თავსახურით, რომელიც მორთული იყო სხვადასხვა ორნამენტებით (ძვირფასი ინკურსტაციით), ორი მოოქრული ვერცხლის ტოლჩა, ორი ვერცხლის მოოქრული ტაშტი, სუფთა ვერცხლის გარნიტური ნაყიდი ზღვის გაღმა რომელშიც შედიოდა: ორი სანვენე, დიუჟინი ლანგარი და დიუჟინი კოვზი [1. 285., 211. 60,61].

გარდა ამისა, კომპანიის მამასახლისები უნდა მოლაპარაკებოდნენ ლედი უიჩს მისი სახლის კომპანიისათვის გადაცემის თაობაზე, მაგრამ თუ მას სახლის აშენება არ ჰქონდა დასრულებული, მაშინ არაფერს ეტყოდნენ მას ამის თაობაზე [1. 280].

დოკუმენტში არ ჩანს როგორ გადაწყდა სახლის კომპანიისათვის გადაცემის საკითხი, მაგრამ ერთი რამ ცხადია: მერსერთა კომპანიამ მიიღო ლედი უიჩისაგან დიდძალი ძვირფასი ნივთები, ხოლო სანაცვლოდ ლედი უიჩი მოითხოვდა მხოლოდ მისი სულის მოხსენებას ლოცვებში [1. 285, 211. 61].

მერსერები პუნქტუალურად იცავდნენ ანდერძის პირობის შესრულებას. უკეთუ ანდერძის მიხედვით კომპანიას ევალებოდა გარდაცვლილის პატივსაცემად წირვის გადახდა, მაშინ ხაზინა გამოუყოფდა, ხოლმე ყოველწლიურად სახსრებს ანდერძის აღმსრულებელს, რათა შეესრულებინა წირვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში წირვას იხდიდა ანდერძის აღმსრულებელი თავისი ხარჯით მ[1. 285].

1475 წლის 14 მარტს კომპანიის მმართველთა კრებაზე გამოცხადდა, რომ ვინმე უილიამ ჰინდი კომპანიის მამასახლისებისაგან ყოველწლიურად ღებულობდა გადასახადს – 6 შილინგისა და 6 პენსის ოდენობით ჯონ აბოტის სულის მოსახსენებლად გამართული წირვისათვის. გადაწყდა, რომ ამიერიდან „არაფერი არ მიიცემა ჩვენგან“. არამედ მან თავისი ხარჯით უნდა ჩაატაროს ყველა წირვა, როგორც ანდერძის აღმსრულებელმა.

კრებაზე გადაწყდა, კვლავ შეისწავლონ ჯონ აბოტის ანდერძი და თუ მასში დანერილი იქნებოდა იმის შესახებ, რომ კომპანია მიცვალებულს (თავისი ხარჯით) უნდა გადაუხადოს წირვა, მაშინ კომპანია გადაიხდიდა სინდისიერად, მაგრამ თუ არ იქნებოდა მოხსენიებული მაშინ უილიამ ჰინდის უნდა გადაეხადა წირვა თავისი ხარჯით [1.93]

იმავე წლის 22 მარტის დოკუმენტი კი გვაუწყებს ანდერძით ფულის გადაცემას კომპანიისათვის.

მიღებული წესის შესაბამისად კრებაზე ჯონ დონმა კომპანიას წარმოუდგინა თანხა 240 გირვანქა სტერლინგის ოდენობით, რომელიც გარდაცვლილმა მერსერმა რობერტ გრეგორიმ ანდერძით დაუტოვა კომპანიას, რათა ეს თანხა გადასცემოდა მამასახლისებს, რომელთაც უნდა დაეხარჯათ აქედან ყოველწლიურად ფული შემდეგი საჭიროებისათვის:

1. მამასახლისებმა უნდა ნახონ წესიერი მღვდელი. მისი სულის მოსახსენიებლად, ანდერძის აგებისათვის ოლდერმენბერის ეკლესიაში და უნდა გადაუხადონ მას ყოველწლიურად 6 გირვანქა, 13 შილინგი და 6 პენსი.
2. ყოველწლიურად რობერ გრეგორისათვის უნდა გადაიხადონ ამ ეკლესიაში წირვა და დახარჯონ ამისათვის 33 შილინგი და 4 პენსი, რომელიც უნდა მისცეს მღვდელს და კლერკს. და იყიდონ პური, ლუდი, ღვინო რომ გაუშასპინდლდნენ მღვდელს, კლერკს, მერს, ლონდონის კამერჰერს და კომპანიის იმ წევრებს რომლებიც მივიდნენ წირვაზე
3. მნათესათვის და სანთლებისათვის, რომელთაც გამოიყენებდნენ, უნდა გაეღოთ 20 შილინგი
4. მერისათვის უნდა გადაეხადათ მისი წირვაზე დასწრებისათვის 6 შილინგი და 8 პენსი.
5. ქალაქის ციხისთვის, ჩემბერლენისათვის უნდა მიეცათ 3 შილინგი და 4 პენსი.
6. კომპანიის კურიერისათვის უნდა მიეცათ 20 პენსი.
7. ლარიბ-ლატაკთა დახმარებისათვის უნდა გამოეყოთ ყოველწლიური დახმარება 20 შილინგის ოდენობით [1. 93].

ამრიგად, მერსერთა კომპანია დიდ ყურადღებას უთმობდა რელიგიურ დღესასწაულებზე ეკლესიაში მის წევრ ვაჭართა დასწრებას.

1476 წლის 18 დეკემბერს კრებაზე გადაწყდა, რომ წესის მიხედვით, კომპანიის ყოველი წევრი თან უნდა ხლებოდა მამასახლისებს, რათა ქალაქის მერთან ერთად წასულიყვნენ წმინდა პავლეს ეკლესიაში მე-12 დღეს და სხვა დღესასწაულებზე. აბრეშუმის მანტიებში გამოწყობილ მამასახლისებს თვალყური უნდა ედევნებინათ, რათა წესისამებრ შესრულებულიყო ყველაფერი რელიგიურ დღესასწაულებზე. რომლებზეც დასწრება სავალდებულო იყო ჯარიმის მუქარით. ეს ფაქტი ნათლათ ავლენს, თუ როგორი მნიშვნელოვანი იყო ვაჭრებისათვის ღვთის მსახურება.

ლონდონელი ვაჭრები განსაკუთრებით თაკილობდნენ, როცა გარდაცვლილ ვაჭარს მისი ხელმოკლეობის გამო არ მიასვენებდნენ ეკლესიაში. ისინი ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ კომპანიის ყოველი გარდაცვლილი წევრისათვის ღირსეულად აეგოთ წესი და პატივით დაეკრძალად. ეს კარგად ჩანს დასახელებული დოკუმენტებიდან, რომელშიც შემდეგს ვკითხულობთ: თუ კომ-

პანიის წევრთაგან ვინმე მოკვდებოდა მაშინ იგი უნდა წაესვენებინათ ეკლესიაში წესის აგებისათვის, რადგან გახშირდა შემთხვევები, როცა სიღარიბის გამო გარდაცვლილს არ მიასვენებენ ეკლესიაში ეს კი არცხვენდა კომპანიას. „ამიტომ გადაწყდა (ასეთი რამ რომ არ მოხდეს) როცა კომპანიის წევრთაგან ვინმე მოკვდება იგი აუცილებლად უნდა წაასვენონ ეკლესიაში. ხოლო, ვინც შეაფერხებს (მის გადასვენებას ეკლესიაში) – მან უნდა გადაუხადოს მამასახლისებს ან ერთ-ერთ მათგანს 3 შილინგი და 4 პენსი. ხაზინაში მას უნდა შეეტანა 20 პენსი, ხოლო ეს თანხა კი უნდა დარიგებოდა იმათ, ვინც წაასვენებდა მიცვალებულს ეკლესიაში“ [1. 95].

ასეთი ჰუმანიტარული აქტის გვერდით, კომპანიას მკაცრი განაჩენი გამოჰქონდა მათ მიმართ, ვინც ვალგადაუხდელი მოკვდებოდა. ასეთ შემთხვევაში მიცვალებულს, თუნდაც ის მამასახლისი ყოფილიყო, ეკლესიის გარეთ დატოვება ელოდა. მის ნათელსაყოფად მივმართავთ წყაროს. ერთ-ერთ მამასახლისს როჯერ ბეისფორტს ჰქონდა ვალი 20 მარკის ოდენობით. მან ეს თანხა თავის სიცოცხლეში ვერ გადაიხადა, გარდაიცვალა და დარჩა ვალი. მისმა მეუღლემ საერთოდ უარყო ამ ვალის არსებობა. მაშინ მერსერთა კორპორაციამ გამოიტანა გადაწყვეტილება, ვინც თავის დროზე არ გადაიხდიდა ვალს ორმაგად დააჯარიმებდნენ, ხოლო ბეისფორდის ცხედარი არავის არ უნდა წაესვენა ეკლესიაში და არ მიეცილებინა საფლავამდე, წინაარმდეგ შემთხვევაში დამრღვევს დააჯარიმებდნენ 10 გირვანქა სტერლინგით. მაშინ ბეისფორდის ანდერძის ერთ-ერთი შემსრულებელი და მისი სიძე მივიდნენ და დაპირდნენ ამ ვალის (20 მარკა) გადახდას. კორპორაციამ მხოლოდ ამის შემდეგ დართო ნება დაესაფლავებინათ იგი [1. 436, 211.82].

ეს დოკუმენტი, გარდა იმისა, რომ ადასტურებს ზემოთ გაკეთებულ დასკვნას, ასევე გვისურათებს, თუ რამდენად დიდი სასჯელი იყო ეკლესიის გარეთ მიცვალებულის დატოვება, რასაც მიმართავდნენ უკიდურეს შემთხვევაში, მაგალითად როცა გარდაცვლილის ვალი არ იქნებოდა დაფარული. ამიტომ ყველა ღონეს ხმარობდნენ გარდაცვლილის ახლობლები ჯერ გადაეხადათ ვალი და შემდეგ მიცვალებულისათვის წესისამებრ მიეგოთ პატივი. რაც შეეხება კომპანიას მას სამარცხვინო საქმედ მიაჩნდა მიცვალებულის ეკლესიის გარეთ დატოვება; აღნიშნული მკაცრი გადაწყვეტილების შედეგი კარგად ჰქონდა კომპანიას გათვლილი. მას შესანიშნავად ესმოდა, რომ არავინ მორწმუნეთაგანი არ დაეტოვებდა თავის მიც-

ვალეზულს დაუსაფლავებელს და იძულებული იქნებოდა, ბოლის-
დაბოლოს შეესრულებინა კომპანიის მოთხოვნა.

1481 და 1501 წლებით დათარიღებული დოკუმენტები გვაუწყებენ კომპანიისათვის მერსერთა მიერ ანდერძით ძვირფასი ნივთებისა და ფულის დატოვების შესახებ.

1481 წლის 18 მარტს მერსერთა საერთო კრებაზე წაიკითხეს მემორანდუმი საიდანაც ირკვევა, რომ ლონდონის ყოფილი ოლდერმენი და მერსერი ტომას ილომი გარდაიცვალა და კომპანიას ანდერძით დაუტოვა 5 გირვანქა სტერლინგის ღირებულების ძვირფასი თასი. იგი განკუთვნილი იყო საკურთხეველის მოსართავად ილომის საფლავის ზემოთ მერსერთა კუთვნილ წმინდა ტომასის სამლოცველოში. ანდერძის აღმსრულებლებს მაისის ბოლო დღეს უნდა გადაეცათ ეს ნაანდერძევი ოლდერმენ ტეიტუსისათვის და შერიფ ოლდერმენ ჯონ ფიშერისათვის და მამასახლისებისათვის – ნიკლას ოლივენ ტეიტუსისა და ტომას ჰორუსათვის გადასცემ ნივთებს შეადგენდა: ვერცხლის თასი, ძვირფასი თვლებით მორთვილი 26 უნციის წონის ვერცხლის ჯვარი, რომლის თითო უნციის ღირებულება იყო 4 შილანგი [1. 286].

გარდა ამისა, ანდერძის აღმსრულებელმა თავიანთი ნებით მიართვეს მამასახლისებს მღვდლისათვის გადასაცემად: წითელი სატინის სამოსელის კომპლექტი, რომელიც უნდა ჩაეცვა მღვდელს გარდაცვლილის პატივსაცემად გადახდილი პანაშვიდის დროს. სამოსელი, როგორც სხვა ნაანდერძევი, უნდა შეენახათ სამლოცველოში. სამოსელის ღირებულება შეადგენდა 5 მარკას, ანდერძის აღმსრულებლებმა გადასცეს მამასახლისებს სამოსელის კარგად შენახვისათვის 26 შილინგისა და 11 პენსის ღირებულების ყუთი მემორანდუმის ასლი გადაეცა ანდერძის აღმსრულებლებს. [1. 286].

მერსერები ანდერძით დატოვებული თანხიდან გარკვეულ სახსრებს გამოყოფდნენ ხოლმე მოცვალებულის კატაფალკის მოსართავად. უფრო მეტიც, როცა დაამზადებდნენ ახალ მდიდრულ კატაფალკს, ძველს გადასცემდნენ სხვებს, კომპანიის გარეთ მყოფ პირებს, რომელთაც არ ჰქონდათ კატაფალკის შეძენის საშუალება. ამას ისინი აკეთებდნენ უსასყიდლოდ [1. 294].

1501 წლის 25 სექტემბრის დოკუმენტი გვამცნობს, რომ, ოსტატმა გარდინერმა გარდაცვალების წინ დაუტოვა კომპანიას, ანდერძით 20 მარკა. თანხმოების შემდეგ კომპანიამ შეატყობინა მის მეუღლეს, რომ მამასახლისები შეასრულებდნენ ანდერძს: უნდა ეყიდათ შავი მდიდრული კატაფალკის გადასაფარებელი, რომელ-

ზეც უნდა დაედოთ მიცვალებულის იარაღი. ასევე გადანყდა, რომ, როცა დაამზადებდნენ ახალ კატაფალკს, მაშინ ძველი მიეცათ დასაკრძალავად კომპანიის არა წევრებისათვის, (საფიქრებელია ღარიბებისათვის – ი.ბ.) [1. 249].

მერსერები იმდენად მდიდარი ვაჭრები იყვნენ, რომ კომპანიას ანდერძით სახლსაც კი უტოვებდნენ, მაგრამ ამავე დროს ითხოვდნენ გარკვეული პირობების შესრულებას. ამ მხრივ ყურადღებას იმსახურებს 1505 წლის 18 ივნისით დათარიღებული დოკუმენტი, რომელიც გვაცნობს, რომ მერსერებმა ჯონ უენდმა კომპანიას ანდერძით დაუტოვა თავისი სახლი ჩიპსაიდში (ლონდონის რაიონი), რომელშიც ამჟამად ცხოვრობდა მეზაკალე ბატერი. ანდერძის პირობით, კომპანიას უენდის ვაჟისათვის უნდა ეხადა ყოველთვიური პენსია მთელი მისი სიცოცხლის განმავლობაში. კომპანიამ ანდერძის პირობა შეასრულა [1. 266].

1508 წლის 12 აგვისტოს დოკუმენტში კი საუბარია იმის შესახებ, რომ მერსერთა მამასახლისმა ჯონ ტეიტმა კომპანიას აცნობა შემდეგი: არის ერთი ახალგაზრდა, რომელიც ფიქრობს, მერსერთა კორპორაციას გადასცეს თავისი საცხოვრებელი სახლი, იმ პირობით, თუ კომპანია მისი გარდაცვალების შემდეგ ჩაატარებს ყოველწლიურად მის მოსაგონად და პატივსაცემად წირვას, რისთვისაც დაიხარჯებოდა 30 შილინგი. ამ საკითხის შესახებ გადანყდა, რომ ნდობით აღჭურვილი პირები: ჯონ ალენი, რიჩარდ ბერნი, უილიამ ბურვილი, ჯონ კიმი და ბერჯემინ დიგბი უნდა მისულიყვნენ ამ სახლის სანახავად და ყოველივე უნდა მოეხსენებინათ კომპანიის მამასახლისებისათვის [1. 316].

ამგვარად, მოტანილი დოკუმენტები საკმაო ფაქტებს გვაძლევენ მერსერთა ანდერძის შინაარსსა და მათ ქონებრივ სამდიდრეზე. რაც შეეხება კონკრეტულ ფაქტს, ანდერძით დატოვებული სახლის შემონმებაზე, კარგად გვიჩვენებს კომპანიის წინდახედულ მოქმედებას. მას აინტერესებდა, რას წარმოადგენდა ეს სახლი და რამდენად აკმაყოფილებდა ანდერძის პირობებს.

მერსერთა კორპორაციის ვაჭართა მიერ კომპანიისათვის ანდერძით ქონების დატოვება ერთეული შემთხვევა როდი იყო. ამის შესახებ წყაროებში ცნობები უხვად მოგვეპოვება. მაგალითად, 1512 წლის 21 მარტს რობერტ იმბერმა ანდერძით დაუტოვა კომპანიას ვერცხლის სამარილე და მოოქრული თავსახურიანი ვერცხლის თასი, 63 უნციის წონისა. იგი მოიტანა ანდერძის აღმსრუ-

ლებელმა, მერსერთა ჯონ ალენმა და ჩააბარა მერსერთა კომპანიის საცავში მამასახლისებს [1. 409].

1521 წლის 29 აპრილით დათარიღებულ დოკუმენტში საუბარია მერსერთა მიერ კომპანიისათვის ანდერძით ფულის გადაცემის შესახებ. მასში ჩანერილია: მამასახლისებმა განაცხადეს: კორპორაციის წევრი ითხოვს გაცნობით იმის შესახებ, რომ იგი უძღვნის საჩუქრად კომპანიის ხაზინას 300 გირვანქა სტერლინგის ოდენობის თანხას შემდეგი პირობით: კაპელანმა წესი უნდა აუგოს მის სულს. სია მისი მეგობრებისა, რომლებიც ჩანერილი იქნებოდნენ მოსახსენებელთა შორის, უნდა დადონ იქ, სადაც აწარმოებს კაპელანი ღმრთის მსახურებას. კაპელანს ჯამაგირი უნდა დაუწესდეს წელიწადში 6 გირვანქის, 13 შილინგისა და 4 პენსის ოდენობით. წირვა უნდა ჩატარდეს მერსერთა სამლოცველოში, ხოლო ვინც დაესწრება ამ ღმრთისმსახურებას, უნდა დაურიგდეს და გაუნანილდეს მათ 10 შილინგი.

უიტიგტონის კოლეჯის (დავრდომილთა თავშესაფარი) ღარიბებს, რომელნიც ილოცებენ, გარდაცვლილის სულისათვის უნდა მიეცეს შეწირულობა 6 შილინგი და 8 პენსის ოდენობით. გადანყდა, რომ ეს ანდერძი დაემტკიცებინათ საერთო კრებაზე [1. 529].

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, მერსერთა კორპორაციის წევრი ვაჭარი ანდერძით უტოვებდა ფულს კომპანიას მისი გარდაცვალების შემდეგ გარკვეული პირობის შესრულების მოთხოვნით: საინტერესოა, რომ ანდერძში გათვალისწინებულია დახმარება (10 შილინგი) იმათ მიმართ, ვინც დაესწრება მის პატივსაცემად გამართულ წირვა-ლოცვას და ასევე ყურადღების გარეშე არ არიან დატოვებულნი დავრდომილთა თავშესაფარის ღარიბები, რომელთაც უნდა მისცემოდათ გარკვეული თანხა (6 შილინგი და 8 პენსი). აქ განსაკუთრებულ ყურადღებასა და აღტაცებას იწვევს ვაჭართა მზრუნველობა ღარიბებისადმი, რომელიც ძალზე საგულისხმოა ჩვენი დროისათვისაც.

მერსერთა ქველმოქმედება იფარგლებოდა არა მხოლოდ თავიანთი კომპანიის წევრებზე, არამედ მათი მზრუნველობა ვრცელდებოდა ქალაქის მოსახლეობაზეც. ამის მაგალითად გამოდგება შემდეგი ფაქტები. 1520 წელს პურის მოუსავლიანობის გამო, როცა სიტიში მოსალოდნელი იყო შიმშილობა, მერსერთა კორპორაციამ იმსჯელა და ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი ლორდ-მერის, ოლდერმენისა და თემთა საბჭოს გადანყვეტილებას სახსრების გამოყოფის შესახებ, რათა შეეძინათ პროდუქტები და თავიდან აეცილე-

ბინათ მოსახლეობის შიმშილობა [1. 510]. ამ მხრივ საინტერესოა 1520 წლის 16 ოქტომბრის დოკუმენტი, რომელიც გვაუწყებს, რომ ლორდ-მერის დავალებით სიტყვაში შიმშილობის აღსაკვეცად, დაუყოვნებლივ მიეღოთ ზომები ქალაქის მოსახლეობის პროდუქტებით უზრუნველსაყოფად. ამ მიზნით გადაწყდა, რომ სიტყვაში დაებეგრათ სხვადასხვა კორპორაციები და სახელოსნოები 1000 გირვანქა სტერლინგამდე [1. 510].

მამასახლისების ბრძანებით, მერსერთა კორპორაციის ყოველ წევრს უნდა გადაეხადა ეს ნებაყოფილობითი გადასახადი. მერის, ოლდერმენისა და თემთა საბჭოს მიერ კორპორაცია უნდა დაებეგრილიყო 180 გირვანქა სტერლინგის თანხით. ამასთანავე ეს თანხა უნდა მიეცათ წმინდა ედუარდის მეორე დღეს. ამ თანხის დასაფარავად კომპანიის მამასახლისებს უნდა გადაეხადათ 1521 წელს 40 გირვანქა სტერლინგი, ხოლო 1522 წელს კიდევ 40 გირვანქა სტერლინგი წმინდა ედუარდის დღისათვის. მამასახლისთა ასისტენტებს უნდა გადაეხადათ თითო 26 შილინგი და 8 პენსი. გილდიის ყოველ წევრს 16 შილინგი და 8 პენსი, ხოლო თავისუფალ ვაჭრებს, თითო 8 შილინგი და 4 პენსი. [1. 510].

როგორც, ირკვევა, გადასახადის გადახდა შეეხო მერსერთა კორპორაციის ყველა წევრს, მათ შორის მამასახლისებს და მათ ასისტენტებს. კორპორაციის წევრთაგან არავის განუცხადებია უარი სიტყვის მოსახლეობის დახმარების გაღებაზე, რაც ადასტურებს მათ მაღალ შეგნებასა და ქველმოქმედებაზე ზრუნვას.

ლონდონელი ვაჭრები, განსაკუთრებულ მზრუნველობას იჩენდნენ ეკლესიის მშენებლობაზე. 1502 წლის 7 დეკემბერს დადგინდა, რომ მერსერთა კომპანიას უნდა გადაეხადა ეკლესიის მშენებლობაზე 66 გირვანქა სტერლინგი, 13 შილინგი და 4 პენსი. აქედან 33 გირვანქა, 6 შილინგსა და 8 პენსს, ესე იგი ნახევარს იხდიდა კომპანიის ხაზინა, ხოლო დანარჩენი თანხა უნდა განაწილებულიყო კომპანიის წევრებს შორის. ამ საქმისათვის კომპანიამ, გამოყო შემდეგი პირები: როჯერ ბურჩერი, უილიამ ლემბერდი, რობერტ ოკბორნი, ჯონ ესტონი და ტომას ტანსტელი, რომელთაც თვალყური უნდა ედევნებინათ თანხის შეკრებისათვის [1. 257; 211. 62].

აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ლონდონელი ვაჭრები ნებაყოფილობით, თავიანთი სურვილით, ანაწილებდნენ კომპანიის წევრებზე ეკლესიის მშენებლობისათვის შესაკრებ თანხებს.

ლონდონის მერსერთა კომპანიის ვაჭრებს მხედველობის არედან არ რჩებოდათ სკოლებზე ზრუნვა. მათ არა მარტო დაარ-

სეს წმინდა პავლეს ტაძართან სკოლა (1512 წ), არამედ ფიქრობდნენ სკოლის სასწავლო – აღმზრდელობით საქმიანობაზეც. მათ თვითონ შეადგინეს სკოლის „წესები“. 1512 წელს კომპანიამ დაამტკიცა ორდონანსების წიგნი, რომელიც არეგულირებდა სკოლის წესებს. 1523 წლის 16 ივნისს კომპანიამ დაადგინა; წმინდა პავლეს სკოლის წინამძღვარმა გამოაცხადა უკმაყოფილება იმის გამო, რომ სკოლა იყო გადატვირთული მონაფეებით, განსაკუთრებით პროვინციიდან ჩამოსულებით. გადაწყდა: მეურვეებს უნდა დაეთხოვათ სკოლიდან ყველა ზედმეტი მონაფე და მოითხოვეს, რომ წინამძღვარს ზუსტად დაეცვა, ორდონონანსის მიხედვით მოსწავლეთა ოდენობა [1. 568].

როგორც ჩანს, წმინდა პავლეს ტაძარს ბევრი მონაფე მოაწყდა. რამდენადაც ორდონანსის მიხედვით განსაზღვრული იყო მოსწავლეთა ოდენობა, ზედმეტი მონაფის მიღება იკრძალებოდა.

ახლა შევეხოთ ლონდონის მერსერთა კორპორაციის ერთ არსებით ნიშანს. როგორც ზემო თქმულიდან ჩანს, მერსერთა კორპორაცია წარმოადგენდა რელიგიურ ძმობას. კომპანიის წევრებს თავიანთ მოვალეობად მიაჩნდათ, დახმარება გაენიათ გაჭირვებაში მყოფი ამხანაგისათვის. უნდა ეკისრათ დაავადებული წევრის მოვლა, ხოლო კომპანიის წევრის სიკვდილის შემთხვევაში – მისი პატივით დაკრძალვა, მისი ქალიშვილების გათხოვება, ვაჟებისათვის მამის ადგილის უზრუნველყოფა, მოხუცებისა და ობლების მიმართ დახმარება. მაგრამ, ამასთანავე, კომპანიის წევრები უმეტესად ეხმარებოდნენ თავიანთი გილდიის წევრებს. იყო ისეთი შემთხვევაც, როცა კომპანია უარს აცხადებდა დახმარებაზე. მაგალითად ვინმე ჯონ მაუტენმა სთხოვა მერსერთა კომპანიას, მატერიალური დახმარება, მაგრამ რადგან იგი არ იყო კომპანიის წევრი, მას უარი უთხრეს [1. 8244]. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი რამ ძალიან იშვიათად ხდებოდა. „ნიუბოლდის წიგნში“ მოცემულია მხოლოდ ერთადერთი ასეთი შემთხვევა. იმ ვითარებაში თუ მერსერთა კომპანიის წევრი დაავადდებოდა, დასუსტდებოდა ან მიიღებდა ტრამვას სამსახურში და ვერ შესძლებდა თავისი სამუშაოს შესრულებას, კომპანია ანესებდა მისთვის ყოველწლიურ დახმარებას [1. 219].

ამ მხრივ საყურადღებოა 1491 წლის 23 სექტემბრის დოკუმენტი, რომელშიც ვკითხულობთ: „ჩვენი კომპანიის ხურომ რიჩარდ ტორნტონმა ხანგრძლივი და თავდადებული სამსახური გასწია და მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ჩვენი კომპანიის აყვავებაში, ამ-

ჟამად იგი დასუსტდა და, შეიძლება ავადაც კი გახდეს. ამოტომ კომპანია აწესებს მისთვის ყოველწლიურ დახმარებას 4 ან 5 მარკას, ხოლო როცა იგი ველარ შესძლებს შასრულოს ის სამუშაო, რომელსაც ახლა აკეთებს, მაშინ კომპანიამ, შეძლებისდაგვარად, შესრულებს მის სათხოვარს.

კომპანია დათანხმდა და გადაწყდა, რომ თუ იგი ავად გახდებოდა, დასუსტდებოდა ან მიიღებდა ტრამვას სამსახურში და ვერ შესძლებდა სამუშაოს შესრულებას, მაშინ დაწესდებოდა მისთვის ყოველწლიური დახმარება 53 შილინგი და 4 პენსი, ამასთანავე ყოველ კვარტალში მას გადაუხდიდნენ 13 შილინგსა და 4 პენსს, მთელი მისი სიცოცხლის განმავლობაში [1. 220; 211. 112].

ცხადია, იმ ხანად, როცა არავეითარი სოციალური დაცვა არ არსებობდა სახელმწიფოში, კომპანიის ასეთი დიდი მზრუნველობა მისი დამსახურებული წევრის მიმართ, გარდა მოწონებისა, მეტყველებს საზოგადოებრივ სტრუქტურაზე კომპანიის გადამწყვეტ გავლენაზე. მოვლენების მსვლელობა ასეთ სურათს იძლევა. მერსერთა კომპანიამ სპეციალურად დააგალა ნდობით აღჭურვილ პირებს დახმარება გაენიათ მოხუცებისა და ავადმყოფებისათვის [1. 42]. მერსერი რობერტ ჰარვეი დაავადდა და კომპანიისაგან ითხოვა დახმარება. მიიღეს რა მხედველობაში ის, რომ მას ჰქონდა კარგი სახელი, კომპანიამ დაუნიშნა მას ყოველწლიურად 20 პენსი [1. 570; 2511. 112].

ასევე დაეხმარებოდა კომპანია თავის გაღატაკებულ წევრებს. 1524 წელს ტომას რებიტმა მერსერთა კრებას წარუდგინა თხოვა, რომ მისთვის და მისი ცოლშვილისათვის გაენია მატერიალური დახმარება; (როგორც ჩანს, იგი კვების ფულს ითხოვდა) რებიტი გამოიძახეს მერსერთა საერთო კრებაზე და მან თვითონ, პირადად, გადასცა თავისი თხოვნა კომპანიას. როცა იგი წავიდა სახლში კრებამ, მიიღო რა მხედველობაში მისი სიღარიბე გამოუყო მას დახმარება. კვარტალურად 10 შილინგი დაწყებული მომავალი შობიდან, სანამ ისურვებდნენ და ამას საჭიროდ ჩათვლიდნენ კომპანიის მამასახლისები [1. 690].

ეს ფაქტი ყურადღებას იქცევს იმ მხრივ, რომ მერსერთა კომპანიაში ყოფილან გაღარიბებული ვაჭრებიც, რომელთაც მატერიალურად დახმარებას უწევდნენ კომპანიის შეძლებული წევრები.

მერსერები მატერიალური დახმარებას უწევდნენ თავიანთ გარდაცვლილი წევრების ქვრივებს. 1525 წლის 14 დეკემბერს კრებაზე გამოცხადდა, რომ შობის დღეს დახმარება გაუწიოს მერსერ

რიჩარდ ჯონსის ქერივს ალისა ჯონსს 6 შილინგისა და 8 პენსის ოდენობით. ამავე კრებაზე გამოცხადდა, რომ რობერტ პარვეი, გარდა ყოველკვირეული 200 პენსის დახმარებისა, ქრისტესობის დღეს მიიღებდა ერთდროულ დახმარებას 20 შილინგს, რადგან იგი ძალიან ავად იყო და, საფიქრებელია, დიდხანს ვეღარ იცოცხლებდა [1. 709; 211. 112].

1526 წლის 12 დეკემბრის დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ მერსერ უილიამ ბურვილს, რომელიც „ახლა გალატაკდა“, უნდა მიეცეს მატერიალური დახმარება 4 შილინგი კვირეულად, შობის დღიდან. გარდა ამისა, მას მიეცემოდა ყველა ის ფული, რომელსაც მიიღებდა კომპანია ჯარიმებიდან, იმათგან ვინც დაარღვევდა დისციპლინას ან არ დაესწრებოდა კრებას და დაჯარიმდებოდა [1. 743].

როგორც ჩანს, კომპანია ამით ორ საქმეს აკეთებდა. ერთი მხრივ ხელს უწყობდა კომპანიის დისციპლინის განმტკიცებას და მეორე მხრივ, მზრუნველობას იჩენდა გაღარიბებულ ვაჭრებზე.

საყურადღებოა მერსერთა მზრუნველობა ობლებზე. 1519 წელს, როცა მერსერები იხილავდნენ ლორდ-მერისა და ოლდერმენის ბილს, იქ ერთ-ერთ მუხლში საუბარი იყო იმის შესახებ, რომ საქონელი, რომელიც ეკუთვნოდა ობლებს, უნდა მიეტანათ სიტის კანტორაში ფულად ან ფაქტურად და მოგება მათი საქონლიდან უნდა მოხმარებოდა ლორდ-მერს და ოლდერმენებს, რომლებიც შეიკრიბებოდნენ საბჭოში. შემდეგ მოგება უნდა მოხმარებოდა მერის, შერიფებისა და მათი მსახურების ჰოლის მშენებლობას. ამაზე მერსერთა კორპორაციის მამასახლისებმა განაცხადეს, რომ თუ ეს მუხლი განხორციელდებოდა, მაშინ ობლები ჩავარდებოდნენ უკიდურეს მდგომარეობაში, რაც არ იქნებოდა სამართლიანი მოქმედება ობლების მიმართ [1. 481]. ნათელია, აქ მერსერები გამოვიდნენ ობლების ინტერესების დამცველებად.

ლონდონის მერსერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია სპეციალურად შეიკრიბა იმისათვის, რომ მკაცრად გაეფრთხილებინა თავისი წევრები, რომ არ აპყლოდნენ ჭორებს და ბოროტ ხმებს მეფის წინააღმდეგ, რაც უარყოფით შედეგს მოუტანდა კომპანიას. დოკუმენტის ენით რომ ვთქვათ, „ბოროტი ადამიანების მიერ გავრცელდა ხმა, რომელიც სახელს უტეხს მეფეს (აქ იგულისხმება ინგლისის მეფე რიჩარდ III), რომ თითქოს მან მოწამლა თავისი ცოლი, რათა დაქორწინებულიყო ლედი ელისაბედზე, თავისი ძმის (ედუარდ IV-ის) უფროს ქალიშვილზე. ლორდ-მერის, ოლ-

დერმენისა და სამეფო ლორდების თანდასწრებით გუშინ. გრეიტ ჰოლში, მეფემ უარყო ეს ბინძური ხმები, რომ იგი სრულიად არ აპირებდა ასეთნაირად დაქორწინებას, დიდ მნუხარებას განიცდიდა ცოლის (გარდაცვალების) გამო და - გააფრთხილა ყველა, ვინც ავრცელებდა მსგავს ხმებს, ჩასვამდა ციხეში. გარდა ამისა, უბრძანა მერს გამოეძახა კომპანიის მამასახლისები და გადაეცა მათთვის მისი უკმაყოფილება" [1. 173]. როგორც ჩანს, ხმები გავრცელდა კომპანიის ვაჭრებს შორისაც.

უფრო მეტიც მერსერთა კომპანიის ვაჭართა პატივისცემა იმდენად დიდი იყო მეფის ხელისუფლების მიმართ, რომ მასთან შესახვედრად კომპანია სპეციალურად ემზადებოდა ხოლმე. ხაზინიდან გამოყოფდა სახსრებს ცხენოსანთა ახალი ტანსაცმლის შესაძენად, ასევე განსაზღვრავდა თუ როგორი ფერის ტანსაცმელი ჩაეცვათ. აღნიშნული საჭიროებისათვის ვაჭრები არ იშურებდნენ სახსრებს და ამ შეხვედრის სწორი ორგანიზებისათვის კრებაზე ლებულობდნენ ორდონანსებს.

1475 წლის 11 სექტემბერს მერსერთა კომპანიის კრებაზე გადაწყდა, რომ მათ მამასახლისებს ასისტენტებთან ერთად უნდა გამოეყოთ კომპანიიდან 40 კაცი, რათა ისინი წასულიყვნენ, ლორდ-მერთან ერთად, მეფესთან შესახვედრად. ამისათვის მამასახლისებს უნდა მიეღოთ ორდონანსები და რეკვიზიტი კომპანიიდან. ე.ი. კომპანია მოითხოვდა ვაჭრებისაგან მეფის პატივისცემას.

ვაჭრები ერთსულოვნად დათანხმდნენ შეესრულებინათ მეფის თხოვნა და უზრუნველყნათ მისთვის განსაკუთრებული დაცვა მაშინ, როცა მასთან ცხადდებოდნენ უცხოელი ელჩები.

1477 წლის 27 ივნისს მერსერთა კრებაზე გადაწყდა, რომ რადგან ინგლისში ჩამოვიდნენ საფრანგეთისა და შოტლანდიის ელჩები, მეფეს სურდა ჰყოლოდა დიდი დაცვა განსაკუთრებით კარგად ჩაცმული შვილდოსნებისაგან შემდგარი. ლორდ-მერის განკარგულებით კომპანიის მამასახლისები უნდა გამოცხადებულიყვნენ ერთნაირ ცისფერ კამზოლებში გამონყობილნი.

მერსერთა საერთო კრებაზე გადაწყდა, რომ ყოველი ცხენოსნის აღჭურვილობისათვის კომპანიის მიერ გამოყოფილიყო 40 შილინგი, ხოლო ფული უნდა შესულიყო მერსერთა ხაზინაში. დაინიშნა ოთხი პირი: რობერტ უესტონი, რიჩარდ ტვიგი, უილიამ უაიტი და რიჩარდ გოული, რომელთაც დაევალათ გადასახადის აკრეფა.

ასევე გადაწყდა, რომ ლივრის ყოველი ნევრი, რომელიც დანიშნული იყო ცხენოსნად მეფესთან შესახვედრად, უნდა ყოფილიყო ჩაცმული ახალ ტანსაცმელში, ისეთში როგორსაც დაანესებდა მათი კომპანია. აღნიშნული წესის დარღვევისათვის უნდა გადაეხადათ ჯარიმა – 13 შილინგი და 4 პენსი.

ორდონანსის მიხედვით, დანიშნულ დღეს, როცა თავს მოიყრიდნენ ქალაქში ცხენოსნები, მათ უფლება არ ჰქონდათ არც ერთ წუთს დაეტოვებინათ მამასახლისები. უნდა დარჩენილიყვნენ მათთან, სანამ მამასახლისები არ დაითხოვდნენ მათ. დარღვევისათვის დანესებული იყო ჯარიმა 13 შილინგი და 4 პენსი.

ორდონანსის ძალით, ცხენოსანთა ტანსაცმელი უნდა ყოფილიყო მონითალო-მოყავისფრო ფერისა, ხოლო ქუდეები შავი და უნდა წასულიყვნენ მეფესთან შესახვედრად ორი კაცის წყობით [1. 88].

ამრიგად, კომპანიას განსაზღვრული ჰქონდა მეფესთან შეხვედრის ეტიკეტი. მისი ძირითადი მიზანი, ჩვენი აზრით ის გახლდათ, რომ ვაჭრობის სწორ ორგანიზაციასთან ერთად შექმნილიყო ინგლისელ ვაჭრებზე მორალური თვალსაზრისით ცივილური წარმოდგენები. ცხადია, ამით კომპანიაზე მაღალი ავტორიტეტი შეიქმნებოდა, რომელიც ისევ და ისევ მის მატერიალურ კეთილდღეობაზე მოახდენდა გავლენას.

კომპანიის მაღალ ავტორიტეტზე მეტყველებს შემდეგი ფაქტიც. მეფე ედუარდ IV-ის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით მერსერთა კორპორაციამ ერთსულოვნად გამოყო ცხენოსნები მეფის ცხედრის გასაცილებლად. ამ მხრივ საინტერესოა 1483 წლის 24 აპრილის დოკუმენტი, რომელშიც ჩანერილი იყო, რომ ლონდონის ავანტიურისტთა კრების გადაწყვეტილებით, ყოველი კორპორაცია ერთნაირ მუქ-ბორდოსფერ ტანსაცმელში უნდა გამოცხადებულიყო დანიშნულ დროს ჰარნსეის პარკში, რათა დახვედროდნენ მეფის ცხედარს. ამისათვის მერსერთა კორპორაციამ გამოყო 13 შილინსი და 4 პენსი. ასევე გადაწყდა, რომ ცხენოსნებს თან უნდა გაჰყოლოდნენ მსახურები, რომელთა ეკიპირებაზე მერსერთა ხაზინამ გაიღო გარკვეული თანხა. გადაწყდა, რომ ვინც თავის დროზე იყო მამასახლისი და ახლა არ მიდის მეფის ცხედრის შესახვედრად, უნდა გადაიხადოს ჯარიმად ცხენოსანთა აღჭურვილობაზე 8 შილინგი და 4 პენსი, ხოლო დანარჩენები, ვინც კომპანიის ნევრთაგან არ მივიდოდა მეფის ცხედრის შესახვედრად, იბეგრებოდა 6 შილინგით. მაღაზიებისა და დუქნების მფლობელი თავისუფალი ვაჭრები

იხდიდნენ 2 შილინგს და 7 პენსს. შეგროვილი თანხა უნდა მიეტანათ ორშაბათს მამასახლისებისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში გადაიხდიდნენ ორმაგს [1. 147].

მერსერთა კორპორაციისათვის უკვე ტრადიციად იქცა მეფესთან შეხვედრა და მისი დიდი პატივით მიცელება სასახლემდე, ამას ადასტურებს 1492 წლის 19 ნოემბრის დოკუმენტი. აი, რას ვკითხულობთ მასში: რადგან მეფე ჰენრი VII ბულონის ალების შემდეგ ბრუნდებოდა ქალაქ კალეში, იგი უნდა წავიდეს ლონდონში, მერსერთა კორპორაციამ გადაწყვიტა, რომ ვარდისფერ ტანსაცმელში გამოიწყობილი და ცხენზე ამხედრებული 30 ვაჭარი გაეგზავნა ბლეკპიზში მეფესთან შესახვედრად. თითოეულ ცხენოსნის აღჭურვილობაზე გამოიყო 13 შილინგი და 4 პენსი. კომპანიამ ეს თანხა თავის წევრებს შორის გაანაწილა. ყოველ წევრს უნდა გადაეხადა 6 შილინგი და 8 პენსი, ხოლო დუქნის მეპატრონე თავისუფალ ვაჭრებს, თითოეულს ამის ნახევარი – 3 შილინგი და 4 პენსი.

თუ ეს თანხა არ იქნებოდა საკმარისი, მაშინ დანარჩენი უნდა მიეღოთ კომპანიის ხაზინიდან. გადასახადის ამკრეფნი იყვნენ: ჯონ პივერი, ნიკლას შელტონი და რობერტ ოსტლი. თუ ვინმე თავს აარიდებდა გადასახადის გადახდას, მაშინ გადასახადის ამკრეფებს უფლება ჰქონდათ გამოერთმიათ მათთვის ორჯერ მეტი [1. 229].

ამრიგად, ლონდონის მერსერთა კომპანიის ვაჭრები დიდძალ ფულს სწირავდნენ კომპანიის ხაზინას, რაც ხმარდებოდა ქალაქის კეთილმოწყობას, სკოლების დაარსებას და განათლების მფარველობას, კომპანიის გაღატაკებული წევრებისათვის, ქვრევებისა და ობლებისათვის დახმარებას, მეფესთან სათანადო შეხვედრის მომზადებას. ყოველივე ეს ნათლად მონიშნავს მერსერთა კარგად ორგანიზებულ საქველმოქმედო საქმიანობას.

§ 2. მერსერთა კომპანია და უიტიנגტონის კოლეჯი

ნაშრომის ამ პარაგრაფში, ჩვენი მიზანია გავაშუქოთ და შევადგასოთ მოხუცთა და დავრდომილთა თავშესაფარზე მერსერთა მზრუნველობის მნიშვნელობა. ამთავითვე, მინდა ხაზი გავუსვა მერსერთა მოღვაწეობის ამ ზნეობრივი მხარის დანიშნულებას. მათ სურვილსა და პრაქტიკულ საქმიანობას, რომ დახმარებოდნენ უბედურებაში ჩავარდნილთ, თანამედროვე ჟღერადობა აქვს. ვიყურებით რა ამ წარსულისაკენ, ჩვენ მასში ვპოულობთ თანამედროვე ადამიანის მინიერ ვალდებულებას, ახლა კი კონკრეტულ ფაქტებზე დაყრდნობით მივყევით მოვლენების მსვლელობას.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, უიტიנגტონის კოლეჯი დაარსდა ლონდონის მერსერთა კომპანიის ხელშეწყობით. მას კომპანია უწევდა მფარველობას [211. 164]., ამასთანავე ადევნებდა თვალყურს იქ წესრიგის დაცვას და ორგანიზებულად წყალობის აკრეფას. ამ კოლეჯში მერსერთა უშუალო მონაწილეობით ხდებოდა ამა თუ იმ თანამდებობაზე პირების დანიშვნა. საკუთრივ დავრდომილთა თავშესაფარი თავისი პატრონობის ქვეშ აერთიანებდა უპატრონო, დავრდომილ და მოხუც ადამიანებს, რომელთაც ეძლეოდათ მატერიალური დახმარება.

უიტიנגტონის კოლეჯის საქმიანობაზე მერსერებს მკაცრი კონტროლი ჰქონდათ დანესებული. დადგენილი წესებიდან ოდნავი გადახვევაც, სწრაფი რეაგირების საგანი ხდებოდა. წყაროების თანახმად, ადგილი ჰქონია მოწყალების შემკრებთა მიერ თავიანთი თანამდებობის ბოროტად გამოყენებასაც. ასეთი პირების შესახებ მერსერები თავიანთ კრებებზე მსჯელობდნენ უდირს პირებს ათავისუფლებდნენ თანამდებობიდან და მათ მაგივრად სხვებს ნიშნავდნენ. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა 1481 წლის 18 მარტის მემორანდუმი, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ მერსერთა კრების შემდეგ შერიფი ტეიტი, ოლდერმენი ჯონ ფიშერი და მამასახლისები: - ნიკლას ოლივერი და ტომას ჰორი გაემართნენ უიტიנגტონის კოლეჯში და იქ გამოიძახეს წყალობის შემგროვებელი ნაიტი, რომელსაც დიდი ხანია უჩიოდნენ კოლეჯის წინაძღვარი (მეურვე) და სხვა წევრები. ნაიტი თავის მოვალეობას ბოროტად იყენებდა, ძმებს შორის აწყობდა კინკლაობას, ხშირად ლოთობდა ისე, რომ იგი გამოუსადეგარი იყო და ვერ ასრულებდა თავის მოვალეობას - წესდების შესაბამისად. იგი არა თუ არ გამოსწორდა, არამედ დაადანაშაულა კიდევ კოლეჯის წინამძღვარი ცილისწამებაში. „ამი-

ტომ კომპანიის მამასახლისებმა გადაწყვიტეს ამ ნაიტი და წინამძღვარის დაუსწრებლად დაეკითხათ ყველა წყალობის მიმღები და თოთოეული მათგანისაგან გაეგოთ რა იცოდნენ მათ ნაიტის შესახებ [1. 286].

წყაროს მიხედვით, დაკითხულთა შორის პირველთაგანმა განაცხადა, რომ ნაიტი ყოველ დღესასწაულზე, როგორც ღორი ისე ითრობოდა, აწყობდა ჩხუბს და სტეხდა დებოშს. მას ვერავინ აწყნარებდა. იგივე დაადასტურეს კოლეჯის სხვა ძმებმა.

თავიდან რომ აეცილებინათ უსიამოვნება, მამასახლისებმა ნაიტი გაათავისუფლეს და გააძევეს კოლეჯიდან. მის ადგილზე დანიშნეს მერსერი ჯონ კაპლენი, რომელსაც მიენიჭა მონყალების შეგროვების უფლება. წინამძღვარმა ძმების თანდასწრებით მიიღო მისგან ფიცი და, ამის შემდეგ, დანიშნეს იგი ამ თანამდებობაზე [1. 286].

აღნიშნული კოლეჯის მესვეურთა უგვანო საქციელი არასოდეს რჩებოდა მერსერთა მხრიდან დაუსჯელი. 1492 წლის 12 დეკემბრის უიტიנגტონის კოლეჯის საქმესთან დაკავშირებით შეიკრიბნენ მერსერთა კომპანიის მამასახლისები – ჯონ ტეიტი, ჯონ ჰაუ, უილიამ ესტონი, რიჩარდ ლაკინი და მოინვიეს ანსამბლეა. აქ განიხილეს საკითხი იმის შესახებ, რომ უიტიנגტონის კოლეჯის წინამძღვარმა ინდერვუდმა შეირცხვინა თავი და კეთილსინდისიერად არ შეასრულა თავისი მოვალეობა. კრებაზე გადაწყდა მიეღოთ ის მუხლები, რომელსაც დაამტკიცებდა ღორდ-მერი და მოხუცებულთა სახლის პრიორი, რათა თავიდან აეშორებინათ უხერხულობანი [1. 230]. კრებამ შეიმუშავა სპეციალური დებულება, რომელიც შვიდ მუხლად იქნა ჩამოყალიბებული, აი, ისინიც:

1. „ამ თანამდებობაზე (კოლეჯის მეთაურად – ი.ბ.). უნდა აირჩიონ ის პირი, რომელსაც დაასახელებს კომპანიის ორი მამასახლისი: ასევე არჩევენებს უნდა დაესწროს აღნიშნული კოლეჯის ძმობის ოთხი მღვდელი. საერთოდ ყველა მამასახლისი უნდა დასწრებოდა არჩევნებს და უნდა გამოეთქვათ თავიანთი შეხედულება დასახელებულ კანდიდატურასთან დაკავშირებით.
2. მამასახლისებს მუდმივად თვალყური უნდა ედევნებინათ კოლეჯის შემოსავლისა და გასავლისათვის. ამისათვის უნდა შემოეღოთ კოლეჯში საინვენტარო წიგნი, რათა ნებისმიერ დროს მამასახლისებს შესძლებოდათ კონტროლის განევა. ამასთანავე საინვენტარო

ნიგნი უნდა შეენახათ კოლეჯში, ხოლო მისი ასლი კი – წმინდა ტომასის შოლის საცავში.

3. ვინაიდან კოლეჯის სალაროს სამი გასაღები ჰქონდა და სამივე ინახებოდა კოლეჯში, უნდა დაემზადებინათ მეოთხე გასაღები, რომელიც უნდა შენახულიყო მამასახლისებთან, წმინდა ტომასის შოლის საცავში.
4. მამასახლისთა თანხმობის გარეშე არც კოლეჯის მეთაურს, არც სხვა ვინმეს უფლება არ ჰქონდა ესარგებლა ბეჭდით (დაესვა ბეჭედი რომელიმე დოკუმენტისათვის – ი.ბ.).
5. კოლეჯის მეთაურს უფლება არ ჰქონდა მიეყვანა ვინმე კლერკის ან კვესტორის თანამდებობაზე.
6. თუ კოლეჯში განთავისუფლდებოდა კლერკის ან კვესტორის ადგილი და ის დარჩებოდა თავისუფალი თვეზე მეტ ხანს, მაშინ მამასახლისებს შენიშულობა არ უნდა გამოეყენებინათ თავიანთი შეხედულებებისამებრ, სანამ აღნიშნულ ადგილზე არ იქნებოდა არჩეული სხვა პირი.
7. არც კოლეჯის მეთაურს და არც სხვა წევრებს უფლება არ ჰქონდათ თავისი ნებასურვილით გაეთავისუფლებინათ კლერკი ან კვესტორი, სანამ არ მოეთათაბირობოდნენ ამ საკითხზე კომპანიის მამასახლისებს და არ შეიტყობდნენ მათ აზრს. ეს საკითხი უნდა გადაეჭრათ ერთობლივ მამასახლისებსა და კოლეჯის წევრებს [1. 230].

ამრიგად, მოხუცებულთა თავშესაფარი უიტინგტონის კოლეჯი ემსახურებოდა კომპანიის ინტერესებს. ამიტომ ვაჭრები მფარველობდნენ ამ თავშესაფარს, საგანგებოდ მოწვეულ კრებაზე ღებულობდნენ სპეციალურად შემუშავებულ დებულებებს, რომლებიც განსაზღვრავდნენ კოლეჯის შინაგანანესებს, მსჯელობდნენ კოლეჯის წინამძღვარის საქმიანობაზე იმ შემთხვევაში, თუ იგი არაკეთილსინდისიერად ასრულებდა თავის მოვალეობას. ამის ნათელ ილუსტრაციას წარმოადგენს 1492 წლის 27 დეკემბერს წმინდა ტომასის შოლში შემდგარი კრება, რომელსაც დაესწრნენ ოლდერმენი ჯონ ტეიტი, მამასახლისები – ჯონ ჰაუ, უილიამ ესტონი და რიჩარდ დავენი, მამასახლისთა ასისტენტები უილიამ ოლბურგი, რიჩარდ ფილდინგი, ტომას რიჩი, ექიმი ტეილონი და კიდევ ოთხი „პატიოსანი წევრი“ უიტინგტონის კოლეჯიდან და ამ შეკრე-

ბაზე შედგა დაწვრილებითი საუბარი კოლეჯის წინამძღვრის შესახებ.

ამ ვრცელი ცნობიდან მოვიტანთ მთლიანად მის შინაარსს, რათა რელიეფურად წარმოვაჩინოთ კომპანიის განსაკუთრებული მზრუნველობა აღნიშნული თავშესაფრისადმი.

მოხუცებულთა სახლის ხალხმა, ეკითხულობთ მასში, - აცნობა კომპანიას, რომ ბატონი ინდერვუდი არ ენეოდა სისტემატურად ღვთისმსახურებას და ესწრებოდა მხოლოდ მთავარ საეკლესიო დღესასწაულებს. წირვის დროს იგი მეტწილად იმყოფებოდა კანტორაში. საერთოდ არც ერთ მღვდელს არ შეუსრულებია წესიერად თავისი მოვალეობა კოლეჯში. ასევე კვირაობითაც ხშირად არ ტარდებოდა წირვა. იყო შემთხვევები, როცა კოლეჯის წინამძღვარმა ღვთისმსახურების დროს აიყვანა დიაკონად ეკონომი (მეურნეობის გამგე - ი.ბ.) რომლის მიმართ შიში და რიდი არავის ჰქონდა. ამიტომ კოლეჯის მსახურნი გულგატეხილნი იყვნენ: ამასთანავე უწესრიგობას ჰქონდა ადგილი სტიპენდიისა და ხელფასის გაცემის დროს, სტიპენდია და ხელფასი, რომელიც მამასახლისების მიერ ეძლეოდათ კოლეჯს და განკუთვნილი იყო, რათა გაცემულიყო 4 მღვდელზე, 4 კვესტორზე და 2 კლერკზე, ოთხი კვესტორის ნაცვლად სამი კვარტლის განმავლობაში იყო სამი თუ ორი, ხოლო მათზე გაცემულ ფულს ითვისებდა კოლეჯის წინამძღვარი ინდერვუდი. უფრო მეტიც, იგი ხშირად აიძულებდა კლერკს მიეცა თავისი ხელფასის ნაწილი, (ე.ი. არა კანონიერად ითვისებდა კვესტორისა და კლერკის ხელფასს - ი.ბ.) ერთი სიტყვით, „მან ისე შეარცხვინა თავისი სამოსელი, რომ არავინ აღარ ისურვებდა შემდგომში მის ჩაცმას“ [1. 231].

აქვე ვიტყვით: როგორც დასახელებული დოკუმენტიდან ირკვევა, უტიზგტონის კოლეჯში ყველა წინამძღვარი როდი ასრულებდა კეთილსინდისიერად თავის მოვალეობას. ადგილი ჰქონდა უხეშ დარღვევას, რაც მერსერთა კომპანიის მუდმივი მსჯელობის საგანი ხდებოდა.

მერსერთა კორპორაცია დიდ ყურადღებას უთმობდა ღვთისმსახურებას, რომელსაც ასრულებდნენ კაპელანები წმინდა ტომასის სამლოცველოში. კომპანიამ კაპელანების შესახებ მიიღო სპეციალური ორდონანსები, რომელნიც განსაზღვრავდნენ მათ უფლება-მოვალეობას.

1512 წლის 12 მარტს მერსერთა კომპანიის კრებაზე დაამტკიცეს ორდონანსები კაპელანების შესახებ, რომელთა მიხედვით,

კომპანიას ყველა სახის ღვთისმსახურებაზე უნდა ჰყოლოდა ორი კაპელანი. ორდონანსში ნათქვამი იყო, რომ ამიერიდან მათ უნდა სცოდნოდათ, თუ რა ევალებოდათ. კომპანიის მამასახლისების წინაშე კაპელანებს უნდა დაედოთ ფიცი, რომ დაიცავდნენ ორდონანსის ყველა მუხლს. მომავალში როცა მიიღებდნენ ახალ კაპელანებს, მათაც უნდა დაედოთ ფიცი: „ვფიცავ, რომ ვიქნები ერთგული ჩვენი მეფისა, მისი მემკვიდრეებისა და ასევე ჩვენი მერსერთა კომპანიისა. მისგან სამსახურის განწესისათვის ვლებულობთ ნყალობას, რისთვისაც ვიღებ შემდეგ ვალდებულებებს:

1. ყოველდღე ჩაებატარო წირვა მერსერთა კომპანიის სამლოცველოში – წმინდა ტომასის ეკლესიაში. ღვთისმსახურების დროს ვილოცებ და შევთხოვ ღმერთს, რათა მან იზრუნოს ჩვენი კორპორაციის აყვავებისათვის. ასევე ვილოცებ მეფისა და მერსერთა სულისათვის. განსაკუთრებით რიჩარდა მეორისათვის, რომელმაც პირველმა გამოსცა ქარტია და შექმნა მერსერთა კორპორაცია. ნება მისცა მათ შეეძინათ მიწები კომპანიის ძმებისა და კაპელანების შესანახად. ასევე მოვალე ვარ ვილოცო სულისათვის რიჩარდ უიტიנגტონისა, რობერტ კაპასისა და სხვა ძმებისა, რომელთა სახელები დაწერილია, საკურთხეველზე, რობერტმა გამოყო განსაზღვრული მიწები ეკლესიის დასაარსებლად, მღვდლების ჯამაგირით უზრუნველსაყოფად და ასევე კომპანიის მამასახლისებისათვის.
2. ყოველთვის თან უნდა ვახლდე კომპანიის მამასახლისებს ყველა ღვთისმსახურების დროს ლონდონის სიტის ფარგლებში.
3. ყოველ დღესასწაულზე უნდა გამოვცხადდე დილის 6 საათზე. მოვალე ვარ წესიერად მოვიქცე, არ ვილოთო. კვირას და დღესასწაულებზე უნდა დავეხმარო ზიარების ორგანიზაციაში და ღვთისმსახურებაზე [1. 411; 211. 165].

ამრიგად, კომპანია მკაცრად განსაზღვრავდა კაპელანების უფლებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც მათ უნდა დაეცვათ, ხოლო თუ დაარღვევდნენ ორდონანსს, მაშინ კომპანია გაათავისუფლებდა მათ სამსახურიდან. აი, ასეთი ზნეობრივი ნორმების დაცვას მოითხოვდა კომპანია ღვთისმსახურთა მიმართ. არ გადავაჭარბებთ, თუ ვიტყვით, რომ რელიგიის როგორც ეროვნული ისტორიის ფაქტორის მნიშვნელობა კარგად ესმოდათ კომპანიის მესვეურებს,

რაც დიდად განსაზღვრავდა ნაციონალური აღორძინების პროცესს.

გარდა ამისა, „ნიუბოლდის წიგნიდან“ ჩანს, რომ ამ დროს ისახებოდა ახალი წესი მერსერებსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობაში, რომელიც შემდეგ რეფორმაციის ხანაში, დიდ მნიშვნელობას შეიძენს, სახელდობრ, აქ სასულიერო პირები ემორჩილებოდნენ საეროებს. ეს სწორედ ისაა, რასაც მოითხოვდა ბიურგერები გერმანიაში 1524-1525 წლებში.

ამრიგად, ლონდონელი ვაჭრების მზრუნველობა და დიდძალი შეწირულობის გაღება ქალაქის კეთილმოწყობაზე, ეკლესიების, სკოლების მშენებლობაზე, სიტის ღარიბი მოსახლეობის დახმარებაზე, უპატრონო, მოხუც, ავადმყოფ დავრდომილთა უიტინგტონის კოლეჯის დაარსებაზე, აიხსნება არა მხოლოდ ვაჭართა დიდსულოვნებითა და მათ შეგნებაში მომხდარი ღრმა სოციალურ-ფსიქოლოგიური ცვლილებებით, არამედ ის განპირობებული იყო იმ გარემოებით, რომ ინგლისელი ვაჭრები თანდათან ზეგავლენას ახდენდნენ სამეფო ხელისუფლების პოლიტიკაზე. სავაჭრო კაპიტალი თავისი ქველმოქმედებით ამაგრებდა პოზიციებს. მართალია, დიდი კაპიტალის მფლობელი ვაჭრები ჯერ კიდევ შორს იყვნენ მიეღწიათ განსაკუთრებული პოლიტიკური ძლიერებისათვის, მაგრამ ქველმოქმედების ასეთი ფორმა აძლევდა მათ საშუალებას თავის ირგვლივ შემოეკრიბათ მოქალაქეები, რომლებიც დაინტერესებულნი იყვნენ სავაჭრო კაპიტალის განვითარებით და ფეოდალთა უფლებების შეზღუდვით. ასე თანდათან მეფის ხელისუფლება სავაჭრო კაპიტალის ზეგავლენას ექვემდებარებოდა. ცხადია, ეს ასე იყო, მაგრამ ინგლისელ ვაჭართა ქველმოქმედების მოტივები მართოდენ ამით არ აიხსნებოდა, რეფორმაციისათვის მზადმყოფ ინგლისში ჰუმანისტური იდეებით ხელმძღვანელობა აღნიშნული კუთხით ამ პროცესებშიცაა საძებნი.

ლონდონელი ვაჭრები გამოირჩეოდნენ არა მარტო ქველმოქმედებით, არამედ დიპლომატიის უდიდესი უნარითაც. ისინი ამ ასპარეზზე გამოდიოდნენ, არა მხოლოდ როგორც სავაჭრო დიპლომატიის წარმომადგენლები, არამედ როგორც სამეფოს დიპლომატიური წარმომადგენლები უცხოეთში. ამით კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ დიპლომატია აღმოცენდა ვაჭრობიდან, ამის არაერთი მაგალითია მოხმობილი წინამდებარე ნაშრონში.

თავი II. ინგლისის სავაჭრო კომპანიები და კოლონიური ექსპანსია XV-XVII საუკუნის დასაწყისში

§1. ლონდონის სავაჭრო გილდიების ისტორიიდან

XV საუკუნეში ინგლისში ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის შექმნას წინ უსწრებდა სავაჭრო და სახელოსნო გილდიების არსებობა, რომელთა რიცხვი XV საუკუნის 80-იან წლებში შეადგენდა 69, ხოლო ამათგან 12 იყო სავაჭრო გილდია. ესენი იყო მერსერები (ქსოვილით მოვაჭრენი), ბაკალეით (ბითუმად) მოვაჭრენი, მაუდით, თევზით, საიუველირო საგნებით, ტყავით მოვაჭრენი, მკერავები, რკინა-კავეულით, მარილით, ღვინით, ხავერდით მოვაჭრენი, მეგალანტერეები [1. 188; 195. 52. 340].

რამდენადაც მერსერთა სავაჭრო გილდიის ისტორია განხილული გვაქვს ჩვენს სპეციალურ ნაშრომში [91], ამიტომ აქ მასზე აღარ შევჩერდებით. წინამდებარე დისერტაციაში მოხმობილი მასალები მხოლოდ სხვა სავაჭრო გილდიების საქმიანობას ასახავენ. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ჩვენი კვლევის მიზანია ვაჩვენოთ, თუ როგორი დაპირისპირება არსებობდა პროდუქტებითა და საფეიქრო საქონლით მოვაჭრე გილდიებს შორის და რა როლი დაიკავა ამ უკანასკნელმა ქვეყნის ეკონომიკურ ცხოვრებაში.

ლონდონის მდიდარმა სავაჭრო გილდიებმა ლივრეის (სრულუფლებიანი) კომპანიის სახელწოდება მიიღეს ცენტრალური ხელისუფლებისაგან. ლივრეის კომპანიის სიგელები მიიღეს მკერავებმა – 1408 წელს, მერსერებმა – 1411 წელს, ბითუმად მოვაჭრეებმა (გლოსერებმა) – 1428 წელს, ხოლო მაუდით მოვაჭრეებმა – 1438 წელს [85. 340; 35. 12].

ყოველი სავაჭრო გილდია სხვისგან გამოირჩეოდა იმისდა მიხედვით, თუ რა პროდუქციით ეწეოდა ვაჭრობას [16.153]. „ნიუბოლდის წიგნი“ ადასტურებს, რომ სხვებთან უფრო შედარებით მდიდარნი იყვნენ: მერსერები, მაუდით და ღვინით მოვაჭრეთა კორპორაციები. [1. 102, 294].

1180 წელს მოხსენიებულია პილპილით მოვაჭრეთა კორპორაცია (Gilda Pioerariorum), რომელიც საფეიქრალია, აღმოსავლური საქონლით ვაჭრობდა. ეს იყო ლონდონის უძველესი გილდია. 1345 წელს Piperarii (ინგლისურად – Pepperers) გაერთიანდნენ სანე-

ლებლებით (Spicers) და ტილოთი (Canvasdealers) მოვაჭრეებთან და შექმნეს ახალი სავაჭრო კომპანია ე. წ. წმინდა ანტონიონის ძმობა. შემდგომში ამ გილდიის ვაჭრები ინოდებოდნენ გროსერებად [131. 265; 70. 247]. ს. ტრაპის მიხედვით, ლონდონელ ბაყალთა ლიერეის კომპანიაში 1000-დან 2000-მდე გირვანქა სტერლინგის კაპიტალის მფლობელები შეადგენდნენ კომპანიის საერთო ოდენობის 18%-ს, 400-დან ათას გირვანქამდე – 28%-ს. ყველა დაბლა მდგომნი – 400 გირვანქის მფლობელები – 54%-ს [71. 266].

გროსერები, რომ ერთ-ერთი მდიდარი კორპორაცია იყო, ამაზე მეტყველების სხირად მათი დანიშვნა ოლდერმენების თანამდებობაზე. აქვე უნდა ითქვას, რომ ამ თანამდებობაზე ირჩევდნენ მხოლოდ მერსერთა, გროსერთა, ღვინით მოვაჭრეთა და სხვა მდიდარი გილდიებიდან, თუმცა უპირატესობა მაინც გროსერებს ეძლეოდათ. ამის არგუმენტად მოვიტანთ იმ გროსერთა სახელებს, რომლებიც არჩეული იყვნენ ოლდერმენებად 1402-1505 წლებში (71. 321, 377.) იხ. ცხრ.1)

გროსერები (ბითუმად მოვაჭრენი) სხირად იკავებდნენ ქალაქის მერის თანამდებობას. ასე მაგალითად, ბითუმად მივაჭრეთა კომპანიის წევრმა ნიკოლას ბრემდემ 1385 წელს მეორედ დაიკავა ქალაქის მერის თანამდებობა [82. 327.].

ცხრილი 1

წლები	გროსერები	წლები	გროსერები
1402-1426	რობერტ ჩიჩელი	1445-1461	ტომას კანინგემი
1407-1416	ჰენრი ჰელტონი	1454-1464	ჯონ უალდერნი
1420-1436	ჯონ უოლსი	1485-1499	რალფ ტილნი
1426-1436	რობერტ ოტელი	1488-1502	ჯონ ბროუკი
1429-1460	სტეფან ბრაუნი	1492-1496	ნიკოლას უიფოლდი
1438-1451	უილიამ უეტენალი	1498-1505	ჯონ უინგარი

1365 წელს შეიქმნა მაუდიტ მოვაჭრეთა კომპანია. როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, ლონდონში არსებულმა მდიდარმა სავაჭრო

გილდიებმა, მათ შორის მაუდით მოვაჭრეებმა, 1438 წელს მიიღეს მეფის ხელისუფლებისაგან ინკორპორაციის სიგელი [85. 340.]. ყველაზე ადრეული ცნობები მემაუდეთა კომპანიის შესახებ მიკუთვნებოდა 1405 წელს. ეს ყოფილა ერთ-ერთი ძლიერი კორპორაცია და თავის რიგებში აერთიანებდა ასზე მეტ წევრს. 1405 წელს კომპანიამ მიიღო გადანაწილება სამეფო დაცვისათვის აერჩია ყოველ წელს ზედამხედველი, რომ მემაუდეთა კომპანიის წევრებს, სხვა ვაჭრების მსგავსად, უფლება აქვთ გაყიდონ მაუდი ბითუმად მხოლოდ მეფის მიერ დაწესებული ნორმის მიხედვით [85. 340]. მკვლევარ ა. კირილოვას მიერ მოძიებული მასალების თანახმად, მემაუდეთა კომპანია იყო ერთ-ერთი მდიდარი. გარდა ლონდონისა, ისინი ცხოვრობდნენ ბრედფორდსა და ტროუბრიჯში [113. 90-91]. ამის მაგალითად მოვიტანთ ერთ ფაქტს. მაუდით მოვაჭრე დ. ნორტჰემპტონი იყო მდიდარი ვაჭარი. 1384 წელს იგი ფლობდა ლონდონის ტერიტორიაზე 90 ნაკვეთ მიწას, რომლის წლიური შემოსავალი შეადგენდა 150 გირვანქა სტერლინგს. მას ეკუთვნოდა ასევე სანაოსნო გემები, დუქნები, სამღებრო დოუგეიტის ოლქში [14. 9].

ლვინით მოვაჭრეთა გილდია ვაჭრობდა იმპორტული ღვინით, რომელიც მათ ჩამოჰქონდათ გასკონიიდან ან ყიდულობდნენ ჩამოსული ფრანგი, ესპანელი და იტალიელი ვაჭრებისაგან. ინგლისში დიდი მოთხოვნილება ყოფილა იმპორტულ ღვინოზე, რომლის ვაჭრობის ორგანიზებას ახდენდა ღვინით მოვაჭრეთა გილდია. საინტერესოა ღვინის იმპორტი 1453-1483 წლებში. [71. 236, 243-244]. (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

წლები	ღვინის რაოდენობა კასრებით
1456-62	2100
1469-1471	2109
14787-1483	6679

ეს ცხრილი თვალსაჩინოს ხდის, თუ როგორ იზრდებოდა ღვინის იმპორტი ინგლისში აღნიშნულ პერიოდში.

თევზით მოვაჭრეთა გილდია (Fishmongers) ერთ-ერთი მდიდარი გაერთიანება იყო. ეს პროდუქტი ყველაზე იაფი და გავრცე-

ლებული იყო ლონდოში. ამით იკვეთებოდა ძირითადად ნაკლებად შეძლებული ხალხი, ხოლო დიდი მარხვის დროს მას მიირთმევდნენ მდიდრებიც [51. 19]. ირკვევა, რომ თევზით, ღვინით და სხვა პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიის წევრებს ხშირად ირჩევდნენ ოლდერმენის თანამდებობაზე. ასე მაგალითად, 1377 წელს 23 ოლდერმენიდან 8 იყო თავზით მოვაჭრე. ღვინით და საბაკეო საქონლით მოვაჭრენი შადგენდნენ უმრავლესობას ოლდერმენების საბჭოში [72. 135-136].

მიუხედავად ამისა, პროდუქტებით მოვაჭრეთა (თევზით, ღვინით, ბაკალით) გილდიების შემოსავლის ძირითადი წყაროს მაინც შალის ექსპორტი შეადგენდა. მაგალითად, ნიკლას ბრემბლი (ბაკალით მოვაჭრე) 1381-1383 წლებში შედიოდა შალის მსხვილ ექსპორტიორთა ხუთეულში [4.5]. იგი ამავე დროს ფლობდა დიდძალ მიწებს. კენტში მას ჰქონდა 6 მანორი, ხოლო მიდელსეკსში – 3. მისი წლიური შემოსავალი აღწევდა 331 გირვანქა სტერლინგს, 4 შილინგსა და 7 პენსს [14. 4].

პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიები, როგორც დიდი ფულადი სახსრების მფლობელები, ხანდახან გამოდიოდნენ სამეფო ხელისუფლების კრედიტორებად. 1369 წელს, როცა საფრანგეთთან განახლდა ასნლიანი ომი, სამხედრო ხარჯებთან დაკავშირებით ინგლისის სამეფო ხელისუფლებამ მათგან მიიღო კრედიტი [69. 17-20].

სავაჭრო გილდიებში მიმდინარეობდა ქონებრივი დიფერენციაცია, რასაც ნათელყოფს მე-3 ცხრილი.

ცხრილი 3

ლივრეის მდიდარი ფენის რიცხვი ლონდონის კომპანიებში

კომპანია	წევრთა რაოდენობა	ლივრეა
ბითუმად მოვაჭრე	177	75
მაუდით მოვაჭრე	248	125
ოქროთი მოვაჭრე	168	59

თავიანთი ქონებრივი და სოციალური მდგომარეობით შედარებით მაღალ საფეხურზე იდგნენ „ლივრეის“ მდიდარი ვაჭრები,

დაბალ საფეხურზე იდგნენ დამოუკიდებელი „უმცროსი“ ვაჭრები, შემდეგ მოდიოდნენ ქარგლები და შეგირდები [138. 203-204].

მსგავს ქონებრივ დიფერენციაციას ჰქონდა ადგილი დანარჩენ გილდიებშიც. მერსერთა (ქსოვილით მოვაჭრეთა კორპორაცია გაფორმდა 1394 წელს, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მდიდარი გილდია იყო, რასაც ადასტურებს 1474, 1509, 1512 წლების დოკუმენტები [1. 80-81, 273].

XV—XVI საუკუნეებში ლონდონში არსებული მაუდის ექსპორტში მონაწილე კორპორაციებს შორის, ყველაზე მდიდარი და წამყვანი მერსერები იყვნენ. ამას ნათლად ადასტურებს მერსერთა „საბჭოს აქტები“ („ნიუბოლდის წიგნი“). მათ პირველობას სხვა კომპანიები ოფიციალურად კი აღიარებდნენ. ასე მაგალითად, 1477 წელს ჩამოვარდა უკმაყოფილება მერსერებსა და ბაკალეთ მოვაჭრეებს შორის იმის გამო, რომ წმინდა პავლეს ეკლესიაში ღვთისმსახურების დროს მეზაკალები დადგნენ მერსერების ადგილას. ამასთან დაკავშირებით, ლონდონის ლორდ-მერმა გამოაცხადა, რომ ყოველთვის ყველა საერთო კრებაზე, პროცესებზე, მაშინ როცა მერი იყო მერსერთა რიგებიდან და მაშინაც კი, როცა მერი არ იყო მათი რიგებიდან, კორპორაცია ეკლესიაში პირველ ადგილზე იდგა და ისინი შესაბამისად იწოდებოდნენ [1. 102; 211. 140]. აქედან ადვილია იმის დანახვა, რომ მერსერები უპირატესობით სარგებლობდნენ ლონდონის სხვა კორპორაციებთან შედარებით. უფრო მეტიც, მერსერთა გილდია სხვებთან შედარებით უფრო მდიდარი იყო. ამის თვალსაჩინო მაგალითად მოვიტანთ შემდეგ ცხრილს (4).

1488 წლის გადასახადის განაწილება ლონდონის
12 კორპორაციაზე გასტუმრებული გადასახადების ოდენობა.

კომპანიის დასახელება	გირვანქებში	პროცენტებში
მერსერები	740	18,5
მებაკალები	455	11,4
მაუდით მოვაჭრენი	420	10,5
მკერავეები	304	7,6
თევზით მოვაჭრენი	280	7,0
საიუველირო ნაწარმით მო- ვაჭრენი	280	7,0
რკინა კავეულებით მოვაჭრენი	120	3,0
მარილით მოვაჭრენი	120	3,0
ფეიქრები	80	2,0
ხორციით მოვაჭრენი	50	1,2
ღვინით მოვაჭრენი	45	1,1
ტყავით მოვაჭრენი	40	1,0
სულ	2934	73,3

აქვე მართებულია აღინიშნოს შემდეგიც, XV საუკუნის და-სასრულსა და XVI საუკუნის ავანტიურისტთა რიგებიდან არაერთი გამოჩენილი მმართველები გამოსულან. ესენია: ჯონ პიგერინგი, ჯონ ვენდი, ჯონ ეთველი, ჯონ შელდონი, ჯონ კლიფორდი, ჯონ ჰიუესტერი, ტომას სეიმური და რიჩარდ გრემი. „ნიუბოლდის წიგ-ნით“ დასტურდება, რომ ავანტიურისტთა კომპანიის მმართველი უმეტესად მერსერი იყო [211. 143].

მერსერთა კორპორაციიდან ირჩევდნენ ლონდონის ლორდ-მერისა და ოლდერმენის თანამდებობაზე. XV საუკუნეში ყოველ-წლიური არჩევნების წესით 20 არჩეული ოლდერმენიდან 7 იყო მერსერი [43. 378], ხოლო XVI საუკუნეში 24 ლორდ-მერი იქნა არჩე-ული მერსერებიდან. აქედან 17 მაუდით მოვაჭრეთა კომპანიიდან, ხოლო 6 მერი სხვა დანარჩენიდან [117. 52-53].

მერსერთა კორპორაცია გაბატონდა ქალაქზე და სათავეში ჩაუდგა საქალაქო კომპანიებს. საქალაქო თვითმმართველობა იყო

მერსერთა კომპანიის მდიდარი ნაწილის ხელში. იმისათვის, რომ მერსერი გამხდარიყო ოლდერმენი, საჭირო იყო ჰქონოდა კაპიტალი არა უმცირესი 100 გირვანქა სტერლინგისა [24. 106].

ჩვენი აზრით, მერსერთა ეს უპირატესი მდგომარეობა განპირობებული იყო იმით, რომ მათი გილდია აერთიანებდა ქალაქის ყველაზე მდიდარ ვაჭრებს. ეს თავისთავად მიუთითებდა იმაზე, რომ მერსერები, სხვა დანარჩენ გილდიების წევრებთან შედარებით, ყველაზე მეტად შეძლებულნი იყვნენ, ამიტომ მათ ყველა სფეროში სხვებზე მეტი გავლენა ჰქონდათ მოპოვებული. თუმცა მათ შორის თავდაპირველად გაბატონებული მდგომარეობა ეკავა პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიებს, ხოლო შემდეგში მაუდის მრეწველობის განვითარებასთან ერთად წინა პლანზე გამოვიდნენ საფეიქრო საქონლით მოვაჭრეთა გილდიები. მათ წინ გაუსწრეს პროდუქტებით მოვაჭრეებს არა მარტო სიმდიდრით, არამედ ქალაქის პოლიტიკურ ცხოვრებაზე გავლენითაც. სწორედ ამიტომ მიმდინარეობდა ბრძოლა ძველ პროდუქტებით მოვაჭრეთა და ახალ საფეიქრო ნაწარმით მოვაჭრეთა პატრიციატს შორის.

თუ როგორ წარიმართა XIV საუკუნის ბოლო მეოთხედში ვაჭართა ამ ორ დაჯგუფებას, ძველ და ახალ პატრიციატს შორის ბრძოლა, ჩვენი კვლევებისათვის საინტერესო მომენტს წარმოადგენს და ამიტომ მასზე მოკლედ შევჩერდებით.

ცნობილია, რომ XIV საუკუნის ბოლო მეოთხედში გაბატონებული მდგომარეობა ეჭირა ე.წ. "Victuallers" – პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიას, რომელიც პროდუქტის სახის საქონელს ჰყიდნენ, უპირატესად კი შალს. აქედან გამომდინარე, მოვაჭრეთა გილდიებს, რომელთაგან გამოირჩეოდნენ; ბაყალით (Croccers), ლვინით (Vintners) და თევზით მოვაჭრეთა (Fishmongers) გილდიები. ისინი სარგებლობდნენ დიდი სავაჭრო უფლებებით. ამიტომ თავიანთი პროდუქტების გარდა ისინი, სხვა პროდუქტებით მოვაჭრეებმა (როგორც მდიდარმა კორპორაციებმა) მჭიდრო ურთიერთობა დაამყარეს ლონდონის და ინგლისის პროვინციული ქალაქების მდიდარ ვაჭრებთან. სწორედ მათი მხარდაჭერის წყალობით თევზით, ბაყალით და ლვინით მოვაჭრეთა კორპორაციებმა თავიანთი კონტროლს დაუქვემდებარეს ქალაქის მმართველობის ორგანოები. მათ ხელში იყო მერის, ოლდერმენის და შერიფის თანამდებობა [125. 86-87].

პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიები ფლობდნენ რა მნიშვნელოვან კაპიტალს, ხშირად გამოდიოდნენ როგორც სამეფო ხე-

ლისუფლების კრედიტორები [178. 17-20], ასწლიანი ომის დროს ისინი ამარაგებდნენ ჯარს სურსათით და კრეფდნენ გადასახადს. მაგალითად, 1378 წელს თევზით მოვაჭრე უილ უოლტვორტს და ბაყალით მოვაჭრე ჯონ ფილპოტს დაევალა მოსახლეობისაგან მორიგი საპარლამენტო სუბსიდიის აკრეფა. პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიები მეფის ხელისუფლებისაგან სანაცვლოდ უფლებას იღებდნენ, შეეძინათ მიწები ფეოდალებისაგან. მაგალითად, ლონდონის ვაჭარ ბრემბრის შქონდა მიწები კენტში, მიდელსექსში [14. 4]. რის შესახებაც ზემოთ გვქონდა საუბარი, ხოლო თევზით მოვაჭრე რიჩარდ ლაიონს შქონდა მიწები ინგლისის ერთ-ერთ მდიდარ საგრაფოში – ნორფოლკში [147. 310].

განსაკუთრებული დამსახურებისათვის მათ ანიჭებდნენ რაინდის ტიტულს და ასევე სიგელებს. მაგალითად, 1321 წელს თევზით მოვაჭრეთა გილდიამ მიიღო სიგელი, რითაც მიანიჭეს უფლება შქონოდა დამოუკიდებელი სასამართლო (Halimot) ლონდონის ხიდზე, სადაც განიხილებოდა სადავო საკითხები, როგორც გილდიის წევრებს შორის ისე სხვა სავაჭრო გილდიებთან [14. 14].

XIV საუკუნის ინგლისელი ისტორიკოსი რუტ ბირდი თავის გამოკვლევაში „ლონდონის ისტორიის შესახებ“ [14] პროდუქტით მოვაჭრეთა მდიდარ ვაჭრებს უწოდებს „ვაჭარ-კაპიტალისტებს“ (Marchant Capitalists). ჩვენ გვიჩირს ამ აზრის გაზიარება და სავსებით ვეთანხმებით ე.ვ. კუზნეცოვს, რომელიც ამ დაჯგუფებას უწოდებს „ძველ პატრიციატს“. ამ აზრს განამტკიცებს პროდუქტით მოვაჭრეთა გილდიის ვაჭართა კაპიტალის დაგროვების ფორმები: სავახშო კრედიტი, მიწის ფეოდალური რენტა, გამოსასყიდი გადასახადი და ვაჭრობა. ყოველივე ეს ფეოდალური ხასიათის მატარებელია, ხოლო ვაჭრები იყვნენ ფეოდალური რეჟიმის ხალხი „ძველი პატრიციატი“.

თავიანთი სავაჭრო ინტერესების დასაცავად მერსერთა, შალით, ბითუმად მოვაჭრე გილდიის მდიდარ ვაჭრებს არ სურდათ ქალაქის თვითმმართველობაში შქონოდათ მეორე ხარისხოვანი ადგილი. ისინი მიისწრაფოდნენ, რომ გამოეძევინათ პროდუქტებით მოვაჭრენი ხელმძღვანელი პოსტებიდან [125. 92]. ფაქტიურად ეს იყო ბრძოლა ძველ და ახალ პატრიციატს შორის და მიზნად ისახავდა ერთი ოლიგარქიის მეორეთი შეცვლას.

როგორც წყარო გვიდასტურებს, ძველი პატრიციატის წინააღმდეგ ბრძოლას ხელმძღვანელობდა მაუდით მოვაჭრე ჯონ ნორტჰემპტონი. მისი უახლოესი მრჩეველები იყვნენ უილიამ ესექსი (მა-

უდიტ მოვაჭრე), ჯონ მორი და რიჩარდ ნორბერი (მერსერი). ეს ოთხი ადამიანი მოქმედებდა ერთად. მუდმივ დახმარებას უწევდა მათ მკერავი ჯონ ვილარბი, იუველირი რობერტ ფრანსიზი [14. 28].

აღნიშნულმა ბრძოლამ, როგორც ჩანს, უფრო მწვავე ხასიათი მიიღო. 1376 წელს შეიკრიბა მორიგი პარლამენტი, სადაც ბრალდება წაუყენეს ღვინით მოვაჭრე რიჩარდ ლაიონსის, თევზით მოვაჭრე ჯონ პერუს და რკინა-კავეულით მოვაჭრე ადამ დე ბერის. ეს უკანასკნელი გაიქცა, დანარჩენი ორი დააპატიმრეს. ცდილობნენ რა თავის გამართლებას, პერმა და ლაიონსმა განაცხადეს, რომ ისინი მოქმედებდნენ მერთან და ოლდერმენტან შეთანხმებით. ეჭვიმითანილ იქნა ათი ოლდერმენი. თემთა პალატამ წაუყენა მათ ბრალდება. რიჩარდ ლაიონსი დაადანაშაულეს მევახშეობაში, სპეკულაციაში, პარლამენტის კანონების დაარღვევაში. ჯონ პერის კი დაბრალდა, რომ მან ტკბილი ღვინით ვაჭრობის მონოპოლიური უფლება გამოიყენა სხვადასხვა სპეკულაციურ ოპერაციებში [14. 29]. შექმნილი ვითარება დარეგულირებულ იქნა 1376 წლის ახალი კანონით.

ამ კანონის მიღებაში დიდი როლი შეასრულა მაუდიტ მოვაჭრე ჯონ ნორტჰემპტონმა [14. 30]. ინგლისელი მკვლევარის ჯონ ანვინის მიხედვით, აღნიშნული კანონი მიიღო „პროგრესულმა დაჯგუფებამ“. მისი წევრები მიეკუთვნებოდნენ პრივილეგირებულ გილდიებს, რომლებიც არ ვაჭრობდნენ პროდუქტებით [72. 131].

მეორე ინგლისელი ისტორიკოსი რუტ ბირდი [14. 66, 76] სამართლიანად მიიჩნევს, რომ ნორტჰემპტონის მომხრეები არ შეიძლება მივიჩნიოთ წვრილი ხელოსნების დაჯგუფებად, რადგან მათ შემადგენლობაში შედიოდა მერსერთა და მაუდიტ მოვაჭრეთა კორპორაციებიდან გამოსული მდიდარი ვაჭრები.

ქალაქის საბჭოში, რომელთაც მიიღო 1376 წელს ახალი კანონი, შედიოდნენ ოლდერმენები: ადამ სტიბლი, ჯონ ფიფხაიდი (მერსერები) და ჯონ ჩიჩესტერი, ნიკლას ტეიფორდი – იუველირები [14. 68-69]. ისინი გამოდიოდნენ ბაყალით და თევზით მოვაჭრეთა ოლიგარქიის წინააღმდეგ.

ძველი პატრიციატის წინააღმდეგ ბრძოლაში მონაწილეობას იღებდნენ უმთავრესად ორი გილდიის – მაუდიტ მოვაჭრეთა და მერსერთა ვაჭრები. ორივე მიეკუთვნებოდა მდიდარ და გავლენიან გილდიათა რიცხვს ლონდონში. შემდეგ მოდიოდნენ მკერავები და იუველირები.

XIV საუკუნის 70-80-იან წლებში საფეიქრო გილდიის ვაჭართა აქტიური გამოსვლა პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიების წინააღმდეგ აიხსნება იმ გარემოებით, რომ აღნიშნულ პერიოდში ადგილი აქვს მაუდის წარმოების სწრაფ განვითარებას. ლონდონის და სხვა ქალაქების გილდიებში წარმოიშვა ავანტიურისტთა ჯგუფები, რომლებიც აწარმოებდნენ ძირითადად შალის ქსოვილების გატანას. დედაქალაქის ჩრდილოეთით სმიტფილდის ველზე იმართებოდა შალის ქსოვილების ბაზრობა. ცნობილია, რომ მაუდის სახელოსნო და სავაჭრო გილდიებს შორის იყო მჭიდრო ურთიერთობა. 1376 წელს ჯონ ნორტჰემპტონმა და სხვებმა "Trastworthy Drapers" მხარი დაუჭირეს ქუდის მწარმოებელ სახელოსნოებს, რომლებიც უარს აცხადებდნენ მაუდის სათელავ დაზგებზე ქუდის დამზადებაზე [14. 32].

პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიები ყოველწლიურად ცდილობდნენ შეენარჩუნებინათ თავიანთი უფლებები. 1376 წლის ოქტომბერში, როცა შეიკრება ქალაქის საბჭო. ახალმა პატრიციებმა მერის თანამდებობაზე გაიყვანა თავისი კანდიდატი ადამ სტებლი. მის საპასუხოდ თევზით და ბაყაღით მოვაჭრეებმა ძველმა პატრიციებმა) პარლამენტისაგან შეძლეს ბილის მიღება, რომლის მიხედვით, სხვა ქალაქის ვაჭრებს ეკრძალებოდათ საცალო ვაჭრობა ლონდონში, რითაც შეინარჩუნეს მონოპოლია პროდუქტებით ვაჭრობაზე [14. 34].

მაგრამ 1376 წლის პარლამენტის სტატუსით [7. 2] პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიებს მიენიჭათ უფლება ევაჭრათ ყველა სახის საკვები პროდუქტებით, გარდა ღვინისა. ღვინის ბითუმად ვაჭრობის უფლება ჰქონდა მხოლოდ უცხოელ ვაჭრებს. ამით ერთგვარად შეიზღუდა პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიების უფლებები.

ქვეყანაში შექმნილი რთული პოლიტიკური ვითარება შესაბამისად ასახვას აპოულობდა გილდიათა ცხოვრებაშიც. მაგალითად, 1381 წლის უოტ ტაილერის აჯანყების დროს მოხდა განხეთქილება პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიების ზედა ფენაში. ძველი პატრიციების უმრავლესობა მხარს უჭერს მეფეს, ამ დახმარებისათვის რიჩარდ II-მ მათ მიანიჭა რაინდის წოდება, მაგრამ ზოგიერთი მდიდარი ვაჭარი დაუკავშირდა კენტის და ესექსის აჯანყებულთა ბელადებს. მათ შორის იყო ხუთი ოლდერმენი: თევზით მოვაჭრე ჯონ გორნი და უოლტერ საიბლი, ბაყაღით მოვაჭრე ადამ კარლაილი,

ლვინით მოვაჭრე უილიამ ტონგი და ქსოვილით მოვაჭრე ჯონ ფრე-ში [126. 98].

ძველ პატრიციატს სურდა აჯანყებული ხალხი გამოეყენებინა თავისი ინტერესებისათვის. კერძოდ, საბოლოო დარტყმა მიეყენებინა ახალი პატრიციებისათვის (საფეიქრო ნაწარმით მოვაჭრეთა გილდიის ვაჭრებისათვის), და ამ გზით გაეფართოებინა თავისი პრივილეგიები, მაგრამ მათი იმედი არ გამართლდა, რადგან ვერ შეძლეს აჯანყება წარემართათ საკუთარი ინტერესებისათვის.

პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიების შიგნით მომხდარმა განხეთქილებამ ხელი შეუწყო ძველი ოლიგარქიის დაცემას და გზა გაუხსნა მის მოწინააღმდეგეებს. 1381-1383 წლებში ნორტჰემპტონის დაჯგუფება გაბატონდა ქალაქის თვითმმართველობაში. ალადგინეს 1376 წლის კანონი, რითაც ბოლო მოეღო თევზით მოვაჭრეთა კომპანიის პრივილეგიებს, ხოლო 1382 წელს მიიღეს რამოდენიმე გადანყევტილება, რითაც შეიზღუდა თევზით მოვაჭრეთა მონოპოლიური უფლებები, ამის განხორციელება ასე მოხდა. თევზი, რომელიც შემოჰქონდათ გერმანიიდან და ჰოლანდიიდან უნდა გაეყიდა საცალოდ იმას, ვინც ჩამოიტანდა ინგლისის ნავსადგურში. ნაპირზე ახალი თევზის გაყიდვა აკრძალული იყო. შეიზღუდა საშუაშაველო ოპერაციები, რითაც ადრე მდიდრდებოდნენ დედაქალაქის თევზით მოვაჭრენი [72. 145; 14. 77]. 1383 წელს კი პარლამენტმა გამოსცა სტატუსი, რითაც თევზით მოვაჭრეთა გილდიას ჩამოერთვა ყველა იურიდიული უფლება. მათი სასამართლო "halimot" ლონდონის ხიდზე დაიხურა [14. 137]. ერთი სიტყვით, მათ ავინროვებდნენ ქსოვილით მოვაჭრეთა გილდიები, რომლებმაც წამყვანი ადგილები დაიკავეს ქალაქის თვითმმართველობაში, რაც შეეხება პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიებს მათ მეორე ხარისხოვანი ადგილი დაიჭირეს.

ამრიგად, თუ თავდაპირველად გაბატონებული მდგომარეობა ეჭირათ პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიებს, რომელთა შორის განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ: ბაყალით, ღვინით და თევზით მოვაჭრეთა გილდიები, XIV საუკუნის ბოლოს სურათი შეიცვალა. ქსოვილით მოვაჭრეთა გილდიებმა: მერსერებმა, შალით მოვაჭრეებმა და გროსერებმა წაართვეს პირველობა. ისინი დიდ გავლენას ახდენდნენ ლონდონის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე, გადაიქცნენ კაპიტალისტურ გაერთიანებად და თავისი დამოკიდებულების ქვეშ მოაქციეს პროდუქტებით მოვაჭრეთა გილდიები.

§2. ინგლისის მესაწყობეთა კომპანია

როგორც ცნობილია, XIV საუკუნის მეორე ნახევარში, კაპიტალიზმის განვითარებასთან ერთად ადრეულ სტადიაში დაიწყო შალის სასაწყობო ვაჭრობის ორგანიზაცია. ამ მოვლენამ განაპირობა ე.წ. მესაწყობეთა (სტაპლერთა) კომპანიის შექმნა. საკითხის არსში უკეთ გარკვევისთვის, წინამდებარე პარაფრაფში თავიდანვე შევეხებით სტაპლერთა კომპანიის წარმოშობას, საქმიანობას, მის ურთიერთობას სხვა კომპანიებთან XIV - XV საუკუნეებში.

სანამ უშუალოდ სტაპლერთა კომპანიის წარმოშობის საკითხს შევეხებოდეთ, საჭიროდ მოგვაჩნია მოკლედ შევჩერდეთ მაუდის წარმოების განვითარების ზოგიერთ საკითხზე და სტაპლერთა კომპანიის შექმნის პირობებზე ინგლისში.

მაუდის წარმოება იყო ინგლისის ერთ-ერთი უძველესი დარგი. ინგლისიდან მატყლის ექსპორტს ადგილი ჰქონდა ჯერ კიდევ ანგლო-საქსონურ პერიოდში – VII-VIII საუკუნეებში. ნორვეგიელთა თქმულებები აღნიშნავენ შალის ქსოვილების ექსპორტს ბრიტანეთიდან X საუკუნეში [53. 243 – 245]. პირველი ხარისხის ქსოვილებს შორის, რომელთაც ყიდულობდნენ გენუელები, გვხვდება, როგორც შეუღებავი, ისე შეღებილი მაუდი (მწვანე, ყვითელი, წითელი, შავი ან ყავისფერი). 1191 წელს თოფი ინგლისური მაუდი ღირდა 6,6 ლივრი. 7 წლის შემდეგ 1198 წელს, გაიზარდა მისი ფასი და უდრიდა 9 ლივრსა და 2, 1/2 სოლიდს, 1201 წელს – 9 ლივრსა და 15 სოლიდს და ბოლოს 1205 წელს – 12 ლივრსა და 10 სოლიდს, განსაკუთრებით ფასობდა „სტანფორდის მაუდი“ [25. 62 – 63]. იტალიელი მკვლევარის დე პოერკუს მიხედვით, აღნიშნული მაუდის სახელწოდება წარმოდგება ინგლისური ქალაქის სტანფორდის სახელწოდებისაგან [190. 142-144]. ფიქრობთ, დე პოერკუს ვერსია უფრო დამაჯერებელია, ვინაიდან მაუდის წარმოებას ინგლისში უძველესი ტრადიციები გააჩნდა და შემთხვევითი არ უნდა იყოს „სტანფორდის მაუდის“ ხსენება.

როგორც სამეცნიერო ლიტერატურიდან ირკვევა, მაუდის ქსოვილებს აწარმოებდნენ ქ. სტანფორდში. გვიან კი კონტინენტზე, ნაწილობრივ არასში. გენუელი ვაჭრები ყიდულობდნენ ინგლისურ მაუდს არასელი და იპრელი ვაჭრებისაგან. გენუელი ვაჭრები, რომ ყიდულობდნენ ინგლისურ მაუდს ამას ნათლად ადასტურებს გენუელი ვაჭრის ჯოვანი გიბერტის საკანცელარიო ჩანა-

წერები, სადაც მოცემულია ინგლისური მაუდის ფასები 1198-1205 წლებში. [190. 142]. (იხ. ცხრილი 5).

ცხრილი 5

წლები	მაუდის დასახელება	ერთი თოფი მაუდის ღირებულება
1198	ინგლისური მაუდი	9 ლივრი და 21\2 სო- ლიდი
1201	ინგლისური მაუდი	9 ლივრი და 15 სოლი- დი
1203	ინგლისური მაუდი	17 ლივრი და 3 სოლი- დი
1205	ინგლისური შეღებილი მაუდი	13 ლივრი და 6 სოლი- დი
1205	ინგლისური შეღებილი მაუდი	16 ლივრი და 6 სოლი- დი

XIII ს-ში მატყლისაგან შალს ამზადებდნენ ინგლისის თით-ქმის ყველა ქალაქში [190. 142]. მაუდი რომ იღებებოდა ამაზე მეტ-ყველებს დიდი რაოდენობის საღებავების შემოტანა ინგლისში. მაგრამ ნიდერლანდების და რაინისპირა ქალაქებთან შედარებით ინგლისური მაუდის წარმოება მაინც ჩამორჩებოდა XIII ს-ში [85. 464].

მაუდის წარმოება ეყრდნობოდა ინგლისური ნედლეულის ბა-ზას. არ იყო შაირი, სადაც არ ყოფილიყო მოშენებული სხვადასხვა ჯიშის ცხვარი. ისტორიკოს პ.ე. პერხემის აზრით XIV საუკუნის ბო-ლოს ინგლისში ითელიდნენ 8 მლნ. ცხვარს. აქ მოშენებულ ცხვარს პქონდა ნაზი ბენეი. განსაკუთრებით ფასობდა კოსვოლდის (კოს-ვოლდი- გლოსტერშირში ადგილის სახელწოდებაა) ჯიშის ცხვარი, რომელიც გავრცელებული იყო გლოსტერშირში, სომერსეტშირში და უესტერშირში. ქვეყნის გარეთ მაღალ შეფასებას იმსახურებდა ბერკშირის, ოქსფორდშირის, კემბრიჯშირის, ნორფოლკის სესექ-სის, კენტის შალი. ყველაზე ძვირფასი ხარისხის მატყლი მზადდე-ბოდა დასავლეთ შაირებში, რომელიც მოიცავდა შროპშირსა და უელსის ოლქის გარშემო ტერიტორიას. ფასი ერთ ტომარა მატ-ყლზე შეადგენდა 9 გირვანქა სტერლინგს, 6 შილინგსა და 8 პენსს. პერიფორდშირის მატყლი ფასობდა 13 გირვანქა სტერლინგად,

კოსვოლდის მატყლი გლოსტერშირიდან ღირდა 8 გირვანქა სტერლინგი, 6 შილინგი და 8 პენსი. შემდეგ მოდიოდა შალი უოლტშირიდან, ოქსფორდშირიდან, ბერკშირიდან, ლინკოლნშირიდან, ნოტინგემშირიდან, გემპშირიდან, სადაც მატყლის ფასი განისაზღვრება 4 გირვანქა სტერლინგზე მეტად. შედარებისათვის მივუთითებთ, რომ ერთი ტომარა კოსვოლდის შალი კალეში XV საუკუნის 70-80 იან წლებში ფასობდა 12 გირვანქა სტერლიგად, 13 შლინგად და 4 პენსად. 1343 წელს მაღალი შეფასება ეძლეოდა დასავლეთ ლინკოლნშირის და პროპშირის შალს, ასევე პერიფორდშირის ზოგიერთი ადგილის შალს, მაგალითად დორის სააბატოს მატყლს. შემდეგ მოდიოდა გლოსტერშირის, კლეისტერშირის, დასავლეთ ოქსფორდშირის შალი. ამ შაირებში ტომარა მატყლი ფასობდა 12-დან 15 მარკამდე და უფრო მეტადაც. 10-11 მარკას იხდიდნენ აღმოსავლეთ ლინკოლნშირის, სომერსეტშირის, უორვიკშირის, აღმოსავლეთ ოქსფორდშირის, ბეკინგენშირის, ბედფორდშირის, პერიფორდშირის, ესექსის, ნოტინგემშირის და იორკშირის მატყლში [15. 21.22].

1453 წელს ძვირფას მატყლეულობას შორის არ არის მოხსენიებული ბელფორდშირი. თუმცა ეს შაირი ფიგურირებდა 1343 წელს პირველ ადგილზე. ხოლო XV საუკუნეში მაღალ ფასოვან შალის მწარმოებელ შაირების სიას მიემატა ბერკშირის, ეუსტერშირისა და უოლტშირის შალი. ამრიგად, თითქმის არ დარჩენილა შაირი, სადაც არ მიმდინარეობდა ძვირფასი შალის ქსოვილის წარმოება.

მაუდის წარმოებისათვის ინგლისელები იყენებდნენ განსაკუთრებული ხარისხის მატყლს მოკლე ტალღოვანსა და გრძელ ტალღოვანს [15. 28].

მაუდის წარმოებამ უმაღლეს მწვერვალს მიაღწია ელისაბედ I მეფობისას (1558-1603). ამ დროს ეს დარგი განსაკუთრებით ყოფილა განვითარებული უოლტშირში, სომერსეტშირში, გლოსტერშირში, კენტში, კემბერლენდშირში, დერამში, კორნუელსში. მაუდის წარმოება შედარებით სუსტად იყო განვითარებული ნორტჰემპტონშირის აღმოსავლეთ რაიონებში, სადაც ამ საქმეში დაკავებული ყოფილა მხოლოდ 50 კაცი. მაუდის დამზადების უძველესი ცენტრები ყოფილა იპსვიჩი, ეუსტერი, ბერკლი, საირენჩესტერი. ხოლო სეფოლკში ახალი ცენტრი ყოფილა ლევენჰემი. იორკშირის ჩრდილოეთით – ლიდსი, ბრედფორდი. სულ ინგლისში ყოფილა მაუდის წარმოების 117 ცენტრი [137. 193].

XIV—XV საუკუნეებში მატყლი და შალის ქსოვილი იყო ინგლისური ექსპორტის ძირითადი საგნები. სავაჭრო კაპიტალის შექმნას სწორედ მატყლით ვაჭრობა უწყობდა ხელს. 1421 წელს ჩიპინგ-კემპდენი (გლოსტერშირის სოფელი) იყო ერთ-ერთი ცენტრი მატყლის ვაჭრობისა ინგლისში [84. 55]. ადრეული პერიოდიდან მატყლი გაჰქონდათ ინგლისიდან გენტში, ბრიუგეში, იპრში და ფლანდრიის სხვა ქალაქებში, მისგან ამზადებდნენ მაღალხარისხოვან მაუდს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ფლანდრია და მისი მეზობელი ქვეყნები ლებულობდნენ ნედლეულს ინგლისიდან. შესაძლებელია, ამ გარემოებამ ჩაუნერგა ინგლისის სამეფო კარს აზრი იმის შესახებ, რომ ნედლეულის გატანა ხელს უშლიდა ქვეყნის შიგნით მის დამუშავებას. ამიტომ თავდაპირველად ფიქრობდნენ აეკრძალათ მატყლის გატანა იმ ვარაუდით, რომ მოაკლდებოდათ რა უცხოელებს ინგლისური ნედლეული, ვერ შესძლებდნენ მათ მიერ დამზადებული მაუდის შემოტანას ისევე ინგლისში, ამას შედეგად ის მოჰყვებოდა, რომ გაიზრდებოდა მოთხოვნილება ადგილობრივი წარმოების მაუდზე და, გარდა ამისა, ინგლისელი ხელოსნები მიიღებდნენ უფრო იაფად ნართს, რადგან მთელი მატყლი გამოყენებული იქნებოდა ქვეყნის შიგნით. აქ სამინაო ბაზრის კონკურენციისაგან დაცვა ჩანს.

ინგლისური მატყლის (ნედლეულის) გატანის აკრძალვის პირველ შემთხვევას ვხვდებით ოქსფორდის 1258 წლის პარლამენტის დადგენილებაში, რომლის თანახმად მატყლი უნდა დამუშავებულიყო ინგლისში და აეკრძალათ მისი გატანა ქვეყნის გარეთ. უფრო მეტიც, ყოველ ინგლისელს უნდა ეტარებინა ადგილობრივი მაუდის ტანსაცმელი. ბარონები ურჩევდნენ ხალხს, „არ გატაცებულიყვნენ ძვირფასი ტანსაცმლით“ [83. 466]. აქედან ნათლად ჩანს, რომ ინგლისი მატყლისაგან ვერ ახდენდა ისეთი ძვირფასი ხარისხის მაუდის ქსოვილის წარმოებას, როგორც ფლანდრია, ამიტომ იცავდნენ ადგილობრივ ბაზარს მათგან. შალის ქსოვილების წარმოება არ იყო ამ პერიოდში ინგლისში იმდენად განვითარებული, რომ ყველა ნედლეული დაემუშავებინათ ქვეყნის შიგნით. ამიტომ დიდი ნაწილი მატყლისა გადიოდა ევროპის ბაზარზე, რაც სამეფოს ფინანსური შემოსავლის მთავარი წყარო იყო. 1257 წელს ბარონებმა განაცხადეს პარლამენტში, რომ მატყლი შეადგენდა ქვეყნის სიმდიდრის თითქმის ნახევარს. ეს იყო ერთადერთი საქონელი, რომელზედაც მთავრობას შეეძლო დაედო ნებისმიერი ბაჟი, რომელ-

საც გადაიხდიდნენ უცხოელები. ეს ასეც იყო 1275 წელს ერთ ტომარა მატყლზე გადასახადი შეადგენდა 6 შილინგსა და 8 პენსს. 1303 წელს მიემატა ახალი ბაჟი – 3 შილინგი და 4 პენსი ერთ ტომარა მატყლზე. უკანასკნელი ოთხი წლის მანძილზე მთავრობამ მიიღო ბაჟის სახით 5962 გირვანქა, 2 შილინგი და 6 პენსი. [86. 36-37].

ზემო მოხსენიებული კანონი მატყლის გატანის აკრძალვის შესახებ, ჩანს, არ გამოდგა ეფექტური, რადგან 1271 წელს უკვე მეორედ მიიღო პარლამენტმა ანალოგიური დადგენილება. მაგრამ ეს ბრძანება გააუქმეს 1274 წელს. ედუარდ III (1327-1377) დარწმუნდა, რომ ინგლისის შეეძლო თავის დაღწევა ფლანდრიის მაუდის კონკურენციისაგან თუ მოიზიდავდა ფლანდრიელ ხელოსნებს ინგლისში და შემოიტანდა მათ ტექნოლოგიას ქვეყანაში, ამდენად ახლა ინგლისის სამეფო ხელისუფლების ყურადღება მიიპყრო არა უცხოური საქონლის შემოტანის აკრძალვამ, არამედ ფლანდრიელი ხელოსნების შემოყვანამ. რა თქმა უნდა, ყოველივე ეს ნაკარნახევი იყო დიდი შემოსავლების მიღების პერსპექტივით. თავის მხრივ ეს ხელს შეუწყობდა ინგლისში შალის ქსოვილების წარმოების განვითარებას. ფრიდრიხ ლისტის სიტყვებით: „არა რაიმე გაცვლითი ღირებულების, არამედ ახალი მწარმოებელი ძალების შექმნა“ (მაუდის წარმოების ფლანდრიური ტექნოლოგიის დანერგვა – ი.ბ.) [83. 468].

ედუარდ III-მ 1337 წელს გამოსცა სტატუსი, რომლითაც აღუთქვამდა მფარველობას ფლანდრიიდან გადმოსახლებულ მაუდის მწარმოებლებს. კონკურენციის შიშით გარდაუვალი გახდა ფლანდრიული ხელოსნების მიმართ ინგლისელი ვაჭრების მტრობა. ჩამოსულებს შეურაცხყოფდნენ, ემუქრებოდნენ და ერთი სიტყვით, მათთვის საშიში გახდა იქ დარჩენა. 1344 წელს მთავრობამ საჭიროდ ცნო, განსაკუთრებული ბრძანებით მიემართა მერსერებისა და შერიფებისადმი, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ მეფემ მიიღო უცხოელები ლონდონში თავისი მფარველობის ქვეშ და ვინც ამ ბრძანებას დაარღვევდა ციხეში ჩასვამდა [83. 468].

ძლიერი სამეფო ხელისუფლების მხარდაჭერამ ფლანდრიელი ხელოსნებისადმი მალე დიდი კვალი დაამჩნია მაუდის დამზადების წარმატებით განვითარებას ინგლისში. ფლანდრიელების ჩამოსახლებისდან 10 წლის შემდეგ ინგლისიდან გაჰქონდათ 5 ათასი თოფი მაუდი. დიდი მოთხოვნილება იყო ინგლისური შალის ქსოვილზე [87. 80].

მაუდის ექსპორტი XV საუკუნის შუა ხანებიდან XVI საუკუნის შუახანებამდე გაიზარდა ორჯერ, 55 ათასიდან 118 ათას ნაჭრამდე. მაუდის გატანა ხდებოდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის მიერ. მისი მდივანი უილიამ უილერი მიუთითებს, რომ XVII საუკუნეში ყოველწლიური შეუღებავი მაუდის ექსპორტი უდრიდა 60 ათას თოფს, ფერადისა კი – 40 ათას თოფს [10. 21].

ინგლისის მეფე ჰენრი VII მფარველობდა რა ახლად ჩასახულ ბურჟუაზიას [72. 84]. დიდ ყურადღებას აქცევდა მაუდით ვაჭრობის განვითარებას, მან გამოსცა კანონი რომელიც მხარს უჭერდა მაუდის ქსოვილით ვაჭრობის განვითარებას და ადგილზე ამ ნედლეულის მოხმარებას. კანონის ძალით, უნდა დაენესებინათ სხვადასხვა ფასი ძვირფას თხელ და უხეშ მაუდზე. ამავე დროს საქონლის ფასი ისე უნდა ყოფილიყო მინიმალური ოდენობით განსაზღვრული, რომ მემაუდეს დარჩენოდა მოგება [90. 52].

როგორც თავის ადგილას აღვნიშნეთ, ინგლისის სავაჭრო კაპიტალის განვითარების ეს სტადია გამოიხატა მატყლის სასაწყობო ვაჭრობის ორგანიზაციაში. ასეთი ვაჭრობის არსი იმაში მდგომარეობდა, რომ საექსპორტო საქონელი უნდა დაენყოს გასაყიდად გარკვეულ ადგილებში ანუ საწყობებში, ცხადია, ასეთი საწყობების შემოღება დღის წესრიგში აყენებდა სპეციალური თანამდებობის პირების დაყენებას.

XIV საუკუნის 50-იანი წლებიდან სავაჭრო გილდიებს მატყლი გაჰქონდათ შალის საწყობში ქალაქ კელში, სადაც უნდა მომხდარიყო მისი ბითუმად გაყიდვა უცხოელ ვაჭრებზე [53. 200-241]. ამასთან დაკავშირებით ინტერესს იწვევს, თუ როდის წარმოიშვა შალის მესაწყობეთა, სტაპლერთა კომპანია, როგორი იყო მისი საქმიანობა და ურთიერთობა სხვა კომპანიებთან? სპეციალურად ლიტერატურაში ჯერჯერობით დაუზუსტებელია, თუ როდის წარმოიშვა ეს ორგანიზაცია. პირველად მის შესახებ ცნობა ჩნდება 1248 წელს, ხოლო 1268 წელს იგი უკვე მოქმედებდა [96. 196].

ამერიკელი მეცნიერის კარუს-უილსონის აზრით "Stapler" იყო ერთ-ერთი ძველი ორგანიზაცია, რომელიც არეგულირებდა მატყლით საგარეო ვაჭრობას, მაგრამ იგი არასოდეს არ ვაჭრობდა ინგლისური მაუდით. ისინი მოგზაურობდნენ ინგლისსა და მის კუთვნილ ნავსადგურ კალეს შორის [16. 147]. ჩვენ ვერ დავეთანხმებით ავტორს იმაში, რომ „სტაპლერთა“ კომპანია არასოდეს არ ვაჭრობდა მაუდით. პილველწყაროები ამის საპირისპიროს ამტკიცებენ. ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრების 1496 წლის 13 მარ-

ტის ოქმი ადასტურებს, რომ ქალაქ კალეში გაჰქონდათ არა მარტო მატყლი (ნედლეულის), არამედ მაუდის ქსოვილიც [1. 611].

აქვე უნდა აღინიშნოს შემდეგიც, თავდაპირველად, როცა ხელისუფლებამ შემოიღო მატყლის სანყობი, მას ვაჭრები უკმაყოფილოდ შეხვდნენ, რადგან იგი მიაჩნდათ თავიანთი ვაჭრობის შემავიწროვებლად და „თავისუფლებათა დიდი ქარტიის“ დარღვევად. მატყლის სანყობები თავიდანვე იყო ფლანდრიის რამდენიმე ქალაქში: ბრიუგეში, ანტვერპენში, გენტში, ხოლო თვით ინგლისში მატყლის სანყობმა საბოლოოდ ჩამოყალიბებული სახე მიიღო ედუარდ III დროს ქალაქ კალეში. ეს ერთადერთი ადგილი იყო, რომელიც შეინარჩუნეს ინგლისელებმა ასწლიანი ომის დროს დაპყრობილი ტერიტორიიდან. 1347 წლიდან ვაჭარ-მესანყობეების კომპანია არეგულირებდა მატყლით ვაჭრობას ცენტრალურ ბაზარზე კალეში [26. 393]. პრაქტიკაში ამიერიდან დაინერგა ის რომ ყოველ უცხოელ ვაჭარს ქალაქ კალეში უნდა გადაეხადა ნაღდ ანგარიშზე გარკვეული რაოდენობის თანხა, ხოლო დანარჩენზე მიეცა თამასუქი. ამდენად სავაჭრო პრაქტიკა თამასუქის ბრუნვისა ერთი კრედიტორიდან მეორის ხელში ითვლის 500 წლის ისტორიას [40. 549].

ინგლისელი მკვლევარი მაკ-კიზაკიც მიიჩნევს, რომ კალე, როგორც მატყლის სანყობი, გაფორმდა 1363 წელს [45. 254]. XIV საუკუნეში და შემდგომი პერიოდის განმავლობაში მეფის მთავარი კრედიტორი იყო სავაჭრო კომპანია, რომელსაც გაჰქონდა მატყლი. საბაჟო გადასახადი, რომელიც უნდა გადაეხადათ კომპანიის წევრებს მატყლის ექსპორტისათვის, წარმოადგენდა სამეფო შემოსავლის მნიშვნელოვან წყაროს [60. 210]. ფინანსისტი, კრედიტორი გვხვდება უმთავრესად მატყლის ნედლეულით მოვაჭრე ანუ სტაპლერთა რიგებიდან.

ასე რომ „სტაპლერი“ – ეწოდებოდა ვაჭარ-ექსპორტიორებს, რომლებიც სასანყობო ვაჭრობის ორგანიზაციის წარმომადგენლები იყვნენ. ისინი სარგებლობდნენ იურიდიული და ადმინისტრაციული უფლებით მათ ჰყავდათ თანამდებობის პირები – მერი და რამდენიმე ოლდერმენი. ამ უკანასკნელთა მოვალეობას შეადგენდა ვაჭართა შორის უთანხმოების მოგვარება და მატყლზე ფასების დადგენა, ასევე არ უნდა დაეშვათ დაბალ ფასებში მატყლის გაყიდვა და ბოლოს, თვალყური უნდა ედევნებინათ გადასახადების შეტანისათვის სამეფო ხაზინაში [85. 126].

არის ერთი საყურადღებო ცნობა, რომლის მიხედვით ირკვევა, რომ კალედან მატყლის გატანაზე დანესებული ყოფილა ბაჟი

[211. 7]. ასე მაგალითად, 1489 წლის 16 თებერვალს მერსერთა კომპანიის კრებამ ქალაქ კალესთან დაკავშირებით გადანყეცა, რომ პირველი თებერვლიდან ვაჭრებმა უნდა აწარმოონ მოლაპარაკება ლორდ-მერთან ფრახტზე გადასახადის გადახდის შესახებ. ეს გადასახადი შეადგენდა: კალედან ლონდონში – 6 შილინგსა და 8 პენსს; კალედან დუერში – 2 შილინგს; კალედან სენდვიჩში – 3 შილინგსა და 4 პენსს [1. 200].

როგორც აღვნიშნეთ, სტაპლერთა კომპანია არეგულირებდა მატყლით ვაჭრობას, მისი საქონელი ეწყო 10 ნავსადგურის სანყობში [177. 53-54], ხოლო გამონაკლისს წარმოადგენდნენ შოტლანდიის მოსაზღვრე შაირები – კემბერლენდი, ნორტუმბერლენდი, უესტმერლენდი, რომელთა სანყობი იმყოფებოდა ნიუკასლში.

იმის წარმოსადგენად თუ რა მნიშვნელობა ჰქონდა ინგლისის ეკონომიკისათვის მატყლით ვაჭრობას მოვიტანთ შემდეგ მონაცემებს. XV საუკუნის მეორე ნახევარში სუბსიდია ანუ გადასახადი მატყლზე, რომელსაც ღებულობდნენ ყოველ ტომარა ინგლისურ მატყლზე, შეადგენდა 33 შილინგსა და 4 პენსს, ხოლო 66 შილინგსა და 8 პენსს უცხოელების მატყლზე. ყოველივე ეს სახელმწიფოს აძლევდა სრული შემოსავლის 47-48 %-ს და შეადგენდა მთელი ინგლისის შემოსავლის სუბსუდიის ნახევარს [125. 88].

ამ დროისათვის ინგლისელებს კარგად ჰქონდათ გათვითცნობიერებული, რომ ქვეყნის სამეურნეო პროგრესს ხელს შეუწყობდა მატყლით ვაჭრობის ორგანიზება. XV საუკუნის 60-იან წლებში დაიწერა პამლეტი სახელწოდებით: „ინგლისის სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ“. პამლეტის უცნობი ავტორი წერს, რომ დედამიწაზე მცხოვრები ვერც ერთი ადამიანი, ვინც არ უნდა იყოს ის, პაპი, იმპერატორი, მეფე, ეპისკოპოსი, კარდინალი – ვერ იარსებებს სამი საგნის გარეშე. ყველამ უნდა ჩაიცვას, ჭამოს და დალიოს. თუ ადამიანს სახელმწიფოში არ გააჩნია სათანადო რაოდენობით რომელიმე ამ სამი საარსებო საშუალებიდან, იგი იქნება ღარიბი. პამლეტის ბოლოს აღნიშნულია, რომ ინგლისს გააჩნია ყოველივე ეს სიკეთე. ერთის წყალობით: „ჩვენ ვიბატონებთ სუყველა ქრისტიან მეფეებზე“, რადგან ყველა სახელმწიფოში არის საკვები და სასმელი სათანადო ოდენობით, მაგრამ აკლიათ ტრანსპორტი.

ინგლისში ჩამოდიოდნენ სხვადასხვა ქვეყნის ვაჭრები აღმოსავლეთით – უნგრეთამდე, დასავლეთით – პორტუგალიამდე, ჩრდილოეთით – შვედეთამდე, სამხრეთიდან – ოსმალეთამდე, რათა ეყიდათ მაუდი და მატყლი. ამიტომ აღნიშნული საქონლით ვაჭ-

რობის ორგანიზება პირდაპირი გზა იყო ინგლისის ეკონომიკური აყვავებისა და საერთაშორისო პოლიტიკური მნიშვნელობის ზრდისა [50. 283].

პამლეტის ავტორის იდეები გამოხატავს და მხარს უჭერს იმ პროგრესულ განვითარებას, რომელიც მიმდინარეობდა ინგლისის ეკონომიკაში. XIV საუკუნის დასასრული და XV საუკუნის დასაწყისი წარმოადგენდა მატყლის ქსოვილების რაოდენობის ზრდისა და მისი მნიშვნელოვანი ხარისხობრივი ცვლილებების ხანას.

ვაჭარ-მესაწყობეების კომპანია, რიმელმაც მოიპოვა მონოპოლია მატყლის გატანაზე ინგლისიდან ნიდერლანდებში, თავისი საწყობის საშუალებით მოქმედებდა 1363 წლამდე ქალაქ კალეში. შემდეგ იგი რამდენჯერმე გადაიტანეს სხვა ადგილებზე და ბოლოს 1423 წელს ისევ დამკვიდრდა კალეში და დარჩა იქ 1559 წლამდე. კალე, როგორც სასაწყობო ქალაქი ემსახურებოდა ნიდერლანდებს, რაინისპირა გერმანიას, ჩრდილო საფრანგეთს. ძირითადი მასა მატყლისა კალედან მიდიოდა ფლანდრიაში.

„მერსერთა საბჭოს აქტები“ გვაძლევს საშუალებას თვალი გავადევნოთ სტაპლერთა კომპანიის ურთიერთობას ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიასთან. 1496 წლის 13 სექტემბრის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრების გადაწყვეტილებაში საუბარია იმის შესახებ, რომ მათ კომპანიას უნდა გაეგზავნა თავისი საქონელი მხოლოდ კალეში, მაგრამ მანამდე მეფისაგან უნდა მიეღო წერილი კალეს ხელისუფლებასთან გასაგზავნად. კომპანიამ დაავალა ნდობით აღჭურვილ 6 პირს ვაჭართა ინტერესებში შეედგინათ მოთხოვნები მეფესთან გასაგზავნად [1. 611]. ამავე წყაროში ჩანს, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები მიემგზავრებოდნენ მაუდიტ სავაჭროდ ქალაქ კალეში [1. 611]. აქედან გამომდინარე ირკვევა, რომ კალეში ინგლისიდან გაჰქონდათ არა მარტო მატყლი, არამედ მაუდიტც, ეს გასაკვირი არ იყო, რადგან, როგორც ვიცით ვაჭარ-ავანტიურისტები ხომ ძირითადად მაუდიტს ბითუმად ვაჭრობას ეწეოდნენ.

დასახელებული წყარო ასევე, ნათელს პფენს იმ ფაქტს, რომ კალეში ადგილი ჰქონდა არასწორი ბაჟების დადებას ლონდონელი ვაჭრების საქონელზე, ამასთანავე ქალაქ კალეს მერმა და მისმა მოხელეებმა უსამართლო მოქმედებები გამოავლინეს ინგლისელი ვაჭრების მიმართ. [1. 612] ამის გამო ვაჭრებმა შეიმუშავეს მეფის მიმართ შემდეგი მოთხოვნები:

1. ყოველ ვაჭარს, რომელიც საქონელს შეიტანდა ქალაქ კალეში უნდა გადაეხადა კანონით დანესებული ბაჟი და უნ-

და განთავისუფლებულიყო სხვა საბაჟო გადასახადებისაგან, უკეთესი იქნებოდა უკანონოდ დანესებული ქალაქ კალეში. არც ერთ საბაჟო მოხელეს უფლება არ ჰქონდა აეღო ქსოვილზე უკანონო ბაჟები. თუ ადგილი ექნებოდა მებაჟეთა უსამართლო მოქმედებას, მაშინ ვაჭრები მოითხოვდნენ მეფისაგან მათზე სასჯელის დანესებას.

2. ყოველი ვაჭარი უნდა ნასულიყო ქალაქ კალეში თავისი საქონლით და განთავისუფლებულიყო ყველა იმ გადასახადისაგან, რომელსაც დაანესებდნენ საქონლის მეთვალყურეობაზე, მის შენახვაზე, ხიდზე გადასვლაზე, გემის ლუზის ჩაშვებაზე.
3. არ უნდა აეძულებინათ ინგლისელი ვაჭრები გადაეხადათ ნალდი ფული.
4. ყველა ინგლისელ ვაჭარს, რომელიც მივიდოდა ქალაქ კალეში სავაჭროდ, უნდა შესძლებოდა თავისუფლად ემოქმედა. თან ჰქონოდა საქონელი, ოქროსა და ვერცხლის ფული, მონმობა. თან უნდა ჰყოლოდა შეგირდები, თარჯიმნები და სხვა თანამგზავრები. თავისუფლად უნდა შესძლებოდათ მოგზაურობა ცხენით თუ ქვეითად, ხმელეთით, ზღვით თუ მდინარით. არ უნდა მიეყენებინათ მათთვის უსიამოვნება, არ უნდა დაეკისრებინათ ახალი გადასახადი და უნდა შეხვედროდნენ მათ მეგობრულად და კეთილგანწყობილად.
5. ყოველ თოფ ქსოვილზე არ უნდა გამოერთმიათ 4 პენსზე მეტი გადასახადი, როგორც ეს ჩაიდინეს გასულ სავაჭრო სეზონზე კალეს მოხელეებმა, როცა გადაახდევინეს 2 შილინგი და 6 პენსის რაოდენობით ყოველ თოფ შალის ქსოვილზე.
6. ინგლისელი ვაჭრებისათვის უნდა დაერთოთ ნება, რათა გადაეტვირთათ საქონელი იმ გემზე, რომელსაც ისინი აირჩევდნენ. შემდეგ დაეტვირთათ გემი კალეში ნაყიდი საქონლით ყოველგვარი შეფერხების გარეშე. მერი და იქაური მამასახლისები ყოველნაირად შეეცდებოდნენ, აეძულებინათ ინგლისელი ვაჭრები დაეტვირთათ საქონელი იმ გემებზე, რომელთაც ისინი მიუთითებდნენ. კალეს ხელისუფლებისაგან ვაჭრების უფლების მიღების მოსაგვარებლად შესაძლებელია ამ ქალაქის მერსა და ოლდერმენებს გამოეძალათ მათგან ორმაგი გადასახადი,

„რაც უსამართლობა იქნებოდა“, ამიტომ ინგლისელი ვაჭრები სთხოვდნენ მეფეს, რათა ებრძანებინათ მისი ქვეშევრდომი ვაჭრებისათვის, რომ მათ დაეტვირთათ საქონელი იმ გემებზე, რომელსაც თვითონ ვაჭრები დაიცავდნენ და გამოეცურათ ყოველგვარი დაყოვნების გარეშე, დასჯის მუქარით დამრღვევთათვის [1. 12-614].

ამავე დოკუმენტის თანახმად, 1496 წელს ინგლისელ ვაჭრებს დროებით აეკრძალათ ბურგუნდიის ჰერცოგის მიწაზე ვაჭრობა, რადგან ამ უკანასკნელმა უსამართლო ბაჟები დაუწესა მათ, ამის გამო ინგლისელ ვაჭრებს მხოლოდ კალეში დაევაღათ სავაჭროდ მოგზაურობა. ეს მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტთა სავაჭრო საქმიანობა არ ატარებდა რეგულარულ ხასიათს, ხოლო ქსოვილებით ვაჭრობა კალესთან არ იყო სისტემეტური და ეს მხოლოდ მაშინ მიმდინარეობდა, როცა შეფერხებული იყო მათი ვაჭრობა ნიდერლანდებში.

ინგლისის სამეფო ხელისუფლებამ გადაწყვიტა გადაედგა პრაქტიკული ნაბიჯი. მეფე ჰენრი VII — 1496 წელსავე გააგზავნა კალეს ლეიტენანტ რიჩარდ ნანფანდტთან, მერთან და ქალაქის სხვა მოხელეებთან წერილი, რომლითაც უკრძალავდა ადრესატებს ახალი გადასახადების დანესებას, როგორც ინგლისელ, ისე უცხოელ ვაჭრებზე [1. 616].

ეს ფაქტი შეიძლება შევაფასოთ ისე, რომ ლონდონელმა ვაჭრებმა მიაღწიეს თავიანთი უფლებების დაცვას მეფისაგან. რაც შეეხება კალეს ხელისუფლებას, ისინი უსამართლოდ ეპყრობოდნენ ინგლისელ ვაჭრებს, ანესებდნენ არაკანონიერ ბაჟებს, ამიტომ მეფე გამოდიოდა თავისი ქვეშევრდომების ინტერესებიდან და იცავდა ინგლისელ ვაჭრებს.

1504 წელს „ვარსკვლავის პალატამ“ მკაცრად განსაზღვრა სტაპლერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის უფლებები. ვაჭარ-მოსაწყობები თუ მოისურვებდნენ მაუდის ექსპორტს ქალაქ კალეს გარდა სხვაგან, მაშინ უნდა გადაეხადათ შესატანი გადასახადი (ფაინი) და შესულიყვნენ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის შემადგენლობაში [208. 191].

მაგრამ სტაპლერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას შორის ზოგჯერ ადგილი ჰქონდა უთანხმოებას, რასაც ადასტურებს შემდეგი დოკუმენტი: 1512 წლის 30 მარტს ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრებაზე განიხილეს მესაწყობეთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიებს შორის უთანხმოების საკითხი. მოწინააღ-

მდეგე მხარესთან მოსალაპარაკებლად კრებამ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიიდან დანიშნა შემდეგი პირები:

რობერტ ოლდერნესი – ოლდერმენი;

ტომას მირფინი – ოლდერმენი;

ჯონ კლიმფორდი – მმართველი;

ტომა ჰინდი – მერსერი;

ჯონ კიმი – მერსერი;

უილიამ გეიმი – მანუფაქტორი (მაუდიტ მოვაჭრე);

უილიამ ესტლი – საბაყლო საქონლიტ მოვაჭრე;

ჯონ სკევიგტონი – მკერავი.

ხოლო იმავე წლის პირველ აპრილს სტაპლერთა კომპანიის რწმუნებულმა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის მამასახლისებს მოუტანა ბილი იმ პირთა სიით, რომლებიც არჩეული იყვნენ მათთან მოსალაპარაკებლად სტაპლერთა კომპანიიდან. ესენი იყვნენ:

უილიამ ბრაუნი – ოლდერმენი;

ჯეიმზ იარფორდი – ოლდერმენი;

მაიკლ ინგლიში – ოლდერმენი;

ჯონ რობინსი – ოლდერმენი;

ტომას სეიმური – მერსერი;

ჯონ ბრაუნი – მერსერი;

ტომას მორი – მერსერი;

ჰიუ კლოპტონი – მერსერი [1. 401].

დასახელებულ პირთა შორის ოთხი კაცი ყოფილა მერსერი (ქსოვილიტ მოვაჭრე) სტაპლერთა კომპანიის წევრი და იქ წამყვანი პოზიცია ეკავატ. გამოდის, რომ მერსერთა კორპორაციის ვაჭრები ყოფილან არა მარტო ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიაში გაერთიანებულნი (ავანტიურისტთა კომპანიაშიც ზომ მერსერები იყვნენ წამყვანნი), არამედ სტაპლერთა კომპანიაშიც და ზემოთ მოხსენიებული ოთხი მერსერიც ამას ადასტურებს. ისე ჩანს, რომ მერსერებს დავა ჰქონდატ ვაჭარ-ავანტიურისტებთან. ამასთანავე დასახელებული წყარო კიდევ ერთხელ ადასტურებს მერსერთა დიდ ქონებრივ შესაძლებლობებს, სხვაგვარად შეუძლებელი იყო ერთდროულად ორ ვაჭარ-ავანტიურისტთა და სტაპლერთა კომპანიაში საქმიანობა.

ამრიგად, ინგლისელი ვაჭრების მსოფლიო ასპარეზზე გამოსვლას თან ახლდა ვაჭრობის ახალი ორგანიზაციისა და მეთოდების დანერგვა. მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში მან შემდეგი სახე მიიღო: მატყლის (ნედლეულის) გატანის ორგანიზაციას ანარ-

მოებდა მესაწყობეთა (სტაპლერთა) კომპანია. ქალაქ კალეში თავ-
დაპირველად გაპქონდათ მატყლი, ხოლო ფლანდრიელი ხელოსნე-
ბის ინგლისში გადმოსახლების შედეგად, მაუდის წარმოების განვი-
თარებასთან ერთად, დაიწყო მისი გატანა ქალაქ კალეში, მაგრამ
ამას, როგორც გაირკვა, სისტემატური ხასიათი არ მიუღია. სტაპ-
ლერთა კომპანია უმთავრესად მაინც ნედლეულის – მატყლის გა-
ტანით იყო დასაქმებული. ამ კომპანიას, რამდენადაც არ უნდა გაე-
უმჯობესებინა მატყლის გატანა, მაინც არ შეეძლო მისი შემდგომი
განვითარება, ვინაიდან სტაპლერი ძირითადად მიჯაჭვული იყო
თავის საწყობზე, როცა აუცილებლობამ მოითხოვა საწყობების
ფარგლებს გარეთ ვაჭრობის ორგანიზაცია და კერძოდ – შალის
ქსოვილის გატანა, მაშინ შეიქმნა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია
(XV—ს) ეს უკანასკნელი არ იყო დაკავშირებული დადგენილ პუნ-
ქტთან და გზებთან. ავანტიურისტები თავიანთ საქმიანობაში იყ-
ვნენ თავისუფალნი, დამოუკიდებელნი, ეძებდნენ გასაღების ბაზ-
რებს და იპოვიდნენ თუ არა მათ, ამყარებდნენ სავაჭრო კავშირს,
ქმნიდნენ ვაჭართა დასახლებას. სხვა დანარჩენი, ვინც ვაჭრობდა
ზღვის გაღმა „მოხეტიალე ვაჭრები“ იყვნენ. სტაპლერები ასეთთა
რიცხვს არ განეკუთვნებოდნენ [96. 196-197]. რაც შეეხება ვაჭარ-
ავანტიურისტებს ისინი, ძირითადად ვაჭრობდნენ ნიდერლანდებში
თუმცა მათ სავაჭრო ურთიერთობა გააჩნდათ სხვა ქვეყნებთანაც.

§ 3. ლონდონის, იორკის და ნიუკასლის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიები

ინგლისის ვაჭარ-მესაწყობეთა ამ ერთ-ერთმა უძველესმა კომპანიამ შეუდარებელი როლი შეასრულა ინგლისის საგარეო ვაჭრობისა და საზღვაო ფლოტის განვითარების საქმეში. ამ კომპანიის საქმიანობის ცალკეული საკითხები ადრე ჩვენ განხილული გვექონდა საკანდიდატო დისერტაციაში [91]. ამჯერად, წინამდებარე ნაშრომში სრულიად ახალი მასალებისა და ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებული უახლესი ლიტერატურის საფუძველზე, გვინდა წარმოვაჩინოთ ამ კომპანიის ისტორიის სხვა მხარეები. კერძოდ, ვაჭარ-ავანტიურისტთა ჯგუფის საქმიანობა სხვადასხვა ქალაქებში: იორკში, ნორიჯში, სოლსბერიში, მიდლენდში, ნიუკასლში, ეკზეტერსა და ჰალეში. ცხადია, გვერდს ვერ ავუვლიდით ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა როლის წარმოჩენას ინგლისის ეროვნული ვაჭრობის სისტემაში.

მიჩნეულია, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია შეიქმნა 1405 წელს, როცა პარლამენტმა მიიღო დადამტკიცა ამ კომპანიის უფლებები. მასში შედიოდნენ არა მარტო ლონდონის, არამედ სხვა ქალაქების ვაჭრებიც [40. 570-571; 16. 148]. მართალია, კომპანიის დაარსების აღნიშნული თარიღის მიმართ პრინციპულად სადავო არაფერი გვაქვს, მაგრამ მაინც უფრო მართებულია ითქვას, რომ იგი, როგორც დამოუკიდებელი ორგანიზაცია შეიქმნა 1406 წელს. ამას გვკარნახობს შემდეგი ფაქტი. 1406 წელს მეფე ჰენრი IV-მ სპეციალური ქარტიით ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას ცენტრით ლონდონში დამოუკიდებელი არსებობის უფლება მისცა [72. 108]. ასეა თუ ისე ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას ხანგრძლივი ისტორია აქვს.

ახლა ისმება კითხვა: რატომ მიიღო ამ კომპანიამ ვაჭარ-ავანტიურისტთა სახელწოდება? სპეციალურ ლიტერატურაში მასზე არსებობს პირდაპირი პასუხი. კომპანიამ ეს სახელწოდება მიიღო იმიტომ, რომ მისი წევრები რისკის ფასად წარმართავდნენ თავიანთ საეაჭრო საქმიანობას და როგორც „სტაპლერები“ არასოდეს იფარგლებოდნენ რომელიმე ერთ ცენტრთან კავშირით [83. 487-488]. მათ სხვაგვარად „მოხეტილზე მოგზაურ - ვაჭრებსაც“ ეკი უწოდებდნენ მკვლევარ ა. ჯივილეგოვის მიხედვით, „მოხეტილ ვაჭრების“ ორგანიზაციას დასაბამი მისცა სამმა ჯგუფმა, ესენია: წვრილმანი საქონლით მოვაჭრენი (მერსერები). ისინი ეწეოდნენ

აბრეშუმით ვაჭრობასაც; პილპილით მოვაჭრენი (Papperers). მათგან გამოიყო ბითუმად მოვაჭრეთა ჯგუფი (Grocers) და მაუდით მოვაჭრენი [96. 198]. შემდეგში ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიაში შევიდა სხვა კორპორაციები, რომელთა შორის იყო ღვინით მოვაჭრეთა ერთ-ერთი მდიდარი კორპორაცია [211. 124].

ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის რიგი მხოლოდ ზემოთ ჩამოთვლილი წევრებით არ შემოიფარგლებოდა. მასში შედიოდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის ზოგიერთი წევრი. „ნიუბოლდის ნიგნის“ მიხედვით, 1487 წლის 18 დეკემბერს ქალაქ იორკიდან ბატონ უილიამს, ქალაქ კალეს მერს, მოუთხოვია გამხდარიყო ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის წევრი. ამაზე კომპანია დათანხმდა და მიიღო იგი თავისუფალ ვაჭრად. [1. 305].

1406 მნიშვნელოვანი თარიღია ვაჭარ-ავანტიურისტთა ისტორიაში. ამ წელს ვაჭარ-ავანტიურისტებს მიენიჭათ პრივილეგია აერჩიათ თავიანთი მმართველი, რომელსაც უფლება ჰქონდა გაერჩია დავა და უთანხმოება არა მარტო ინგლისელ ვაჭრებს შორის, არამედ ინგლისელებსა და უცხოელებს შორისაც. ასეთი პრივილეგია მიენიჭა ინგლისელ ვაჭრებს ჰოლანდიაში, ზელანდიაში, ბრაბანტსა და ფლანდრიაში, ხოლო 1408 წელს კი ნორვეგიაში, შვედეთსა და დანიაში [82.356]. ასეთი იყო ვაჭარ-ავანტიურისტთა ვაჭრობის ორგანიზაციისა და მათი უფლებების დაცვის ადრეული ეტაპი [211. 125].

ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია XV ს-ის მიწურულს, კერძოდ 1487-1498 წლებში უდიდეს წარმატებებს აღწევს თავის საქმიანობაში. აღნიშნულ წლებში კომპანიას ქალაქ ინტვენპენში გაუტანია 22013 თოფი მაუდი, რაც შეადგენდა ინგლისური მაუდის ექსპორტის 1\3 -ს ვაჭარ-ავანტიურისტების დიდი შემოსავალი აძლევდა იმის საშუალებას, რომ უარი ეთქვა გადიდებული საბაჟო გადასახადების სადახდაზე (1515 წ.). XVI საუკუნის შუა ხანებში ამ კომპანიის ხელში იყო მაუდის ექსპორტის დიდი ნაწილი. ხოლო XVII საუკუნეში კომპანიის მდივნის მონაცემებით სავაჭრო გაერთიანების წლიური ექსპორტი სავარაუდოდ შეადგენდა ერთი მლნ. გირვანქა სტერლინგს [194. 83].

ინგლისის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია შედგებოდა მდიდარი და გამოცდილი ვაჭრებისაგან, რომლებიც თავს იყრიდნენ მთელი რიგი დიდი ქალაქების ნავსადგურებსა (საზღვაო ქალაქებში) და ინგლისის სხვა ადგილებში: ლონდონში, იორკში, ნორიჯში, იპსვიჩში, ნიუკასლსა და ჰალეში [211. 126]. XVI საუკუნის ბოლოს

ვაჭარ-ავანტიურისტები ითვლიდნენ 3500-მდე წევრს, რომლებიც ლონდონის გარდა ცხოვრობდნენ ინგლისის სხვადასხვა ქალაქებში. მართალია, ვაჭარ-ავანტიურისტთა რიგები ათაზე მეტ წევრს ითვლიდა, მაგრამ რეალური ექსპორტიორი იყო 300-400 კაცი, დანარჩენები ითვლებოდნენ წევრებად, მაგრამ საქონლის გატანაში არ იღებდნენ მონაწილეობას [199. 365].

როგორც ცნობილია, XIV—XV სს. ინგლისში მაუდის წარმოებას აყვავებას მიაღწია ამას თან ახლდა საგარეო კონკურენტების ჩამოცილება [115. 284] შესაბამისად ინგლისმა პირველი ადგილი დაიკავა მაუდის ექსპორტში, ამაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ვაჭარ-ავანტიურისტებმა. ინგლისის მაუდის ექსპორტი 1509 წლიდან 1547 წლამდე გაიზარდა 8 ათასი თოფიდან 120 ათას თოფამდე [136. 134]. გაფართოვდა ვაჭრობა არა მარტო ნიდერლანდებთან, არამედ ჩრდილოეთ და ბალტიის ზღვის ქვეყნებთან. ინგლისური მაუდი აღწევდა ნოვგოროდამდე [116. 384]. ჯივილეგოვის მიხედვით, არსებობდა სხვადასხვა კატეგორიის ვაჭარ-ავანტიურისტები. ისლანდიის, ესპანეთის, პრუსიის, იტალიის ე.ი. იმის მიხედვით, თუ სად ვაჭრობდნენ. მაგრამ წამყვანნი იყვნენ ნიდერლანდებთან მოვაჭრე ვაჭარ-ავანტიურისტები [96. 197]. ამ ავტორზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები ვაჭრობდნენ ისლანდიაში, პრუსიაში, ესპანეთში, იტალიასა და ნიდერლანდებში. აქვე მართებულია ხაზი გაესვას იმასაც, რომ სწორედ ვაჭარ-ავანტიურისტების წყალობით მოხდა XV საუკუნეში ინგლისის ფლოტის შექმნა, რომელსაც ეხლა შეიძლო გადაელახა ატლანტიკის ოკეანე. უფრო მეტიც, მათი მეოხებით შეიქმნა აუცილებელი პირობები რეგულარული სამეფო ფლოტის მშენებლობისათვის პირველი ტიუდორების ხანაში.

ახლა ვნახოთ თუ, როგორ იყო ორგანიზებული ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია. მისი წევრები მოქმედებდნენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად და არ აერთიანებდნენ თავიანთ კაპიტალს. კომპანიის მდივანი უილერი წერს, რომ მათ არა აქვთ ბანკი, არც საერთო კაპიტალი, არა ჰყავთ საერთო წარმომადგენელი, ყოველი მათგანი ვაჭრობს ცალკე კაპიტალით, წარმომადგენლის ან ნოქრის მეშვეობით. კომპანია განსაზღვრავდა მაუდის იმ ოდენობას, რომელიც უნდა გაეტანა თითოეულ წევრს [211. 126]. ვაჭარ-ავანტიურისტთა ორგანიზაციის ერთ მხარეს წარმოადგენს ერთი ფაქტიც, ისინი ყოველ წელს მომდევნო სავაჭრო სეზონისათვის ირჩევდნენ თანაშემწეთა საბჭოს 12 კაცის შემადგენლობით. აქედან 8 კაცი ყო-

ველთვის იყო ლონდონიდან, ხოლო დანარჩენი 4 სხვა ქალაქებიდან. საბჭოში ნევრის ხელმეორედ არჩევა შეიძლებოდა მხოლოდ მისი არჩევიდან 6 წლის გასვლის შემდეგ [1. 455].

ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიაში გაერთიანებული იყვნენ დიდი კაპიტალის მქონე ვაჭრები. ამას ადასტურებს კომპანიაში განევრიანებისათვის გადასახადი – 200 გირვანქა სტერლინგი, რაც მაშინ ძალიან ცოტა ვისმეს თუ შეეძლო [204. 170]. ზოგიერთ ავანტიურისტს ჰქონდა კაპიტალი 50-60 ათასი გირვანქა სტერლინგის ოდენობით. თუ ამ თანხას გადავიყვანთ თანამედროვე ფულზე, მაშინ მოგვცემს მილიონამდე გირვანქა სტერლინგს [41, 114].

ე. კარუს – უილსონის მიხედვით ვაჭარ-ავანტიურისტთა ჯგუფი მოქმედებდა ქალაქ პალესა და იორკში [16. 147, 149, 150]. „ნიუბოლდის წიგნის“ – ლონდონის მერსერთა „საბჭოს აქტები“ (წყაროს – ი.ბ.) მიხედვით, XV საუკუნის დამლევისათვის ავანტიურისტები მოქმედებდნენ ნორიჯში, სოლსბერიში, მიდლენდში, ეკზეტერში [1. 478, 557]. ამას ადასტურებს 1519 წლით დათარიღებული ერთ-ერთი დოკუმენტი, საიდანაც ირკვევა, რომ ზღვის იქით მმართველის დასახმარებლად აირჩიეს შემდეგი პირები;

1. ნიკოლას ლამბერტი გლოსერი;
2. ჯონ რადსტონი – მაუდით მოვაჭრე;
3. ჯონ ჯონსონი – ტყავით მოვაჭრე;
4. პოლ უინტი – მკერავი;
5. უილიამ ბეილი – ოლდერმენი, მერსერთა კორპორაციიდან;
6. უილიამ ბრომველი – მერსერი;
7. რობერტ ბეილი – მერსერი;
8. უილიამ კურე – ოლდერმენი იორკიდან;
9. ჯონ ბლეკსტონი – ოლდერმენი ნიუკასლიდან;
10. უილიამ პერტი – ოლდერმენი ნორიჯიდან;
11. ჯონ კოსვლი – ეკზეტერიდან [1. 477-478; 211. 129-130].

როგორც ვხედავთ, აქ დასახელებულ 11 პირთა შორის 4 კაცი არის იორკიდან, ნორიჯიდან და ეკზეტერიდან, ხოლო შვიდი – ლონდონიდან. ამდენად, გვაქვს საფუძველი ვთქვათ, რომ ლონდონის გარდა, ვაჭარ-ავანტიურისტთა ჯგუფი მოქმედებდა დასახელებულ ქალაქებში. გარდა ამისა, ავანტიურისტთა კომპანია მოქმედებდა აგრეთვე ჩესტერსა და ბრისტოლში [184. 201] ცოტა უფრო გვიან, (1522 წ.) სავაჭრო სეზონისათვის თანაშემწედ საბჭოს

შემადგენლობაში იხსიენიება წარმომადგენლები სოლსბერიდან და მიდლენდიდან [1. 557; 21. 130].

მაშინდელი გარემოებებისა და პირობების დროს ჩეულებრივი მოვლენა იყო პირველობისათვის ბრძოლა. ამ მხრივ გამოირჩევიან ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტები, მათ 1497 წ. ჰენრი VII მეფობის დროს მოიპოვეს გამარჯვება ამის დასტურად მივიჩნევთ სავაჭრო ხელშეკრულებას „Intercursus Magnus“, რომელიც ამ მეფის დროს გამოიცა. ამ დოკუმენტის ძალით ხსენებულ ვაჭრებს ნიდერლანდებში თავისუფალი შესვლის უფლება მიენიჭათ. ეს კი აიძულებდა პროვინციელ ვაჭრებს შესულიყვნენ კომპანიის შემადგენლობაში. გარდა ამისა, ყოველ მათგანს უნდა შეეტანა სპეციალური გადასახადი (ფაინი) 6 გირვანქის, 13 შილინგისა და 4 პენსის ოდენობით.

ლონდონელი ვაჭარ-ავანტიურისტები უცხოეთის ბაზრებზე ავიწროებდნენ ინგლისის პროვინციელ ვაჭრებს, რის გამოც პროვინციელები ხშირად გამოთქვამდნენ უკმაყოფილებას მეფე ჰენრი VII წინაშე. ლონდონის კომპანიამ, აგრეთვე გაზარდა შესატანი გადასახადი 20 გირვანქა სტერლინგამდე, რასაც ასევე უკმაყოფილოდ შეხვდნენ პროვინციელი ვაჭრები [1. 634].

ლონდონის კომპანია იმთავითვე ცდილობდა ნიდერლანდებში ვაჭარ-ავანტიურისტებზე გაბატონებას. მათი ცდა XV საუკუნეში წარმატებით დაგვირგვინდა. მართალია ნიდერლანდებში მოქმედ ყველა ვაჭარ-ავანტიურისტი ამას ხალისით როდი შეხვდა, მაგრამ ისინი იძულებული გახდნენ შესულიყვნენ 10 კომპანიაში. გაბატონდნენ რა ყველა ავანტიურისტზე ნიდერლანდებში და აიძულეს რა ისინი შესულიყვნენ თავიანთ კომპანიაში, ლონდონელმა ავანტიურისტებმა დაარსეს მუდმივი სახლი, სადაც იკრიბებოდნენ ავანტიურისტები, აწარმოებდნენ ვაჭრობას, ინახავდნენ თავიანთ კაპიტალს, წყვეტდნენ რომელ ბაზარზე და როდის შეიძლებოდა დასწრება, ირჩევდნენ თავიანთ მთავრობას ზღვის გაღმა (ნიდერლანდებში) და დამხმარეთა (თანაშემწეთა) საბჭოს 24 კაცის შემადგენლობით სხვადასხვა ავანტიურისტთა კომპანიების წევრთაგან.

ახლა მივყვით იმ მოცემული დოკუმენტების ანალიზს (1472, 1491, 1493, 1509 წწ) რომლებიც ნათლად გვიხატავდნენ ვაჭარ-ავანტიურისტთა საქმიანობას დასახელებულ წლებში. 1472 წლის 20 ნოემბრის დოკუმენტი გვამცნობს, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები ვაჭრობდნენ ზელანდიაში. ამავე საბუთიდან ჩანს, რომ ისინი ცდილობდნენ თავიდან აეშორებინათ ყოველგვარი უსიამოვნება ლორ-

დისა და სხვა პატივსაცემი პირების მხრიდან იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მათ მიუძღოდათ რაიმე დანაშაული.

აღნიშნული წყაროს მიხედვით 1472 წლის 20 ნოემბერს კრებაზე ვაჭარ-ავანტიურისტთა ბრძანება გამოაცხადეს, რომ ლორდი ჰოვარდი უჩიოდა ვაჭრებს ფრახტის (ტვირთის) უქმარილობის გამო თავის ხომალდებზე „George“ — ზე და „Margarate haward“ — ზე. ბოლოს ბამასის (საშემოდგომო) ბაზრობის დროს არ მომხდარა გემების სრული დატვირთვა საქონლით, მოლაპარაკების თანახმად კი აღნიშნულ გემებს უნდა მიეღოთ ტვირთი მხოლოდ მეფის გემების „Trynyte“ — ის და „Elen of London“ — ის დატვირთვის შემდეგ, რომლებიც ასევე მიემგზავრებოდნენ ბამასის ბაზრობაზე. როცა გემები დაბრუნდნენ ინგლისში, გამოირკვა რომ ყველა გემი ჩამოვიდა საქონლის სრული დატვირთვით, მხოლოდ „ჯორჯი“ დატვირთული იყო თავისი ტონაჟის მოცულობასთან შედარებით ნახევარზე ნაკლები ტვირთით, ხოლო „მარგარეტი“ 24 საპალნეთი ნაკლები საქონლით [1. 63-64; 211.162]. ამ გარემოებების გამო ლორდი სთხოვდა კომპანიას, გადაეხადა მისთვის ჯარიმა 620 ფუნტი სტერლინგი. ასევე ის ითხოვდა ახსნა-განმარტებას, თუ როგორ აღმოჩნდა დაუტვირთავი ის ორი გემი, რომლებთანაც იყო დადებული კონტრაქტები, ხოლო ის ხომალდები კი, რომლებთანაც არავითარი კონტრაქტი არ იყო გაფორმებული დაბრუნდნენ შინ სრული დატვირთვით [1. 64; 211. 162]. ლორდი ჰოვარდის პრეტენზიაზე უარი განაცხადეს კომპანიის წევრებმა. ისინი აცხადებდნენ, რომ არ აქვთ არავითარი ვალი ლორდისა და არც დაურღვევიათ კონტრაქტები, არამედ, პირიქით, ყველა ასრულებდა თავის მოვალეობას ქარტიის სრული შესაბამისობით. ისინი ამ საქმეში ადანაშაულებდნენ მეფის კაპიტნებსა და ხაზინადრებს, თუ რატომ, ამასაც ასაბუთებდნენ კომპანიის წევრები. მათი განმარტებით, ქარტიის მიხედვით, გემები ზელანდიაში ჩასვლის შემდეგ უნდა გაჩერებულიყო დასატვირთად 30 დღის განმავლობაში. ამასთანავე წესით უნდა გაეთვალისწინებინათ სამუშაო დღეები ზელანდიაში (ე.ი. მათი ნასვლა არ უნდა დამთხვეოდა დღესასწაულებს) იქ და უნდა შეერჩიათ შესაფერისი დრო. ისინი ზელანდიაში დარჩნენ 32 დღის განმავლობაში, რომელსაც უნდა გამოეკლათ 5 კვირა დღე, ერთი წმინდა მარტევის და ერთი წმინდა მიხეილის დღე და 4 დღე გემების გადმოტვირთვისა, ამდენად 32 დღიდან უნდა გამოეკვეითათ 11 დღე. უფრო სწორად გემები იქ უნდა დარჩენილიყვნენ 19 სექტემბრიდან 20 ოქტომბრამდე. ხოლო ისინი აქ ჩავიდნენ ადრე. გემები

ლონდონიდან ნავიდნენ 9 დღით ადრე, ვიდრე დანიშნული იყო გამგზავრება. ვაჭრები არ იყვნენ დამნაშავენი, ვინაიდან ლორდის გემების გამოცურვიდან ორი დღის შემდეგ იყო იმდენი საქონელი, რომ მათ შეეძლოთ გემები სრულად დაეტვირთათ. კომპანიის სახელით ასეთი პასუხი გასცეს მამასახლისებმა ლორდ ჰოვარდს. ამავე დოკუმენტის მიხედვით ლორდი ამ პასუხით არ დაკმაყოფილდა, პირიქით, განრისხდა და დაემუქრა კომპანიას, რომ უარს იტყოდა მასთან ურთიერთობაზე და მოითხოვდა ზარალის ანაზღაურებას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის წაართმევდა მათ საქონელს ან კალეში (სასაწყობო ქალაქში) ან აქ მდ. ტემზაზე (ინგლისში-ი. ბ) [1. 64]. კომპანიამ ამ შემთხვევაში რეალურად შეაფასა მოვლენების განვითარება და არჩია დათმობაზე წასვლა. ცხადი იყო, ლორდთან მშვიდობიანი და კეთილგანწყობილი ურთიერთობა უფრო სასურველი იყო, ვიდრე მტრობა. ამ მიზნით კომპანიამ მოინვია ვინმე ტომას ჩატერდი, რომელიც სარგებლობდა ლორდი ჰოვარდის ნდობითა და პატივისცემით. ვაჭრებმა მას სთხოვეს შუამავლობა ლორდთან მოლაპარაკებებში. ტომას ჩატერდიც ენერგიულად შეუდგა ლორდთან მოლაპარაკებებს, რაც კომპანიასთან მისი შერიგებით დასრულდა. ეს უანგაროდ არ მომხდარა 1472 წლის 14 დეკემბერს ტომასმა ლორდს მიუტანა საჩუქარი 20 მარკა, რის შედეგადაც აღსდგა მშვიდობიანი და კეთილი ურთიერთობა კომპანიასა და ლორდს შორის [1. 64].

მოტანილი დოკუმენტის შინაარსი საჭიროებს რამდენიმე ფაქტის ინტერპრეტაციას, ჯერ ერთი, ვაჭარ-ავანტიურისტა კომპანიის წევრებს არ მიუძღოდა ბრალი, როგორც ეს წყაროში ჩანს, აღნიშნულ საქმეში. ლორდი ჰოვარდის წინაშე დამნაშავენი იყვნენ თვით გემების კაპიტნები და ხაზინადარები, რომლებიც დროზე ვერ ჩავიდნენ ზელანდიაში და მოაცდინეს გემები 11 დღე (უქმე დღეების გამო). ამიტომ ვერ მოხერხდა მათი სრული დატვირთვა, მეორე ცხადია, ფეოდალური წყობილებიდან გამომდინარე ვაჭრები თავიანთი ინტერესების გათვალისწინებით ნავიდნენ დათმობაზე, ვინაიდან ლორდთან მტრული ურთიერთობა მათ კომერციულ საქმიანობას ზიანს მოუტანდა. სწორედ ასეთი დიპლომატიით ვაჭრები აღწევდნენ წარმატებებს სავაჭრო საქმიანობაში.

საგარეო ვაჭრობაში ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის საქმიანობა ძირითადად დამოკიდებული იყო საერთაშორისო ურთიერთობასა და მის მიმართ სამეფოს პოლიტიკაზე. ხშირად მისი მერყევი

ხასიათი უშუალო გავლენას ახდენდა მათი მიზნის განხორციელებაზე. მის კონკრეტულ მაგალითად მოვიყვანთ შემდეგ ფაქტს.

1491 წლის 19 მაისს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებამ კომპანიის წევრებს მოახსენა, რომ მეფე თანახმა არ იყო გემები გამგზავრებულიყო სინკსონის (საზაფხულო) ბაზარზე. ამის პირველ მიზეზად ის იყო დასახელებული, რომ ინგლისელთა გემს „გრეფიტს“ (Griffith) ზელანდიაში ცუდად მოექცნენ. ამიტომ არც ერთ ინგლისურ ხომალდს არ უნდა ჩაეშვა ზელანდიაში ღუზა. მეორე მიზეზის საფუძველი იმაში მდგომარეობდა, რომ მეფე ვერ შესძლებდა ვაჭართა დაცვისათვის გამოეყო დიდი გემები, ამჯერად შესაძლებელი იყო მხოლოდ ოთხი პატარა გემის გამოყოფა, რაც ნაკლებ გარანტიას იძლეოდა უშიშროებისათვის. რაც შეეხება მეფის სამხედრო გემებს, მათი გაშვება ორი მიზეზის გამო იყო უარყოფილი: ამ პერიოდში ძლიერი ქარიშხალი იყო და მალე ტერიტორიულ წყლებში ინგლისის სამხედრო გემების გამოჩენას სათანადო ნებართვის გარეშე არც ერთი ქვეყანა არ დათანხმდებოდა. ამის არგუმენტად ის ფაქტი იყო მოშველიებული, რომ ანალოგიურად ნებართვის გარეშე არც ინგლისის მეფე არ დაუშვებდა, უცხო სამხედრო გემების შემოსვლას „მის ზღვაში“, დამატებით სირთულედ ის იყო დასახელებული, რომ ზღვის იქითა რეზიდენტის ცნობით, ჰოლანდიაში, ბრაბანტსა და ზელანდიაში მოსალოდნელი იყო რომის საღმრთო იმპერატორის (გერმანიის მბრძანებლის) დიდი ძალების შემოსვლა [1. 215-216].

როგორც იტყვიან, ვაჭარ-ავანტიურისტები ბედს მაინც არ შეურიგდნენ. მიუხედავად მეფის უარისა, ისინი კვლავ ცდილობდნენ გამგზავრებას ბაზრობაზე. ამას ადასტურებს 1491 წლის წერილი, რომელიც გაიგზავნა ქალაქ ანტვერპენში რიჩარდ იორკის სახელზე. აი, რას ვკითხულობთ მასში: „ღვთისმოსავო ბატონო, იმედს ვამყარებთ თქვენზე და ვფიქრობთ გაგიხარდებათ ჩვენი უსაფრთხოება. გვსურს და გემუდარებით, გვაცნობეთ რა პირობებში შეუძლია ჩვენს გემებს ჩასვლა ბამასის (საშემოდგომო) ბაზრობაზე და მიიღებენ თუ არა ჩვენს ხალხს, გემებს და საქონელს ანტვერპენში, მიდელბურგსა და სხვა ნავსადგურებში. თუკი მიიღებენ, ჩვენ დავნიშნავთ გემებს ბაზრობაზე გასაგზავნად, ხოლო თუ არა, მაშინ თავს შევიკავებთ მათ გამგზავრებაზე. მაგრამ ორივე შემთხვევაში უნდა ვიყოთ დარწმუნებულნი, რომ ყოველივე ეს დარჩება საიდუმლოდ, რომ ჩვენი სურვილის შესახებ ვერავინ შეიტყობს. გთხოვთ ყოველივე შეიტყოთ რაც შეიძლება სწრაფად, რომ მივიღოთ თქვენგან რჩევა თუ როგორ მოვიქცეთ ამ საქმესთან

დაკავშირებით, ასევე გვანტიერებს თქვენი პირობები და მოთხოვნები, რომელთა შესრულებისათვის ჩვენ მზად ვართ.

ღმერთი იყოს თქვენი მფარველი
ღვთისმოსავ რაიდსა და ვაჭარს რიჩარდ იორკს.

ლონდონი 4 ივნისი 1491 წ.

ქ. ლონდონი კომპანიის მამასახლისები [1. 216].

ამ მეტად საინტერესო დოკუმენტებიდან გამომდინარეობს შემდეგი დასკვნა: პირველი ლონდონელი ვაჭარ-ავანტიურისტები სინკსონის (საზაფხულო) ბაზრობას აწყობდნენ ანტვენპენის გარდა ზელანდიაში; მეორე ბამასის (საშემოდგომო) ბაზრობას, როგორც ჩანს, აწყობდნენ ანტვერპენსა და მიდელბურგში; მესამე უშიშროების გარანტიისათვის გემები ბაზრობაზე სავაჭროდ მიემგზავრებოდნენ სამხედრო დაცვის თანხლებით; მეოთხე ირლვეოდა სამეფო კანონი შემოსავლის სფეროში. ვაჭრები მეფისაგან ცდილობდნენ გემების გაგზავნას ბამასის ბაზრობაზე ანტვერპენსა და მიდელბურგში. თუ ანტვერპენიდან რიჩარდ იორკისაგან მიიღებდნენ დადებით პასუხს, მაშინ ვაჭრები წავიდოდნენ სავაჭროდ, მიიღებდნენ მოგებას, ხოლო მეფეს არაფერი ეცოდინებოდა ამის შესახებ. ყოველივე ეს აშკარად ავლენდა იმას, რომ მოგების მიღების მიზნით ვაჭარ-ავანტიურისტები არაფრად აგდებდნენ რისკს. ამით კიდევ ერთხელ ამართლებდნენ თავიანთ სახელწოდებას.

XV საუკუნიდან ზღვის გაღმა მმართველს მუდმივად წარმოადგენდნენ ლონდონელი ვაჭარ-ავანტიურისტები, მათი გავლენა დიდი ყოფილა უმაღლეს ხელისუფლებაშიც. ისინი განსაზღვრავდნენ ვაჭარ-ავანტიურისტთა საგადასახადო პოლიტიკას [16. 170]. ვაჭარ-ავანტიურისტები კრებებზე იღებდნენ ორდონანსებს, რომლითაც განსაზღვრავდნენ თავიანთი საქმიანობის ორგანიზაციას და ხელს უწყობდნენ კომპანიის საერთო კეთილდღეობას. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა 1525 წლის ორდონანსი, რომელსაც მეტი სიცხადისათვის მთლიანად მოვიტანთ. აი, ისიც:

1. „ზღვის გაღმა ყოველ სავაჭრო სეზონზე უნდა აერჩიათ ორი „ღირსეული და გამოცდილი“ ვაჭარი მმართველებად.
2. ბაზრობის დამთავრების შემდეგ არ შეიძლებოდა ვაჭარს ეყიდა ან გაეყიდა რაიმე ანტვერპენში. ქედან ჩანს თუ რა

მტკიცედ იცავდნენ ვაჭრები ბაზრობის ვადებს. ეს კი მეტყველებს მათ ორგანიზებულობაზე.

3. გაყიდულ საქონელზე ვაჭრებს თანხა უნდა აეღოთ გამგზავრებამდე რვა დღით ადრე. ამასთანავე არავის შეეძლო გაეყიდა საქონელი დანესებულ ფასზე უფრო ძვირად.
4. ვაჭარ-ავანტიურისტთა ყოველ გატანილ საქონელზე იხდიდნენ ბაჟს. ირკვევა, რომ ყოველ ქსოვილზე უნდა გადაეხადათ ბაჟი ორი გროტის ოდენობით. ისინი მოითხოვდნენ, რომ ეს ბაჟი შეემცირებინათ ერთ გროტამდე [1. 716; 211. 138].

ამასთან დაკავშირებით, ვიტყვით იმასაც, რომ ერთ-ერთი ნაოსნობა საშემოდგომო ბაზრობაზე ავანტიურისტებს დაუჯდათ 13 ათასი გირვანქა სტერლინგი და ეს თანხა, კომპანიის გადანყვევებით, განაწილდა მასში შემავალ კორპორაციების შორის [1. 716].

ასე რომ, ეს ორდონანსი ერთმნიშვნელოვნად, ავლენს, თუ რა მნიშვნელობას ანიჭებდნენ კომპანიის მესვეურები ვაჭრობის ორგანიზაციას. ეს იმიტომ, რომ ყოველი ავანტიურისტი ვაჭრობდა ინდივიდუალურად, ხოლო გემებს ქირაობდნენ კომპანიის ადგილობრივი განყოფილებები. ყოველი ექსპედიციის მონყობისას საწევრო გადასახადი განისაზღვრებოდა გადასახიდი საქონლის ოდენობითა და ღირებულებით, ფლოტის გამგზავრებას, სად და როდის უნდა ჩასულიყო, იგი ამას განსაზღვრავდა ინგლისელ ავანტიურისტთა კომპანიის გენერალური საბჭო [1. 720; 211. 138].

ბუნებრივია, ვაჭარ-ავანტიურისტებს განსხვავებული ადგილი ეკავათ ინგლისის ეკონომიკურ ცხოვრებაში. მათი კომპანია დიდი აქტიურობით გამოირჩეოდა კომერციულ საქმიანობაში [127. 75]. ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტები, რომლებიც აერთიანებდნენ ვაჭართა დიდ ჯგუფს, არეგულირებდნენ საგარეო ვაჭრობას. ისინი დიდ გავლენას ახდენდნენ სამეფო კარზე და შესაბამისად მის საგარეო პოლიტიკაზე, მონაწილეობას იღებდნენ მეფის ფინანსური პოლიტიკის განსაზღვრასა და შეზღუდვაში. იბრძოდნენ საბაჟო გადასახადების შემცირებისათვის.

ვაჭარ-ავანტიურისტთა საქმიანობაში დიდი მნიშვნელობისა იყო შემდეგი მოვლენა. წყაროების თანახმად 1493 წლის 13 ივნისს ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე გამოცხადდა, რომ ორშაბათს ისინი სხვა კორპორაციებთან ერთად წარმდგარიყვნენ ლორდ-პროტექტორისა და სამეფო საბჭოს ლორდების წინაშე. ეს დღეც

დადგა ლორდ-პროტექტორმა მათ დასაწყისში გამოუცხადა, რომ პარლამენტის აქტის მიხედვით, გადასახადი (სუბსიდია) ტონაჟზე და მტკნარი წყლის მარაგზე კომპანიას ებოძა მეფე ედუარდ IV-ის სიცოცხლეში, მაგრამ ახლა მისი სიკვდილის შემდეგ (გარდაიცვალა 1483 წ.) ამ აქტმა დაკარგა თავისი ძალა [1. 153]. ვაჭარ-ავანტიურისტთა მოთხოვნის შესაბამისად, ლორდ-კანცლერმა დაავალა ლორდ-ხაზინდარს ებრძანა ყველა გადასახადის ამკრეფთათვის, რომ შეეწყვიტათ ბაჟის აკრეფა და ნება მიეცათ ინგლისელი ვაჭრებისათვის გაეტანათ თავიანთი საქონელი თავისუფლად ყოველგვარი დაყოვნების გარეშე [1. 153].

როგორც წყაროები მეტყველებენ, საქმე ამით არ დამთავრებულა. ვაჭარ-ავანტიურისტები ისევ აგრძელებდნენ ბრძოლას საბაჟო გადასახადების შესამცირებლად ან სრულად მის გასაუქმებლად. მის დასამტკიცებლად ისევ მოვიხმობთ წყაროებს. 1509 წლის 8 თებერვალს ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრებაზე მამასახლისმა სეიმურმა გამოუცხადა კომპანიას, რომ, როგორც მან შეიტყო მზადდებოდა აქტი სუბსიდიის შესახებ. ის მოეთათბირა ქალაქის მერს, თემთა პალატის წევრებს სუბსიდიის ლიკვიდაციის თაობაზე და ისინი წაიკითხეს კრებაზე, რაც მოიწონეს და ერთხმად მიიღეს [1. 348]. მის შემდეგ გადაწყდა, რომ აღნიშნული დამატებები წარედგინათ პარლამენტში. აი, რა იყო ამ დამატებაში ნათქვამი: „უზრუნველყონ, რათა დაწესებულმა სუბსიდიამ არ მიაყენოს ზარალი მეფის ქვეშევრდომებს. გამონაკლისს წარმოადგენდნენ კალეს ბაზრის ვაჭრები, რომლებიც აწარმოებდნენ ვაჭრობას კალეს ბაზარზე წმინდა მიხეილის დღემდე. უზრუნველყონ აგრეთვე, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტებისაგან არ მოითხოვონ გადასახადი იმ ნორმაზე მეტი, რომელსაც ისინი იხდიდნენ ედუარდ IV-ისა და ჰენრი VII-ის დროს. ასევე უზრუნველყონ, რათა არც ერთი ვაჭარი არ დაისაჯოს ახლანდელი სუბსიდიის გადაუხდელობისათვის. არ მოითხოვონ მათგან გადახდა არც საქონლით და არც სხვა საშუალებებით. ანდა გადაახდევინონ მხოლოდ ორმაგი ფასი იმავე საქონელზე [1. 348].

აღნიშნული კრებიდან ოთხი დღის შემდეგ (1509 წ. 12 თებერვალს) ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებამ ისევ განიხილა გადასახადის ოდენობის საკითხი. კრებამ გადაწყვიტა, რომ გაეკეთებინათ ამონაწერი კომპანიის კლერკის წიგნებიდან იმ გადასახადთა ოდენობის შესახებ, რომელსაც ვაჭრები იხდიდნენ ჰენრი VII-ის (1485-1509) მმართველობის მეხუთე წელს (1589) და მოეთხოვათ მეფისა

და ლორდებისაგან, რომ იმავე სიდიდის გადასახადი დაენესებინათ ახლაც, წინააღმდეგ შემთხვევაში გადაიხდიდნენ. გადანყდა, რომ გაეგზავნათ პეტიცია მეფისათვის. 14 თებერვალს დილის 9 საათზე შეიკრიბნენ ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის დელეგატები (სულ 16 კაცი, აქედან 8 იყო მერსერი) და გაემართნენ თავიანთი მოთხოვნების წარსადგენად სამეფოს ბეჭდის ლორდ-შემნახველთან ტომას ლიველისთან, უინჩესტერის ეპისკოპოსთან შეფილთან, რომელიც იყო ლონდონის რეგისტრატორი და სამეფო საბჭოს წევრი. მათ მიიღეს უარყოფითი პასუხი, ხოლო ეპისკოპოსმა ამის შესახებ საერთოდ არც კი ისურვა ვაჭრებთან საუბარი [1. 347].

ამ საკითხზე მსჯელობა ისევ გაგრძელდა 1509 წლის 16 თებერვალს. ვაჭარ-ავანტიურისტთა კრებაზე მიიღეს პეტიცია, რომელშიც ეწერა:

„თქვენო აღმატებულება, ჩვენ თქვენი ერთგული ქვეშევრდომნი, ვაჭარ-ავანტიურისტები მუხლმოდრეკით გთხოვთ იმასთან დაკავშირებით, რომ ეხლანდელ პარლამენტზე ჩვენთვის ბოძებულ იქნა ახალი სუბსიდია თქვენი მმართველობის პირველსავე წელს და ჩვენ ღარიბი ქვეშევრდომნი მზად ვართ მოგცეთ სუბსიდია (გადასახადი), მაგრამ საქმე იმაშია, რომ თქვენმა მორჩილმა მოთხოვნელებმა (ვაჭრებმა) შეიძინეს საქონელი უცხოელი ვაჭრებისაგან, რომლებმაც არ გადაიხადეს თქვენს სამეფოში შემოტანილ საქონელზე არავითარი გადასახადი და არც ანგარიშსწორების წიგნში შეიტანეს ის და ეხლა თუ ჩვენ გვაიძულებენ გადავიხადოთ ახალი სუბსიდია, ეს იქნება უსამართლობა, ვინაიდან ფაქტიურად ჩვენგან აიღებენ თანხებს მათი (უცხოელი ვაჭრების – ი.ბ.) საქონლის გამო ე.ი. გადასახადს აიღებენ მათ ნაცვლად ჩვენგან. ამიტომ ასეთი უსიამოვნების თავიდან აცილებისათვის, ჩვენო მამაო. ღმერთი იყოს მფარველი ამ სუბსიდიის საქმეში, გთხოვთ შეგვინდოთ და გაგვანთავისუფლოთ ჩვენ ვაჭრები მისი გადასახადისაგან“. [1. 350] გამოდის რომ ინგლისელ ვაჭრებს უნესებენ ახალი სუბსიდიის გადახდას, მაშინ როდესაც უცხოელმა ვაჭრებმა მათ მიერ შემოტანილ საქონელზე არ გადაიხადეს გადასახადი. უფრო მეტიც შემოტანილი საქონელი არ იყო აღრიცხული ანგარიშსწორების წიგნშიც ე. ი. ირღვეოდა კანონი საბაჟო გადასახადის გადახდის შესახებ.

პეტიცია როდესაც წაიკითხეს, ყველა დარჩა კმაყოფილი და გადანყვიტეს, რომ მეორე დღეს დილის 8 საათზე უნდა წასულიყო 10 კაცი წმინდა მარიას ეკლესიაში, დალოდებოდნენ იქ მეფის მოს-

ვლას, რათა გადაეცათ მისთვის ეს პეტიცია, მაგრამ ეპისკოპოსმა ვაჭრები არ შეუშვა ეკლესიაში [1. 351].

საბოლოოდ ვაჭრებმა მიაღწიეს სასურველ შედეგს ლორდ-მეხაზინესა და ლორდ-შემნახველზე საჩუქრების (ქრთამის) მიღების გზით.

ამ საქმესთან დაკავშირებით ხარჯების თითქმის ნახევარი, როგორც ყველაზე მდიდარმა კომპანიამ მერსერებმა გადაიხადეს [1. 352-353].

როგორც სათანადო ადგილას ავლნიშნეთ, ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია შეიქმნა ინგლისის სხვა ქალაქებშიც: ნიუკასლში, იორკში, ნორიჯში, გალესში, სოლსბერიში, მიდლენდსა და ეკზეტერში, რასაც ადასტურებს უკვე ჩვენთვის კარგად ცნობილი წყარო „ნიუბოლდის წიგნი“.

იორკი წარმოადგენდა ჩრდილოეთ ინგლისის ქალაქს. მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე ლონდონის შემდეგ იგი თავისი მნიშვნელობით მეორე ქალაქი იყო და წარმოადგენდა ჩრდილო პროვინციების ვაჭრობისა და ხელოსნობის მთავარ ცენტრს. ქალაქი იორკში მოქმედებდნენ მეფის ადმინისტრაციული და იურიდიული დანესებულებები. XIV საუკუნის ბოლო მეოთხედში იორკში ცხოვრობდა 11 ათასი მცხოვრები. XV საუკუნეში – 12 ათასი, ხოლო XVI საუკუნის შუა ხანებში, როცა დაიწყო ქალაქების საერთო დაცემა მოსახლეობა მხოლოდ 8 ათასს შეადგენდა [151. 77].

საქალაქო ცხოვრებაში მთავარ როლს ასრულებდა ვაჭართა გავლენიანი ჯგუფი. 1430 წელს იორკელმა ვაჭრებმა შექმნეს მერსერებისა და ვაჭარ-ავანტიურისტების კომპანია, რომელიც აერთიანებდა ქალაქის ყველა ვაჭარს, კომპანიამ იარსება 1431 წლიდან 1600 წლამდე [151. 79].

იორკის მერსერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია არ იყო სპეციალიზებული განსაზღვრული საქონლის ვაჭრობით, როგორც ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტები მაუდის ვაჭრობით. იორკის კომპანიის წევრები ეწეოდნენ, როგორც საცალო, ისე საბითუმო ვაჭრობას. რაც შეეხება ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას, ის უმეტესად მისდევდა მხოლოდ საბითუმო ვაჭრობას და ცდილობდა მაუდის ექსპორტის თავის ხელში კონცენტრირებას და კონტინენტზე პროვინციელი ვაჭრებისათვის საცალო ვაჭრობის უფლებების ჩამორთმევას. იორკელი ვაჭრები უარყოფითად შეხვდნენ 1464 წლის აქტს, რომელიც უკრძალავდა მათ საცალო ვაჭრობას. ისინი აცხადებდნენ: „თუ საცალო ვაჭრობის აკრძალვის

შესახებ აქტი ძალაში შევა და დაინყებს მოქმედებას, მაშინ იძულებულნი ვიქნებით დავხუროთ ჩვენი დუქნები, რაც დიდ ზარალს მოიტანს“ [154. 48]. იორკის ვაჭარ-ავანტიურისტთა შესატანი სანეწრო გადასახადი განისაზღვრება ყოველი ექსპედიციის დროს გადასახიდი საქონლის ღირებულებით.

1407 წლის ქარტიით ყველა ინგლისელი ვაჭარი (მათ შორის იორკის) სარგებლობდა სავაჭრო პრივილეგიებით ნიდერლანდებში და თითოეული ჩამოსული ვაჭარი თავის თავს ავანტიურისტად თვლიდა. კომპანიაში შეჰქონდა ფაინი (ერთჯერადი გადასახადი, რომელიც აძლევდა უფლებას ევაჭრა მიმდინარე სავაჭრო სეზონზე) და იღებდა ვაჭრობის უფლებას. შესატანი სანეწრო იყო უმნიშვნელო – 4 პენსი. ეს კი ყველა ინგლისელ ვაჭარს კარს უღებდა ნიდერლანდების ბაზარზე ვაჭრობისათვის. [151. 83].

1474 წლის ორდონანსმა [152. 269] იორკელ ვაჭრებს ნიდერლანდებში მოქმედების კონკრეტულ ადგილებად დაუდგინა ფლანდრია, ბრაბანტი, ანტვერპენი, ბეროუ, მიდელბურგი და ჰოლანდია, ხოლო საფრანგეთში – ნორმანდია. ასევე აქტიურად მონაწილეობდნენ იორკელები ესპანეთთან და ბალტიისპირეთთან ვაჭრობაში. 1486 წლის ლონდონის მერმა რეგისტრაციაში გაატარა ყველა ავანტიურისტი. შეიქმნა ორგანოები, რომელიც არეგულირებდა დედაქალაქის ვაჭართა საქმიანობას ინგლისსა და ნიდერლანდებში [151. 86].

ლონდონის ავანტიურისტებმა გადაწყვიტეს, მოესპოთ პროვინციელი ვაჭრების უკონტროლო მოქმედება. ამ მიზნით პირველი პრაქტიკული ნაბიჯი გადაიდგა იმ მხრივ, რომ კომპანიაში შესატანი გადასახადი გაიზარდა ოთხი პენსიდან 20 ფუნტ სტერლინგამდე [151. 86]. ეს ღროებითი გამარჯვება გამოდგა, რადგან შემდეგში 1497 წელს შეიცვალა ეს გადასახადი და პარლამენტის სტატუსით დადგინდა მისი მაქსიმალური ოდენობა ათ მარკამდე [151. 86].

1497 და 1505 წლების ქარტიებით ლონდონელმა ავანტიურისტებმა მიაღწიეს ერთიანი ნაციონალური კომპანიის შექმნას, რომელსაც ჰყავდა ერთი მმართველი და ჰქონდა თანამდებობის პირთა (მამასახლისების, თანამშემნეთა საბჭო და ა.შ.) შტატები. კომპანიის მმართველობაში ლონდონის ავანტიურისტთან შედარებით იორკელი და სხვა პროვინციის ვაჭართა წარმომადგენლები უმცირესობას შეადგენდნენ. ამის გამო იორკელი ავანტიურისტები პროტესტს აცხადებდნენ ცენტრის მიმართ, რასაც არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია. 1510 წლიდან ამ ორ კომპანიას შორის დამყარ-

და შედარებით მშვიდობიანი ურთიერთობა, თუმცა იორკელთა მხრივ მაინც ჰქონდა ადგილი ჩუმ უკმაყოფილებას [1. 381].

პრივილეგირებული მდგომარეობის შენარჩუნების მიზნით კვლავ გაზარდეს იორკის კომპანიის გადასახადებები. ამის გამო ეს უკანასკნელნი გამოთქვამდნენ გულნაკლულობას და 1549 წლის 13 ნოემბერს მეფე ედუარდ VI (1547-1553 წწ) გაუგზავნეს წერილი დაწესებული გადასახადის 20 მარკამდე შემცირების მოთხოვნით. აქვე აღნიშნავდნენ, რომ კომპანიის თითოეულ წევრს მეტის გადახდა არ შეეძლო [151. 88].

როგორც ჩანს, ფინანსურად არასახარბიელო მდგომარეობაში მყოფი იორკის კომპანიის წევრები ისევ ვერ იხდიდნენ გადასახადებს. კომპანიისადმი 1552 წელს მიწერილ წერილში ნათქვამი იყო, რომ იმ შემთხვევაში, თუ კომპანიის რომელიმე წევრი არ გადაიხდიდა დაწესებულ გადასახადს, დაისჯებოდა ორმაგი თანხის გადახდით ან გაირიცხებოდა კომპანიიდან [151. 89].

ამრიგად, XVI საუკუნის დასაწყისში ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია გადაიქცა სავაჭრო გაერთიანებად, რომელიც გამოვიდა დედაქალაქის ჩარჩოებიდან და თავის გარშემო შემოიკრიბა სხვა ქალაქების ავანტიურისტები. მათ შორის ვაჭარ-ავანტიურისტთა ნაციონალურ გაერთიანებაში იორკის სავაჭრო კომპანია უდავოდ იყო ყველაზე ძლიერი ფილიალი.

ამის შემდეგ ძირითად საზეხში წარმოვადგენთ ქალაქ ნიუკასლის ვაჭარ-ავანტიურისტთა საქმიანობას. ეს ჯგუფი შეიქმნა 1480 წელს. ცოტა მოგვიანებით 1505 წელს ჰენრი VII-ის დროს მან მიიღო კალეში თავისუფალი ვაჭრობის უფლება [101. 269]. ნიუკასლი იყო ინგლისის ერთ-ერთი მსხვილი ქალაქი. XII საუკუნეში მას უკვე გაჰქონდა შალი, ტყავი, ტყვია. იოანე უმინანწყლოს დროს, 1215 წელს ქარტიით მან მიიღო გილდიის შექმნისა და თავისუფალი ვაჭრობის უფლება მთელს ინგლისის სამეფოში. საბოლოოდ ეს გაერთიანება, რომელიც ეწეოდა ვაჭრობას მაუდიტა და ტყავით წარმოადგენდა „ძმობას“ და უწინდებურად რჩებოდა ქალაქის სავაჭრო გილდიის ჩარჩოებში [100. 92].

1506 წელს ნიუკასლის კომპანიამ მიიღო უფლება შეესყიდა შალი თავის გარშემო მდებარე რაიონებში და გაეტანა იგი ინგლისიდან ინდოეთში. ჰენრი VIII-ის მეფობის დროს (1509-1547) დაიდო შეთანხმება ნიუკასლელ და ლონდონელ ვაჭარ-ავანტიურისტებს შორის. ნიუკასლის კომპანიას უნდა გადაეხადა საბაჟო გადასახადი

8 გირვანქა სტერლინგის ოდენობით ლონდონის კომპანიის სასარგებლოდ [101. 121].

1547 წელს ედუარდ VI—ის დროს ნიუკასლის ვაჭარ-ავანტიურისტებმა მიიღეს ქარტია, რითაც მათ მიენიჭათ ისეთივე პრივილეგიები შალის ყიდვა-გაყიდვაზე, როგორიც ჰქონდა ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიას. მას ჰქონდა უფლება აერჩია მმართველი, მისი თანაშემწე ორი მამასახლისი, კლერკი, კურიერი. კომპანიას ასევე ჰქონდა თავისი ბეჭედი, ფლობდა მიწებს, გამოსცემდა კანონებს და სჯიდა დამნაშავეებს. მთავარი პრივილეგია მდგომარეობდა იმაში, რომ მის წევრებს შეეძლოთ, ეყიდათ შალი ჩრდილოეთ ინგლისის (ნორტუმბერლენდში, დარემში, კემბერლენდში და უესტმირლენდში) და გაეტანათ საბაჟო გადასახადის გადახდის შემდეგ ნიუკასლიდან. კომპანიის წევრებს არ ჰქონდათ საერთო კაპიტალი, თითოეული ვაჭრობდა ისე, როგორც ლონდონის ავანტიურისტი [100. 93].

XVI საუკუნის შუა ხანებამდე ნიუკასლის სავაჭრო კომპანია ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის ადგილობრივ განყოფილებას წარმოადგენდა და ჰქონდა უფლება ისეთი საქონლის ექსპორტზე, როგორიცაა მატყლი, მაუდი, ტყავი. შემდეგში კომპანიამ ხელთ იგდო ზღვის გაღმა საბითუმო ვაჭრობა. ნიუკასლის, როგორც ჩრდილოეთ ინგლისში ყველაზე მსხვილი ნავსადგურის, ეკონომიკური მნიშვნელობა თანდათან მალლა ინევს, თუმცა ის ვერ უწევდა საშინაო და საგარეო ბაზარზე კონკურენციას ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებს, რადგან ნიუკასლის კომპანიას ვაჭრობა იმავე საქონლით, რითაც ლონდონის [101. 121], ხოლო მოგვიანებით, XVII საუკუნის დასაწყისში, ნიუკასლის კომპანია აწარმოებდა ახალი საქონლით, ქვანახშირით ვაჭრობას.

ლონდონის ვაჭრები ავინროებდნენ ინგლისელ პროვინციულ ვაჭრებს უცხოეთის ბაზრებზე. ამიტომ სხვა ქალაქების ავანტიურისტებმა გამოთქვეს უკმაყოფილება იმის გამო, რომ ერთ დროს ისინი ვაჭრობდნენ თავისუფლად უცხოეთის ქვეყნებთან – ესპანეთთან, პორტუგალიასთან, საფრანგეთთან, იტალიასთან და ნიდერლანდებთან, ხოლო ახლა ლონდონის კომპანიამ დააწესა ჯარიმა 20 გირვანქა სტერლინგის ოდენობით და ამის გამო შეყოვნდა ვაჭრობა პროვინციელი ვაჭრებისა უცხოეთის ბაზარზე. პენრი VII მიუხედავად იმისა, რომ კეთილად იყო განწყობილი ლონდონელ ვაჭარ-ავანტიურისტთა მიმართ, არ შეეძლო უთანხმოების დაშვება

მის ქვეშევრდომ ვაჭრებს შორის, ამიტომ პროვინციელი ვაჭრები დაუყოვნებლივ დაუშვეს 10 ბაზარზე [40. 576].

ცნობილია, რომ ეკზეტერი იყო სამხრეთ-დასავლეთ ინგლისის ეკონომიკური ცენტრი. მას გააჩნდა დევონშირისა და კორნუელის სამთო-სამრეწველო პროდუქტების სასაწყობო ადგილი (სტაპლე), მაუდის, ტყავის, ფეხსაცმლის სავაჭრო გილდიები. აქ მოქმედი ვაჭართა ჯგუფი XVI საუკუნის დასაწყისში გაერთიანდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიაში [78. 36].

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა 1522 წლის 6 თებერვლის დოკუმენტი, რომელშიც ჩანს, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტთა საერთო კრებაზე აირჩიეს ზღვისგალმა მმართველის დამხმარეებად (თანაშემწეებად) 13 კაცი საზამთრო ბაზრობისათვის. აღნიშნული 13 კაცისაგან ლონდონის კომპანიიდან, თითო-თითო ქალაქ იორკიდან, ნორიჯიდან, სოლსბერიდან, მიდლენდიდან. ხოლო ვინმე ჯონ პრესტი (ხაზინადარი) მითითებული არაა რომელი ქალაქიდან იყო. შესაძლებელია, იგი იყო ნიუკასლიდან.

აი, ზემოთ ხსენებული 13 კაცის სია:

რიჩარდ რეინოლდი – მერსერი,

რობერტ უორენი – მერსერი,

რობერტ მილერი – მერსერი,

ჯონ კლერკი – მაუდით მოვაჭრე,

რობერტ შიტი – მკერავი,

ჯონ ლონგი – მარილით მოვაჭრე,

ტომას სნოდლენდი – თევზით მოვაჭრე,

ჯონ მარშელი – ნორიჯიდან,

ტომას ენდერბი – ტყავით მოვაჭრე,

რობერტ უაიტფილდი – იორკიდან,

უილიამ უები – სოლსბერიდან,

ჯონ დავენსი – მიდლენდიდან,

ჯონ პრესტი – ხაზინადარი [1. 557; 211. 130]

როგორც აქედან ვხედავთ, ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია თავის რიგებში აერთიანებდა მდიდარ ვაჭრებს არა მარტო ლონდონის კორპორაციებიდან (მერსერები, გროსერები, ლვინით, პილპილით მოვაჭრენი და სხვა) არამედ ინგლისის სხვა ქალაქებიდანაც: იორკიდან. სოლსბერიდან, მიდლენდიდან, ნიუკასლიდან, ეკზეტერიდან და ჰალეიდან.

და ბოლოს ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებს სახელმწიფოს მხარდაჭერით უპირატესობა ჰქონდათ მოპოვებული პროვინ-

ციელი ქალაქის ავანტიურისტებთან შედარებით, ამ კომპანიის ხელში თავი მოიყარა მსხვილმა კაპიტალმა. სწორედ, მისმა მჭიდრო კავშირმა მრეწველობასთან ხელი შეუწყო კაპიტალისტური წარმოების განვითარებას და კაპიტალისტური მეთოდების დანერგვას საგარეო ვაჭრობაში.

ასეთია, ზოგად ჭრილში ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიების საქმიანობის მოკლე ისტორია. მან თვალნათლივ დაგვანახა, რომ ინგლისის ვაჭარ-ავანტიურისტების კომპანიებიდან (ლონდონის, იორკის, ნიუკასლის, ნორიჯის, ეკზეტერის ჰალეს) განსაკუთრებულ როლს ქვეყნის საგარეო და საშინაო ვაჭრობაში ასრულებდა ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია. მის რიგებში გაერთიანებულნი იყვნენ ყველაზე უფრო მდიდარი ვაჭრები, რომლებიც შეკავშირებულნი იყვნენ ურთიერთ პასუხისმგებლობით. სწორედ ამის გამო სამეფო ხელისუფლება უჭერდა მათ მხარს და ანიჭებდა სხვადასხვა პრივილეგიებსა და შეღავათებს. შეუდარებლად დიდი იყო კომპანიის როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში, ნაციონალური ბაზრისა და ერთიანი ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბებაში. მის სიძლიერეზე მიუთითებს ისიც, რომ ევროპის ვაჭრობაში კომპანია იყო პანზის მთავარი კონკურენტი.

ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია, რომელიც ოფიციალურად 1406 წელს გაფორმდა, დაცემას იწყებს XVII საუკუნის დამლევს. შალის ქსოვილების ექსპორტში ნიდერლანდების და ჩრდილოეთის ზღვის გერმანული მიწების ნაპირებზე მდებარე ნავსადგურებში ვაჭარ-ავანტიურისტთა მონოპოლიას ბოლო მოეღო 1648 წლის „სახელოვანი რევოლუციის“ შემდეგ.

§ 4. საპაიო კომპანიები და კოლონიური ექსპანსიის დაწყება

ჩვენი ნაშრომის პრობლემიდან გამომდინარე, აღნიშნულ საკითხს, რომელიც თავისთავად ცალკე კვლევის საგანია ვეხებით ორი ამოცანის გადაწყვეტის მიზნით: პირველი, ზოგადად წარმოდგენით საპაიო კომპანიების წარმოშობის პირობები და მათი მონოპოლიური უფლებები ცალკეულ ქვეყნებში და მეორე, როგორ გაუკაფეს გზა ამ კომპანიებმა ინგლისის კოლონიურ ექსპანსიას.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ დიდმა გეოგრაფიულმა აღმოჩენებმა სათავე დაუდო კოლონიალიზმის ეპოქას და ის გახდა თავდაპირველი დაგროვების წყარო. ამ პერიოდში დაიწყო ჩამოყალიბება მსოფლიო ბაზარმა, ისიც კარგადაა ცნობილი, რომ დიდი გეოგრაფიული აღმოჩენების შემდეგ წყნარ და ატლანტიკურ ოკეანეებზე გამავალ გზებს იმთავითვე დაუფლა პორტუგალია, ესპანეთი, ჰოლანდია და საფრანგეთი. 1588 წელს ესპანეთის „უძლეველი არმადის“ განადგურების შემდეგ ინგლისის სამეფოს გზა გაეხსნა კოლონიური დაპყრობისაკენ, მასაც თან ახლდა კაპიტალიზმის განვითარება.

XVI საუკუნეს განსაკუთრებული ადგილი უკავია ინგლისის ისტორიაში. ტიუდორთა პროტექციონალისტურ პოლიტიკას თან ახლდა მრეწველობისა და ვაჭრობის განვითარება. ამ ასწლეულის თავისებური ნიშანი ის გახლდათ, რომ ინგლისის ეკონომიკაში გაცხოველებით მიმდინარეობდა კაპიტალისტური წყობის დამყარება [93. 322-355]. ეკონომიკაში მანამდე არნახულ ძვრებს თან ახლდა საშინაო და საგარეო ვაჭრობის გაზრდა, მისი განვითარება კი მწვავედ აყენებდა ნედლეულის მდიდარი რესურსების ხელში ჩაგდების საკითხს. იმ პერიოდში, როცა შეიქმნა ერთიანი ნაციონალური ბაზარი, დაიწყო უცხოელი ვაჭრების მონოპოლიების განადგურება. ინგლისის მთელი საგარეო ვაჭრობა ახლა თანდათან გადავიდა ინგლისელი ვაჭრების, მსხვილი სავაჭრო კომპანიების ხელში.

XVI საუკუნეში ინგლისის მრეწველობის ძირითად დარგად ისევ მაუდის წარმოება რჩებოდა. უწინდებურად ინგლისის სიმდიდრის ზრდა მასზე იყო დამოკიდებული. XVII საუკუნეში მისი განვითარება წარმატებით მიმდინარეობდა, სხვადასხვა საგრაფოებში. განსაკუთრებით თხელი მაუდის „New draperies“ დამზადება წარმოებდა უოლტის, სომერსეტის და კენტის საგრაფოებში. მაგ.

გლოსტერში XVII საუკუნის 20-იან წლებში იყო 1500 საფეიქრო დაზგა, ხოლო მაუდის წარმოებაში საქმიანობდა 24 ათასი კაცი. ყოველწლიურად კი ამზადებდნენ 250 ათას ნაჭერ მაუდს [138. 220].

მაუდის მრეწველობის შემდგომი განვითარებისათვის საჭირო იყო დაქირავებული მუშახელის გაზრდა, ინგლისური უხეში მაუდის გასაღების ბაზრის პოვნა. საფეიქრო წარმოებისათვის ასევე უნდა შემოეტანათ ნედლეული, საღებავები, დაუმუშავებელი ბამბა, აბრეშუმის ნედლეული. ინგლისელ ვაჭრებს ესაჭიროებოდათ საბრუნავი კაპიტალი ე.წ. კაპიტალის დაგროვება, რაც შეიძლებოდა მიეღოთ აღმოსავლეთის პროდუქტებით: პილპილის, ინდიგოს, მიხაკ-დარიჩინის, ჯავზის და სხვა საქონლის ინგლისში ზედმეტ ფასებში გაყიდვის შედეგად მოგების მიღების გზით.

ერთი სიტყვით, ინგლისი კოლონიურ ექსპანსიაში ხედავდა გამდიდრების წყაროს. საპაიო კომპანიების შექმნით სავაჭრო ბურჟუაზია და ინგლისის არისტოკრატიის ზედა ფენა მიისწრაფოდა, რათა ხელში ჩაეგდოთ ფულადი სიმდიდრე.

ადრეული კოლონიური ექსპანსიისათვის XV საუკუნის 80-იან წლებში კეპოტის, XVI საუკუნის ბოლოს ხოუკინზის, ფრენსის დრეიკის, ფრობიშერის, ჯილბერტის, უოლტერ რელის დამახასიათებელი იყო კოლონიური ძარცვა, მეკობრეობა გემებზე, ძალმომრეობის სხვადასხვა ფორმების გამოყენება ადგილობრივი მოსახლეობის (ინდიელები, აფრიკელები, ინდოელები) მიმართ.

მაგალითად, უოლტერ რელის 1592 წლის ექსპედიციაში მამასახლისებმა და სხვა პირებმა შეიტანეს 180 ფუნტი სტერლინგი (30 ფუნტი სტერლინგი თითოეულმა). ექსპედიციის მიზანი იყო ესპანეთის გემების ძარცვა, რომელიც დატვირთული მოდიოდა ამერიკიდან [208. 210].

ჯონ ბროუზი – მეგალანტერეთა კომპანიის წევრი, სამჯერ ლეზულობდა მონანილეობას ექსპედიციაში, ხოლო 90-იან წლებში ბენვეულით მოვაჭრე ჯონ მორი იყო მეკობრეობის ერთ-ერთი ორგანიზატორი ვესტ-ინდოეთში. მან ასევე დააფინანსა ლანკასტერის, კემბერლენდის 1599 წლის ექსპედიცია [208. 211], მაგრამ ეს იყო ცალკეული პირების, სავაჭრო კომპანიების წევრების ინდივიდუალური ექსპედიცია, რომელსაც არ შეეძლო მნიშვნელოვანი როლი შეესრულებინა.

XVI საუკუნის II ნახევარსა და XVII საუკუნის დასაწყისში მნიშვნელოვანი ყურადღება დაეთმო ინგლისელ ვაჭართა უფლებების დაცვას და ზღვის გაღმა ექსპედიციების დაფინანსებას.

1601 წელს ელისაბედ პირველის დროს გამოიცა სტატუსი, რომელიც უზრუნველყოფდა ინგლისელ ვაჭართა უფლებების დაცვას, რაც ნაკარნახევი იყო უცხოელ ვაჭართა მოძალებით. «დადგა დრო მონესრიგდეს ურთიერთობა ინგლისელ და უცხოელ ვაჭრებს შორის, სტატუსის ძალით უნდა შეიქმნას სპეციალური კომისია, რომელიც მონესრიგებდა უთანხმოებას ინგლისელ ვაჭრებსა და კრედიტორებს შორის. კომისიაში უნდა შეეყვანათ გამოცდილი ვაჭრები, რომელთაც შეარჩევდა ლონდონის ლორდ-კანცლერი» [8. 12].

ასევე საინტერესოა მეორე ფაქტი, როცა 1575-1630 წლებში ზღვის გაღმა ექსპედიციებისათვის ინვესტირებულ იქნა 3 მლნ. ფუნტი სტერლინგი, რაც მეტყველებს ინგლისის წარმატებებზე კოლონიური ექსპანსიის გზაზე.

XVI საუკუნეში სასაქონლო ფულადი ურთიერთობის სწრაფმა განვითარებამ განაპირობა საგარეო ვაჭრობა. წარმოიშვა ე.წ. საპაიო (Joint Stock) კომპანიები.

საპაიო კომპანიების ისტორიის შესწავლა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ ცალკე კვლევის საგანია. ჩვენ მიერ მოტანილი მასალა მოსკოვის, აღმოსავლეთის, ლევანტის და ოსტ-ინდოეთის კომპანიების შესახებ არის მცდელობა, რათა ვაჩვენოთ მათი როლი ინგლისის სავაჭრო კოლონიურ ექსპანსიაში.

საპაიო კომპანიის ყოველ წევრს შეჰქონდა პაი. ეს არ იყო ჩვეულებრივი შესატანი საწევრო გადასახადი, რომელიც აუცილებელი იყო ნებისმიერი კომპანიისათვის და რომელიც ხმარდებოდა სავაჭრო ხარჯებს. არამედ ეს თანხა ხმარდებოდა უშუალოდ ვაჭრებს, ანუ ამ ფულით ყიდულობდნენ საქონელს, უზრუნველყოფდნენ ფრახტს და ა.შ. პაის ოდენობა სხვადასხვა კომპანიაში სხვადასხვა იყო.

საპაიო კომპანიების წარმოშობა ემთხვევა იმ დროს, როცა ინგლისი იწყებს გასვლას ოკეანეში და ხანგრძლივ მოგზაურობებს.

ასეთ პირობებში ვაჭრისათვის ხელსაყრელი იყო ჰქონოდა პაი ერთდროულად სხვადასხვა კომპანიაში (3, 4, 5, ან 6 კომპანიაში) და მიეღოთ შესაბამისი მოგება. ხოლო სხვადასხვა კომპანიაში ერთდროულად პაის შეტანა შეეძლო, რა თქმა უნდა, დიდი კაპიტალის მქონე ვაჭრებს.

მაშასადამე, საპაიო კომპანიაში გაერთიანებული უნდა ყოფილიყო ავანტიურისტთა კომპანიასთან შედარებით უფრო მდი-

დარი ვაჭრები, რომელთაც ბრუნვაში ექნებოდათ დიდი ოდენობის კაპიტალი, რაც უდავოდ დაუტოვებდა მათ დიდძალ მოგებას.

ხოლო ჩვენთვის უკვე ცნობილი ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია, მართალია იყო ერთიანი ორგანიზაცია, მაგრამ მისი ცალკეული წევრი ვაჭრობდა დამოუკიდებლად და მიდიოდა რისკზე. თვითონ უზრუნველყოფდა ფრახტს, გემის ტვირთს. წარუმატებელი ვაჭრობის დროს თავის თავზე იღებდა ზარალს, ხოლო კარგი ვაჭრობის დროს მთლიანად იღებდა მოგებას. საერთო ჯამში ვაჭრობა იყო ინდივიდუალური [208. 193]. მაგრამ კომპანია ვერ გასწევდა დიდ ხარჯებს შორეული ვაჭრობისათვის. ეს კი შეძლეს მხოლოდ საპაიო (აქციონერულმა) კომპანიებმა, რომელსაც ქარტიით ენიჭებოდათ მონოპოლიური უფლება გარკვეულ ტერიტორიაზე [195. 93].

ცნობილია, რომ ინგლისის დედოფალ ელისაბედ I-ის (1558-1603) მთავრობა სხვადასხვა საშუალებით ეწეოდა ვაჭრებისა და მრეწველების ნასალისებას. ის მფარველობდა სავაჭრო კომპანიებს და ცალკეულ ქვეყნებთან ვაჭრობაში მათ აძლევდა მონოპოლიის უფლებას. ასე დაფუძნდა ინგლისში „მოსკოვთან, ირანთან და ჩრდილოეთის ქვეყნებთან სავაჭრო კომპანია“ ანუ მოსკოვის კომპანია [115, 224-225]. ეს მოხდა 1553-1554 წლებში. ამ კომპანიის თავდაპირველი კაპიტალი შეადგენდა 6 ათას ფუნტ სტერლინგს [199. 265; 195.93], პაი კი შეადგენდა 25 ფუნტ სტერლინგს. საქონლის გაყიდვით მოგება იყოფოდა შეტანილი პაის მიხედვით [208. 193]. თავდაპირველად შეგროვილი თანხით კომპანიამ იყიდა სამი გემი საქონელი [195. 93].

1555 წელს მოსკოვის კომპანიაში ყოფილა 125 მეპაიე. ამათგან უმეტესობა იყო მდიდარი და ფლობდა დიდ კაპიტალს, მაგალითად ჯონ კუერლის კაპიტალი შეადგენდა 9 ათას ფუნტ სტერლინგს, ხოლო ხემბრი ბესკირფილდისა 7 ათას ფუნტ სტერლინგს [208. 208].

აქციონერული კომპანიის საქმეებს განაგებდა დირექტორთა საბჭო. კომპანიის დამფუძნებლები ძირითადად იყვნენ ლონდონელი ვაჭრები. გამონაკლის შემთხვევაში დამფუძნებლები შეიძლება ყოფილიყო პროვინციელი ვაჭრები [195. 94].

საინტერესოა ის გარემოება, რომ მოსკოვის კომპანიის წევრები 37.9% იღებდა მონაწილეობას 4 და მეტ კომპანიაში [208.194]. როგორც ჩანს, ეს ყოფილა დამახასიათებელი ასევე სხვა საპაიო კომპანიებისათვის (ლევანტის, ოსტ-ინდოეთის). ვ. შტოკმარი ამ

მოვლენას იმ გარემოებით ხსნის, რომ კომპანიაში შესატანი პაი იყო იმდენად უმნიშვნელო, რომ ვაჭარს შეეძლო გამზდარიყო ერთდროულად რამდენიმე კომპანიის მეპაიე (მენილე). ჩვენ მაინც ვფიქრობთ, რომ რამოდენიმე საპაიო კომპანიაში ვაჭართა გაერთიანება უფრო განპირობებული იყო ფინანსური სიძლიერით.

1579 წელს დაარსდა აღმოსავლეთის კომპანია, რომელიც დაკავშირებული იყო ბალტიისპირეთთან, ნორვეგია, შვეცია, პოლონეთი, ლიფლანდია, აღმოსავლეთ პომერანია და ზუნდის კუნძულებთან.

კომპანია ითვლიდა 64 კაცს. აქედან 4 ყოფილა ოლდერმენი. კომპანიაში გაერთიანებულნი იყვნენ ფუფუნების საგნებით (მერსერთა), მაუდითა და იარაღით მოვაჭრეთა კომპანიებიდან [208. 211]. მასში ფიგურირებდნენ ლონდონელი ვაჭრები, მაგრამ დამატებით ვაჭრების მოზიდვის მიზნით, კომპანიის კარი ღია იყო პროვინციელი ვაჭრებისათვის. მაგალითად, 1579 წლის აღმოსავლეთის კომპანიის ქარტიიში პირდაპირ დასახელებულია ქალაქები ბრისტოლი, პლიმუტი, ტოტსენი, რომლებისთვისაც უარი არ უნდა ეთქვათ კომპანიაში შემოსვლაზე [208. 195].

აღმოსავლეთის კომპანიის წყალობით გაიზარდა ინგლისის სავაჭრო ექსპანსია ბალტიისპირეთში. თუ 1562 წელს ბალტიისპირეთში იმყოფებოდა 1192 პოლანდიური გემი და 51 ინგლისური, 1591-1640 წლებში სურათი შეიცვალა. ზუნდის სრუტეში გაცურა პოლანდიის 142, ხოლო ინგლისის 1023 ხომალდმა [36. 227; 23.1].

აღმოსავლეთის კომპანიამ, ისევე როგორც სხვა საპაიო კომპანიებმა, დიდი როლი შეასრულეს ინგლისის საგარეო ვაჭრობის განვითარებაში. სწორედ ამ კომპანიის წყალობით ინგლისში ბალტიისპირეთიდან შემოდოდა პურის მარცვალი, ჭვავი, ტილო, ცვილი, საპონი, ბენვეული და ასე შემდეგ [208. 214].

1581 წელს წარმოიშვა ლევანტის კომპანია. შუა საუკუნეების ეპოქაში ხმელთაშუაზღვისპირეთის ქვეყნებს – მცირე აზიას. სირიას, პალესტინას, ეგვიპტეს, საბერძნეთს მიაკუთვნებენ ლევანტის ქვეყნებს, რომლებიც შედიოდნენ ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში [144. 1].

ლევანტი ხელსაყრელი აღმოჩნდა ინგლისური მაუდის გასაღებისათვის. ის კარგად ეგუებოდა მცირე აზიის და სირიის ბუნებრივ კლიმატს. ინგლისური მაუდი ხარისხით და ფასით ხელსაყრელი აღმოჩნდა თურქეთის საზოგადოების ფართო წრისათვის და ჯარისთვის, რომლისგანაც ტანსაცმელს უკერავდნენ იანიჩრებს.

ინგლისური საქონელი კონკურენციას უწევდა ვენეციის და საფრანგეთისას. ასევე ინგლისელთათვის ტრანსპორტირების ხარჯებიც არ იყო დიდი [144. 12].

XVI საუკუნის 80-იან წლებში ლევანტის კომპანიის ქარტიაში დასახელებულია 29 მეპაიე. ამათგან 12 იყო ლონდონის ლიერეის კომპანიიდან [208. 208], დანარჩენი კი, შესაძლებელია, იყვნენ, პროვინციული ქალაქებიდან. მ. ოსოკინის მიხედვით ცნობილია, რომ ლევანტის კომპანიაში საერთოდ გაერთიანებული იყვნენ, გარდა ლონდონელებისა, ასევე პროვინციელი ვაჭრებიც [144. 14].

ლევანტის კომპანიის ვაჭრებიც გაერთიანებული იყვნენ სამ და მეტ კომპანიაში. მაგალითად, ლევანტის კომპანიის 186 წევრიდან, 34 იყო ლევანტის, 33 ერთდროულად ლევანტის და ოსტ-ინდოეთის, ხოლო 108 სამი და მეტი კომპანიის წევრი იყო [208. 208]. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ ვაჭართა დიდი კაპიტალი რომ არა ისინი ვერ შეძლებდნენ ერთდროულად რამოდენიმე კომპანიის სავაჭრო საქმეებში მონაწილეობას. ამის მაგალითად დავასახელებთ შემდეგს, ლევანტის კომპანიის ერთ-ერთი დამაარსებელი, ბაკალეით მოვაჭრეთა კომპანიის წევრი ედუარდ ჰოლდმანი ამავე დროს იყო ოსტ-ინდოეთის კომპანიის მმართველი, ვენეციის კომპანიის წევრი. იგი მონაწილეობდა 1587 წლის დრეიკის ექსპედიციის მომზადებაში და სხვა სავაჭრო ოპერაციებში [208. 208].

ლევანტის კომპანია ერთ-ერთი მდიდარი კომპანია იყო. ამაზე მეტყველებს მისი წევრის რობერტ დოუს მიერ ქველმოქმედებაზე, ლარიბ-ლატაკთა დახმარებაზე 3448 ფუნტი სტერლინგის გაღება [208. 208]. ლევანტის კომპანიამ შეინარჩუნა თავისი მონოპოლია 1753 წლამდე [136. 175]. კომპანიას როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძირითადად გაჰქონდა მაუდის ქსოვილები, ხოლო შემოჰქონდა აბრეშუმის, ბამბა, ნარკოტიკები და სხვა აღმოსავლური საქონელი. ინგლისელი ვაჭრების მოგზაურობამ ლევანტის ქვეყნებში განაპირობა ბამბის, აბრეშუმის ქსოვილების წარმოების ტექნოლოგიის გაცნობა და მისი გადმოტანა ინგლისში. განვითარდა შესაბამისი წარმოება, რომელიც თავიდანვე ვითარდებოდა კაპიტალისტური გზით.

სწორედ ბამბის წარმოების განვითარება ნორიჩში, იორკშირში, დორსეტშირში, დერბშირში, ნოტინგემშირში, ჩეშირში, აღმოსავლეთთან სავაჭრო ურთიერთობის შედეგია. [144. 14].

ახალ საპაიო კომპანიებს შორის უმსხვილესი იყო ოსტ-ინდოეთის კომპანია. 1600 წლის 31 დეკემბერს დედოფალ ელისაბედ I-ის დროს მიიღეს ქარტია, რომლის მიხედვით გადაწყდა ექსპედიციის გაგზავნა ოსტ-ინდოეთში, აზიის და აფრიკის ქვეყნებში, ნავსადგურებში და ქალაქებში, სადაც გადიოდა სავაჭრო გზები. კომპანიამ მიიღო ვაჭრობის მონოპოლიური უფლება აზიაში, აფრიკაში, ამერიკაში და ყველა კუნძულზე დანყებული კეთილი იმედის კონცხიდან მაგელანის სრუტემდე. ხელისუფლება იძლეოდა გარანტიას იმისა, რომ არავის გარდა კომპანიისა არ მიანიჭებდა ვაჭრობის უფლებას ოსტ-ინდოეთში. კომპანიის მონოპოლიური უფლების დარღვევის შემთხვევაში გატარდებოდა მკაცრი ზომები, მოახდენდნენ საქონლის კონფისკაციას, ერთი ნაწილი გადაეცემოდა სამეფო ხელისუფლებას, ხოლო მეორე ნაწილი კი კომპანიას. დამრღვევნი დაისჯებოდნენ დაპატიმრების და ასევე ფულადი ჯარიმით 1 ათასი ფუნტი სტერლინგით.

ქარტიის მოქმედების ვადა განისაზღვრებოდა 15 წლით. თუ ოსტ-ინდოეთში კომპანია ქვეყანას არ მოუტანდა მოგებას, მაშინ ის უნდა გაეუქმებინათ ორი წლის განმავლობაში, ხოლო თუ კომპანია მომგებიანი იქნებოდა, მაშინ ქარტია უნდა მიეღოთ ისევ 15 წლის ვადით [6. 454-55].

ოსტ-ინდოეთის თავდაპირველი კაპიტალი ერთი მონაცემების მიხედვით შეადგენდა 30 133 ფუნტ სტერლინგს 6 შილინგსა და 8 პენსს, ხოლო სხვა მონაცემებით 72 ათას ფუნტს [140.9] ან 70 ათას ფუნტ სტერლინგს [199. 226]. კომპანიის პირველი გუბერნატორი იყო ტომას სმიტი, რომელიც ასევე იყო ლევანტის კომპანიის გუბერნატორიც. [140. 10; 208. 194].

ოსტ-ინდოეთის კომპანია ითვლიდა 1261 ვაჭარს. საშუალოდ პაი უდრიდა 200 ფუნტ სტერლინგს, სხვა კომპანიები რიცხობრივად ჩამორჩებოდა [61. 115].

თავდაპირველად კაპიტალის ჩადება ხდებოდა ყოველი სავაჭრო მოგზაურობისას შეტანილი პაის მიხედვით, ხოლო შემდეგ ხდებოდა ახალი კაპიტალის დადება მომდევნო სავაჭრო ექსპედიციის დაფინანსებისათვის. მალე აქციონერებმა (მეპაიეებმა) დაიწყეს კაპიტალის დადება უფრო ხანგრძლივი ვადით რამდენიმე ექსპედიციისათვის, რის შედეგადაც დაგროვდა მუდმივი კაპიტალი, რამაც მას უპირატესობა მისცა სხვა კომპანიებთან შედარებით და შეიქმნა პირობები მუდმივი სავაჭრო ოპერაციებისათვის [136. 175].

ოსტ-ინდოეთის კომპანიის პირველი მოგზაურობის დროს სამხრეთ აფრიკაში თორმეტი დღის განმავლობაში იყიდეს 1000 სული ცხვარი და ხარი. ერთი ხარის ფასი შეადგენდა ორ რკინის ბეჭედს (6 დიუმის დიამეტრით), ცხვრის ფასიც იმდენივე იყო, ხოლო მაგადასკართან ახლოს ინგლისელებმა 2,5 ფუნტი ბრინჯი შეიძინეს ლამაზი ქვით ან ფერადი მძივით, ხოლო ქოქოსი და 12 ბანანი შეიძინეს ერთი მძივით [140. 14].

ერთი სიტყვით, ოსტ-ინდოეთის კომპანიამ თავისი არსებობის პირველ ხანებში 12 მოგზაურობის შედეგად მიაღწია 100 %-იან მოგებას. 12 ექსპედიციის საერთო კაპიტალი შეადგენდა 460 ათას ფუნტ სტერლინგს [140. 17].

ამ თანხიდან დიდი ნაწილი მოხმარდა გემების აღჭურვას და აღმოსავლეთის საქონლის შესყიდვას.

ვ. ოლტარჟევსკი სამართლიანად მიუთითებდა, რომ ოსტ-ინდოეთის კომპანიის მთავარი პრინციპი იყო საქონლის არა ექვივალენტური გაცვლა [140. 15]. ე.ი. საქონლის შესყიდვა ხდებოდა იაფად და კონტინენტზე ჰყიდნენ ძვირად, რაც კომპანიის ვაჭრებს უტოვებდა დიდ მოგებას.

სწორედ საქონლის არა ექვივალენტური გაცვლის მეთოდის გამოყენებით ოსტ-ინდოეთის კომპანიის ვაჭრები იღებდნენ დიდძალ მოგებას, რაც მნიშვნელოვნად ფარავდა საბაჟო გადასახადებების, საქონლის ტრანსპორტირების და სხვა სახის ხარჯებს. მაგალითად, ერთ ფუნტ პილპილს ინგლისელები ყიდულობდნენ, 3 პენსად ხოლო ინგლისში ჰყიდნენ 8 შილინგად და 6 პენსად [82. 24].

ელისაბედ I-ის მმართველობის (1558-1603) დროს ოსტ-ინდოეთის საბაჟო გადასახადებებმა სახელმწიფოს მისცა 1200 ფუნტი სტერლინგი, ხოლო 1613 წელს ის შეადგენდა 13 000 ფუნტ სტერლინგს, 1615 წელს საბაჟო გადასახადებებმა მარტო ორ ხომალდზე არსებულ საქონელზე შეადგინა 14 000 ფუნტი სტერლინგი [140. 46].

ინგლისელები რომ არა ექვივალენტურად ცვლიდნენ საქონელს, აღმოსავლეთში, ამას ადასტურებს ქვემოთ მოტანილი ცხრილი 6, სადაც არის გამოსახული საქონლის ფასები ოსტ-ინდოეთში და გასაყიდი ფასები ინგლისში.

საქონლის დასახელება	გასაყიდი ფასი ვესტ-ინდოეთში	გასაყიდი ფასი ინგლისში
პილპილი	2,5 პენსი	20 პენსი
მიხაკი	9 პენსი	6 შილინგი
ჟაეზი	4 პენსი	2 შილინგი
ინდიგო	14 პენსი	6 შილინგი
ჩინური აბრეშუმი	7 შილინგი	15 შილინგი
ბამბის ქსოვილი	7 შილინგი	20 შილინგი

ცხრილი ნათლად ადასტურებს ინგლისელთა მოგებას აღმოსავლეთის საქონელზე.

XVIII საუკუნეში ოსტ-ინდოეთის კომპანია ძლიერ პოლიტიკურ ძალად გადაიქცა. იგი არ შემოიფარგლებოდა მარტო ინდოეთის სავაჭრო ურთიერთობით. ის დაუკავშირდა ირანს და იაპონიას, სადაც მას ჰქონდა ფაქტორია 1613-1623 წლებში. ამრიგად, ოსტ-ინდოეთის კომპანიამ უდიდესი როლი შეასრულა ინგლისის კოლონიური იმპერიის შექმნაში. მისი საქმიანობის შედეგად ინგლისი დაეუფლა სამხრეთ და სამხრეთ – აღმოსავლეთ აზიას.

საპაიო კომპანიებში წამყვანნი იყვნენ ლონდონის ლიერეის კომპანიის ვაჭრები. მაგალითად, ჯონ კუერლი, მაუდის მოვაჭრეთა ლიერეის კომპანიის მამასახლისი მონაწილეობას იღებდა ვაჭარ-ავანტიურისტთა და მოსკოვის საპაიო კომპანიის საქმიანობაში. მოსკოვის საპაიო კომპანიის წევრი ხემფრი ბესკირფილდი იყო მერსერთა კომპანიის მამასახლისი და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის ოლდერმენი. ასევე ლევანტის, ოსტ-ინდოეთის საპაიო კომპანიის წევრი ყოფილა ბაკალეით მოვაჭრეთა ლიერეის კომპანიის ოლდერმენი [208. 208].

ახლა მოკლედ ვნახოთ, თუ როგორი იყო სამეფო ხელისუფლების დამოკიდებულება საპაიო კომპანიების მიმართ. სამეფო კარი გულგრილი როდი იყო საერთოდ სავაჭრო კომპანიების მიმართ. განმსაზღვრელი იყო ეკონომიკური ფაქტორი, ვაჭართა სიმდიდრე. ცნობილია, რომ მეფე ხშირად იღებდა სესხს ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიიდან [12. 12; 76. 230], ასევე იღებდა სესხს საპაიო კომპანიებიდან, ხშირ შემთხვევაში კი ოსტ-ინდოეთის კომპანიიდან, რაც განპირობებული იყო აღნიშნული კომპანიის ფინანსური სიძლიერით.

საინტერესოა ასევე ის გარემოება, რომ მეფე უარს არ ამბობდა მომგებიანი ექსპედიციის ჩატარებაზე. პაის სახით შეიტანდა უმნიშვნელო თანხას, მაგრამ კომპანიიდან იღებდა ლომის წილს. მაგალითად, 1578 წელს ინგლისის დედოფალმა ელისაბედმა დრეიკის ექსპედიციისათვის გამოყო 5000 ფუნტი სტერლინგი, ხოლო მოგების სახით მიიღო 4 მლნ. ფუნტი სტერლინგი და ძვირფასეულობა [195. 95]. რალა თქმა უნდა, მეფე ყოველთვის იქნებოდა დაინტერესებული ასეთი მოგების მიღებით.

ამრიგად, XVI-XVII საუკუნეების დასაწყისში საპაიო კომპანიების საქმიანობის გაფართოებამ ხელი შეუწყო ახალი ბაზრების დაუფლებას, რაც წინ გადადგული ნაბიჯი იყო კოლონიური ექპანსიის გზაზე.

აღნიშნულ პერიოდში განვითარდა ინგლისის საგარეო ვაჭრობა. მას საეაჭრო ურთიერთობა ჰქონდა საფრანგეთთან, ესპანეთთან, პორტუგალიასთან, ხმელთაშუაზღვის ქვეყნებთან, ბალტიისპირეთთან, ჩრდილოეთ აფრიკასთან, სირიასთან, მცირე აზიასთან, ვესტ-ინდოეთთან, ბრაზილიასთან, კანარის კუნძულებთან, მადეირასთან, აზორის კუნძულებთან.

ინგლისიდან გაჰქონდათ: შალი, მაუდი, ლუდი, თაფლი, ლატუნი, სპილენძი, მარცვალი, ტყავი, ტყვია, ტილო, უხეში მაუდი, ღვინო, მარილი, იარაღი, ხე-ტყე, დანები, სარკე, ცხიმი. ქვეყანაში შემოჰქონდათ: ღვინო, მარილი, ცვილი, ტილო, საპონი, რკინა, ფორთოხალი, ლიმონი, კალიკო, კარაქი, კვასი (ბურახი), ტყავი, ბენვეული, შაქარი, ფინიკები, ხალიჩები, ბამბა, ოქრო, ვერცხლი და სხვა.

ინგლისში საგარეო ვაჭრობის განვითარებამ შეცვალა საზღვაო ფლოტის სურათი. XVII საუკუნეში ინგლისში საეაჭრო გემების სიდიდე 1572 წლიდან 1629 წლამდე გაიზარდა 50 ათასი ტონიდან 115 ათას ტონამდე [23. 7, 10].

მარტო ლევანტის კომპანია 1595-1599 წლებში ითვლიდა 15-20 გემს, რომელთა შორის იყო გემები 150-250 ტ წყლის ტევადობის [23. 129]. 1601 წლიდან 1648 წლამდე აიგო 46 ხომალდი [36. 96] სხვა მონაცემებით 1600-1640 წლებში აგებულ იქნა 76 ხომალდი, ხოლო 1615 წელს იაკობ I დროს გამოიცა პროკლამაცია, რომელიც კრძალავდა ინგლისში საქონლის იმპორტს უცხოური გემებით [140. 54-56].

სწორედ სანავიგაციო აქტები, რომელსაც ინგლისის ხელისუფლება გამოსცემდა ჯერ კიდევ XIV საუკუნიდან და აგრძელებ-

და მის გამოცემას XVII საუკუნეში იყო პირდაპირი მითითება ნაციონალური საზღვაო ფლოტის მშენებლობისა და გაძლიერებისაკენ.

ამრიგად, საპაიო კომპანიებმა, რომელიც შეიქმნა გაერთიანებული კაპიტალის პრინციპზე ხელი შეუწყო კოლონიურ ექსპანსიას. თუ ადრინდელი პერიოდისათვის (XV-XVI სს) დამახასიათებელი იყო ძალმომრეობის სხვადასხვა ფორმების გამოყენება ადგილობრივი მცხოვრებლების მიმართ, შემდეგში XVII საუკუნეში კოლონიური ექსპანსიის მთავარი პრინციპი იყო არა ექვივალენტური ვაჭრობა, რაც დიდ მოგებას ტოვებდა,

სწორედ საპაიო კომპანიებმა (მოსკოვის, აღმოსავლეთის, ლევანტის, ოსტ-ინდოეთის და ა.შ.) ინგლისი დააკავშირა მსხვილ ქვეყნებთან. ამ კომპანიების წყალობით ინგლისში შემოვიდა აბრეშუმის, ბამბის ნადლეული, რამაც ხელი შეუწყო არა მარტო ტრადიციული, არამედ ახალი სამრეწველო დარგების განვითარებას.

საბოლოო ჯამში კოლონიურმა ექსპანსიამ განაპირობა საგარეო ვაჭრობის განვითარება და ნაციონალური ბაზრის ჩამოყალიბება ინგლისში XVII საუკუნეში.

ფეოდალური ინგლისის ეკონომიკური განვითარება XV-XVI საუკუნეებში მიმდინარეობდა აღმავალი გზით. კაპიტალისტური ურთიერთობის განვითარების პროცესი და კაპიტალის თავდაპირველი დაგროვება ქალაქად და სოფლად მიმდინარეობდა ინგლისში საშინაო და საგარეო ვაჭრობის ზრდასთან ერთად. აღნიშნული პერიოდის ხანაში საშინაო ვაჭრობასთან შედარებით უფრო მეტი მნიშვნელობა ეძლეოდა საგარეო ვაჭრობას. XV საუკუნემდე ინგლისის საგარეო ვაჭრობა უცხოელი ვაჭრების ხელში იყო.

ინგლისის სამეფო ხელისუფლება თავდაპირველად უცხოელი ვაჭრების მიმართ მფარველობით პოლიტიკას ატარებდა, რაც გამოიხატებოდა მათზე დანესებული საბაჟო შეღავათიანი გადასახადების დანესებით. ასეთი პოლიტიკა ნაკარნახევი იყო სამეფო ხაზინის გამდიდრების სურვილით, რაც აფერხებდა ნაციონალური ვაჭრობის განვითარებას. ამასთანავე ინგლისელი ვაჭრების ინტერესების დაცვის მიზნით, სამეფო ხელისუფლება XV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედიდან ცდილობდა ქვეყნის ტერიტორიაზე უცხოელ ვაჭართა უფლებების შეზღუდვას. ამ მიზნით იყენებდნენ ბოიკოტის სხვადასხვა ფორმებს. ესენია: საცალო ვაჭრობის აკრძალვა, ბროკერის უფლებების ჩამორთმევა, მეფის უნებართოდ ინგლისში ცხოვრება და ვაჭრობა, კანონით დადგენილი გადასახადის გადაუხდელობაზე მკაცრად დასჯა, ინგლისიდან ზღვაზე საქონლის გატანის სასტიკად აკრძალვა და ა. შ. ყოველივე ეს მიმართული იყო იქითკენ, რომ ვაჭარ-ავანტიურისტები დაეცვათ კონკურენციისაგან და ქვეყნის შიგნით ხელი შეწყობოდა ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარებას, მიუხედავად ამისა, სამეფო ხელისუფლება კრძალავდა უცხოელ ვაჭრებზე თავდასხმას, მათთან ურთიერთობის გამწვავებას და ამის შედეგად უნესრიგობას ქვეყანაში.

ინგლისის სამეფო ხელისუფლების, განსაკუთრებით ტიუდორების მიერ გატარებული მერკანტილისტური პოლიტიკა ხელს უწყობდა, ერთი მხრივ, ვაჭრობა-მრეწველობის ზრდას და მეორე მხრივ, ინგლისელი ვაჭრების წარმატებას საზღვარგარეთთან ვაჭრობის განვითარებაში. საკუთრივ მერკანტილიზმის პოლიტიკამ ინგლისში გაიარა ორი ეტაპი: პირველი ეტაპი – ადრეული მერკანტილიზმის პოლიტიკა ანუ ე.წ. „მონეტალური სისტემა“, რომელიც გულისხმობდა ოქროსა და ვერცხლის მარაგის შექმნას ქვეყანაში.

ნამი. ამის დასტურია 1397, 1464, 1465 და 1478 წლების კანონები, რომლებითაც აკრძალული იყო ქვეყნიდან ოქროს გატანა. უცხოელ ვაჭარს მოგებული ფულის ნახევარი უნდა დაეხარჯა ინგლისში ადგილობრივი საქონლის შესასყიდად. მათთვის არავითარი გადასახადი არ უნდა მიეცათ ოქროთი, ხოლო ინგლისური მატყლის შემსყიდველს ფულის ნაწილი უნდა მიეტანა ვერცხლის ან ოქროს ზოდის სახით; მეორე ეტაპი – გვიანდელი მერკანტილიზმის პოლიტიკა გულისხმობდა არა ძვირფასი ლითონების გატანის აკრძალვას, არამედ მაუდის წარმოებისა და ვაჭრობის განვითარებას. იგი მტკიცედ იცავდა აქტიურ სავაჭრო ბალანსს, ე. ი. საქონელი უფრო მეტი რაოდენობით გაჰქონდათ, ვიდრე შემოჰქონდათ. ამას ადასტურებს „ნიუბოლდის წიგნი“ მოცემული 1484, 1485, 1516, 1518, 1519, 1520, 1525 წლების დოკუმენტები. ეს უკანასკნელი მოვლენა ხელს უწყობდა საზღვაო ფლოტის განვითარების პროცესს. მნიშვნელოვანი საბრუნავი კაპიტალი იძლეოდა საშუალებას გემების ასაგებად და აღსაჭურვად. მართალია, XV საუკუნეში ზღვის გაღმა ინგლისელ ვაჭრებს ძირითადად საქონელი გაჰქონდათ ადგილობრივი გემებით, მაგრამ ეს არ იყო საკმარისი. ამიტომ მიმართავდნენ უცხოური ესპანური, პორტუგალიური, ჰოლანდიური, ჰანზის გემების დაქირავებას. ამ პრობლემის გადაჭრას სამეფო ხელისუფლება გულმოდგინედ ცდილობდა, რასაც მოწმობს ის სანავიგაციო აქტები (1369, 1381, 1382, 1389 წლების), რომლებიც მიმართული იყო საზღვაო ფლოტისა და გემთმშენებლობის დაჩქარებული ტემპით განვითარებისათვის.

XV-XVI საუკუნის დასაწყისში ინგლისის ნიდერლანდებთან სავაჭრო ურთიერთობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ეს იმიტომ, რომ ამაზე ბევრად იყო დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება და მაუდით ვაჭრობის ორგანიზაცია. მიუხედავად ამისა, ამ ორ ქვეყანას შორის სავაჭრო ურთიერთობა აღნიშნულ ხანაში არ ატარებდა სისტემატურ ხასიათს. ჩვენს მიერ მოხმობილი წყაროების თანახმად, 1419-1434 წწ. ვაჭრობა ინგლისსა და ნიდერლანდებს შორის რეგულარულ ხასიათს ატარებდა. 1434-1467 წწ. ინგლისელ ვაჭრებს აეკრძალათ ნიდერლანდებში ვაჭრობა, როცა აღსდგა დინასტიური კავშირის შედეგად 1467 წელს და მან სავარაუდოდ იარსება ათ წელზე მეტხანს. „ნიუბოლდის წიგნის“ მიხედვით. 1485-1487 წწ. ინგლისელებს ვაჭრობა აეკრძალათ ნიდერლანდების ზოგიერთ სამრეწველო რაიონებში – ბეროუსა და ბრაბანტში. იმავე ცენტრებში 1496 წლიდან ისევ ჩნდებიან ინგლი-

სელი ვაჭრები, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ფლანდრიის ქალაქები მთლიანად დამოკიდებულნი გახდნენ ინგლისის ნედლეულზე.

ნიდერლანდების ხელისუფლება ინგლისელი ვაჭრების კონკურენციას ინგლისურ საქონელზე, უსამართლო ბაჟების დაწესებით შეხვდა, რამაც ეფექტური შედეგი არ მოიტანა. ნიდერლანდების მესვეურები ინგლისიდან საქონლის შემოტანის აკრძალვით დიდ შემოსავალს კარგავდნენ. ამის შედეგი იყო ის, რომ 1508 წელს განახლდა სავაჭრო ურთიერთობა ნიდერლანდებსა და ინგლისს შორის, რომელმაც სავარაუდოდ 1525 წლამდე იარსება.

აბსოლუტიზმის განვითარების პროცესში მყოფი ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობის განვითარებამ ნიდერლანდებთან გამოავლინა ის, რომ ამ უკანასკნელთა აქტიური ბალანსის დაცვას საგარეო ვაჭრობაში ინგლისის სამეფო ხელისუფლებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა. რამდენადაც ინგლისური მაუდი ძირითადად გაჰქონდათ ნიდერლანდებში, სწორედ დიდძალი მოგება ამ საქონლით ვაჭრობას მოჰქონდა. ამაზე მეტყველებდა ის აურაცხელი თანხები, რაც დაკავშირებული იყო ზღვის გაღმა სამხედრო გემების დაქირავებასა და საქონლის გადატანასთან.

ნიდერლანდების შემდეგ, ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობას ჰანზას კავშირთან გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა. 1403 წლამდე მათ შორის სავაჭრო კონტაქტები არ ჩანს. ამ წელს დაიწყო მოლაპარაკება გერმანელ და ინგლისელ ვაჭრებს შორის, რომელიც ძალზე გვიან, 1474 წელს უტრეხტის ტრაქტატით დასრულდა. ამ ტრაქტატის თანახმად, ჰანზამ ინგლისში მიიღო სამი ფაქტორია: ენ. „ფოლადის ეზოები“ (Steel yard) ლონდონში, ბოსტონსა და ლინში. ამ ქალაქების კანტორებში ტარდება ჰანზის მთავარი სავაჭრო ოპერაციები. ყოველივე ეს არამომგებიან ვითარებაში აყენებდა ინგლისელ ვაჭრებს. რაც შეეხება ჰანზის ვაჭრებს, ისინი ხელიდან არ უშვებდნენ არცერთ მომენტს საკუთარი მოგების მისაღებად. ასე იყო 1494 წელს, როცა ინგლისის მეფე ჰენრი VII-ს გართულებული ურთიერთობა ჰქონდა ბურგუნდიის საჰერცოგოსთან, ნიდერლანდებიდან და საღმრთო რომის იმპერიიდან ქვეყანაში საქონლის ერთადერთი შემომტანი ჰანზელები იყვნენ.

ჰანზის ძლიერების პერიოდში (XV ს) უტრეხტის ტრაქტატი ხშირად ირღვეოდა ჰანზის ვაჭრების მხრიდან, რაც გამოიხატებოდა ინგლისის გემების დაპატიმრებაში (1473 წ), ინგლისელი ვაჭრების შევიწროვებაში (1480 წ), საკუთარი გემების უნებართვოდ საქონლის დატვირთვასა და (1493 წ) და უსამართლო საბაჟო გადასა-

ხადების დანესებაში. ამის გამო ინგლისელი ვაჭრების უკმაყოფილება გამოვლიდა იმაში, რომ 1493 წელს ადგილი ჰქონდა მათ წინააღმდეგ აჯანყების მოწყობის მცდელობას.

ჰანზელ ვაჭრებს ინგლისში ძირითადად შემოჰქონდათ თეთრი ბატისტი, ბენვეული, ხოლო ინგლისიდან გაჰქონდათ მატყლი, მაუდი, ტყვია, კალა, თაფლი. „ვაჭარ-ავანტიურისტების კომპანია“ ხანგრძლივად ენეოდა ბრძოლას ჰანზის წინააღმდეგ. ამის შედეგი გახლდათ ის, რომ ჰანზის პრივილეგიები შესუსტდა მეფე ჰენრი VII-ის და ჰენრი VIII-ის ხანაში, ხოლო დედოფალ ელისაბედ I-ის დროს 1598 წ. დაიხურა მათი ფაქტორიები. ეს ფაქტი მოწმობს იმას, რომ ამიერიდან ინგლისის საგარეო ვაჭრობა გადავიდა თვითონ ინგლისელების ხელში.

მაშინდელი ევროპის ორ დიდ სახელმწიფოს, ინგლისსა და საფრანგეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობა შემდეგ სურათს შლის 1465-1525 წლებში. ამ ორ ქვეყანას შორის 1465-1482 წლებში არსებობდა სისტემატური სავაჭრო ურთიერთობა. საფრანგეთში ინგლისის ძირითად საექსპორტო საქონელს წარმოადგენდა მაუდი, ხოლო ბორდოდან ინგლისში შემოჰქონდათ ყავისფერი და თეთრი ბატისტი, აბრეშუმი, ფრანგული ღვინო და სხვა სასოფლი პროდუქტები.

ინგლისსა და საფრანგეთს შორის გამწვავებული პოლიტიკური ურთიერთობა მკვეთრად აისახა სავაჭრო კავშირებში. 1482-1485, 1488 წლებში მათ შორის აკრძალული იყო სავაჭრო ურთიერთობა, რომელიც მხოლოდ 1495 წელს აღსდგა. აქედან მოყოლებული 1522 წლამდე სავაჭრო ურთიერთობა ისევ მიმდინარეობდა, რომელიც სამი წლის შემდეგ ისევ შეწყდა და მხოლოდ 1525 წელს აღსდგა.

ახალი სავაჭრო ოპერაციის სამშობლოდან იტალიის ვაჭრები რეგულარულად ჩადიოდნენ ინგლისში XIV-XV საუკუნეებში. უფრო ადრე კი XII-XIII სს. ინგლისური მაუდის ძირითადი შემსყიდველები იყვნენ იტალიელი ვაჭრები გენუელები, ვენეციელები, ფლორენციელები, რომელთაც სავაჭრო ფაქტორიები ჰქონდათ ლონდონში, საუტჰემპტონში და სენდვიჩში. XV საუკუნის I ნახევარში ჰენრი V-ის და ჰენრი VI-ის მეფობის დროს სავაჭრო პრივილეგიები მიიღეს გენუელმა ვაჭრებმა, რომელიც შეინარჩუნეს XV ს-ის ბოლომდე. მათ კვალდაკვალ ანალოგიური უფლებები მოიპოვეს ვანეციელმა ვაჭრებმა რიჩარდ II-ის დროს. ამას დიდი უკმაყოფილებით შეხვდა ინგლისის მოსახლეობა, რაც გამოიხატა ვენეციელ ვაჭრებზე თავ-

დასხმაში 1456-1457 წლებში, იორკთა მმართველობის პერიოდში (1484 წელს) ნაწილობრივ შეიზღუდა ინგლისში იტალიელი ვაჭრების პრივილეგიები, რომელიც კვლავ აღდგა ტიუდორების ხანაში. მართალია, მათი ოდინდელი გავლენა XVI-ის პირველ ნახევარშიც იგრძნობოდა, მაგრამ ამავე საუკუნის ბოლოს ის საბოლოოდ გაქრა.

რაც შეეხება ინგლისის სავაჭრო ურთიერთობას ესპანეთთან, ის ვერ შეედრებოდა ნიდერლანდებთან, ჰანზასთან და იტალიასთან კავშირების მასშტაბებს და არც ისეთ სისტემატურ ხასიათს ატარებდა. ამ ქვეყანასთან სავაჭრო ურთიერთობა სათავეს იღებს 1403 წელს, რომელიც 1526 წლამდე ჩანს. ჩვენს ხელთ არსებული წყაროები და მწირი სპეციალური ლიტერატურა არ იძლევა საფუძველს ამ ურთიერთობის ინტენსივობისა და მნიშვნელობის დასადგენად.

ახალ აღმოჩენილ მიწებზე ინგლისის კოლონიური ექსპანსიისათვის ნიადაგი მოამზადა 1497 წელს ჯ. კაბოტის ხელმძღვანელობით ნიუფაუნდლენდის აღმოჩენამ. ამას თან მოჰყვა სავაჭრო პოლიტიკის გატარება ახალ აღმოჩენილ მიწებთან. 1520 წელს ინგლისის მეფის ჰენრი VIII-ის (1509-1547 წწ.) მოთხოვნის საფუძველზე ლონდონელი ვაჭარ-ავანტიურისტები გაემგზავრნენ ახლად აღმოჩენილ მიწებზე, სადაც 10 წლის მანძილზე უზრუნველყოფილი იყო მათი მონოპოლიური ვაჭრობა.

ინგლისის სამეფოს მიერ გატარებულმა მერკანტილისტურმა პოლიტიკამ მტკიცედ დაიცვა ინგლისელი ვაჭრები და ამავე დროს ხელი შეუწყო მათ მიერ საგარეო ბაზრების ხელში ჩაგდებას. ხელისუფლება საგარეო ვაჭრობის წასაქეზებლად საზღვარგარეთ გატანილ საქონელზე აწესებდა ჯილდოებს, ხოლო უცხოეთიდან შემოტანილ საქონელზე ზრდიდა ბაჟებს. მოგების მისაღებად სამეფო კარი ინგლისელ ვაჭრებს ამა თუ იმ საქონელზე ვაჭრობისათვის აძლევდა მონოპოლიებს. ყოველივე ეს ხელს უწყობდა სავაჭრო კომპანიების წარმოშობას.

XV საუკუნეში ლონდონში უკვე არსებობდა თორმეტამდე სავაჭრო გილდია, მათგან თავისი სიმდიდრით გამოირჩეოდნენ მერსერები (ქსოვილით მოვაჭრენი) და ბითუმად მოვაჭრეთა გილდიები, პროდუქტით მოვაჭრეთა შორის შეძლებულნი იყვნენ თევზით, ღვინით და ბაკალით მოვაჭრეთა გილდიები. ხშირ შემთხვევაში ისინი გამოდიოდნენ, როგორც სამეფო ხელისუფლების კრედიტორები. თუ თავდაპირველად გაბატონებული მდგომარეობა ეკავათ

პროდუქტით მოვაჭრეთა გილდიებს, შემდეგ მაუდის მრეწველობის განვითარებასთან ერთად წინა პლანზე გამოვიდნენ საფეიქრო საქონლით მოვაჭრენი. ისინი არა მარტო კაპიტალის სიმდიდრით უსწრებდნენ პროდუქტით მოვაჭრეებს, არამედ – ქალაქის პოლიტიკურ ცხოვრებაზე გავლენითაც.

XIV საუკუნის II ნახევარში კაპიტალიზმის განვითარების ადრეული სტადია გამოიხატა შალის სასაწყობო ვაჭრობის ორგანიზაციაში. ამას თან ახლდა ე.წ. სტაპლერთა (მესაწყობეთა) კომპანიის შექმნა. მან მოიპოვა მონოპოლია ინგლისიდან მატყლის გატანაზე ნიდერლანდებში და თავისი საწყობის საშუალებით მოქმედებდა ქალაქ კალეში 1363 წლამდე, რომელიც რამდენჯერმე შეწყვეტილი საქმიანობით 1559 წლამდე დარჩა აღნიშნულ ქალაქში.

სტაპლერთა კომპანიის ძირითადი საქმიანობა იყო მატყლის ნედლეულის გატანის ორგანიზაცია. თავდაპირველად ქალაქ კალეში გადიოდა მატყლი, ხოლო შემდეგ მაუდი, რასაც სისტემატური ხასიათი არ მიუღია. კომპანია მაინც ნედლეულის გატანით იყო დაკავებული და ძირითადად მიჯაჭვული იყო თავის საწყობზე.

სტაპლერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიამ აქტიური თანამშრომლობა დაიწყო XV საუკუნიდან. მათ შორის ურთიერთობა ყოველთვის არ იყო თანმიმდევრული და ზოგჯერ უთანხმოებას ჰქონდა ადგილი, ეს იყო მაგალითად 1496, 1512 წლებში, როცა მათ შორის მოლაპარაკებები მიმდინარეობდა შეთანხმების მისაღწევად. მოლაპარაკებებში კალეს სტაპლერთა კომპანიის მხრიდან მონაწილეობას იღებდნენ მერსერები. გამოდის, რომ მერსერთა კორპორაციის ვაჭრები ყოფილან არა მარტო ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიაში გაერთიანებულნი, არამედ სტაპლერთა კომპანიაშიც, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს მერსერთა დიდ ქონებრივ შესაძლებლობას. სხვაგვარად შეუძლებელი იყო ერთდროულად ორ კომპანიაში საქმიანობა.

სავაჭრო კომპანიებს შორის თავისი სიძლიერით გამოირჩეოდა ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია, რომელიც ოფიციალურად გაფორმდა 1406 წელს. იგი თავის რიგებში აერთიანებდა მდიდარ ვაჭრებს არა მარტო ლონდონის კორპორაციებიდან (მერსერები, გროსერები, ღვინით, პილპილით მოვაჭრენი და სხვა) არამედ ინგლისის სხვა ქალაქებიდანაც (იორკი, ნორიჩი, სოლსბერი, მიდლენდი, ნიუკასლი, ეკზეტერი, ჰალე).

სამეფო ხელისუფლების მხარდაჭერის წყალობით ლონდონის ვაჭარ-ავანტიურისტებს პროვინციის ქალაქების ავანტიურისტ-

ტებთან შედარებით დიდი უპირატესობა ჰქონდათ მოპოვებული. ამ კომპანიის ხელში მოექცა უმსხვილესი კაპიტალი. შეუძლებელია ამ კომპანიის მნიშვნელობის გადაფასება ინგლისის კაპიტალისტური წარმოების განვითარებასა და საგარეო ვაჭრობაში კომერციული მეთოდების დანერგვაში. ასევე შეუფასებელია ვაჭარ-ავანტიურისტთა პროგრესული როლი ნაციონალური ბაზრისა და ინგლისის ერთიანი ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბებაში.

ტიუდორთა მერკანტილისტური პოლიტიკა იმთავითვე გულისხმობდა საგარეო ბაზრების ხელში ჩაგდებას, ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანიის შემდეგ, XVI საუკუნის მეორე ნახევარში ინგლისში ჩამოყალიბდა მოსკოვის (1554 წ.), აღმოსავლეთის (1579 წ.), ლევანტის (1581 წ.), და ოსტ-ინდოეთის (1600 წ.) საპაიო კომპანიები, რომელთაც დიდი ადგილი დაიკავეს ინგლისის სავაჭრო კოლონიური ექსპანსიის ასპარეზზე. სამეფო ხელისუფლებამ ამ კომპანიებს ვაჭრობაზე მონოპოლიური უფლება მიანიჭა, რაც მათ იცავდა კონკურენციისაგან. საპაიო კომპანიების შექმნით, სავაჭრო ბურჟუაზია და ინგლისის არისტოკრატიის ზედა ფენა მიისწრაფოდა ხელში ჩაეგდო ფულადი სიმდიდრე. ამის ნყაროს კი წარმოადგენდა კოლონიური ექსპანსია.

სავაჭრო კომპანიები არა მარტო ეკონომიკური საქმიანობით იყვნენ დაკავებულნი, არამედ მათ საფუძველი ჩაუყარეს საქველმოქმედო საქმიანობას, რომლის მნიშვნელობა საყურადღებოა ჩვენი ეპოქისთვისაც. ამ თვალსაზრისით წინამდებარე ნაშრომის ორ პარაგრაფში ჩატარებულმა კვლევამ შემდეგი სურათი გადაგვიშალა: ლონდონელმა მერსერებმა დიდძალი შეწირულობა გაიღეს ქალაქის კეთილმონწყობაზე, ეკლესიებისა და სკოლების მშენებლობაზე, სიტის ღარიბი მოსახლეობის დახმარებაზე, მოხუც, ავადმყოფ და უპატრონო დავრდომილთათვის უიტინგტონის კოლეჯის დაარსებაზე. ყოველივე ეს აიხსნება არა მარტო ვაჭართა დიდსულოვნებით და მათ შეგნებაში მომხდარი ღრმა სოციალურ-ფსიქოლოგიური ცვლილებებით, არამედ ის განპირობებული იყო სამეფო ხელისუფლების პოლიტიკაზე ინგლისელი ვაჭრების მიერ მომხდარი ზეგავლენის შედეგით. მართალია, დიდი კაპიტალის მფლობელი ვაჭრები ჯერ შორს იყვნენ მიელწიათ განსაკუთრებული პოლიტიკური ძლიერებისათვის, მაგრამ ქველმოქმედების ასეთი ფორმა აძლევდა მათ საშუალებას თავის ირგვლივ შემოეკრიბათ მოქალაქეები, რომლებიც დაინტერესებულნი იყვნენ სავაჭრო კაპიტალის განვითარებითა და ფეოდალთა უფლებების შეზღუდვით. ასე თანდათან

მეფის ხელისუფლება სავაჭრო კაპიტალის ზეგავლენას ექვემდებარებოდა. ცხადია, ეს ასე იყო, მაგრამ ინგლისელ ვაჭართა ქველმოქმედების მოტივები მართოდენ ამით არ აიხსნებოდა. რეფორმაციისათვის მზადყოფ ინგლისში ჰუმანისტური იდეებით ხელმძღვანელობა არც ინგლისელი ვაჭრებისათვის იყო უცხო და მათი მორალური სახე აღნიშნული კუთხით ამ პროცესებშიცაა საძებნი.

დაბოლოს: ლონდონელი ვაჭრები გამოირჩეოდნენ არა მარტო ქველმოქმედებით, არამედ დიდი დიპლომატიური მოღვაწეობითაც. ისინი ამ ასპარეზზე გამოდიოდნენ არა მხოლოდ როგორც სავაჭრო ინტერესების დამცველნი, არამედ როგორც სამეფოს დიპლომატიური წარმომადგენლები უცხოეთში. ამით კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ დიპლომატია აღმოცენდა ვაჭრობიდან, რისი არაერთი მაგალითია მოხმობილი წინამდებარე ნაშრომში.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

1. "The Acts of Court the Mercers Company (1453-1528)" – W.th.an introduction by L.Lyell assisted by F.D.Watney,Cambridge, 1936.
2. "Calendar of the Select Pleas and Memoranda Rools of the City of London (1381-1412)", Ed.A.H. Thomas, Cambridge, 1939.
3. "Calendar of the Pleas and Memoranda Rolls of the City of London (1413-1437) Ed.A.H.Thomas, Cambridge, 1943.
4. Calendar of the Pleas and Memoranda Rolls, preserved amond the Archiver of the corporation of the City of London (1437-1457). Ed. Ph.e.Jones, London, 1954.
5. Calendar of the Select Pleas and Memoranda Rolls, preserved among the Archives of the corporation of the City of London at the Gildhall (1458-1482)". Ed.Jones, Cambridge, 1961.
6. Select Statutes and other Constituonal Documents Illustrative of the Reign of Elizabeth and james I, Oxbord, 1934.
7. Statutes of the Realm of Edward. Ed.By Luders A.Tomlins T. vol.I.,London,1810.
8. Statutes of the Realm from original records and authentic manuscripts, vol. II,London, 1816.
9. Statutes of the Realm of England II vols, L1810-1828,43 Eliz I.
10. Wheeler J.,The Treatise of commerse. Middelburg, 1601.
11. Ashley D. An indroduction to English Economic History, London, 1890.
12. Brabrook E.W. The Worshipful Company of Mercers of the city of London and some of its eminent members,L. 1889
13. Bridbary A.R.Economic Gowth England in Later Middle ages, L,1975.
14. Bird.R.,The Turbulent London of Richard II, L. 1949.
15. Bowden P.J. The Wool trede in Tudor and stuart England L. 1962.
16. Carus-Wilson E.M. The Original and Early Development of the Merchant-Adventurers organization in London Ec.H.R. vol IV. 2, 1933.

17. Carus-Wilson E. M. The Medieval Merchant Adventurers, London, 1954.
18. Carus-Wilson E.M. ,The Merchant Adventurers of British in the XV century, T.R.H.S. IV –th. ser. vol. XI, 1928.
19. Carus-Wilson E.M., The Merchant Adventurers of Briston in the XV century, Bristol, 1968.
20. Carus-Wilson E. M. and Coleman O., England export trade 1257-1547, Oxford, 1962.
21. Charters J. A. ,Intrenal Trade in English 1500-1700 London, 1977.
22. Dale M., The London Silkwomen in the XV century, Ec.H.R.IV,1933.
23. Davis R., The Rise of the English shipping Industry in the XVII th and XVIII th centuries, London, 1962.
24. Dobb.M.A.Studies in the development of Capitalism, London, 1954.
25. Deits F.C., The Post and Trade of Early Elizabethen London. London Record Society, 1972, VIII, 5.
26. Fabyan R.,The new Chronicles of England and France, London, 1811.
27. Fisher F.J. , Commercial Trends and Policies in the XVI century, - In: Eassays in Economic History. Reprints ed for the economic History society by ·E.M. Carus-Wilson, London, 1954.
28. Fisher h. ,The Political History of England. Vol. V. London, 1906
29. Frounde J.,History of England from the Fall of Wolsay to the defest of the spanish Armada. Vol IV, London, 1870.
30. Flenly. ,London and Foreign Merchants in the Reign of Henry VI,E.H.R.XXV, 1910.
31. Gross CH.The Gild Merchant. Vol.II, Oxford, 1890.
32. Gray E.,The English Foreign trade from 1446 to 1482. Studies in English trade in the XV century. ED. By E. Power and M.M.Postan. New-York, 1966.
33. Green G., The Town Life in the XV-th century, vol I, London 1894, vol II, 1896.

34. Guy John.Tudors England-Oxford-N-Y., 1988.
35. Herbert W., The History of twelve Great Livery companies of London, vol I, London 1936.
36. Hinton R.W.K.,The Estland and the common weal Cambridge, 1959.
37. Growson P.,Tudor Foreign Policy, London, 1973.
38. Jacob E.F., The fifteenth century (1399-1485) in the Oxford history of England, ed G. Clark, Oxford, 1961.
39. Kerling N.J.M. ,Commercial Relations of Holland and Zeeland with England from the Late 13-th century to the close of the middle ages.Leiden, 1954.
40. Lipson E., The Economic History of England, vol I, London, 1937.
41. Lipson E.,The Growth of English Society. A short Economic History, London, 1949.
42. Lipson E.A.,A Short History of wool and manufacture, London, 1955.
43. Lingelbach W.The Marchant Adventurers of England, Philadeiphia, 1902.
44. Mattingly G. , Renaissance Diplomacy, London, 1955.
45. M.Mak-Kuzack. ,The Fourteenth century 1307-1399. The Oxford Hlstory of England, Oxford, 1959.
46. Morton A.L.A. peoples History of England. L, 1984
47. New English Dictionary, ed J.A. Murray, vol VI,London, 1908.
48. Polard A. , Henry VIII,London, 1951.
49. Polard A. ,The History of England from the accession of Edvard VI to the death of Elizabeth (1547-1609). London, 1911.
50. Political Poems songs relating to English constitutional history composed during the period from the accession of eaward III,to that of Richard III, by Thomas Wrigth, vol II, London 1863.
51. Pooley E., The Gilds of the city of London, 1945.
52. Postan M.M. The Merchant Class of London, Chicago, 1948.
53. Postan M.M. and Rich E. , The Cambridge Ekonomik history vol. II, Cambridge, 1952.
54. Postan M.M. ,Medieval trade and Finance, Cambridge, 1973.

55. Postan M.M. , The Economic and Political Relations of England and Hance from 1400 to 1475. Studis in English trade in the fifteenth century, New-york, 1933.
56. Postan M.M., Credit in Medieval Trade. – Essays in the Economic history, ed. E.M. Carus-Wilson. London, 1954.
57. Power E.E. , The English wool trade in the Reign of Edward IV, Cambridge Historical Journal, I, 1926.
58. Power E.E. ,The wool trade in the Fifteenth century – in Studies in English trade in the Fifteenth century. New-York, 1933
59. Power E.E. , and Postan M.M. Studies in English trade in the Fifteenth century. New-york 1966.
60. Rich E.E., The Ordinance book of Merchants of the Stapler wirh an introduction by E.E.Rich. New-York, 1937, VIII.
61. Rabb.T.K. Investment in English overseas Enterprise 1575-1630-E.H,R, 2 and series, V XIX, 1966, I
62. Ramsay G.D.,English overseas trade during the centuries of Emergence. London, 1957.
63. Ramsay P. , Tudor Economic Problems.London, 1966.
64. Ranke L., Deutsche Geshichte in zeitalter Reformation, Bd. II-Wien, Humburg,Zurich, 1947.
65. Rabb T.K., Enteprise and Empire. Cambridge, 1967.
66. Schanz G., English Handelspolitik gegen Ende des Mittelalters, Leipzig, 1881.
67. Studies in English Trade in the Fifteenth century, Ed.E.Power and M.M. Postan, Cambridge, 1933.,
68. Stuart D.M. , London though the Ages, The story of a City and its Citizens,London, 1956.
69. Steel A., The Receipt of Excheguer, 1377-1485 , Cambridge, 1959.
70. Thrupp S.,The Crocers of London. A Study if distributive trade. Studies in English trade in the fifteenth century. Ed.E Power and M.M. Postan. New-York, 1933.
71. Thrupp S.,The Merchant Class of Medieval London, Chicago, 1948.
72. Unvin G.,The Gilds and companies of London. London, 1925

73. Walsingham Thomas, *Historia Anglicana*, NY, 1965.
74. Willan T.S., *The Muscovy Merchants of 1555*. Manchester, 1953.
75. Willan T.S. ,*Studies in Elizabethan Foreign trade*. Manchester, 1959.
76. Who's who in history. Gen. ED. C.R.N.Routh, vol 2 England 1485 to 1603, new-york, 1964.
77. Wernham J. ,*Before the Armada.The growth of English Foreign Policy, 1485-1588,L. , 1966*
78. Worth R,N. ,*History of Devinshire*, London, 1886.
79. Гиббинс Г., *Промышленная история Англии*. СП., 1898
80. Грин Дбж., *История анлийского народа*, т. I, М.,1892
81. Завъялов И. В.. *Внешняя политика Англии в конце XV начале XVI века*. Одесса, 1947
82. Кенингем У., *Рост английской промышленности и торговли в ранний период и средние века*, М., 1909
83. Трайл Г.О., *Общественная жизнь Англии*. т.1. М., 1897
84. Тревелян Дж. М., *Социальная история Англии*. М.. 1959
85. Эшли Дж., *Экономическая история Англии в связи с экономической теорией*. М.,1897
86. Авдеева К.Д., *Внутренняя кологнизация и развитие феодализма в Англии в XI- XIII вв*. Л., 1973
87. Быкова А., *Рассказы из истории Англии*. СПб., 1902
88. Бааш Э., *История экономического развития Голландии XVI - XVII вв*. М., 1962
89. Барг М.А. *Исследования по истории английского феодализма в XI- XIII вв*. М., 1962
90. Бекон Ф., *История правления короля Генриха VII*. М., 1990
91. Белтадзе И.В., *Лондонская компания мерсеров и купцы-авантюристы в конце XV и начале XVI в*, диссертация на соискание ученой степени К.И.Н. Тбилиси, 1988
92. Болтон Дж, *Англо-Балтийская торговля XVI в*, в кн: « Проблемы Британской истории», М., 1984
93. *Всемирная история*, т. 10. Минск 1999
94. Гунтова Э.В., *Возникновение Английского парламента*. М., 1960

95. Гунтова Э.В., Политика королевской власти по отношению к городам и городскому сословию в Англии XIII начале XIV века. М., 1972
96. Дживилегов А.К. Средневековые города в Западной Европе. СПб., 1902
97. Дживилегов А.К. торговля на Западе в средние века. СПб., 1904
98. Демин О.Б., Англо-Нидерландские отношения второй половины XVI началу XVII века, автореферат на соиск.уч. степ. К.И.Н.М., 1984
99. Демин О.Б., Из предистории внешней политики Англии нового времени. В сб: «Проблемы новой и новейшей истории». М., 1979
100. Евсеев В.А., Компания купцов авантюристов в Ньюкастла на Тайне XVIII начало XVII вв. В.кн: « Проблемы разложения феодализма в Англии». Горький 1976
101. Евсеев В.А., Компания торговцев Углем в Ньюкасла на Тайне в конце XVI начало XVII в. В. кн.: « Средневековый город», Сб. вып. 5, Саратов, 1978
102. Евсеев В.А., Торговое колониальное соперничество Англии с Португалией в Гвинее 50-70 -е годы XVII в. В кн.:« Генезис капитализма в позднее средневековье в Англии и в Германии», М.,1979
103. Ивонин Ю.Э., Англия и священная Римская империя в системе международных отношений конца XV первой половины XVI в. автореф. на соиск. уч. степ. К.И.Н.Л. 1984
104. Ивонин Ю.Э., У истоков Европейской дипломатии нового времени Минск , 1984
105. Ивонин Ю.Э., Становление европейской системы государств Англия и Габсбурги на рубеже двух эпох, Минск, 1989
106. Ильин В.Н., Англия в эпоху абсолютизма. М., 1984
107. Исаенко А.В. Английская королевская реформация XV века, Орджоникидзе, 1982
108. Казакова Н.А. Из истории сношений Новгорода с Ганзой XV веке. В кн.: « Исторические записки» вып. 28, 1949

109. Карпов С.П. Торговля итальянских морских республик XIII-XV вв.
110. Книга для чтения по истории ситрии средних веков под ред.П.Г. Виноградова. вып. ;, М., 1910
111. Кириллова А.А. Из социальной истории городов Англии XV в. Сб. «Средние века», вып. 4, М., 1958
112. Кириллова А.А. Классовая борьба восточной Англии в XIV в. В. кн.: «Вопросы социальной и классовой борьбы в английских городах XIV –XVII вв. М., 1969
113. Кириллова А.А. Организация внецехового ремесла в английских городах XVI в. В кн.:«Проблемы экономического и политического развития стран Европы в античную Эпоху и средние века». М.. 1975
114. Кириллова А.А. Социально-психологическая характеристика английского купечества в XV –XVI вв. В кн.: «Генезис капитализма в позднее средневековье в Англии и Германии»., М. 1979
115. Кенингсбергер Гелмунд, Средневековая Европа 400-1500 годы, М.,2001
116. Кертман А.Е. География , история и культура Англии. М., 1968
117. Ковалевский М.М. Общественный строй Англии в конце средних веков, М., 1880
118. Ковалевский М.М. История Великобритании. СПб, 1912
119. Ковалевский М.М. От прямого народоправства к представительному и от патриархальной монархии к парламентаризму. М., 1966
120. Косминский Е.А. Исследования по аграрной истории Англии XIII в. М.. 1947
121. Косминский Е.А Вопросы аграрной истории Англии XV века. «Вопросы истории», 1948 №1
122. Косминский Е.А Эволюция форм феодальной ренты в Англии XI-XV вв. «Вопросы истории», 1955 №2
123. Кудрявцев А.Е. Ост-Индийская проблема в Англии в XVII в. В.кн.: «Учен.-зап. ЛГПИ им.А. И. Герцева, XI, 1938

124. Кузнецов Е.В. Некоторые вопросы экономической политики королевской власти в Англии 1461-1485 гг. Сб. «Средние века», вып. 21, М., 1962
125. Кузнецов Е.В. Лондонская Гильдия торговцев тканьями в XV –XVI вв. Сб. «Средние века», вып. 31, М., 1965
126. Кузнецов Е.В. Борьба цехов и купеческой олигархии в Лондоне 70-80 гг XIV в. В кн.: «Ученые записки Горьковского гос. ун-та вып.88, часть II. 1968
127. Кузнецов Е.В. Купцы-авантюристы Лондона. В кн.: «Проблемы разложения феодализма и генезиса капитализма в Англии». Горький 1980
128. Лавровский Б.М., Проблемы экономической истории Англии XV –XVII вв. «Историк Марксист», 1936.№4.
129. Левицкий Я.А.. К вопросу о характере так называемой «Gilda Mercatoria» в Англии X-XIII вв. «Средние века», вып.30, М., 1967.
130. Левицкий Я.А.. Города и городское ремесло в Англии в X – XI I вв. М., 1960
131. Левицкий Я.А Ранний этап развития сукнодела в Английских городах (XII- XIII вв). В кн: «Европа в средние века» . М.,1972
132. Левицкий Я.А Некоторые проблемы западноевропейского города периода развитого феодализма. в кн.: «Вопросы истории». 1969 ,№9
133. Левицкий Я. А. Ремесленные гильдии в Англии в ранний период их истории. Сб. «Средние века», вып. VIII в, М.. 1948
134. Лесников М.П.. Ганзейская торговля пушниной в начале XV века. в кн.: «Ученые записки Московского пед. института им. В. П. Потемкина. т. VIII. Вып.1. под ред. А. Фортунатова, М.. 1948
135. Лесников М.П.. Некоторые вопросы Балтийско-Нидерладской торговли хлебом в конце XIV начале XV в. в кн.: «Средние века», вып. 7, М.1955
136. Мортон А.А. История Англии. М., 1950

137. Мещерякова Н.М., О промышленном развитии Англии накануне буржуазной революции XVII в. в кн.: «Средние века», вып. 7, М.1955
138. Мещерякова Н.М., Основные черты генезиса капитализма в промышленности Англии XVI первой половины XVII века. в кн.: «Проблемы генезиса капитализма» . М., 1978
139. Ментешашвили И.Ш. Соприкосновение цивилизации Запада и Востока в период деятельности в Индии Английской Ост-Индийской компании, Тб., 1998
140. Олтаржевский В.П..Английская Ост-Индийская компания в XVI-XVII. Иркутск, 1988
141. Осинковский И.Н. , «Жизнь и творчество Томаса Мора. «Томас Мор, Эпиграммы История Ричарда III. , 1973
142. Осинковский И.Н. , История Ричарда III Томаса Мора. В кн; Англия XIV-XVII века. Горкий, 1974
143. Осинковский И.Н. , Томас Мор. М. ,1978.
144. Осокин М.Г. Торговля Англии с Левантом в период кризиса Английского абсолютизма (1600-1640). М. , 1982.
145. Петрушевский Д.М. Очерки из истории Ангийского государства и общества в средние века. М-Л. , 1930.
146. Петрушевский Д.М. , Очерки из экономической истории средневековой Европы. М-Л. , 1978.
147. Петрушевский Д.М. , Восстание Уота Тайлера М. , 1937.
148. Петрова-Маркова С.П. , Иоркская компания мерсеров и купцов-авантюристов в XIV начале XVII вв. Автореф. на соиск. учен. степ. к.и.н.Л. , 1973.
149. Петрова-Маркова С.П. , К вопросу о происхождении и составе Иорской компании мерсеров и купцов-авантюристов. В кн; « Вопросы всеобщей истории»,Красноярск 1973, №7.
150. Петрова-Маркова С.П. ,Социальный состав магистрата Иорка в XIV-XVI вв. Сб.Средневековый город, вып. 3 Саратов,1975.
151. Петрова-Маркова С.П. Иоркская компания купцов-авантюристов и купцы-аватюристы Лондона в XV-XVI вв.

- В кн; Проблемы разложения феодализма и генезиса в Англии. Горький, 1980.
152. Петрова-Маркова С.П. , Иоркская компания мерсеров и купцов-авантюристов в XV-XVI вв Сб, Средние века, вып. 44, М., 1981.
 153. Петров И., Английский капитализм на заре своего развития М-Л. ,1925.
 154. Полянский Ф.Я, Очерки социально – политической политики цехов в городах Зарадной Европы XIII -XV вв. М., 1952.
 155. Полянский Ф.Я, Экономическая история зарубежных страны. Эпоха феодализма М., 1954.
 156. Полянский Ф.Я, Товарное производство в условиях феодализма. М., 1969.
 157. Попов В.И. , Современная дипломатия. М., 2003
 158. Рафиенко Л.С. Роль Лондона в политической борьбе в Англии начала XIV века в кн; Ученые зап. Иркутского пед. ин-та, Благовещенск, 1958, вып. 16 .
 159. Репина Л.П. К вопросу о профессиональной, имущественной и социальной дифференциации городского сословия в Англии XVI в Сб. Средние века. вып. 38. , 1975 .
 160. Репина Л.П. История средневековой Англии на страницах международного журнрала «Journal of Medieval History» В кн; " проблемы Британской истории " М., 1982.
 161. Савин А.Х , Английская деревня в эпоху Тюдоров. М. , 1903.
 162. Савин А.Н , Английская секуляризация. М., 1906.
 163. Савин А.Н , Социальная история Англии XV-XVI вв. В новейшей историографии. Журнал Министерства Народного Просвещения , 1906 №6.
 164. Сапрыкин Ю.М. , Народные движения в Англии и Ирландии в XVI в. М., 1963.

165. Сапрыкин Ю.М. Антифеодальные идеи Английского крестьянства в XIV в. Вестник Московского Государственного Университета. 1967. №3
166. Сапрыкин Ю.М. , Восстание Джека Кеда и социально политические взгляды английского крестьянства. Вестник Московского Государственного Университета. 1968. №3
167. Сапрыкин Ю.М. , Народные движения в Англии во второй половине XVI в и начала XVII в. М., 1981.
168. Сапрыкин Ю.М. , От Чосера до Шекспира, М., 1905.
169. Семенов В.Ф. , Огораживания и крестьянские движения в Англии XVI в. М -Л. , 1949.
170. Семенов В.Ф. , Абсолютизма Тудоров в новейшей Английской историографии. Ученые записки Московского Государственного педагогического института им. В.И. Ленина М., 1957.
171. Семенов В.Ф. , " Дискуссия о характере тудоровского абсолютизма" Вопросы истории, М., 1962.
172. Сванидзе А.А. Налоговые описи Колчестера как источник по истории английского средневекового города. Сб. "Средние века". Вып. 19, М., 1961.
173. Сказкин С.Д. Чистозвонов А.Н. Задачи изучения генезиса капитализма, "Вопросы истории", 1959. №6.
174. Сказкин С.Д. Международные отношения в Европе в конце XV и первой половине XVI в. в кн; Сказкин С.Д. Из истории социально-политической и духовной жизни Западной Европы в средние века. М., 1981.
175. Сливко С.А., социально-политические итоги войны роз, Ученые записки Омского педагогического института. Вып.П. 1958.
176. Сливко С.А., Социальная борьба в Англии в конце XV и формирование английского абсолютизма, автореферат канд. диссертации, М., 1965.
177. Соболев М.Н., Очерки из истории всемирной торговли в связи с развитием экономической жизни, М., 1902.

178. Стоклицкая – Терешкович В.В., Страницы из истории торговой компании Merchant-Adventurers. Ученые записки института истории №2, М., 1927.
179. Стоклицкая – Терешкович В. В., Проблема многообразия средневекового цеха на западе и на Руси. Сб. средние века. Вып. III М., 1951.
180. Стоклицкая – Терешкович В. В., Основные проблемы средневекового города X-XV вв. М., 1960.
181. Фионова Н.А., Венецианские купцы на английском рынке в X веке. В кн; Англия XV-XVII вв. Горький, 1981.
182. Фришина И.М., Борьба Англии за проникновение в испанские колонии нового света в XVI в. Автореферат дис. на соиск. учен. степ. К.И.Н.Л., 1981
183. Хорошкевич А. Л., Из истории средневековой Европы (X-XVII вв) М., 1957.
184. Чистозвонов А.Н., Английская политика по отношению к революционным Нидерландам, В кн; Средние века. вып 5, М., 1954.
185. Чистозвонов А.Н., Гентское восстание 1539-1540 гг. М., 1957
186. Чистозвонов А.Н., Нидерландская буржуазная революция XVI в, М., 1958.
187. Чистозвонов А.Н., Некоторые основные теоретические вопросы, проблемы генезиса капитализма в европейских странах. Теоретические и историографические проблемы генезиса капитализма .М., 1962.
188. Чистозвонов А.Н., Барг М. А. Итоги исторического процесса в западной Европе XIV-XV вв. В кн; «Проблемы генезиса капитализма » М., 1978.
189. Чистозвонов А.Н., Генезис капитализма в Нидерландах . В кн; " Проблемы генезиса капитализма " . М., 1957.
190. Чурсина С.А., Генуэзская торговля сукнов в конце XII в начале XIII вв. В кн; "История средних веков. Ученические записки" . М., 1965.

191. Чхартишвили Г.Е., Англиский город с конца XI до конца XII веков (социально – политическое положение). Труды Горького пед. института, т. VIII. 1963.
192. Чхартишвили Г.Е., Англиский город в XI - XII вв. Автореферат на соиск. уч. степ. К.И.Н.Тб., 1963.
193. Чхартишвили Г.Е., Некоторые вопросы истории городов Англии XII-XIII вв. Тб., 1967.
194. Штокмар В.В., Очерки из истории Англии XVI в. Л., 1957.
195. Штокмар В.В., Экономическая политика английского абсолютизма в эпоху его расцвета. Л., 1962.
196. Штокмар В.В. , Социальная и Экономическая политика английского абсолютизма монархии второй половины XVI в. автореф. дис. на соиск. уч. степ. доктора ист. наук Л., 1963.
197. Штокмар В.В. , История Англии в средние века. Л., 1973.
198. Штокмар В.В. Некоторые данные Тюдоровского законодательства об упадке английских провинциальных городов в XVI в. В кн; "Средневековый городов" Вып. 2 Саратов., 1974.
199. Щеголев П.П., Очерки из истории западной Европы XVI-XVII вв. М., 1938.
200. Щербан П.Н. К вопросу по разложению ремесленного производства в английских городах во второй половине XVI в. В кн; "Проблемы всеобщей истории " М., 1977.
201. Цыпурина Г.И., Торговля Англии с Левантом во второй половине XVI в. В кн; "Англия XI-XVI вв. Проблемы генезиса капитализма " Горький, 1976.
202. Цыпурина Г.И., Торговщ-колониальное соперничество Англии с Португалией в Гвинее в 50-70 годы XVI в. В кн; "Генезис капитализма в позднее средневековье в англии и в Германии". М., 1979.
203. Яброва М.М., Очерки истории колониальной экспансии Англии в эпоху первоначального накопления. Саратов, 1966.

204. Яброва М.М., Лондонские ливрейные компании и так называемый процесс амальгамации, в кн; "Средневековый город" Вып. 2, Саратов, 1974.
205. Яброва М.М., Лондонские ливрейные компании и внешняя торговля. Сб." Средневековый город " Вып. 3, Саратов, 1975
206. Яброва М.М., Развитие коммерческого кредита в Англии XIV-XV вв. В кн; "Средневековый город" Вып. 5, Саратов, 1978.
207. Яброва М.М., Особенности средневекового кредита и его развитие в Англии в XIV-XV вв. В кн; "Средневековый город" Вып. 4, Саратов, 1978.
208. Яброва М.М., Зарождение раннекапиталистических отношений в английском городе (Лондон XIV- начале XVI века) Автореферат дисс. на соиск.учен.степ. доктора ист.наук саратов, 1983.
209. Яковенко В.И., Томас Мор, его жизнь, общественная деятельность. СПб, 1891.
210. შუა საუკუნეების სამართალი. განვითარებული ფეოდალიზმის ხანა XI—XIV სს. ტ II ი. დოლიძის გამოცემა. თბ. 1962.
211. ბელთაძე-ხინიკაძე ი., ლონდონის მერსერთა და ვაჭარ-ავანტიურისტთა კომპანია XV-XVI საუკუნეთა მიჯნაზე, ბათუმი, 1997.
212. ბელთაძე-ხინიკაძე ი. ტომას მორი. ბათუმი. 1998.
213. გომართელი ნ. „ტომას მორი, როგორც მემკვიდრე და ისტორიული პროცესების ასახვა რიჩარდ III ისტორიაში. თბ. 1994.
214. გომართელი ნ. „ისტორიული მოვლენების ასახვა და პოლიტიკური პორტრეტი ტომას მორის პოეზიაში თბ., 1994.
215. ტომას მორის „უტოპია“ ლათინურიდან თარგმნა, შესავალი წერილი, შენიშვნები და საძიებელი დაურთო ნ. გომართელმა თბ. 1983.
216. ქარჩავა თ. „ტომას კრენმერის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებანი. დისერ.ისტ. მეც. კანდ. სამეცნ. ხარისხის მოსაპოვებლად თბ. 1977.
217. ჯაჭვაძე ე. „ინგლისის სოფელი XVI საუკუნის პირველ ნახევარში თბ. 1977.

218. ჯაჭვაძე ე. „სპეკულაციის ზოგიერთი საკითხისათვის საქართველოს სსრ პედისტიტუტთა შრომები. ისტორია ფილოლოგიის სერია, IV, 1978.
219. ჯაჭვაძე ე. „რეფორმაციული მოძრაობის ისტორიიდან ინგლისში, „შუა საუკუნეების ისტორიის საკითხები“ ნაწ. I თბ. 2002.

შენიშვნები

ამალგამაცია – სხვადასხვა რისამე შეერთება, სხვადასხვა კორპორაციის შერწყმა.

ბარჟა (კარჭაპი) – სატვირთო გემი, რომელიც ბუქსირით მოძრაობს.

ბარკა (ორჩხოველი) – დიდი საზღვაო გემი, რომელიც ბუქსირით მოძრაობს. არათვითმავალი ხის ბრტყელძირიანი გემი. იყენებენ შიგა წყალსავალ გზებზე ტვირთის გადასაზიდად. აგებდნენ ერთი ნავიგაციისათვის.

ბენევოლენცია (Benevolentia) - ერთ დროს მეფისადმი ნებაყოფილობითი შეწირულობა, რომელიც ტიუდორებმა იძულებით გადასახადად აქციეს.

ბეჩელორი – ლივრეის გარეშე მყოფი (Out of the livery) - ახალგაზრდობა, რომელთაც ახალი დამთავრებული ჰქონდათ შეგირდობა ვაჭრებთან

ბენგენ-ოპ-ზომ – სხვანაირად ბაროუ.

ბრიუგე – დასავლეთ ფლანდრიის ქალაქი. ამჟამად ბელგიის ერთ-ერთი ქალაქი.

ბოსტონი – ლინკოლნის ნავსადგური.

გულდენი – ოქროს ფული გერმანიიდან და მეზობელ ქვეყნებში.

გალეონი – ძველებური გემი.

გალონი – სასმელების სანყაო, რომელიც იტევდა 3,5 ლიტრიდან 4,5 ლიტრამდე.

დიუნკერი – ფლანდრიის ქალაქი.

ემბარგო – საქონლის შეზიდვის ან გაზიდვის აკრძალვა რომელიმე სახელმწიფოში.

ეკონომი – მეურნეობის გამგე

ექსპორტიორი – ექსპორტის მწარმოებელი, საზღვარგარეთ საქონლის გამტანი პირი ან ორგანიზაცია.

ესკადრა – სამხედრო-საზღვაო ფლოტის, გემების დიდი შენაერთი ერთი ელსი – 113 სმ.

ისტერლინგები – ჰანზელები.

ინსტრუქციები – სახელმძღვანელო მითითებანი.

იარდი – ინგლისური სიგრძის საზომი ერთეული, უდრიდა 91, 44 სმ.

კამერიკი (Cameryk) – ზელანდიის პატარა ქალაქი.

- კონდუიტი** - ყურნალი, რომელიც აღრიცხავდა ყოველგვარ დანაშაულს, საბაჟო ანგარიშსწორების გარეშე.
- კამზოლი** - მამაკაცის ძველებური სამოსი, ზედა ჩასაცმელი, უსახელო, იცვამდნენ როგორც ჟილეტს.
- კომონერები** - ინგლისის თემთა პალატის წევრები.
- კლერკი** - მოხელე, რომელსაც ევალებოდა საბჭოს აქტების წერილობითი გაფორმება, იგი ადგენდა კომპანიის წერილებს, საჩივრებს, პეტიციებს.
- კოსვოლდი** - გლოსტერშირში ადგილის სახელწოდება, სადაც იყო გაერცელებული მაღალი ხარისხის მატყლი.
- კინგსტონი** - იორკის ნავსადგური.
- კრეისერი** - დიდი სწრაფმავალი სამხედრო გემი, რომელიც შეიარაღებულია მძლავრი არტილერიით, ნალმებით.
- კვესტორი** - ხაზინადარი ადმინისტრაციულ სამეურნეო ნაწილის გამგე.
- კოლექტორი** - გემი, რომელზეც აღმართულია ტვირთის ასანევი მძლავრი მოწყობილობა. იყენებენ ჩაძირული ლუზების ამოსაზიდად.
- კაპელანი** - კათოლიკების სამეფო კარის მღვდელი.
- ლივრეად** - იწოდებოდა ის ხალხი, რომლებსაც უფლება ჰქონდათ ეტარებინათ გილდიის ფორმა (ლივრეა), რაც იყო გარეგნული ნიშანი მათი პრივილეგირებული მდგომარეობისა, გილდიის სხვა წევრებთან შედარებით.
- მემორანდუმი** - დიპლომატიური დოკუმენტი, რომლითაც გადმოცემულია მთავრობის თვალსაზრისი ამა თუ იმ საკითხზე, რაიმე დანესებულების მოხსენებითი ბარათი ან ახსნა-განმარტება.
- მერსერთა (mercer)** - ქსოვილით მოვაჭრეთა კომპანია, რომელიც ოფიციალურად გაფორმდა 1394 წელს, თუმცა შესაძლებელია წარმოიშვა უფრო ადრე (XII საუკუნეში).
- რეკომპენსაცია** - კომპენსაცია, თანხა, რომელსაც უხდიან რისიმე ასანაზღაურებლად, განმეორებით მოთხოვნა თანხის გადახდის.
- რეკვიზიტი** - დოკუმენტის აუცილებელი ელემენტი. სახელწოდება, გაცემის ადგილი დათარიღი.
- სტაპლერთა (Stapler)** - ვაჭარ-მესაწყობეების კომპანია არეგულირებდა შალით ვაჭრობას ცენტრალურ ბაზარზე ქალაქ კალეში.

სტილიარდი – (Steel yard) "ფოლადის ეზო" პანზელების ფაქტორია ლონდონში.

ტაქსაცია – რისამე ზომების და ხარისხის დადგენა, ფასების განსაზღვრა, შეფასება.

უორსტედი – ნორფოლდში გავრცელებული მძიმე მაუდი.

ფრახტი – გემით ტვირთის გადაზიდვის საფასური. დაქირავებული გემით გადაზიდული ტვირთი.

ფრიმენი – (Frimen) – კომპანიის თავისუფალი ვაჭარი, რომელიც სარგებლობდა პრივილეგიებით სხვა წევრებთან შედარებით.

შილინგი – გირვანქა სტერლინგის 1\20.

ჰოლი – (Hall) – კომპანიის დარბაზი, სადაც იმართებოდა კრებები.